

ARTHUR
OSE
REN
WÔHRUPESA

WÕHRUPESA

ARTHUR ROOSE

WÕHRUPESA

NOOR-EESTI KIRJASTUS TARTUS

E. K.-Ü. „Postimehe" trükk, Tartus 1927.

I

Riita astus trükikotta.

Ruum oli pime. Masinad seisid. Pultide taga ei näinud kedagi.

Piiga jäi peatuma akna ees, käed waheldamisi rinnal. Aknaruudud olid paberiga kinni kleebitud poolest saadik. Riita kahwatust näost paistis seetõttu uulitsale ainult must juuks, walge otsaesine ja sinine, läikiw silmapaar.

Ta kõrwus kõmises keskpäewne uulitsaliikumine, mis wankrite eemaldudes nõrgenes, lähenedes suurenes, kuid täielikult ei waikinud kunagi. Wahetpidamatu kõma andis talle tundmuse, nagu wiibiks kusagil tunnelis, mille laudsel põhjal sõidawad aeg-ajalt mõned wankrid.

Täna oli liikumine uulitsal eriti suur.

Rasked anumakoormad weeresid kolisedes tasasel kiwiteel, sõidukid põrisesid, omnibused kägisesid. Saabusid linna wooride wiisi laadalised. Homme algas juulikuu laat, ainsam kogu suwe jooksul, mis tõi inimesi linna kokku nii kaugelt kui lähedalt, nii maainimesi kui ka igasugu kauplejaid ning angeldajaid.

Wahetpidamatult möödus aknast inimesi.

Daamid möödusid uhkes ja rütmilises kõnnakus, härrad kallutades ja tormates, talunikud

wenides ja kääneldes. Wankrisõidu waheajul kuuldus meeldiwaid daamikontsade kõpsutusi. Hooti peatusid mõned kõnniteel, ukse wõi akna läheduses, ja jutlesid. Kuid Riita ei kuulnud sellest midagi — linnakõma sumbutas kõik enesesse.

Wahel tundus talle, et mõni mööduja tuleb sisse, kui nägi selle lähenemist uksele. Ta ootas sisseastu ja pööras pilgu aegsasti uksele. Ent sisse ei tulnud keegi.

Isegi trükikojas töötajaid ei tulnud weel.

Ta oli tulnud liig wara tööle. Tuli nimelt warem, kuid ometi ei lootnud ta mitte niipalju aega siin oodata. Tahtis enne teisi kõnelda Joonasega laadaleminekust. Joonas oli keskealine poissmees, alles hiljuti siia trükikotta tööle saanud Riita soowitusel. Riita tundis teda juba warematelt aegadelt. Oli temaga korrapärane armastuswahekord, mis pidi lõppema lähemas tulewikus pulmadega. Joonas tahtis weel raha teenida ja kindlustada oma majanduslist olu, sellepärast pidi wiiwitama. Riita kui alistuw ja kannataw naine ei mõelnud sellega midagi kaotada.

Riitale ei olnud laat sugugi tähtis, waid ainult laadale minek. See wõimaldas ühe õhtu t e m a seltsis olla. Ah, kui igaw oli kodus! Irisew isa ja õpetaw ema wahtisid teda alati ja haugutasid. Õpetasid teda kokkuhoidmises ja meheleminekus, nagu ta ise ei oleks teadnud seda.

— Katsu ometi mehele minna, saad parema põlwe ja wõid ka meid aidata!

Teda wihastas sundimine — ta ei olnud laps.

— Kulutad nüüd kolepalju enese ehtimisele, oled mehel, siis pole seda enam tarwis.

Wõis miski weel enam haawata ja alandada sind, kui sarnane kõnelus wanemate poolt? Milline igapäewsus — ei nähta muud mõtet elus kui meheleminekut ja enese äraelatamist! Nemad on saatnud mööda niiwiisi oma elu, nad ei teagi, et ka muud on olemas! Mis on waba enesetahe ja armastus — ei nad seda tea!

Äkki tõugati uks lahti. Riita ehmus omas mõtluses. Tuligi siis juba Joonas? Tema ikka awas niiwiisi ukse.

Ent pettudes nägi, et ka teised awawad niiwiisi uksi. Sisse astus uhke noorhärra, ninal näpitsprillid. Sõnalausumatult suundus ta taharuumi. Oli trükiladuja. Tema sai kõige rohkem palka. Oli wähekõneleja, järsu iseloomuga, eneseteadlik. Trükikoja preilitega ei teinud rohkem tegemist, kui nõudsid tööasjad.

Waewalt jõudis noorhärra taha, kui awanes jälle uks. Tuli „elaw preili", lühike, paksuwõitu, külatüdrukulik. Kandis kreeme pikki sukki, kuid jalad olid liig paksud selleks, et kallid sukad oleksid teinud neid kaunimaiks. Päike oli pleekinud ta juuksed laiguliseks, näonaha pruuniks. Kiudjuuksed olid kammitud ülepea, kuid meelekohtil, kõrwu ääres langesid nad poole paleni käharate tuttidena. Kui ta naeris, paljastusid ta laiad hambad.

— Preili Riita, täna on potilaat.

— Ja, on.

— Lähme õhtul laadale!

— Ei tea — wastas Riita.

Tuli juba teine preili, punasejuukseline, pikk, kõhn. Ta oli naistest kõige intelligentsem. Teised kadestasid teda ja naersid seljataga sageli tema punaseid juukseid — tal näis olewat kõige enam lootusi uhke noorhärra peale. Seda wõib-

olla hõlbustas see, et nende töö trükikojas nõudis kõige enam üksteise abi.

— Preili Laili, mis te arwate, kas härra peaks täna raha andma? — usutles Linda.

— Milleks siis?

— Täna on potilaat.

— Ah, teie oma laadaga nagu mustlane.

— Küsige! — lausus Riita — wahest saame meie ka. Kõigile kuluks ära.

Siis tuli Joonas, kõige wiimaks.

Naised waikisid äkki. Nende pilgud langesid tema laiadele ja hallidele kotis-riietele. Oodati tulejalt sõnu. Joonas ei olnud kõnelemises kunagi kitsi. Aga nüüd, nähes koos naisi nagu kanu, waikis. Talle tundus, et temast räägiti — kõigil olid kahtlewad näod, suletud suud.

Täitsa loomulik, et Linda-preili alustas jälle jutu.

— Härra Joonas, on teil raha?

Kõik tundsid Joonase kitsidust, see pakkus põhjust preilidele temaga naljatamiseks. Täitsa tagasihoidlik oli ses suhtes Riita.

— Kus-te sellega, mul mõni raha.

— Ühtepuhku teenite, wähe kulutate, kuhu see raha siis jääb?

— Kus ta jääb! Wõi mina tean. Kallis aeg, puha ära kulub.

— Laadaraha teil ikka on?

— Laadaraha! Mul pole midagi ostagi.

— Lähme aga laadale, küll siis osta on.

Naised sumistasid wanapoisi ümber nagu mesilased. Kõik tahtsid minna temaga laadale! Riita oli mõelnud üksi sellest, ent nüüd nägi — teistel samasugused mõtted. Joonas oleks nagu ainuke mees ilmas!

Noorhärra oli ilmunud ka waheuksele ja süütas paberossi põlema. See oli märgiks, et oli alanud tööaeg. Mindi laiali. Igaüks asus oma töö juure. Riita mõtles: seal on inimene, kelle läheduses ei julge preilid kõwasti kõnelda ega julgesti naerda. Oma üleolewa ilmega paneb ta peaaegu wärisema. Aga siiski on ta ihaldataw, kuigi südame salajasemas sopis. Temagi, Riita, kes teistest palju wanem, kellel oma walmis, näeks healmeelel tema naeratust. —

Nõndaku trükikoda oli üks pisemaist kogu linnas, aga ometi töötati selles weel kahes osas — trükitöö ja papitöö alal. Noorhärra ja preili Laili töötasid ladumise ja trükkimise juures, walmistades reklaamkuulutusi ja broshüüre, preili Linda ja preili Riita karbiwalmistamise juures. Härra Joonas tegi kõike, mis ette juhtus.

„Elaw preili" hakkas plaksutama tagaruumis karbimasinaga, ta töö wastas ta iseloomule. Wõttis karbipapi, mida walmis lõiganud Joonas suure hunniku, surus selle otsad wastamisi ning pani terawale masinakoonule. Üks wajutus jalaga, üks kõmpsatus masinal ning üks karbinukk oli haagiga kinni löödud. Kolm nukka weel ja siis wõis wisata karbi walmina eemale.

Riita töötas siinsamas. Ta kummardas pappkarpide kohal ja hakkas neid kastisse laduma. Joonas pidi need weel täna mööda linna tellijatele käruga kätte wedama. Riita ei saanud nüüd teiste lähedalolekul ühtki sõna lausuda Joonasele laadaleminekust. Mõni teine inimene oleks seda wabalt teinud, kuid tema ei saanud sellega hakkama.

Joonas rühmeldas trükikojas ja hoowis waheldamisi, kolistas kastidega, lausus iseenesele aeg-ajalt „so, so" ning poetas teistele möödudes

mõne lause. Aga Riitale senini mitte üht sõna! Joonas paistis silma oma palja, läikiwa pealaega, mis jättis ümariku jalgpalli mulje.

Hoolimata paljast peast ja koomilisest wälimusest oli tal edu naiste suhtes.

Preili Linda oli enam kui kakskümmend aastat Joonasest noorem, kuid see ei takistanud Joonasele lähenemast, salaja wõetud suudlusi sallimast. Preili Lailit lähendas haridus noorhärrale, kuid oma südamepõhjas mõtles ta mõnigi kord Joonase peale. Esimene oli nii uhke ja külm, kõigi naiselikkude püüete peale waatamata jäi Laili wastu ametlikuks. Kuid Joonas tegi talle tihtigi headmeelt mõne oma naljaga.

Nõndaku juures oli Joonas läbi saanud õige hästi kõigiga. Ta wahekordi wõiks küll iseloomustada ta enda naljatused: Linda oli ta pruut, Riita naine, Laili minijas. Üks kadestas ja pilkas teist. Riita kohta öeldi kahetsedes: ta on wist wana ja igaw Joonasele, Laili üle naerdi: pikk preili — pisikese poja pruut. Aga keegi ei olnud weel Joonase poega näinud. Peaks see tal tõepoolest olema? Eluaegne poissmees — wõib olla.

Ent Linda kohta arwati: see wõiks küll Joonasele pisikese poja tuua — — —

Wäljas kolisesid wahetpidamata wankrid, lehmad ammusid, hobused hirnusid, maja wärises linnasõitjaist.

Riita kuulatas seda ja mõtles: Kas Joonas tõepoolest ei eelista mõnd teist — kas ta wiimati ei lähe laadale Lindaga wõi Lailiga?

Lapsenutt kuuldus läbi paksu kiwiseina. See muutus pea ägedaks karjumiseks.

Kas siis kedagi kodus ei ole? — küsis Riita iseeneselt.

Ta oleks läinud peaaegu last waigistama, kuid siis kuulis läbi seina tumedat inimkõnet ja jäi paigale.

Peremees magas wist naisega lõunauinakut. Nüüd lapsekisa peale wirgusid mõlemad.

Tuli peremees ettegi, küsiti raha, irises wastu, aga andis ometi — kõigile.

Nüüd tõusis üle töökoja jutukõmin: Mis selle eest õige osta?

— Ostame ülehulga Joonasele uue tööülikonna — esitas Linda. — Need kotiriided ei kõlba kuhugi.

— Kus-te sellega.

Peremehegi tuju läks heaks.

— Miks siis mitte? Kas naine ennem ei ole ostnud mehele riideid selga? Kui mees ülikonna seljast maha joob, ei saa muidu, kui naine peab uue ostma.

— Aga Joonas ei joo.

— Küll ta joob, kui tal ainult naine oleks. —

— Wõi naistest puudus! Teil naine, teie ei tunne asja. Kuhu mina lähen, on naised ees ja taga. Naisi on ülearu. Waadake, siin mul terwelt kolm tükki. — —

—Ja — matsutas peremees huuli — Teil on pagana-õigus. Wõtke aga üks ära!

— Kes teist tuleks?

Keegi ei lausunud esiti sõna.

— Teie peate walima? — tähendas siis Linda leidlikult.

— Ah jah, muidugi, sina oledki mu pruut.

Joonas tahtis haarata käega ümber tema, kuid preili taandus osawalt eemale.

— Oled küll, ennem tahtsid, nüüd ei taha!

Riita hakkas jälle hookalt tööle — talle ei meeldinud, et peremehe juures-olekul laiseldakse

ja naljatatakse. Isegi noorhärra köhatas, — temale ei meeldinud muidugi siinne lust.

Preili Laili krimpsutas huuli.

— Linda-preili on just kui Joonasele loodud — ütles ta.

— Kuidas nii? — küsis Linda huwitundel — mispärast siis?

— Wanadele meeldiwad noored ja ümberpöördult.

— No, hea küll, ostke aga Joonasele ülikond ära, küll ta siis hakkab warsti pulmi pidama, eks näe kellega.

— Üks uus ülikond kuluks küll ära — seletas Joonas — ega see wiga teeks — — — Naistel nüüd ülehulga mõni asi osta —

Tööaeg lähenes lõpule — noorhärra korraldas juba oma ülikonda, pühkis prille, puhkas silmi, pikad tinapulgad wirwendasid ta ees sahtlites, trükiladu oli nagu üks must raua-plaat. Linda-preili hakkas seda nähes uksest wälja piiluma.

Riita oli kärsitu: mitte üht ettepanekut temale!

Wankrite mürinas oli waheaega. Riita kuulis wenekiriku heledaid kellalööke, kõrwad hakkasid huugama. Kuulis neis helinais otsekui kutseid, hüüdeid, palumisi, wandeid, sajatusi —

Linn tinises ja kõmas nagu kauguses.

Huikas auto, kolises wanker, podises mootorratas, nagises omnibus, tipsutas uulitsakiwa hobukabi.

Linda seisis akna all ja nägi, kuidas õllewedaja sõitis mööda suure õllekoormaga, jalad üle wankriweere, hall nahkpõll ees.

Riita waritses juhust töökojast lahkumiseks ühes Joonasega.

Töökoja mühin ja kõmin waikis. Linda oli wäljunud nagu tuul. Noorhärra kadus ka kiirelt. Preili Laili kohendas end pikkamisi.

Oli siis pikk preili tema konkurent?! Seda Riita ei oodanud sugugi.

Kolmekesi astusid uulitsale, — kaks naist ees, Joonas taga, laiad püksid lehwisid tuule kätte saades.

Selle asemel, et minna oma teed nagu harilikult, peatus preili Laili ja waatas küsiwalt-kahklewalt mõlema otsa.

— Head päewa! — ütles ta ainult ja läks minema uhkel kõnnakul.

— Head päewa, head päewa! — wastas Joonas pead noogutades.

Riita süda wabises rõõmust.

Nüüd ometi olid nad kahekesi!

II.

Koju saades tahtis hakata Joonas kohe sööma.

Kuid imelik — suhkrutükid olid näritud ümarikuks. Alles eile tõi ta terwe naela ilusaid suhkrukandikuid, jõi teed ja imetles seejuures suhkrutükkide korralikke nelinurki. Ent täna olid nende nukad tömbid nagu sõrmeotsad. See oli täitsa imelik. Näis, nagu oleks peksnud keegi suhkrukotti wastu seina — kotis oli lahtist suhkrupurugi.

— Puha rotte töö! — weendus Joonas.

Ta pani suhkrukoti lauale ja wõttis kapist leiwa — ka see oli ära näritud! Söögiisu kadus täitsa ära. No kuidas sööd, kui rotid on puha ära närinud? Ostis ta toidu enesele wõi rottidele? — Sellest jatkus küll mõlemaile, ent wanapoiss ei armastanud koos süüa kellegagi.

— Küllap on see sama sunniku töö, kes alati kapi kallal käib.

See oli kindlasti mõni terawahambaline pööningurott, kes kooserdas sageli suures, kahepoolses kapis, mille üks pool toiduainete, teine riiete jaoks. Joonas oli pidanud sellega päris kestwat wõitlust: kõik augud-mulgud täis peksnud puupunne, rauatükke ja klaasikilde, kinni toppinud kõik põranda- ja seinawahed, aga imelik küll —

ometi ei saanud suur mees jagu wäiksest wõhrust! See oli päris kurb.

Seistes keset madalat tuba ja waadates kahjutteole, läbistas Joonase ümarikku, paljast peanuppi imelik, aga ometi tõenäolik mõte: Tema kutsumatu külaline ei käi kappi mitte kusagilt mujalt, waid pesitseb alaliselt kapis. Mis siin wiga pesitseda — riideid ja rämpsu kapis palju?! Joonas kindlustab kapipõhja, aga kapis eneses wõib olla terwe rotipesa!

— Ükskord pean ma selle rotiraipe kätte saama, ega muidu söödikust lahti ei saa!

Ta sattus kirglisse püüdmistuiju. Tuba oli hele õhtupäikesest, nii siis soodne rotijahiks. Ükshaawal hakkas ta riideid kapist wälja tõstma, waadates ettewaatlikult iga krae wahele, igasse käisesse, igasse taskusse. Wahest kuulab kelm kusagil, wahest on tehtud kuskile pesa! Pidi olema ettewaatlik, et mitte lasta kelmil enneaegu ära põgeneda.

Joonas wiskas ühe ülikonna läbiwaadatult sängile. Kassi on tarwis! mõtles ta. Rott wõib pista kusagilt äkki jooksu. Wanapoisil polnud enam nii palju wäledust, et rotti wõtta kinni. Tema juure ei käinud kassid, sest ta ei raatsinud neile süüa anda. Selle eest aga söötis rotte, kuigi wastu tahtmist.

Joonas läks kolmandalt korralt, kus elas ärklitoas, teisele korrale. Siin koridoriaknal magas sageli majakass. Aga nüüd ei olnud teda seal. Joonas astus hoowi peale. Prügikasti otsas magas ometi kass. Hiilis ta juure kui waras ja wõttis kassi suurte pluusi-käiste wahele.

Sulges nüüd hoolikalt toaukse ja tõmbas kapi seinaweerest eemale. Kassil pidi olema soodne tee roti tagaajamiseks.

Joonas tõstis jälle hoolikalt riideid, ise waadates, kas kass on ikka tema lähedal. Kass oli seni küll, aga läks nüüd kapi taha.

— Noh, las ta läheb pealegi. Küllap see rott põgeneb kapi taha!

Joonas liigutas nüüd julgemalt asju — kass kuulab ja walwab.

Kas ta ikka walwab? Joonas waatas aeg-ajalt ümber kapinurga, pead kummardades, küüra wimma tõmmates, otsaesist kortsutades, ta oleks nagu kuhugile hämarasse ruumi wahtinud. Kass oli laskunud kapi taga esimestele käppadele, selg loogana kõwer, saba kaewukooguna püsti.

— Küllap ta roti haisu ära tunneb. Küllap see näru siin kusagil on, egas kass muidu nii terawasti wahi.

Joonas tõstis oma asju pikkamisi — palju wahtides ja uurides. Kassil lõppes kannatus ootamiseks, ta nägi enese lähedal paberitutti ja hakkas sellega mängima. Joonas waatas kõõluwal kaelal kapi taha: Mis see kass teeb — kas mängib juba rotiga?

Kapi wassakpool sai täitsa tühjaks — rotti ei olnud kapis.

Mees wahtis pettunult kapi ees, kass aga mängis lustiliselt kapi taga.

Siis küükitas Joonas kapi ees — pühkis peoga puru kapipõhjast ja kobas näppega punnide ja kiilude kõwadust. Wana kapipõhi oli kui wana lodi, mis korraat täis peksetud puupulke, plekitükke ja rauaotsi. Mis ei olnud küllalt kõwa, selle kõrwale peksis uue.

Wana kapp kõmises ja kägises ta haambrilöökide all.

Samal ajal kuulis Joonas alt toast koputamist. Ta katkestas töö, kuulatas, mõtles: Tegi ta siis nii suurt kolinat, et segas teiste rahu?! Omas toaski pead elama teisi kartes nagu hiir!

Kuid weel koputati. Et ta waikselt kükitas, siis kuulis peale koputuse isegi inimhääli. Naerdi, mitte ei pahandatud.

Joonas laskus põlwili, pani kõrwa ligi maad, kuulatas. Miks naerdakse? Kes naerawad?

Waldas teda himu minna alla waatama. Ta ei hakanud teisi riideid selga panema, ta ei häbenenud riiete poolest peaaegu kunagi.

Ta koputas wastuseks sõrmekontega põrandale, kargas siis üles ja läks.

Elsa maalt oli tulnud linna oma sõbrannaga. Elsat tundis sellepärast, et see käis sageli alla Wiilipi perekonda. Seda teist nägi esmakordselt.

— Tulime täna õige kahekesi waatama sind, Joonas. Tema on meie peretütar ja talupärija — lausus Elsa tutwustamiseks.

Oli kodus palju kõnelnud Joonasest, imelikust wanapoisist, kes elab üksi ja huwitawalt katuseharja wahel nagu muistne Joonas kalakõhus. Nüüd wahtis teda Ulwi iseäraliku põnewusega — kas peaks see õige olema? Ta hallid silmad wilkusid nagu hundil põõsas. Lillilise räti oli köitnud taha kinni, kuid üle kõrwade langesid suured salgad musti juukseid. Ulwi oli õige tõmmuwereline maatüdruk — Riitat tuletas ta meele. Oli ainult paksem ja punasem — enam söönum.

Elsa kammis parajasti peakammiga oma pikki, lahtiseid juukseid ja wahtis alt käe teiste poole — tahtis näha, millise näo teewad.

Nagu wõõrad inimesed ikka alul, nii nemadki ei osanud midagi iseäralikku lausuda.

— Tulid töölt? — küsis siis Elsa, wõttes juuksenõela suust.

— Kuidas muidu — —

— Elad nagu wanasti?

— No ikka.

— Naine juba on wõi?

— Kussa sellega.

— Missa wiiwitad? Wõta naine ära!

— Hea ütelda küll: wõta, aga keda — —

— Ulwile wõiksid kosja sõita.

— Missa ajad? — sähwas wahele Ulwi.

— Kas tal ikka talu on?

— On küll, aga ma ei tea, kas wanamees seda weel käest ära annab. — — —

— Küll ta annab, kui kosilane juba kodus on — naljatas Ulwi wastu.

Joonas seisis wiiwu mõteldes, siis küsis jälle:

— On suur talu wõi?

— Noh, kuidas nüüd ütelda, — harutas Ulwi — wäga suur ei ole, aga elamiseks ikka jatkub.

— Hobuseid palju on?

— Tulge ükskord maale, siis — siis näete kõiki!

— No jah. Ega kedagi, waja minna.

— Mis, sul samapalju aega oligi wõi? Kussa ruttad?!

— Laadale tahtsin minna.

— Wõi nii! — hüüdis Ulwi käega äkilist wiibet tehes. — Meie tuleme kah laadale.

— Einoh, ma — —

Ta pidi minema Riitaga, kes lubas oodata teda Kaariku uulitsal.

— Kuule, Joonas, päris tõsi, lähme, pane aga teised rõiwad selga!

— Ei tea — — —

— Küll sa oled, ole ikka kawaleriks, kui pakutakse.

Ulwi astus talle õige lähedale.

— Kui mina palun, siis tulete ometi?

— Ah teie wõi?!

Ja ta watas nüüd terawalt selle naise tumehallidesse silmadesse.

— Ega mul midagi selle wastu ole.

Ja waade libises järjest madalamale, kuni juhtnahast kingadeni. — — —

Ulwil oli tugew, sirge nina, mitte nii lame, kartulisarnane nagu Riital, elawad silmad, punased põsed.

Walget jakki musta undrukuga kandis ta. Õige pruun kael oli tal.

— Mis kell on? — — Juba niipalju! Oodake, ma tulen!

Joonas jooksis trepist üles, ikka kolm-neli astet korraga. Laiad püksid langesid seejuures loksudes edasi-tagasi. Asjad pidi enne paigale panema. Pildus asju kappi, toetas õlanuki wastu kapikülge, ent jäi kuulatama.

Kuulis puutrepi kägisemist.

— Mis? Tulewad järgi wõi? Ega naistel aru ole!

Tulija oli ta sõber, rauatreial Kaalep, paari sügawa näojoonega noormees.

— Astu aga sisse, ära pane aga pahaks, et siin niisugust prahti näed!

— Sa kolid wõi?

— Kussa sellega. Rotte peale pidasin jahti.

— Ah nii! Said mõne kätte?

— Kussa sellega, ei näinudki ühtegi. Aga waata ometi, mis nad kurja on teinud!

Awas kapiukse, tõi wälja leiwapätsi ja suhkrukoti.

— Kas näed! Ja kapp! Waata ometi!

Kaalep waataski.

— Puha rotte töö! Puha söövad ära!

— Oh sa mädanud küll — hüüdis Kaalep imestades — pehme see sul nagu puru, nagu mõni wana lodi. Uue kapi peaksid enesele ostma, wanast saaksid aga hea sületäie ahjupuid.

Aga Joonas ei pannud seda tähele:

— Topi, mis tahad, ikka tuleb läbi!

— Rauast ja klaasist ka wõi?

— Egas ta hull ole — uue augu teeb!

— No on küll hullud.

— Sa käsed uut osta, arwad, et uuele ei tee auku?

— Ega nad wist jäta tegemata küll.

Joonas pühkis nüüd seinalt ämblikuwõrke, kapi tagant tolmu ja tõukas siis kapi endisele kohale.

— So, so! — kinnitas ta. — Nüüd on jälle asi joones.

— Kui üksainuke käija on, siis poleks wiga — arwas Kaalep. — Pane kass kappi kinni, küll ta siis selle kinni wõtab.

— Kussa sellega, kass situb kapi ära.

Joonas toppis kuiwa leiba ahnelt suhu — nüüd juba oli tulnud söögiisu — ja kõneles sõbra poole pöördudes, teine põsk punnis:

— On küll püsti häda käes. Kah päewal käiwad otse — — Mis neil wiga, tuba waikne, mind kodus ei ole.

Istus toolile — oli rotipüügist wäsinud. Otsis kotist terwe suhkrutüki ja pistis selle teise suunurka — leiwakõrwuliseks.

— Ükskord puhastasin kartuleid — hakkas ta üht rotilugu pajatama. Oli palju teinud nendega tegemist, sellepärast liikusid need sageli meeles — puhastasin jah kartulid, kui rott korwist koorte alt wälja tuli. „Oh sa näru!“ mõtlesin ma. Wahib mulle wastu kui kaabakas. Tst. Ei kõssagi. Wirutasin siis noaga, aga ta näru jooksis weepangi taha riiulile. Mis sa niisugusele hullule teed? Teinekord tulin töölt, waatan — hall rotimühakas tuleb wastu. Tahtsin sunnikut kätte saada, aga kussa sellega.

— On hullud küll.

— Muidugi.

Kaalepki tahtis ühes Joonasega wälja minna.

— Ega kedagi, sina kah. Olen ma küll täna päris hädas. Trükikojas kutsusid naised, siis tulid maaeided, puha manguwad: Lähme laadale, laadale, laadale.

— Mis sa nüüd sellepärast! — Ainuke suwelaat, pole ime. — Müüakse hobuseid, härgi, lehmi, sigu, põrsaid, potte, wana ja wastset riiet... Ega pole siis sugugi ime, kui mõni naine tahab ka üht meest osta, pealegi sinusugust wanapoissi.

— Missa õige arwad! Ära aja südant täis, arwad, et ma end narrida lasen.

— Aga see on ju täitsa õige: Sind kiusawad nii wõhrud kui naised. Ise arwad, et wõhrud on need sunnikud, aga naiste kahju ei näegi. Aga ometi nende nahka oled sa läinudki.

— Mõistlik mees on alati naisest üle... Tule aita parem krae kaela.

Tükk aega oli seadnud kõwat kummikraed kaela, aga näpud olid tööst kanged, ei saanud sellega kuidagi hakkama.

— Seisab ju päris hästi, justkui oleks loodud sinna.

Paberi seest Joonas arutas wälja wanaaegse kõwa. Nii see kui kogu riided lõhnasid koirohust. Ta pidi ikka omad riided koirohuga „sisse soolama“, sest koiliblikud tungisid sulamiuksest tuppa ja õkwa riiete kallale. — — —

— Nii tore noorhärra!

— On mul midagi wiga wõi?

— Ei mitte nüüd. — — Miskipärast meeldiwad just sinusarnased naistele.

— Sooh. Lähme siis pealegi!

III.

Koridoris seisis wanapoolne noorhärra, käsi püksitaskus, koputades kepiga Wiilipi toauksele. Eeswööruses ootas ta kaaslane, nägu pilwes. Koputuse peale wäljusid maatüdrukud, suud naeru käes laiali weninud.

— Ah, wõi Joonas tuligi.

— Arwasime juba, et ära läksite.

— Kahju, et ei taibanud seda teha.

Kaalep oli läinud juba hoowi peale, naeru kuuldes astus uulitsale.

— Mul oli sõber kah, aga ära on kadunud siit.

— On noormees wõi?

Elsa kohendas kähku oma juukseid. — Ulwi sõbrutseb juba Joonasega, küll oleks tore, kui ta saaks omale parema. Weel midagi tahtis ta küsida Joonaselt, kuid kartuse pärast, et Joonase sõber kuuleb selle ära, jättis ta lause pooleli.

Las kõrwetawad näpu ära — mõtles Joonas — ega see mees naisi ei salli.

— Kaalep! — hüüdis ta.

Sõber pöördus tusaselt tagasi.

Joonas kõneles:

— Tahtsime kahekesi hulkuma minna, kuid ma ütlesin talle: Miks siis kahekesi kuiwalt, meil on tuttawaid naisi kah.

— Mõtelda, wõi nii ütlesite!

— See oli ju päris kena.

Kaalep hindas naisi madalalt, kuid maatüdrukuid wihkas täielikult. Ent nüüd ei lubanud ta enesetunne teisiti, kui ulatas neile oma käe ja esitles end. Andis talle imestada, et need oskasid end esitella.

Taheti neljakesi minna laadale, kuid Kaalep ulatas juba käe lahkumiseks. Joonas wõttis ta kaenla alt kinni, sedasama tegi ka Ulwi.

— Lähme, olge head!

Ta lubas nüüd minna, et pääseda nende käsiwartest. Kuid ta jäi pea teiste seljataha.

— Kus sa jääd? Kuidas sa nii wäsinud oled!

Ta wihkas nüüd hingepõhjani Joonast. Aga piinlik oli ära minna, piinlik nende seltsi jääda. Ta astus nende kannul, waikides ja waadeldes.

Nooremal, kuuldawasti Elsal, oli seljas roheline kampson. Ta käed olid pistetud kampsoni kõrgeisse taskuisse, käsiwarred ulatusid seepärast kõwerdunult kaugele nagu potisangad. Ta oli kõwer, sakiline, nagu mingi rauatükk.

Wanem kandis punast salli õlgadel, kirjut rätti peas. Ta oli tüse, tugew maatüdruk, kuid käänles ja rabeles nagu mõni plika.

Mõlemate põsed olid paksud ja punased nagu paisunud ja külmawõetud, huuled kõnelemisest niisked. Wastik oli waadata wananewaid, edwistawaid naisi!

Wõi on Joonaski targem? Ka ta sai narriks naiste seas!

Munakiwidega prügitatud kõnnitee oli kitsas neljale jalutamiseks. Kaalep pidi tahes wõi tahtmata teiste taga kõndima. Üsna loomulik oli, et ka Elsa tundis kitsust ning sattus Kaalepi kõrwale. Paar korda astus ta Kaalepi saapa peale ja palus wabandust:

— Olen kah, ei oska käia, sõkun te saapad ära.

— Ei tee wiga — lausus Kaalep kuiwalt.

— Nii kitsas on siin linnas.

— Kes harjunud, sellel pole wiga.

— Mis üle te naerate? — küsis Elsa eelkäijailt.

See küsimus oli nii selleks, et eelkäijatega kõnelda, kui ka awaldas kartust, et tema üle naerdakse.

Saabusid puiesteele, mis tuli kirdelinnaosast ja siirdus südalinna, turuplatsidele, kus peeti laatu.

Liiw hakkas krõbisema nende saabaste all. Linnast tuli wastu laadalisi.

Mees kandis turjal kolmjalga, mille jalad püsti taewa poole, ta naine ruttas ta kõrwal, käekotis porknad ja sibulad. Üks teine naine tassis rüpes kisendawat ja rabelewat põrsast. Nende kohale saades wähenes looma kisa, Joonas kuulis teda piuksumas nagu hiirt.

Ulwi peatas põrsa kandja:

— Palju maksite sellest?

— Tahad ära osta wõi? — küsis Elsa.

— Ta tahab hinda teada — tähendas Kaalep. Wõib olla on endal mõni müüa — mõtles — siis tahab wiimase hinna.

— Lähme! — hakkas Ulwi Joonase kaenlasse ja sinna jäigi.

Saabusid kõrged kiwimajad. Suurenes linnakõma ja -müra. Inimesed kihasid ja keerlesid uulitsail nagu sipelgad.

Oli soe suwiõhtu. Talumehed ja -naised käisid higist nõretawaina, seljas paksud willariided.

Päike oli loojenenud. Pilwewoltides õhetas weel loodepuna, kiirelt kahwatudes ja tumenedes.

Pilwed raskenesid ja kiwistusid punaste, roheliste ja mustade katusharjade kohal.

Telefonitraadid jooksid pilwemägede all siiski õgujoones.

— Ohoo! — tegi korraga Joonas. Otsekui wilistas.

Ta oli silmanud kaugelt karuselliluustikku.

Ning näitas käega teistelegi.

— Mõtelda!

— Pärast lähme sõitma, kõik, kõik.

— Ei ole sõitnud hulga aega.

— Ega pole küll — —

Ulwi tiris Joonast üle tee. Wiipas teistelegi käega:

— Tulge nüüd rutem!

Tahtis näha karuselli lähedamalt.

Puuhobused olid üksteise kõrwale laotud nagu silgud, kaelad püsti, ninad sirgu, punased suud irewil. Mingi jubedustunde jätsid järele — olid nagu lõpnud loomad aia weeres.

— Keegi ei säegi weel!

Maas hunnikus asusid pikad raudkonksud, millega hobuseid ristpuudele riputati. Eemal oli kolm-neli karuselli-wankrit, paar automobiili, üks elewant.

Siitsamast algasid ka wastsete anumate kuhelikud, igasuguste puuasjade koormad. Talunikud olid nagu laagris, hobused walla rakendatud, söögikompsud põlwedel. Hobused närisid heinu, mehed-naised hammustasid leiba ja sinki.

Ulwi tahtis kõiki waadata, hindu teada, teised kõndisid kui kured ta taga.

Kaalep oli tüütunud täielikult.

Joonaski ei tahtnud siin ringleda.

Pöördusid jälle uulitsale. Kaalep kohtas oma õnneks tuttawa mehe ja jäi jutlema sellega. Tun-

dis eneses kergendust, nagu halwast südametunnistusest wabanedes. Mehe lahkudes jäi üksi laadaliste keskele hulkuma.

Suure hooga löödi üles laadatelke, korraldati müügilaudu. Kaalep ostis lähemast kauplusest paki paberosse ning suitsetades saabus Kangelaste sillale.

Lai jõgi woolas loogeldes läbi linna, ühelpool jõekallakul asus kõrgete kiwimajade rida, teiselpool linnapark põliste pajude, paplite, kastanite ja lõhmustega. Rohelise puustiku kohal hõõgus weel taewas roosalt-wahaselt, heites tumehallile jõelegi wastukuma. Aga ka tumesinised pilwed ning rohelised puuladwad peegeldusid waiksel weepinnal.

Paremal käel oli Waldeki sild, mis ühendas linnaparki ja Walgeroosi teed. Wasakul käel asus Wanasild, ehitatud juba endistel aegadel, ühendas see turgusid ühe linnaserwaga. Nende keskelt läbistas jõge Kangelaste sild, millele tugenes peamiselt linna liikumine. Omnibused ja wankrid weeresid üle selle wahetpidamata, jalakäijad kihelesid sillal sipelgaina.

Kaalep tahtis minna linnaparki, kuid jäi peatuma Waldeki mälestussamba lähedale, istudes ühele walgele, kaarduwa seljatoega pingile. Ta waatles neid ilupõõsaid, mis ümbritsesid ausammast, tõusis siis jälle ja siirdus Kolmemehe ringuulitsat mööda südalinna. Saabudes Lossiwalli uulitsale, millel asusid paljud suured kauplused, kinod ja lokaalid, peatus Kaalep kinoesistel ja waatles witriinide all reklaampilte. Kinoteater „Concordiale“ lähenedes nägi ta üllatawa stseeni:

Maatüdrukud tahtsid minna kinosse.

— Mis te — ma ei taha —

Kätega wehkleja oli Joonas.

— Mispärast sa ei taha? Lähme!

Joonas pistis käe korraks põue:

— Raha ei ole, koju olen unustanud.

— Sellepärast! Pole wiga, mina ostan pileti.

Naised haarasid jälle ta käesangast kinni ja kadusid ühes wanapoisiga walgustatud wõlwialusesse.

Kaalep naeris päris südamest.

— Mis — tal ei ole raha! — Joonas on ihne. Mina ei tea küll, kuhu ta peaks oma raha panema! Riided on tal wõib olla juba kakskümmend aastat wanad, elab näruses korteris, sööb kehwalt — — —

Kaalep õppis õhtuti tööstuskoolis, päewal töötas wabrikus, käis korralikult riides, ent raha oli weel küllaltki taskus.

Joonas nägi eeskojas Lailit, tahtis teda terwitada, aga preili wäljus nii, et ta ei waadanudki wanapoisile.

— Nägite seda hallis kleidis daami?

— Mis siis?

— See on minu — pruut!

— Kihlatud wõi? — küsis Ulwi, haaratud wõimsast põnewusest.

— Aga see ei tunnudki sind — tähendas Elsa.

— Oo, wõi nii — ta ei tunne mind! Igapäew töötame ühes, ta ei tahnud teid näha!

— Joonas luiskab, õige pruut oleks ehmatusest ära tarretanud — peigmees hulgub kahe wõõra naisega wäljas.

— Ei noh, ta ikka ei näinud mind.

Joonas rõõmustuski, et preili Laili ei näinud teda maatüdrukute seltsis — homme oleks kogu trükikoda lärmi täis. Rumalasti tegi, et tuli nendega, teda on wõib-olla mõnigi tuttaw näinud, kae — Kaalepki naeris.

Esimene kord tundis ta pahameelt nende maatüdrukute puhul. Kinos istudes ja pilte waadeldes unustas ta jälle kõik.

Wäljusid. Oli saabunud hämar õhtu. Uulitsaliikumine oli muutunud waiksemaks, ei olnud üldist kõma, iga sõiduk omas indiwiduaalse tooni.

— Nüüd lähme koju! — lausus Joonas kindlalt.

— Kas maksab weel? — —

Jättes seljataha Kangelaste silla, nägid wilkumas eel punaseid tulesid.

Need olid karuselli tuled.

— Waadake ometi, mis seal on!

— Mis seal siis õige on, lähme rutem!!

Küünarnukkidega teed tehes läbi rahwahulga, astus Ulwi ees, Joonas taga, Elsa järgnes temale. Nööri taha jäid seisma, näod hakkasid õhetama punastest laternatuledest.

Metsiku hooga tormasid neist mööda puutäkud, poisid turjal kallutamas ja kisamas.

Tüdrukud ja poisid segamini istusid autodes, lauldes ja hõisates.

Elewandi seljas oli kohe suur seltskond laadapublikut.

Innukas sõit, karuselli muusika, punane tulestik — see lõi kummalise kire pealtwaatajaissegi. Oodeti kärsitult karuselli seisatust, sõitjate mahatulekut ja tormati siis esimese hooga lähema sõiduriista selga.

Ulwi kargas ühe hobuse selga kui emakaru, kuid silmapilk oli ta juba teise seljas, wabastades eelmise Joonasele.

Joonas kõigutas end hobuse turjal mõnu tundes, — ta polnud weel eales hobuse seljas sõitnud.

Mahajäetud Elsa tõotas kättemaksu.

Waheldus muusika. Rõõmsa, lõõritawa asemele tuli õige kurb, nukker. Mingi jumalagajättewiis. Wõis peaaegu härduda. Poisid sirutasid õrnalt käe ümber tüdruku, wahtisid tema silmisse ja küsisid:

— Armastad mind?

— Jah, ilma sinuta ei wõi ma elada!

Joonas sõitis oma Ulwiga nagu muistne rüütel, tagus kepiga oma puuhobust, raputas jalgraudu, haaras Ulwist kinni. Tahtis oma daami kallistada, kuid selle wõimaluse rikkus karuselli teener:

— Mu härra, on teil pilet?

— Mis, pilet? — —

— Sõiduraha — —

Joonas kobas taskuid, otsis raha, mille oli peitnud naiste eest. Ärewuses kobas ta tükk aega taskuid, enne kui leidis tasku põhjast ühe kümnelise.

— Aga preili eest?

— Tema — peaks ise maksma.

Ulwi ulataski raha.

Aga samal ajal seisatas karussell.

Joonas tahtis maha minna.

— Nii ruttu lõppes! — imestas Ulwi. — Sõidame weel!

— Missa sõidad, egas see ilma rahata ole.

— Ole mureta, mina maksan!

Ning nad jäid edasi istuma.

Rüseleti hobuste pärast. Nende seljas oli kõige toredam sõita, kiikusid edasi-tagasi, jalgrauad laksusid wastu hobusääri.

Helises kell ning jälle algas karussellisõit.

Joonase kõwa oli wajunud kuklasse, wiilak paljast pealage roosatas kui noorkuu. Ta pea

käis juba ümber nagu wiinast, silmad wirwendasid.

— Küllalt juba, ei taha enam! — ütles ta uue peatuse puhul.

Ka Ulwi tundis end joobnuna, inimeste külge müksatades järgnes ta Joonasele. Siis, rahwahulgast läbi saades, wõttis tuge otsides Joonase käsiwarrest kinni.

— Kuhu nüüd?

— Ükskõik kuhu.

Nad hakkasid wäsinult koju poole liikuma. Elsa oli neil üldse unustatud, wähemalt ei tahtnud Ulwi seda meele tuletada. Sauniku tütar, mõni asi see!

Ulwi toetas heameelega oma külje wastu wanapoissi — oli puruwäsinud!

Joonas awas wärawa. Majas walitses täielik rahu. Astusid tasakesi treppi mööda üles. Teisel korral peatus Ulwi, oodates nagu midagi. Siis ütles:

— Ei tea, kas sisse saab wõi? Magawad —

— Tule minu poole!

— Sinu poole? Aga ega ma sellegi pärast sisse saa.

— Sul ükskõik, kus magad.

— Sinu poole magama — mis teised ütlewad?

— Ütelgu mis tahawad.

— Sinu pool jalgu wõin küll puhata, oodata nii kaua kui Elsa tuleb, Wiilipi pool on nii waikne, teda pole küll weel tulnud.

Siis lõi ülikooli sepikoja kell kaksteistkümmend pauku, mis kaikudes oli kuulda üle linna. Selle järele tagusid teised kellad.

— Mõtelda! Nii wähe kõigest!

— Näed nüüd, ei ole kellgi palju, tule!

— Noh, minugi pärast, kui wäga tahad, waatan õige, kuidas sa elad.

Ja mõlemad astusid kägisewat treppi mööda üles. Soe õhk hõõgus neile wastu katusesarikate wahelt.

— Wõeh, missugune tare sul, õkwa kui meie saunamehel!

Tuba oli hämar öö tõttu, wäljast tulles silmad waewalt seletasid asju, kuid madal uks, mille külge Ulwi pea ära lõi, andis kohe kujutuse saunatarest.

— Aga kuum on ta sul nagu reheahi.

Katuse alla oli kogunud kogu päewane soojus, see hoidis toa tõepoolest sooja. Aga samal wiisil andis katus talwel külma ning wihma puhul wett. Joonas elas niiwiisi wälisilma tujude all nagu baromeeter.

Tuld süüdates ütles Joonas:

— Miks sa ei istu? On küll kõigest üks tool, aga eks sinu jaoks jatku. Ma toetan siia sängiserwale. Noh, mis uudist on maal? Elatakse seal paremini kui linnas?

Ulwi rääkis üht-teist.

Siia ülesse saades oli muutunud Ulwi üsna tõsiseks ja asjalikuks. Joonas lausus weel midagi naljatoonis, kuid Ulwi naeratas selle peale õige wäheselt. Põhjustas selle kas see asjaolu, et nad ainult kahekesi olid siin ülewal toas wõi pettus Ulwi Joonase wiletsat elamist nähes? Esiteks oli mõõduandew wiimane asjaolu, hiljem esimene. Suur naisteküti olewat Joonas, seepärast ei saanud Ulwi olla ilma eelarwamisteta.

Joonas istus ainult mõne wiiwu sängiserwal, nagu puhates, siis seisatas ta Ulwi lähedal, kobis ta punast salli, tõmbas siis selle äkki õlgadelt ära:

— Mis sa istud nagu memm! — Oled wist küll wäsinud, waeneke, sellest suurest sõidust. Istu, istu aga pealegi! Wõi on sul kõwa sellel toolil? Sohwat mul ei ole, aga selle eest — —

— Ära arwa, et ma nii wäsinud olengi. Wast oled sa rohkem wäsinud, wast tahad istuda. Maainimesed on harjunud waewa nägema, linnainimesed tahavad ainult laiselda, nii ütleb ikka minu isa.

— Kussa sellega, ei saa linnaski õige inimene laiselda. Mina waewalt saan paigal istuda, tulen töölt koju, hakkan süüa tegema, riideid parandama, pesema ja korraldama, peale selle lähen wälja hulkuma. Maainimestel on wale arwamine, et linnas ainult laiseldakse.

— Kes teab. — —

Joonas hakkas mööda tuba edasitagasi käima, huult hammustades ja mõteldes.

Alt koputati.

— Mind kutsuwad — tähendas kohe Ulwi ja tõusis üles. — Wäga suur tänu sinule — — kui saad kunagi, siis tule maale, suwel on olla maal kole tore ja lõbus, meie lähedal on toredad metsasalud, kannuraed, kust saab palju maasikaid. Warsti hakkab juba maasikaid saama.

— Eks näe, eks näe, kuidas tuju on, külastan teisi heameelega, kui tean, et hästi wastu wõetakse.

— Noh, seda ma ütlen, et sind wõtame wastu kui suurt linnasaksa, ole mureta, mina hoolitsen selle eest, teaksid sa missugune perenaine ma maal olen. Noh, seda ma ei saa aru, kas on Elsa hulluks läinud wõi, ei jäta koputamist järele.

Jalaga põrutas Ulwi wastu põrandat.

— Joonas, tead, Elsa-raisk on kade, ta arwas esiti, et ma sinust ei hooli midagi, et ma sind ainult naeran — oled wanapoiss ja waene. — —

— Pidagu oma suu kinni minu suhtes. Ma wõiksin oma rahaga linnas maja osta.

— No, no? Seda ma talle ütlemata ei jäta!

Ulwi ulatas käe.

Joonas tõmbas ta kättpidi enda lähedale, peaaegu wastu rinda, terawalt haistes tema hingelõhna.

— Lubad sa — —

Lause jäi pooleli, wanapoiss suudles tüdrukut ja nohises.

— Wõib-olla tuleb Elsa üles, ma pean juba minema. Ah kui tore oleks, kui sa ikka maale tuleksid! Tule saada mind alla! Aga ma Elsale ei jäta! — — —

Joonas tegi aseme, ohkas wähe ja wiskus siis pikali. Tänane päew näis talle äärmiselt pikana. Ta ei mäletanud enam selle üksikasju, kõige enam püsis mõttes Ulwi kuju: Pagana-helde naine! Mina maksan, mina maksan — pakub ilma küsimata. Ihnele wanapoisile meeldisid wäga sarnased juhtumused.

Muljete rikkalt jäi Joonas magama.

All sõnelesid naised tükk aega peale selle.

IV.

Kaua ei tulnud und Riita silmi, ta kuulas ja waikis asemel niikaua, kui küljekondid kangestusid. Siis hakkas käänduma ühele ja teisele küljele, muutudes ise järjest tusasemaks enese peale. Millest see kõik?!

Osa taewast muutus helesiniseks, idas hakkasid pilwed nihkuma ja pragunema, toaseintele wiskus kahwatu walgus. Riita tõusis woodis istuli, pani käe südamele, mis kibeles ja walutas, wõttis peegli ja waatas nägu, mis paistis nii haiglasena ja kahwatuna.

Jälle laskus sängi, seadis käed rinnale, kuulatas wanemate norskamist ning oli õnnetu, et tema ei saa magada. Warsti tuleb hommik, tuleb tõusta, teised hakkawad talitama, tema peab minema tööle, aga kui magada ei saa, siis peab minema unisena ja inetuna.

Kogu oma rahutuse ja unetuse oli saanud tänaselt potilaadalt.

Määratud ajal oli ta kohal, Nõndaku trükikojast mitte kaugel, kus ta ikka kohanud Joonast. Möödus weerand, pool tundi, tund möödus, aga Joonast ei tulnud ikka weel. Ta pidi juba ära minema, kuid selle asemel hakkas otsima Joonase hiljastumise põhjuseid, tahtes tema wiibimist millegiga wabandada. Tegi käike kaugemale,

nägi rohket laadarahwa liikumist ning ta süda muutus järjest raskemaks ja meel haledamaks.

Kaotades igasuguse lootuse, laskus rahwawoolusse, mis kandis ja toksis teda nagu elutut puuhalgu.

Ta sisemuses aga keerlesid mõtted ning pakitses walutaw tundmus. Ta ei osanud midagi teha, et sellest wallanduda. Ta käis sihitult uulitsail, otsis meelelahutust hulkumisest.

Siis, pikkamisi sellest pakitsusest üle saades, läks koju, wõttis ema käsu peale korwi ja tuli uuesti linna ostusid tegema. Warsti oli ta jälle kodus, korraldas oma asju, wahtis wälja aknast. Kui hall ja huwituseta on elu, kui elada ainult tööle ja enese ülewalpidamisele. Isutult sõi õhtust ja ei osanud siis muud teha, kui minna wälja hulkuma.

Ringles laadaplatsel, mis pooliti tühjad, mis täituwad alles homme inimestest ja asjadest. Käis sildadel, hulkus südalinnas, nägi nii rõõmsaid kui nukraid inimesi ning hinge kogus jälle tasakaal. Ta ei kannata üksi. Elu on üldse igaw ja wastumeelne olemine. Aga sellest peab üle saama!

Õhtul hakkas käima laadaplatsil karussel ja Riita oli üks pealtwaatajaist. Ta oleks ka sõitnud sellel pöörisel, ent häbenes seda iseäralikku lõbu ja jäi paigale pikemaks ajaks. Ta unustas teisi waadeldes peaaegu enese, tungis teiste rõõmudesse ning jagas nende wallatusi puuhobuste seljas. Rohkem peaks olema ilmas karusselli pööriseid, — enam oleks siis halli igapäewsuse unustamist, enam oleks lihtsat olemisrõõmu! Seda lõbu wõib nautida mõne marga eest wõi ka päris ilma — pealtwaatajana.

Halli taewa katsid sinised pilwed, laskusid üle linna ja üle inimeste, mõni üksiklane silmas neid, kuid suurem enamus käis hoolimatult, nagu ta ei olekski taewa ja maa wahel, nagu ta oleks ise kogu olemuse algus ja lõpp. Tuled süttisid linnas, kuid neid ei olnud palju hämara suwiöö tõttu.

Riita waatles, kuulas, tundis sooja inimeste lähedusest. Mingid naljad hobuste seljas panid otse südamest naerma, poiste-tüdrukute kaisutused tegid aga meele pahaseks. Lõpulikult naeratas ta isegi nende üle. Nad olid nii koomilised ja weidrad.

Aga siis juhtus see üllatus: Joonas sõitis ta lähedalt mööda. Waat kus tema! mõtles Riita. Waewalt sai seda mõelda, kui jälle Joonas lendas mööda. Aga Joonas polnud üksi! Siis teadis ta, miks Joonas ei tulnud kohtama. Kes wõiks olla see naine? Riita arutles läbi terwe minewiku, kuid ta ei olnud kunagi seda naist Joonasega näinud.

Hinge kinni pidades oli wahtinud Riita karusselli liikumist. Uuesti ja uuesti tahtis ta neid waadata, oli wõimalik ainult silmapilkselt näha. Joonas oli unustanud, kus ta oli — ta aluspüksid wälkusid püksisäärte alt, ta peksis hobust ja sirutas kätt kõrwalistuja poole. Naine oli kaksiti hobuse seljas, nagu mehedki, walge kleit wõi pluus walendas. Millised näod wõi tundmused olid neil, seda ei näinud Riita.

Aga siis torkas pistja otse ta puusa: Joonas oli kaldunud kõweriti ja hoidis kätt ümber wõõra naise! Meeleheitlikud tuksatused käisid läbi Riita keha. Sadade inimeste silmi ees!! Tema peigmees teeb seda! Nagu lõhkeda oleks tahtnud Riita rind ja ta kattis kätega selle, tuksata-

wad sõrmeotsad ulatusid õlgadeni. Iialgi ei tulnud ta mõttesse, et Joonas saab sarnase asjaga hakkama. Ta tahtis põgeneda, kuid tal puudus jõud.

Mis see tähendab? — Kaua aega seisis ametnik nende juures, tormas mööda mitmed korrad ühes Joonasega ja selle wõõra naisega. Tuli ta keelama? Ja muidugi — kes siis lubab awalikus platsis kallistada! Tal oli tundmus, nagu oleks naeratanud läbi pisarate, — silmaweered sügelesid weel praegugi.

Ta ei teadnud, mis teha, kui karussell peatus. Liikus oma seniselt kohalt edasi, näis, mis saab edaspidi. Tahtis näidata end Joonasele, tahtis meele tuletada, et temale on lubanud oma mehesõna, meele tuletada seda, et hulgub wõõraga. Aga rahwa hulgas ta ei näinud Joonast. Ruttu tungis ta sellest wälja, et neid lagedal kohata, et nende äraminekut jälgida.

Maa alla olid nad kadunud! Kas kurat nad ära neelis? Wõi peitsid end anumate wahele?

Kuidas ta oli koju saanud, mis peale selle sündis, seda ta ei mäletanud praegu. Ta ei mäletanud isegi enam selgesti nende istumist karussellil. Ainult karusselli muusika ja tume tulestik täitis ta peaajusid. Ta ei tahtnud kõigist sellest midagi teada, kuid siiski kordus kõik katkendiliselt tema silmi ja kõrvu ees. Tahtis unustust, aga ei saanud unustada.

Südamel oli olnud midagi, kuid nüüd oli see puruks kistud. Walu ja kurbus täitis südame. Meel lõi ütlemata haledaks. Nutt katkus rindu, ulatus siis silmadeni. Ta ei jõudnud end enam waigistada ega rahustada. Ta käändus waid kummuli wastu patja, mattis end riiete alla ja nuttis. — — —

Selle järele tundis kergendust. Silmaweega oli uhtunud oma südamewalu. Kuulmine, et wanemad ikka magasid, tõi ka omajagu headmeelt. Ta tuli üles, astus õige tasa üle põranda, wõttis wett ja läks wälja silmi pesema.

Päike oli juba tõusnud — kuurikatuste tagant kumetas ta. Taewas oli nii ilus, roosawärwiline, pilwed kerged ja õhukesed.

Kanapojad kõndisid karjana mööda hoowi. Siga röhkis kuurialuses sulus. See kõik oli Riita ema wara — mure ja lootus. Sügiseks tõmbab emise maha ja wiib laadale, waat — tükk raha saab. Muud teenistust tal polnudki peale majahoidmise — selle eest sai ainult prii korteri.

Peale silmapesemise lootis ta heita magama — terwe öö oli ju läinud nii, et ta ei saanud silma kinni. Aga wäljaskäik ja silmapesemine oli teinud ta täitsa kargeks ja unetuks. Ta pikutas waid wähe asemel.

Kass, kes oli ühes temaga tulnud enne sisse, hakkas kooserdama ja kolistama toas. Ta ei saanud tast muidu jagu, kui tõusis üles ja wiskas ta wälja. Selle järele kastis lillesid ning pühkis puhtaks akna pealse mahapudenenud lillelehtist.

Aknad olid täis lillepotte nagu kusagil triiphoones. Uulitsapoolsed potid olid mässitud punastesse ja rohelistesse paberitesse. Riita seadis ja asetas neid paremini wanade, pehkinute aknaraamide taha päiksepaistele, mis langes kollase kangana majanurga tagant aknaklaasidele.

Siis wõttis Riita pisikese harja ja hakkas kumarusi põrandat pühkima. Põranda-aukude ja lõhede wahele jäid mõned purud, nii et neid ei saanud muidu ära, kui pidi näppega wõtma. — —

Talitada, töötada tahtis ta nüüd — see pakkus üllatawalt head lohutust.

Päike paiskas järjest enam walgust sisse. Saapakotad ja muud asjad olid näha wanemate woodi alt. Tööriistad ja riided rippusid seintel segamini. Nad ei kõlbanud sinna, kuid isa oli nad pannud ja nii pidid olema. Isa käis suure saega, mille hambad praegu pistetud saepuulõhesse, sakstele puid lõikamas. Ta hoidis seepärast sae-hambaid nagu omi silmateri.

Ema pomises läbi une, wirgus, tõstis unise pea üles. Lai nina paistis keset halli nägu. Sarnase ebameeldiwa nina arwas Joonas Riital olewat, kuid ta eksis — Riita nina oli praegu puhas ja sile, ema oma aga kollane ja kortsunud.

— Ah, sina oled! Ma arwasin, et ei tea kes, et wast kass. — —

Ema pani pea jälle maha.

Kuulatas, küsis kellaaega. Siis tähendas imestelles:

— Kuidas sa nii wara üles tõusid?

— Uni läks pealt ära, enam ei tahtnud magada.

Waletas — sugugi ei olnud ta maganud, aga kas ta pidi sellest emale kõnelema?!

Wanamees hakkas köhima pikali olles. Säng kägises.

— Sõge küll, kas sedawiisi keegi köhib!

— Mis sa tahad õige mu'st saada? — —

— Ei noh, istu ristiinimese wiisi üles ja köhi siis!

Mees tõusiski istuli, aga köhimise asemel hakkas wanduma.

— Mis te tahaksite, kui wait oleksite? — —

Tal oli madal ja kortsus otsaesine, punakas juus, triibulised paled. Ta ajas käe särgikaalusest sisse ja hakkas kratsima küljekonte, üks suunurk ripakili, kollased hambad selle all täis wiha.

— — — — — — — — — — — — — — —

Nii algas uus päew, mis oli aga tõepoolest õige eelmiste sarnane.

V.

Joonas wehkles läbi une kärbestega, kuid ta ise arwas, et sõidab hobuse seljas — mitte küll enam puuhobuse, nagu karusellil, waid päris hobuse. See oli elaw must hobune ja sõitis traawi.

— Kuuled, tule maha! — karjus Ulwi, joostes ta järel.

— Einoh, kussa sellega, sa tule istu kah siia minu kõrwale!

Ta wõttis naise õlanukkidest kinni ja tõstis tema kui poti enese kõrwale. Ei tea, kas ta tegi selle katki, wõi mis, aga Ulwi hakkas tirisema nagu lauakell. — — On küll meieaja naised! — õhkas Joonas. — Wanasti oli mul sarnane lauakell, mis tirises, aga nüüd tiriseb naine. — — —

Maameestest sõitsid nad mööda, naine istus ta kõrwal ja tirises! — — Wankrid põrisesid kiwiteel, hobused hirnusid, mehed naersid. See oli tõepoolest imelik, et nad sõitsid kahekesi wana hobusekronu seljas. Ah jah! Laadalt olid nad selle ostnud, aga hale kronu oli see, wärises jalul, waewaliselt jõudes edasi. Joonas haaras toa nurgast kepi ja hakkas taguma sellega hobust — kui nad ikka niiwiisi sõidawad, siis ei jõua ju millalgi pärale.

Mis? Mis? — Ulwi tahab teda maha tõugata! — Ära tee nalja! — Ei ole minu hobune wõi? Aga eks me ostnud selle koos? — Jah, ostsime küll, aga minu rahaga! — Mis, sinu rahaga? Mis juttu sa ajad? — — Ah sa kurat, wõi seda haugutad sa mulle ette!

Joonas oli kuri häälelt ja wehkles kätega — mees peab ikka olema naise pea!

Tuba oli õige walge, kui wirgus Joonas. Wäljas oli päike suurel kõrgel.

Wanapoiss kargas ehmatades üles, waatas suuril silmil kella ja jäi kangestunult keset tuba seisma.

Õnnetus oli juhtunud temaga — kaugeks oli jäänud magama, tööle ei saanud enam minna!!

Miks ei kuulnud ta kella tirisemist?!

Wõi ei tirisenudki see? Unustas wististi õhtul üleskäänamise!

Riita, ei mitte, Ulwi oli siin, saatis selle wälja, tuli tagasi, heitis kohe magama. Nii see meelest läks.

Tõepoolest käänas küll kella üles — muidugi masinlikult, nagu oli harjunud seda tegema järjekindlalt. Aga nüüd ei mäletanud seda pisiasja põrmugi. Ta jäi sängiserwale istuma, mõteldes, kahetsedes. Nüüd tööle minna oli hilja!

Aga siis järsku tuli meele, et ta oli siiski kuulnud kellatirisemist. Kahjuks oli näinud parajasti weidrat und ning see oli kõik segi ajanud. Oi sa sunnikute sunnik! — mõtles ta imestades — kuidas see ometi ära eksitas!

Tal oli õige kahju sellest, et üks tööpäew on nurjunud. Ta silitas ümarikku sängiposti ning mõtles: Ei wõi ikka jannata naistega niipalju — palju kahju teewad kuramused! — —

Hakkas siiski selga seadma tööriideid, et wahest wõib weel nüüd minna tööle. Raske oli ilma suurema põhjuseta jääda töölt koju! Haige ta ei olnud, ilm oli ka ilus — —

Aga piinlik oli trükikoja preilide pärast — tõepoolest on naljakas hiljastunult tööle ilmuda.

Istus toolile raskelt kui jahukott.

Istus ja mõtles. Aga ükski mõte ei omanud selget kuju.

Uulitsal põrisesid ja kõmisesid wankrid, hobused hirnusid, inimesed kõnelesid kõwasti.

See tuletas talle meele, et täna on ju laadapäew. Temagi peaks minema wälja ja ostma midagi — laada tõttu saaks odawamalt kui harilikult.

Wõttis wõtme westitaskust ja asus kapi kallale. Selle ülemisel riiulil ühe raamatu wahel, paberite seas, oli ta raha asukoht — see oli ta wiimse aja teenistus.

Näppe sirutades lendas mõte läbi pea — wiimati wõhrud — — wiimati wõhrud — — on närinud puru rahagi.

Ja sellest mõttest haaratud hakkas ta wärisema, sõrmed kohmetusid wõttes raamatu rahaga.

Ega's ometi? — Pagan söögu raipeid!

Must raamatupära — oli näritud tõepoolest puru, oli täis walgeid auke.

Süda otse wabises põues.

See silmapilk, mil ta awas raamatu ja rahad tulid nähtawale, oli täis pinewust. Ihukarwad tõusid ootuses püsti.

Jumalale küll suur tänu! — wastsed paberrahad wirwendasid ta silmi ees terwelt ja murdmatult nagu koju tuues.

Süda täitus rõõmust nagu suurest õnnetusest pääsedes. Rahad olid alles, olid terwed. — Ainult oma poogitud, rukkijahuga kliisterdatud raamatu olid rikkunud rotid.

Aga — pangaraamat? Seda hoidis ju sama raamatu wahel.

Jumalale kümnekordne tänu — ka see oli terwe ja rikkumatu!

Õnnetus oli läinud kui üle wäitsetera.

Joonas pani raamatu rahadega lauale, lukustas toa ukse ja hakkas siis wälja wõtma ja waatlema teisi pabereid ja ajalehti.

Mis see siis tähendab? — Ristimistähest ja sõjawäetunnistusest olid järele jäänud ainult ribad, ainult tükikesed.

Mis häwingut hakkawad wõhrud kuulutama?

Joonas oli hämmastatud. Ta ei osanud wanduda, ei osanud sajatada — ta seisis suures üllatuses paberiribade ja paberitükikeste kui peenikeste kunsttükkide ees.

Head see ei tähenda!

Sama saatus oleks wõinud tabada tema pangaraamatut, tema rahagi.

Ebausklik Joonas aimas õnnetusi, — meel muutus rahutuks, mõte muutmatuks: häwingut see tähendab.

Ta laskus küünarnukil lauale, lõug wastu peopesasid, silmi ees wastsed rahad. Pea oli täidetud ümberkobama panewast ebamäärasusest. Ei ole pääsu wõhrude eest! Kuhu peita oma asju — raha, raamatud, toiduained? Kui witsaga nuheldi teda! Hingeni ulatus juba luupaine.

Hall wõhr ilmus lauale. Joonas ei julenud teha muud, kui oma rinnaga laskuda rahadele,

tundes neid wastu rinda kuumawaina nagu oma südant.

Niisugust salakawalat looma ei olnud ta weel näinud!

Nad wahtisid wastamisi — wõhr pungissilmil, wälkuwail walgeil ja terawail hambil, Joonas kiwistunuil silmawalgeil, wiltutõmbunul näol, kassiahastuses, julgemata end liigutada.

Ent siis liigahtas wõhr.

Ning Joonas jahmatas.

Mis — see oli nägemus?! Oli see siis wiirastus päisepäewa ajal?

See oli wiirastus, see oli tema mõte.

Üle uulitsa paistis päike, tuba oli hämar, tume — nägemused olid wõimalikud.

Mõttes oli olnud enese ja oma wara pärast, sellepärast oli näinud halli wõhru.

Aga mis teha tõepoolest? Pidi kandma asju alati enesega? Pidi õmblema raha ja raamatu wanade tööriiete wahele? Mõte ei olnud halb. Aga sellel oli sees oma konks. Wõhrud wõisid hakata närima just tema higiseid tööriideid. Korra oli olnud kellegil sarnane juhtumine.

Kimbatuses oli ta. Wäljapääsu wajas.

Äkki haaras ta sängi alt laiateralise kirwe, sellega hakkas kobama mõnd lõhet seina wõi mööbli wahel. Raha wõis wiia warsti panka, täna weel wõis wiia, aga pangaraamat pidi olema tingimata enese käes. See pidi olema kuskil ära peidetud. Aga kus?

Säng ja söögilaud olid kokkulöödud õhukestest laudadest, neil ei olnud midagi lahti kangutada. Aga see suur kapp, selle suure kapi pealne? Ei, see ei sobinud. Toiduainete lähedale wäärtasjad! Sängi aluskotti? Koiliblikad tungiwad kallale!

Kas ei olnud mitte Kaalepil õigus — kassi pidi enesele muretsema?!

Nüüd ei teadnud ta enam — mida teha? Minna laadale wõi hakata keetma lõunat. Kõht oli tühi kui hundil — süüa tahtis.

Sööki hakkas walmistama.

Sulamist, mis toaseina ja katuse wahel, tõi korwiga kartuleid, suuresse sawikaussi kallas wee ja warsti langesid hallid-walged kartuli koored ta ette põrandale, kooritud kartulid lendasid lipsudena wastupritsiwasse wette.

Mullused kartulid olid tuima-nahalised ja pehmed, kuid mis teha — wärskeid ei olnud weel saada.

Joonas ruttas oma tööga, et laada lõpuajaks jõuda linna. Kas saab tast täna üldse tööleminejat wõi mitte, seda ei teadnud — —

Kuusepuud plaksusid pliidisuus, kartulitangusupp kees pajas — keegi koputas uksele.

— Tuppa!

— Tere.

— Tere, tere — keda ma näen!

Ulwi tuli, paari-naela-osa wõid käes.

— Mis? Wõi?

— Kuulsin, et kodus oled, tõin sulle wõid — pane kuhugi kausi sisse.

— Wõi wõid! — lausus Joonas imestlewas heameeles ega osanud tänadagi. Ta otsis ühe plekk-kausi, milles pesi harilikult silmi, ja mahutas wõi kausisse, näos haruldaselt mahe ilme. Aga siis tõmbus see pilwe.

Tahab Ulwi wiimati wõi eest raha?

Ulwi aga rääkis edasi, selgitades küsimata ta küsimuse:

— Kolepalju kraami oli täna müügil. Wähe küsiti wõi hinda, rääkimata müümisest, oma müü-

sin siiski ära — — see ainult jäi järele, sellest ei saanud kuidagi lahti, selle tõin sulle — mina tagasi wiima ei hakka nagu paljud.

No küll on helde naine! — imestas Joonas, silmawalged läikisid, suunurgas wärises heameel. — Ostab piletid, annab wõid — annab ja annab. Ei hakka tal ka kahju? Ei hakata kodus tõrelema?

— Waata reot! — ütles ta siis — wõi nii palju asju oli turul.

Lusikaga litsus wõid kausi põhja, Ulwi waatas seda pealt. Oma pilkudega tänas ta toojat. See tasus päewapalga ausasti ära. Haruldane inimene — helde inimene! Kõik tahawad saada, ent keegi ei taha anda.

— Õuka, kus mul kokk! — hüüdis Ulwi äkki.

Ta silmitses suurt pada, mille kaane wahelt tõusis üles tossu. Küsis, mis seal sees keeb. Tõstis siis uudishimulikuna kaane, kuid langetas kohe — kuum aur lõi näkku.

— Õige ise keedad?! Sa siis söögimajas ei käigi?

— Ei käi, kallis tuleb — —

— Jaa, kallis tuleb küll — wenitas Ulwi — aga sul on ju raha!

— Mis raha nüüd minul — palk odaw, toiduained kallid, maksud suured. Aga kui raha olekski, wõi seda wõib siis igale poole pillata —

Ulwi ei kuulanud ta kõnelust, waid matsutas suud, ninas meeldiw — kodune lõhn. Ning andis imestada, et mees keetis niisamuti süüa nagu naine.

— Kas sa siis ühtki naist pole saanud?

— Mis sa — ütled?! Naist ei oleks saanud?!

— Nujah-noh.

— Mis jaoks naine? — Selleks, et süüa teha? — oo, see ei sobi mulle! — Arwad, et naine sellepärast paremini keedab, et tal undruk on seljas — —

— Ei-noh, armastuse pärast!

— Armastuse pärast?! — Joonas naeris täiel häälel. — Armastuse pärast, kui armastada saab niisama.

Ulwi naeratas sunnitult.

Ta oli nõutu. Kiskus näppudega sallinarmaid. Hammustas pakse huuli.

Joonase kollane nägu oli aga täis üleolekut ja salakawalust. Ta pani käe pluusilõikest sisse ning waatles Ulwit, kes toetus sõrmekontidega wastu lauda. Ta teine põlw oli kõrgele tõstetud, warbad puudutasid ainult põrandat.

Naise mõte on ainult armastus — mõtles Joonas — aga meestel on muud huwid, muud mured — — — armastus on mööda minnes — ajawiiteks, lõbustuseks.

Mis mõte on küll naise pidamisel? Sellel ei olegi mõtet. Söögi teeb ise — üksi olles jatkub seda kauemaks ajaks. Laste pärast naist wõtta? Riigimehed tahawad nii. Aga millega ma neid kaswatan? Wõiksid wäga hästi ise kaswatada, kuna saawad palka kümneid tuhandeid.

Mina kaswatagu rahwast — mis jaoks?!

Mis kasu on minul sellest?

Minul pole sellest mingit kasu. —

Joonase kokkuhoidlik majapidamine ning wäike teenistus ei wõimaldanud seda suurt, ühiskondliselt tähtsat ülesannet täita. Tema huwid ei sobinud teiste huwidega. Oleksid nad sobinud, siis oleks teine lugu. —

Ulwi lai ja päiwitunud nägu oli ikka mõttes. Üldse oli see naine mõistlikum ja tõsisem kui eile.

Joonas tegi pliidi alla tuld, tuli siis tagasi tema juure, näppe pühkides export küljge.

— Arwad wõi, et ma naist poleks saanud?!

— Oleksid saanud küll — — Aga ometi elad nii — ilma naiseta! — Ma ei saa aru.

— Mis ma wõin teha, kui sa aru ei saa — ma seletama kah ei hakka —

— Sa oled tõepoolest imelik, nagu Elsa ütles. Armastada tahad, kuid — —

— Ega kedagi, supp ajab üle!

Joonas kargas pliidi juure, kahmas pihku pajakaane, — tangud jooksid mööda nõgist pada maha. Tuba täitus lämmast aurust. Aknaruudud läksid higisse.

— Oh sa sunnik, raswa ajas peaaegu üle.

Ulwi astus mõne sammu pliidile lähemale, keha nõtkus natuke nagu harilikult Joonasel. Põrandalauad naksusid ta kingade all.

— So, so, nüüd on siis walmis — —

— Kui kaua elad sa sedawiisi — naiseta?

— Kakskümmend aastat juba — lausus Joonas ükskõikselt, ent Ulwi imestusel polnud piiri.

— Kakskümmend aastat juba?! Wõi kakskümmend aastat juba!

— Nujah-noh. Seal ei ole midagi imestada!

— Egas ma siis — — Igaw ei ole niiwiisi?

— Wahel ikka on — jaa, wahel ikka on.

Tulid meele need pahaennustawad wõhrulood.

— Wahel mõtlengi — — —

Ulwi waatles Joonase mahatõstetud supipada — suur pada oli kohe ääreni täis keedetud.

— Armas inimene, millal sa selle ära sööd? Seda jatkub kaheks nädalaks.

— Arwad nii? Ainult pühapäewani saab läbi, siis tuleb jälle midagi keeta.

— Nujah. Aga kas see hapnema ei lähe? — praegu kuum aeg.

— Kuidas ta saab siis minna, kui mul külm kuurialune?!

Joonasele hakkas peawalu tegema söömahakkamine. Kuidas sa hakkad sööma, kui teine wahib man ja loeb su suutäisi! — hm, ei mõtlegi ära minna! Kutsu weel tema kah sööma!

Tõstis puu otsaga nõgiseid pliidiraudu kõlisedes ümmarikule pliidiaugule, kohendas tukke, kergitas kaapi — tegemine küll, ära ei lähe!

Siis wiskas mütsi järsku ja hoolimatult sängiposti otsa — tulgu, mis tuleb, saagu, mis saab. Suu kogus wägisi täis wett, ei olnud kuhugile seda süllata.

Wõttis kapist kaks taldrikut ja asetas lauale. Ei saanud teisiti, kui pidi kutsuma Ulwi ka. Tuli pealegi meele, et oli toonud temale wõid ja kuidas siis nüüd — —

— Istu kah lauda!

— Ei hooli, ihu endalgi soe.

See äraütlemine kõlas Joonasele just nii: ei taha mitte, kõht on täitsa täis, praegu just sõin.— Sarnane ütelus wajas tingimata tagasundimist — söö ikka, meki wähemalt! Ent Joonas mõtles: Ei taha, ei taha — mina sundima ka ei hakka.

— Mina olen küll näljane — ütles ta Ulwile — kõht on tühi nagu hundil. Istu sa seniks sängiserwale!

— Wõi istumisest häda on — eks ma ikka saa — — —

Ulwi istus siiski.

Ning Joonas sõi.

Ulwi suunäärmed hakkasid sülge tootma, — ta kahetses, et ei wõtnud wastu pakkumist.

Tõepoolest — tore oleks süüa kahekesi kuuma ja higitsema-panewat suppi, näod tahmased ja hõõguwad — kahtlemata kena oleks istuda teiselpool lauda ja rütsida lusikast supileent niisamuti nagu Joonas, kartulid jääksid ühes tangudega taldriku põhjale, sagu tuleks süüa alles lõpuks — —

— Mis? — ütles äkki Ulwi — ma proowin ikka ära sinu keedetud supi.

Kargas üles wastust ootamatult, kahmas lusika ning hakkas püstijalu sööma — Joonasel ei olnud teist tooli.

Ja mõlemad sõid rütsides — sõnagi lausumata — nagu põrsad.

Sarnane poissmehe elu on siiski päris huwitaw — mõtles Ulwi — kus meil maal on hiiglapalju pistmist inimestega, asuks õige ise kah linna elama, kui saaks kuidagi — —

Wanapoisi supp maitses talle hästi.

— — — — — — — — — — —

Peale lõunat sõitis Joonas waksali — Ulwit ja Elsat saatma. Ta tahtis wägisi minna jalgsi, ent Ulwi wõttis ta käest ja wiis ta siiski omnibusele. Teadagi, et Joonasel oli jälle hirm. Maksa piletiraha, maksa nende eest ka weel!

Omnibus oli puupüsti täis inimesi.

Autojuht pasundas wahetpidamata, et läbi pääseda laadaliste murrust.

Nad waikisid, alles waksali saades hakkas Ulwi naljatama. Elsa oli mossis — seisis nende kõrwal kui wahakuju.

Ulwi huuled tõmblesid tihti naeru käes, põseliha paisus ja alanes, silmapaar wahtis terawalt siia-sinna.

— Tuled maale wõi? — küsis Ulwi lahkumisel, aga jatkas wastust ootamatult:

— Tule tingimata, tule kunagi! Tule warsti!

— Kes teab seda minekut! — —

Joonas kartis maaleminekut — maalemineja peab linnakosti ühes wiima. Aga koguni teine asi — kena asi see! — maalttulija peab külakosti linna tooma. Tuleks Ulwi jälle linna!

— Parem on juba, kui sa linna tuled — ütles Joonas — nojah, tule sa linna!

Seda naist wõib meelitada, sellelt naiselt on midagi saada, aga muidu peab naistele ikka andma.

Rong hakkas tasa liikuma.

Ühel waguniuksel seisis Ulwi ja wibutas kätt — sama kätt, millega teda tirinud paar päewa. —

Joonas lõi wastuseks käe korra õhku, kergitas kõwat ja pöördus minekule. Waksaliesisel seisis weel tühje omnibusse ja autosid, ent tema ei tarwitanud neid. Pikkamisi läks ta minema. Peale wäikse iluaia astus tasasele, laiale uulitsale, mis siirdus kohe südalinna. Teel peatus mõne kaupluse, mõne wäiketööstuse, mõne kaubalao ukse wõi akna ees, wäljapanekuid waadeldes, kuulutusi silmitsedes — tema püüdki oli saada korra mingiks ettewõtjaks.

Aastaid oli elanud kehwuses ja kokkuhoidmises, et ükskord — et ükskord midagi ära teha, midagi saawutada. Sõjaaeg oli toonud wiimseks

wõimalusi, sest siis sai raha rohkemal määral, kuid tema wiiwitas, ja hilisemad üldised kitsikused ei lasknud enam teostada endiseid mõtteid. Raha kogunes wähehaawal, nagu wett astjasse tilkuwast rennist. Aga ometi — Joonas lootis — — piskugagi wõib imesid teha, kui ainult osatakse!

Kokkuhoidmise omadus oli tal suurepärane — oli praegu pisitööstuse kärumees, kuid wiis siiski sageli raha panka hoiule, nagu tänagi — kuid tal puudus suurem aktiiwsus. Ta saatust määrasid tunduwal määral wälised olud ja juhtumised.

Jalutas Magasini uulitsal, kepp käsiwarrel, kehas kindel kaldumine ettepoole, nägu aegajalt pöördumas suurtele waateakendele, kus wõis näha elusuuruses enese kuju.

Käis ka Lossiwallil, peatus Kolmemehe nukal, waatles linna, liikumist, inimesi. Siis asus koduteele.

Jälle nägi keerlewat karusselli, tormawaid puuhobuseid, kõikuwaid inimpäid, kihelewat rahwahulka, kõmawat linnamüra — laat ei olnud ju weel lõppenud.

Aga Joonas astus ükskõikselt edasi.

Talunikud sõitsid põrisewail wankreil, põlwitades, üksteisele õlale patsutades, hobusesabad sõlmes, waljad roosides.

Inimhääli kaikus ja kõrises.

Lihunikud ajasid enese eel lehmakarja, nahkmütsid peas, näod werejoomisest punased. Elajad astusid wastutahtmist, watsad wabisemas, silmades hirm, ninas ebamäärasuse haist, kõris kibedus ammumisest.

Omnibus röökis, nõudes läbilaskmist, kuid kari jäi just selle ette seisma, kangekaelne pingutus jooksis südamest sõrgusse ja sarwisse.

Piitsad langesid läbi õhu lehmade laiale ja lahjale turjale, kuid waewalt oli kuulda linnamüras seda plaksumist.

Joonas waatas, kopsutas keppi wastu kiwikõnniteed ja astus edasi.

Kõikjal oli näha laada-jäänuseid — hobusesõnnikut, õlekõrsi, kompwekipabereid ja muud paberiprahti.

Küll homme kojamehed wannuwad — mõtles Joonas — linnarahwas kasigu maarahwa sõnnikut!

VI.

Hommikul ootas Riita aegsasti trükikoja-ukse taga sisselaskmist.

Nõndak tuli ise awama ust.

— Tere hommikut!

— Tere jah! Wõi teie olete juba siin! Näis, kas täna tulewad kõik — —

Peremees kinnitas aknaluugid seina külge ja astus Riita järgi trükikotta.

Riita poleks täna healmeelel tööle tulnud, kuid kodus pääsis hommikul tüli walla — siga oli ära lõhkunud oma sulu ja läinud wälja hulkuma, wanamees ei tahtnud seda ära parandada, ema pragas siis ja wanamees wandus wastu. — Oleks hulkunud laadaplatsil, linnas — kuid tal polnud ühtki sihti, sugugi tuju. — —

Warsti tuli noorhärra.

Siis ilmus preili Laili — naeratus näol, hall mantel käsiwarrel.

— Tere hommikut, preili Riita!

See kõlas peaaegu irooniliselt. —

Algas tööpäew. Jälle pidi paenutama, kummardama, kergitama, tõstma — — —

„Wana“ Nõndakul oli õigus — kõiki ei tulnud. Joonas puudus, ent puudus ka Linda-preili.

— Linda-preili läkski Joonasega laadale! — tähendas peremees.

— Küllap wist — wastas preili Laili.

Riita ei wastanud midagi, kuigi tal oli öelda mõndagi. Waikides töötades kulus tund, teine — Laili seadis mingit trükiladu eesruumis masinale, korraldas trükimusta rulli, tõi paberit terwe hunniku masina juure.

— Mis te hakkate nüüd trükkima?

— Ah, on ühed kuulutused maale.

— Kas te neid suure masinaga ei trüki?

— Ei, sarnaseid pisikesi asju ei trükita kunagi suurel masinal.

Riital oli wähe piinlik — wõi siis tema teadis! Laili kummardus, seljaga wajudes üles ja alla, nagu paat lainetel. Waheldamisi weeretas ta trükimusta rulli ning trükipressi, wahel pidi panema paberit alla ja ära wõtma. Üksi ei saanud ta sellega hakkama. Ta kutsus Riita appi.

Laili pistis nüüd paberit alla ning wõttis ära. Riita weeretas rulle, milleks polnud tarwis erilist oskust.

— Teate uudist? — küsis Laili — Joonas käis eile õhtul kahe preiliga kinos.

— Mis? Kuna? — need küsimused murdusid otse wägiwaldselt esile. Kuuldu oli ju temale päris üllatuseks. Ta teadis karussellisõitu, ent kinoskäigust ei olnud aimugi. Nüüd tahtis teada, kas Laili ka teab karusselliarmastusest midagi, wõib olla tunneb Laili koguni kaenlasolejat. Uuriwalt ja uudishimulikult küsis ta, kartes sealjuures enese tundmuste äraandmist:

— Kas te nägite, kui Joonas sõitis karussellil, keegi daam kaenlas?

— Wõi kaenlas! Otse kaenlas? Seda ma küll ei tea!

Riita lootis, et paneb preili pilkama, naerma, aga preili Laili oli ainult imestuses ja uudishimus.

— Nägite, milline see daam oli? Tore daam — eks? — — Ja, tema on kange mees. Temal leidub ikka neid naisi.

See oli Riitale walus kuulda — Joonasel leidub ikka naisi. Ta maadles waluwalmistawate mõtetega tükk aega. Siis alles sai lausuda:

— Et oleks tore, seda ütelda ei saa — mulle tundus ta köögimamslina.

Haawatud naiselikkus tootis wimma, sellepärast ei saanud teisiti, kui pidi laitma.

Laili nägu muutus ka selle järele.

— Kahju, et sellel mehel pole maitset!

Ta töötas tükk aega waikides — laotas paberit. Äkki ütles:

— Korra olewat ta teiega läbi käinud? — — Missugune imelik küsimus — sellele ei oska wastatagi — mõtles Riita.

— Aga kust te teate? — küsis ta.

— Lindale olewat rääkinud —

— Lindale?!

Mis asjamees Linda on Joonasele?

Laili näis rohkem teadwat — midagi pakitses tal keelel. Ütleks ta sellegi ära! — Tahab ütelda, otsekohe on näha, aga ei ütle ometi — — on midagi halba?!

— Tal ei ole õiget instinkti — jatkas Laili — muidu ei oleks ta teist taandunud, teist oleks saanud enesele ausa ja korraliku naise — —

Soo, nüüd ütles ta korraga nii palju! Seda kõike äkki ära seedida — raske. Taandunud — maha jätnud? Ta ei saa sellest hästi aru, ütleks Laili weel kord!

Suuril silmil waatas ta Lailile, — silmawalged pöördusid silmanukkesse, nina ja kulmud wiskasid silmakoopaile kerge warjundi. Alumine huul wärises pisut. Süda lõi jõnksudes,

õhuke pluus hakkas lainetama nagu wahel waikne weepind.

Laili waatas korra ta silmi, pühkides käeseljaga enese otsaesist — aga ta ei öelnud midagi. Riital hakkas äkki palaw — kuumusewiirg kattis isegi lahtise kaela ja näo. Ta ulatas käe põue taskurätiku järele, et pühkida nägu.

— Nii kuum on täna — —

— Jaa — tänane ilm on üsna kuum!

Kui Laili teda enam poleks tarwis, siis läheks ta kohe eemale. Laili ei wahtinudki wäga teda, waid püüdis edasi kõneleda Joonasest:

— Ta ei ole ju wäga wana, kuid korrast ära, nagu wõib olla ilma naise hoolduseta mees. Nüüd jookseb iga seeliku järgi, aga kui tal naine oleks, siis ta ei teeks seda — —

Riita waatas suure imestusega kõneleja otsa. Silmawalged läikisid õige himukalt.

— Wäga kahju, et ta nii hoolimatu on teie wastu!

Wõõra kaastundmus ja kahetsus oli imelik — see mõjus Riitasse wäga lohutawalt. Sarnaseid sõnu, nagu Laili ütleb, tahaks ta ikka kuulda. Mingi tänulikkus tõusis tema wastu, ta ei osanud seda muuga awaldada, kui enese minewiku pihtimisega.

— Ammu oleksin ma naine olnud, kui ma temale poleks lootma hakanud! — — Mul oli austajaid, kuid ma ei hoolinud neist — ma lootsin Joonase peale: tema oli karske ja kokkuhoidlik mees, lootsime kahekesi hästi ära elada. Tema armastab töötada ja puhtust pidada — mina ammugi seda armastan! — — Ta lubas ja lubas pulmi teha — ikka warsti, warsti — — — Ma ei saa aru, miks ta neid ikka edasi lükkas!

Ta oli awanud nagu mingi sahtli, kuid wiimse lausega tõukas ta jälle selle kinni. Tal oli piinlik paljastada oma sisemust, mis oli täis hellu kohti. Ta lõpetas natuke järsku, mingisugusel teisel toonil, kui oli alanud. Laili ei osanud seetõttu talle muud lausuda kui:

— See on imelik küll — —

Ent Riita mälestused tulwasid nüüd suure hulgana esile. Ta ei tahtnud neid kellegile awaldada, waid ainult iseenesele pidada.

Olid ajad, mil ta mind otse jumaldas — need on kallid mälestused! — Wäljasõite tegime, söögid olid ühes. — Läksime terwe karjaga, poisse ja tüdrukuid. — — — Minu sõbrannad naersid mind: selle ihnsa wanapoisiga seltsid sa? –

— Küll ma tean, mispärast: ta ei raatsi kulusid teha, noorte preilitega ei saa sellepärast hakkama — need tahawad ikka, et neile alati ostetakse ja kingitakse. Mina aga ei nõua tema käest midagi — ma ei armasta üldse edwistamist ega pillamist.

Aga kas see on õige, mis rääkis Laili? Midagi terawat tema ja Joonase wahel pole olnud wiimasel ajal. Aga ka sarnast soojust ja lähedust mitte nagu waremalt! Ometi Linda itsitamised midagi wõiksid tähendada — jah, Lindale oli Joonas rääkinudki mahajätust, mahajätust — — —

Riita pea huugas. Nagu tuuleiilingud kohisesid seal. Tundis, et ta saatusse on sattunud wõõrad käed. Mis pidi ta tegema? Ta küsis järele Laililt ühtteist, et jõuda kindlale selgusele. — —

— Meil, naistel, on ikka sarnane saatus, et meiega mängitakse! — õhkas Riita nagu ainult iseenesele.

— Meie ei wõi lasta enesega mängida! — kinnitas Laili hookalt. — Meie peame olema kawalad, meie laseme näiliselt mängida, ent tõepoolest mängime ise. Meie jooksu ja enese wäljenduse suuna ei saa keegi määrata — küll me teame, kuidas ja kellega. — — —

Riita ei hoolinud enam Laili kõnelusest midagi. See oli talle wõõras, see kostus kaugelt, mõtted kiskusid tähelepanu enesesse. Laili on weel noor, kuid tema noorus on möödunud. Ta ei saa enam nii mõelda nagu Laili — — ta näonahk on kahwatuks muutunud, kaelas on kortsud, juuksed langewad igal kammimisel peast wälja — ei aita mingisugune salw ega pesemine! — — See on wanadus, mis asub ta kallale! — — Wanaduse wastu ei ole rohtu! — Kui saaks kuidagi uuesti alata oma elu, siis elaks ja oleks hoopis teisiti! Oleks kawal nagu rebane, tark nagu ilwes, ettewaatlik nagu— — — küll ta oskaks juba! Igal pool olla lahke ja wastutulelik — nii palju kui wõimalik! Oma austajaist peab paremini lugupidama kui seni. Pole teada, kuhu poole saatus juhib. Ta tahaks seda wõimalust, et tal oleks palju, palju walida.

Aga nüüd see kõik oli hilja!

Kõik oli hilja!! Hilja!!

Kuidas saaks muuta oma saatust?!

Pisarad seisid ta silmis. — Saatust ei saa muuta! — Kellukesed helisesid kõrwades: hilja! hilja!

— Ärge sellepärast kurwastage — ütles Laili ta märga nägu nähes. — Ühe mehe pärast ei maksa nutta.

— Egas ma sellepärast — — süda walutab.

— Mõelge muust!

Laili wõttis ta käest kui plikal kinni ja lausus kindlal toonil:

— Ma katsun teid aidata!

Riita ei küsinud, mil wiisil mõtleb ta aidata. Talle tõi see üldse imelikke mõtteid. Kogu päewa arutas ta neid nagu sassi läinud lõngakera, saawutamata siiski õiget lõnga-otsa.

Ta tahtis Joonasega kõnelda, tahtis küsida, kuidas ta on ometi niisugune. — Hakkas ootama suure kärsitusega järgmist tööpäewa.

Tuli see, ent wõimatu oli Riital läheneda temale. Joonas ei hakanud temaga kõnelema, kuidas siis tema. — — — See oli raske, see oli wõimatu!

Miks ei kõnelenud Joonas temaga?!

— — — — — — — — — — —

Masinamühin täitis ruumi. Rihmad jooksid kahisedes ümber keerlewate rataste. Rullid weeresid oma raudalustel edasi-tagasi. Waskreha ladus täistrükitud poognaid masinaotsas asuwale lauale hunnikusse.

Kõrgel jalglaual seisis Laili ja laskis wahetpidamata puhtaid paberipoognaid masina alla libiseda. Nii seiswana näis ta pikk keha palju pikemana. Aegajalt waatas ta ülewalt teiste peale.

Joonas kõneles Lindaga. Nende näod olid lähestikku. Joonas oli wähe kummarusi.

Laili saatis oma pilgu kord teistele, kord temale. Tahtis öelda: Waat' mis Joonas jälle teeb! Ent ta ei saanud kõnelda. Ta oli masinasuminas, kust kõne ei kostnud kuigi kaugele. Aga ka ta tegewus ei annud seks mahti. Ta

pikk pilk ütles Riitale siiski niipalju, et wiimane naeratas ja käega tegi tõrjuwa liigutuse. —

Joonas tundis tõepoolest wähe piinlikkust oma hiljutiste juhtumuste pärast. Wiisakust tal niipalju ei olnud, et paluda wabandust Riitalt. Ta lohutas oma südame lühidalt selle mõttega, et wahest ootas Riita kõigest pool tundi, wahest mitte sugugi.

Ta oleks olnud täna meeleldi kuskil mujal, wõõraste inimeste seas. Aga polnud põhjust niipea minna wälja kärutama. Linda hakkas heatahtlikult temaga ladistama ja ta sallis seda samasuguse meeleheaga.

VII.

Ihu auras seljas, jalad tuigerdasid all, pea wajus lõugapidi rinnale nagu raske pomm. Niiwiisi wäsinuna tuli Joonas laupäewal töölt koju.

Ent mitte üksi tänane päew ei wäsitanud, waid kogu nädalatöö. Nüüd oli see õnnega seljataga ja õnnis puhkepäew ootas ees. Ta ei suutnud naeratada, kuid tundis seesmist headmeelt, waadates alt trepiotsast üles — weel see trepp ja siis wõib istuda omas kodus!

Joonas toetus nii raskelt trepikäsipuule, et see praksus ta käes nagu murdumisel.

Kuid siis — ta leidis uksewahelt kirja.

Kellelt see? — Tal ei olnud tuttawaid ega omakseid, kes oleksid wõinud kirjutada. Wanemad olid surnud juba ammu. Elas kui üksildane känd raiesmikul. Ja nüüd kiri!

Ta ei tunnud seda käekirja! Waatas suuri ja sihwakaid tähti, silmas juhuslikult ka postitemplit: Mustakalda. Hm!

Mustakalda! See on ju siis kohalik kiri. Kes wõis selle saata? Ega wiimati see pank, kus tema raha hoiul? —

Tas tõusis elawus — mis see pank õige kirjutab?

Rebis üsna ettewaatlikult walla ümbriku, sellele jättes sõrmejälgi. Sees nägi wäikest, kahe-

korra käänatud kirja. Ent ta ei usaldanud seda wõtta kätte pesematute näppudega. Ta hakkas kähku käsi pesema. Kindlasti on see kiri raha asjus — mõtles seejuures.

— Austatud härra Joonas! — luges ta weidi hiljem. — Palun wabandust, et teile kutsumatult kirjutan. Ent ma ei saa teisiti, kui pean seda tegema. Olge nii hea ja tulge pühapäewal kell 15 Waldeki ausamba juure — mul on tähtsaid asju teile rääkida. Aga et te tingimata tulete! Ootan seal — — Austades Laili Paenuk. —

— Wõi Laili kirjutab! Waata reot! —

See oli küll suur üllatus — Laili kirjutab temale!

Joonas hakkas seljast maha tõmbama higiseid riideid, kuid läks wahepeal waatama laualolewat kirja.

— Õigus jah, punktipealt nii:

— Mul on tähtsaid asju teile rääkida. —

Joonas kõndis mõne korra edasi-tagasi, — hall pluus tõmmatud pooliti kaela, määrdunud triibuline särk selle all walendamas — peas mõte: tähtsaid asju — —

— Mis wõis olla temal tähtsat?!

Seisatas akna ees. — Inimesi läks wihtadega sauna.

Istus laua taha — lauapaberid olid täielikult määrdunud.

— Tähtis asi naisel on armastus — eks ole?

Joonasel hakkas kuum — temale pakuti armastust!

Heastmeelest kargas püsti, tõmbas pluusi tagasi pükstele ja jooksis kuurialt suppi sisse tooma.

— Ah, sa sunnik küll, suusõnal ei ütle midagi — puha teeb kirjalikult!

Mida ta enam mõtles, seda enam weendus, et preili Laili on armunud temasse.

— See on tore, see on tore — — ma ütlen: see on pagana-tore! —

— Sellel on hoopis teine toon kui Ulwi armastusel. — Laili, Laili! — kuidas see nimi juba kõlab! — Ta ei too mulle wõid käte wahel, ta ei maksa minu eest — aga selle eest on ta tark naine. — — Nujah, ega muidu ei kirjutaks: tähtsa asja pärast. — Huwitaw, saab näha, saab näha — — — Ma olen ütelnud alati: armastada saab niisama!

Ta pani supi soojuma, ent ise hakkas söögilauda kraamima. Kuidas ta ometi selle oli nii ära määrinud!

Sõi siis mehe moodi, tuletades meele toonast söömist Ulwiga.

— See oli kassi wiisi limpsimine, kui üksi jäin, siis alles hakkasin tõsiselt sööma.

Istus kummarusi laua taga, meeletuletades möödunud ning tulewate päewade juhtumusi. Ime, kuidas mahub kõhtu wedelat nii palju! See on kui kummikott, mis wenib nii, kuipalju seda wenitad.

Joonas ajas käe pluusi alla ning laskis rihma järele.

Oli kena üksi elada — wõis julgelt süüa kõige lihtsamat sööki ja seda niipalju, kui kõht soowib.

Süües tekkis kawatsus sauna minna. Kaua ei olnud seal käinud. Ikka kodus oli end pesenud. Aga aegajalt peab ka saunas käima. Eriti siis, kui on peenete naistega tegemist — muidu higihais peletab need eemale.

Saunaskäik tegi teda alati rõõmsaks ja kergeks. Aga saunaskäigul oli ka teine — wõibolla weel kasulikum punkt — pesupesemine tuli

palju odawam kui pesunaisel lastes. Saun oli kõrwalisel kohal, seal ei keelatud pesu sissewiimist.

Läks wilistades sauna poole — wiht käes, pesu kaenlas, suured riidest-potikud jalas. Wiimaste pärast pidi jalgu taga järele wedama, et nad mitte jalast ei tuleks ära. — Mis tähendas temale mõne inimese mõtlus: Waat kus mees, läheb kuuma suwe ajal sauna. Ta ei elanud ju teistele, waid iseenesele.

Teised mehed käisid suwel suplemas, sauna läksid nad harwa. Aga Joonas tegi wastuoksa kõigile: käis üsna harwa nii saunas kui suplemas.

Kui päike oli loojenenud madalate majade taha, tuli Joonas saunast tagasi. Ihu oli kuum, nägu ja käed heleroosad. Märg pesu kaenlas tegi niiskeks külje, aga see ei tähendanud midagi — küll kodus ära kuiwab. Wihaga wõis weel minna teist korda sauna ning edaspidi pühkida ka põrandat.

Esiti ei mõelnud minna wälja — mõnus oli lebada peale tööwäsimust ja saunakuumust omal asemel. Ent tuju oli täna üsna hea, meeleolu roosiline — ei saanud teisiti, kui pidi minema — tahtis kõnelda kellegagi.

Midagi pakitses rinnus, miski kihutas teda taga.

Riietus sinisesse kuube, triibulistesse pükstesse.

Lukustas hoolikalt uksed, sest pesu jäi wöörusse kuiwama.

Läks siis rutates südalinna poole, nagu kartes hiljaksjäämist. Kepp wuhises kiirelt ta peos, pannes tihti plaksuma kõnnitee-kiwa.

Lähemal uulitsanurgal peatus ta mõteldes. Ei olnud ju sihti, kuhu minna.

Wõttis wälja Laili kirja, luges selle weel hoolega läbi ja pistis siis korralikult rinnataskusse. Oli kahju, et kohtamine on alles homme. Weidi nukraks muutus seepärast.

Linna poole astudes paranes aga tuju — tuli wastu ilusaid naisi, keda wõrdles Lailiga. Ja ettekujutused homsest päewast täitsid ta uue elewuse ja rõõmuga.

Missugune on Laili? Tuletas meele temast kõike. Aga ei mäletanud just üksikasju.

— Ühe sõnaga ütelda: pikk tüdruk — ja kena tüdruk!

Kuidas tahtis Joonas teda näha nüüd! Tahtis teda näha kas wõi ainult sellepärast, et waadelda terawalt ta nägu — silmi, huuli, kõrwu ja nina. Iga naise kohta on tema näolapp kõige olulisem. Laili kohta teadis ta wäga hästi, kuidas ta käib — sirgelt ja uhkelt nagu ohwitser. Oi, jumal küll — see on suurepärane, kuidas ta käib! — Ah, see Laili üldse on midagi erakorralist tema elus! — Niisugust intelligent naist pole ta iiales armastanud!

Mis weel tähtsam — ükski sarnane naine pole teda armastanud. — —

Oli ladistanud temaga niisamuti, aga seda ei julenud loota, et Laili hakkab teda armastama.

Jaa, jaa — Nõndaku trükitööstus — sealt see asi oma alguse sai. — — Aga mis ütleb Riita? Ah, sa pagan küll — Ulwi peaks seda nägema, kui me kahekesi —ja just Elsa, kes ei uskunud — — — Joonas, tead sa, kui wana oled? Neljakümne? Wõi kahekümne?

Joonas naeris nii, et pea wärises. Habet ja wurrusid tal ei olnud, mis oleksid wõinud nüüd wäriseda. Lühikesi karwu oli kaswanud ümber

ümariku lõua, aga homme hommikul tulid need armutult maha ajada.

Kus ta sellel laupäewa õhtul kooserdas ja keda nägi — seda ei mäletanud hiljem põrmugi. Rahwast oli laupäewa õhtul linnas rohkesti, nagu laadalgi, aga Joonas ei pannud seda tähelegi.

Pikemat aega istus ta Waldeki mälestussamba juures, ilutsedes sellest ettekujutusest, kuidas ta kohtab homme Lailit ja mis peale selle sünnib! See oli suur elamus, mis tulemas, seda ei saanud ilma tundmusteta wastu wõtta. See polnud mitte mõni jant külatüdrukutega.

Istus ja mõtles, mõtles ja käis.

Laili armastab teda!!!

Ent see tundus nii kummalisena, et Laili teda armastab. Kas armastab Laili? — —

Käies lõtwus pingul meeleolu ning Joonas mõtles: Armastab muidugi, kus ta sellest pääseb!

Kus ta peaks praegu olema? Kodus? Wõi on ka kusagil jalutamas?

Kui kahju, et ta ei teadnud tema tänaõhtusest eeskawast midagi!

Pooljuhtumusi leidis Joonas end Kaalepi ukse tagant. Ta koputas ootamatult kõwasti, nii et isegi imestas. Toas joosti ühest nurgast teise suure kolinaga. On ka Kaalepil mõni naine kodus?

Siis awati uks. Ema awas.

— On noorhärra kodus wõi?

— On küll — kuule Ranno, kuhu sa jooksid?

Poiss tuli poolriides sängisirmi tagant wälja.

Joonas ei lausunud esiti omist asjust midagi. Aga pikemat aega ta ei suutnud waikida, sees pakitses nagu mingi hapandus.

— Tead sa — —

— Ja mida siis?

Joonas jutustas oma sõbrale suure huwiga enese uuest wahekorrast, imetlust temalt igatsusega oodates.

— Kust sa äkki selle preili siis wälja wõtsid? — küsis Kaalep ja wahtis lakke.

Joonas arwas, et Kaalepi küsimustele on üldse wõimatu wastata — ta asetab sarnaseid küsimusi nagu umbes kümneaastane poisike.

Joonase uuele seletusele wastas ta poolpilkawalt, poolkadestawalt:

— Mis sul siis wiga, las' aga käia!

Kaalepi pool käik ei parandanud tuju, waid rikkus. Oli natuke piinlik, et laskis enese üle jälle ironiseerida.

— Aga ma tahtsin talle näidata, et pole enam matsi-annad, aga oodaku, ma talle weel näitan, otse tema poole wiin Laili — — Noh, küll ta siis imestab!

Ta pidas Kaalepist lugu, tundis ta üleolekut waimlistes asjades, sellepärast polnud talle ükskõik, mis Kaalep tast arwab. Ta otse ihkas Kaalepi pooldamist, kuigi see mees kogu ilmas ja elus leidis wähe wäärtuslikku.

Oli juba õige hiline aeg.

Joonas riputas riided korralikult ristpuudele, kahistas põhukotti, tegi küljealuse pehmeks, aga magamisest ei tulnud midagi wälja. Laili seisis ta silmi ees otsekui elawalt. Joonas kaalus, kuidas wõtta preilil ümber kinni, et see talle hästi meeldiks. Mõtles, kas ta ulatabki preili huulte juure püsti seistes. Kindlasti peawad nad minema kuhugile kõrwalisse paika, et saaksid segamatult olla kahekesi. Seal alles näitab, kuidas

ta Lailit ihaldab — kõik muu pole tähtiski. Hulga aega pole saanud wärske armastuse osaliseks. Riita on teda täiesti ära tüüdanud.

Kuked kiresid õues, aknatagused lõid walkjaiks, aga Joonas ei saanud weel und silma.

Ei tähendanud midagi, et oli käinud saunas — kirbud sõid juba ihu kallal. Ta kobis käsikaudu sügelewaid kohti, kuid näpu wahele ei jäänud midagi. Uut põhku oleks olnud tarwis aluskotti, siis wast oleksid jätnud kirbud teda rahu. Õled kotis olid läinud peeneks nagu saepuru. Sellepärast jäi küljealune ka kõwaks. Ei aidanud põlwili tõusmine ja põhu kergitamine kotis.

Siis ometi jäi ta magama. Ning nägi une:

Ta suudles Lailit, tema punaseid huuli. Ning Laili suudles teda — kirgliselt!

Jumala eest — näeks seda nüüd Kaalep! —

Üllas tundmus oli kaswanud üle Joonase pea ja ta kinnitas enesele kogu ihu ja hingega: Ma pole armastanud weel ühtki tüdrukut nii, nagu seda pikka trükikoja preilit Lailit. —

Oli tarwis wanapoisi närwe ja ettekujutust, et luua mittemillegist ehtsat armastust.

— — — — — — — — — — — — — —

Ikka oli olnud see nii: Tööpäew karastas, puhkepäew wäsitas. Tööga harjunud keha jäi töötult haigeks. Pühapäewa hommikune roidumus oli suurem kui laupäewane wäsimus. Ihuliikmed hõõgusid nagu palawikus. Küürakondid olid roidumusest päris kanged.

Õhtupoolikul pidi Joonas minema kohtama, nüüd aga ei wiitsinud habetki ajama hakata. Wõttis küll wälja laiateralise lauanoa, mis eriti

hoitud habemeajamiseks, kuid tõukas selle tüütunult kõrwale. Eile saadud rahad huwitasid teda palju enam. Lehitses, waatles, luges neid. Pidas arweid, rehkendas eelolewa nädala kulusid, arwas ülejääke.

Laskus tooliseljale. Küüral oli sedawiisi parem. Meele tuli enese unenägu. See lisas kehasse armastusuima. Sirutas käsiwarsi ja tegi kallistawaid liigutusi. Karwane rind ja soonelised käerandmed pakitsesid. Surus tühja õhku enese ligi. Wärske armastus ootab ees — täna juba! Muutus õnnelikuks. Waatas wälja aknast igatsewana.

Mis siis see on? — Enne ajab taguotsa wälja, siis alles tuleb ise. Enne üks jalg üle wärawalaua, siis teine. Lõpuks on kogu paks keha kindlalt kahe jala peal uulitsal. — Waat kus wanamoor! Nagu mägi liigub ta Moosese juure: mustakaanega kirikuraamat pigistatud wastu pahemat rinda, paremas peos taskurätt pisarate pühkimiseks.

Ja, — meid kõiki ootab wananemine, aga kõige hullem on raswaminek!

Milline heameel oli Joonasel — minna kohtama Lailiga, mitte aga Lindaga, kelle suur lottrind ja matsakas keha muutus talle nüüdsest peale otse wastikuks!

Aega ei olegi enam palju — mõtles Joonas — peab juba hakkama end korda seadma.

Wõttis pükstelt rihma, kinnitas selle aknapiida külge ning tõmbas üle selle sahisedes noatera. Siis lõi seebiwahtu ja hakkas nägu määrima. Wäiksest peeglist wahtis wastu wahune ja wiril nägu, nagu oleks see peksa saanud ja siis salwiga üle wõietud. Suunurgad muhelesid, silmaalused kimelesid, ninasõõrmed sügelesid.

Nuga lõikas krabistades karwu. Põsed ja lõuapärad otse mõnulesid neist wabanedes.

Saaks niisama juustest jagu — mõtles Joonas — siis oleks täna alles wormis.

Sellest tühjast soowist aga tekkis kindel kawatsus: ajab ka pea noaga paljaks. Kui ajada karwu, siis juba wiimse karwani.

Ühe peegliga — ja pealegi oli see pisike — ei saanud hakkama. Alt Wiilipilt tõi teise suurema abiks oma peeglile.

Siis algas töö: Pea wahuga kokku nagu rattarumm määrega, nuga jälle terawaks nagu ohakas.

Stop — seisa! Kolu kahe peegli wahele — nii! Nüüd wõib kukla pealt niisama tõmmata nagu lõuaalt.

Karwad muud kui tulewad — kuhu nad siis terawa noa eest pääsewad! See paberi-pala täis — uus tükk jälle! On jumal annud karwu — küll mul leidub paberit.

No on küll pea murdmist ja käe hoidmist — aga mis sa teed, kui wähemaga wälja ei tule! Kui ma nüüd sisse lõikan, siis on moodne sogi omast käest. —

Julge pealehakkamine on ometi pool wõitu! Ajamist tarwis weel harjutada ja warsti ei näita ma juukselõikajale ühtki tenga.

Raske töö — kuid siiski kõigest kolm krammi, sellega wõib juba leppida. Küll leige wesi loputab were ära ja asi on jälle tahe.

Joonas proowis, kuidas kõwa nüüd peas istub — jumalikult! Kes ütleb weel: Joonasel pole maitset, see petab iseend. — Must walgega sobib alati hästi.

Joonas awas ühe aknapoole — see oli ainult kaheruuduline — ja imetles selle peegeldusel oma töö tagajärgi.

Läbi awatud akna kuuldus kirikukellade mahedaid, pikatoonilisi hääli, mille õõtsuwat lainetust rikkus mõni kriuskaw-jäme autoröögatus. Aedades siristasid wäsimatud musträästad.

Kolmandakorra ärklitoast waadates oli näha jumalapuhast ja selget õhku, mis hällus üle linna sinise kaarena. Madalad linnamajad paistsid selle all hallide ning haigete muhkudena.

Joonas seisis aknal nagu palkonil ja pühkis ninaotsast tilga ära.

VIII.

Siis ometi saabus kauaoodatud silmapilk! Laili tuli — jumal teab, mis kellaajal see oli.

Joonas astus talle wastu nagu mõrsjale — käed wäljasirutatud kui kutsaril, kepp rippumas nööbiaugus nagu takjas.

— Tulite ometi — no küll ma ootasin!

— Ootasite kaua? — — Soo! Miks te siis nii wara tulite?

Tore „tere“ — miks nii wara!

Laili käel tiksub korralik kellawärk — ma pistku kas wõi lauakell westitasku.

Joonas wahtis kuulates Laili huultele ning mõtegi ei tegutsenud enam muuga: Miks ei ole need punased nagu unes? Need on ainult weidi roosakamad kui harilik näonahk. Miks ei tarwita Laili punast puudrit? Üks peen naine ei anna selleta oma õiget wormi wälja.

— Kuhu wõiks minna? — küsis Joonas.

— Kuhu? Wahest istume siiasamma.

— No olgu siis minugi pärast!

Lailil on tõepoolest wäike, ümarik rind! — Lailil oli õhuke ja pingul kleit, seetõttu wõis Joonas soodsasti preili rinda piiluda.

Paljad käsiwarred: nahk sõmerline ja joonikas nagu kanaliha.

Joonas waatas enda käele ja mõtles:

Liha on liha, olgu see siis minu, kana wõi naise seljas. Aga hing? See olla igaühel isesugune —

Kanal on loomahing, ei — linnuhing, minu hing waaksub leiwa ja raha järele, aga Laili hing — mis siis tema tahab?

— Teate, mis asja pärast ma teid kutsusin?— tähendas Laili.

— Tean küll! — wastas Joonas kähku ning naeris iseteadlikult.

— Noo! — imestas Laili — kust wõisite seda teada?

— Kui teie oskate warjata, küllap siis mina oskan üles otsida — sähwas Joonas ja nuuskas nina.

— Rääkis teile midagi wahest preili Riita?

— No ei, Riitaga pole ma hulga aega koos olnud.

— Miks te siis pole olnud? —

— Waata reot, mida teie küsite! — Mis mul Riitaga pistmist?

— Kuulge, härra Joonas, teie lähete liiale —

— Liiale wõi? Ei noh, pole wiga.

— Ma tahtsin teile ikka tõesti Riitast rääkida — sõnas Laili tõsiselt ja waatas ringi.

— Wõi nii! Nujah, rääkige siis — mina kuulan teid heameelega.

— Teie teete Riitale liiga! — kordas jälle Laili. Nähtawasti ei leidunud tal teisi sõnu.

— Liiga, siis liiga! Aga kas teie ei tee temale liiga? Kui ta — ütleme näiteks — teada saab, et teil minuga — —

— Härra Joonas, mis te räägite! Riita teab, et ma tulin, — hm, ma ei tea siiski — — Nimelt, ma tahtsin teile ütelda — — —

Ta waatas parajaid sõnu otsides oma kinganinadele, mis olid puurinud kruusasse augu ja muutunud õige tolmuseks.

— Ma tahtsin teile just öelda, et ärge jätke Riitat maha! Ta on wäga mõistlik naisterahwas. — Ärge käige teistega niipalju!

Joonas nihutas külge wastu pingiselja, tõmbas kõwa enam silmile ja waatas selle weere alt wälja luurates nagu kaabakas.

Raske oli aru saada, kelle pärast Laili tuli siia. Tema pärast wõi Riita pärast? Joonas ei osanud eritella. Asjalugu oli keeruline.

Joonas uuris Laili kahwatut nägu — kas selle ilme ütleb midagi?

Nägu oli tõsine, silmad sügawad, kaugele waatawad. Mida ta wahib?

Joonas waatas weel korra ta silmisse, siis hakkas ta waatepunkti otsima.

Üllatatult leidis: Laili on kiindunud pronksist Waldekisse, kes seisis tugewal graniit-alusel, käed waheldamisi rinnal, pea kuklas, waade pöördud südalinnale.

— Kena mees, eks ole? — tähendas Lailile.

— Kena jah, tõepoolest pole wiga.

— Tahaksite enesele sarnast meheks?

— Mina? Tänan. Selle waskkujuga pole midagi peale hakata. Tuppa iluasjaks on pisut suur.

Misjaoks nad siin istuwad ja nööklema hakkawad? — küsis Joonas iseeneselt. — Selle mehe pärast wõi? Riita pärast wõi? — Asi läheb järjest keerulisemaks. Kes teab, keda Laili õieti armastab! Mind ta küll ei armasta.

— Mispärast te enam ei kõnele? — küsis Joonas, nihkudes rahutult pingil edasi-tagasi,

sirutades üht kätt pingi seljatoel, laiutades teise sõrmi püksipõlwel.

Tundis end üsna ärewana ja rahutuna. Tahtis saada wastust küsimusele:

Armastab Laili teda wõi ei?

Kogu Joonase poissmehe-au rippus kaalul.

Kas ta siis pole suutnud Laili südant panna niipalju tuksuma, nagu armastuseks wajalik?!

— Ja, ja — lausus Laili hajameelselt ümber wahtides — Riita oli wäga kurb, et teie karussellil sõitsite — teate nende maatüdrukutega, keda minagi nägin.

Joonas pühkis salaja sõrmeseljaga nina, mis wägisi kippus leemendama. Taskurätid olid weel ikka kodus wööruses kuiwamas.

— So, so — teie nägite ja Riita nägi ka.

Imelik küll — mõtles Joonas — Riita pärast on mures, aga enese eest ei liiguta sõrmegi. Mind ei maksa kõneldagi!

— Aulik preili Laili, kas meie ei liiguks mitte ja ei waataks, kuidas ilm mõnel teisel kohal wälja näeb?

Lailil ei olnud midagi selle wastu.

Kärmesti tõusis ta üles.

Joonas märkas, nagu oleks ta teinud suure hingetõmbe — madal rind paisus mõneks minutiks õige kõrgele. Koketeerib? Wõi tuli see kehwadest kopsudest? Naistrükitööline — kes teab! Joonas sirutas käe, et Lailit toetada.

— Pole waja — keelas Laili, ent üsna pehmelt.

Kui ei, siis ei — mõtles Joonas ning wastas Lailile:

— Mulle ei meeldigi rippuda käesangas noorhärrakeste wiisi.

Erisuguse paari moodustasid nad puiesteel. Joonas kaldus oma kehaga ette — Laili aga tahapoole. Joonasel oli harjumus jõnksida igal sammul, Lailil — hoida end sirgena ja sihwakana nagu wähegi wõimalik: rind wõimalikult ette, pea wiimse wõimaluseni püsti. —

Laili tegi ettepaneku — astuda „Mesilasse“ — suwekohwikusse Mustjõe kaldal. Suured kohwikuaknad otsekui ootasid neid.

Juba, juba! — Ei saa sadat sammu edasi, kui ei maksa!

Niisugune on elu! Niisugused on naised, keda jumal loonud igaweseks kiusatuseks mehele!

— Ma ei tea, kas on mul niipalju aega. Pidin kuhugile minema — —

— Ma arwasin: pühapäewal teil aega küllalt. Teie siis ei soowi?

— Mis seal soowida wõi olla? Kas me ei jalutaks siiski weel? — Küsis ning ise mõtles: Wõib olla läheb tal jalutades kohwikuminek meelest. Aga Laili tahtis täiesti ära minna. On häda ning tegemist päris!

— Olgu siis pealegi. Lähme, käime ära.

Prassime üks kord! Joome, lahkume, nii et laua alla wajume! — mõtles ise peaaegu wihaselt.

Kohwiku's oli publikut keskmiselt. Wabu laudu leidus siin-seal. Laili walis ühe aknaäärse laua, kuid enne istumist silmas end peeglis ja kohendas oma juukseid.

— Nii on kenam — ütles ta Joonasele, lükates kardina akna eest kõrwale. — Armastan inimeste liikumist waadelda.

Ning jatkas naeratades:

— Olen saanud selle halwa harjumuse kinost.

Äia ütle, kui awalik teine weel!

— Nujah, waadake, waadake — ega siis minul midagi selle wastu ei ole.

Waat', mille pärast tuli Laili kohwiku! Mitte selleks, et minuga mõni sõna mõistlikku juttu westa! Waid selleks, et wahtida läbi akna teisi inimesi ning näidata iseennast!

Joonas kobis näppudega oma siledat lõuga ja paljast pealage ning mõtles: Nii on lood.

Laili jõi punast morssi. Sirutas huuli nagu suudleja — läbi õhukese klaasi oli see selgesti näha. — Laili huuled on loodud küll õigele kohale, aga kas mina neid täna suudlen, see on wäga kahtlane!

Joonas ei teadnud, mis nüüd teha wõi mõelda.

Eemal teiste laudade taga kõneldi — sosistades. Aknast möödus jalutajaid.

Laili käed on nüüd puhtad — trükikojas on nad ikka mustad.

Kui imelik sõna see aknapealne sõna: ema — enam — enal — enaliseM. Mis see siis tähendab. Ah — jah, tean! Pidin juba temalt küsima — suure narruse oleksin teinud. — Ütleb kohe: Joonasel pole tarkuse raasugi.

On see wõimalik — suudelda, kaelustada Lailit? See ei ole nii kerge, nagu mõne lihtsa tüdruku puhul. Tema on hoopis teine inimene kui Riita, kes leppis kõigega. — Nagu müür on tema ja minu wahel.

Miks ei tee ta minuga tegemist? Ajame läbi, et olen harimatu. Küllap ma mõnestki asjast aru saan. Armastada ja kallistada oskan nagu iga mees.

Joonas tundis eneses kaswawat pettumust. See tegi ta meele kibedaks.

Tark nägu, aga puine olek! — Oleks näpitsprillidki ees, siis wast oleks weel midagi! Aga nüüd on kõrgete kulmude all kaks halli, sogast silma, nagu paar weeniret uulitsarennis. Nina on terawa harjaga, lohus külgedega, ninasõõrmed — suured ja liikuwad nagu loomal. Kus on naiselik ilu? Seda pole olemaski!

Joonas mõõtis ja kaalus oma pilkudega preilit nagu ostetawat hobust. On Lailil midagi, mis pakuks talle mõnu? Mis oleks uudsuseks? Mis eraldaks teda teistest tüdrukutest?

Salata ei saa: Laili on siiski huwitaw — ta waid ei hooli minust midagi!

Salawimm kaswas Joonase südames. Aga ta ei loobunud weel kõnelusest. Tahtis Lailit nöögata. Küsis puiesteel seiswa inimsalga kohta, keda Laili jälginud juba tükk aega:

— Kes meeldib teile seal kõige enam? — Wist too rohelises mundris sõdur? — Wõi too kaabuga noorhärra? — Wõi koguni too — —

— Jätke juba! Mulle ei meeldi seal keegi.

— Ei keegi, aga wahite siiski — wäga kena.

Seisjaile seltsisid juure mõningad preilid. Kogu salkkond lagunes seejärele paarikaupa.

Neile järgnes lonkaw kerjus — ühe käega kepile toetudes, teisega paberossiotsakesi kõnniteelt korjates.

Kaks poissi tulid tagast poolt wärskeid marju süües — marjatorbikud olid käes.

Põõsad ja puutüwed katsid waate kaugemasse parki, kus näis ka inimesi liikuwat.

Joonas waewles nohu käes. Taskuräti oli rutuga koju unustanud, nüüd polnud millegagi nina pühkida. Kobis taskus paberitükki, kuid ei julenud seda siin tarwitada.

Ta nihutas enese tooli akna eest eemale. Nii oli parem Lailit waadelda ja kõnetada, aga ka enese ninanuuskamist warjata. — Igatahes täna ei tule suudlemisest midagi wälja. Täna ainult westleme.

— Mida te õige armastate — kui küsida tohib?

— Armastan kolme asja — wastas Laili, — kino, kohwikut ja raamatut.

— No? — Arwasin nii, aga arwasin ka naa. Joonas mõtles wiiwu. Jatkates muutus hääl sõbralikumaks ja intiimsemaks.

— Minu kaswuajal ei olnud kino ega kohwik moes, sellepärast ei ole harjunud neist lugu pidama. Kooli ja raamatu wastu tundsin küll huwi, aga wanemate waesus ei lubanud kuigi palju koolis käia. — — Eks wõta need teiltki suurt kulu?

— Jaa, wõtawad — aga ilma nendeta ei saa elada — ei maksagi siis elada —

— Mina olen ära elanud, nii et arugi ei saa.

— Teie? — Häälerõhk oleks nagu Joonasele ütelnud: Mis olete teie teiste kõrwal? Joonas tundis, et Laili teda madalalt hindab. See oli talle walus. — Kõik inimesed ei ela ühtemoodi — seletas Laili. — Rikkad ja waesed, haritlased ja töölised — waadake, kuidas iga liik inimesi elab isewiisi.

— Isewiisi — teil on õigus. Aga teate kah, mispärast nii elatakse? — Joonas ei jäänud wastust ootama, waid jatkas juttu kibeda innuga. Laili oli pööranud nüüd külje wastu akent ja kuulas:

— Isewiisi elatakse sellepärast, et odaw palk ja rasked olud ei lase teisiti. — Arwate, et

mina ei oska autoga sõita, weini juua ning peeneid naisi armastada? — Kui mul raha on, siis oskan kõik teha. Raha teeb targaks, raha teeb peeneks.

— Muidugi, jaa, see on õigus.

— Näete nüüd.

Joonasel oli heameel. Sai ometi sellele targale ja uhkele preilile näidata, et ka tema teab midagi, et tema nii rumal ei olegi. Sattus sellest weel enam hoogu ja kinnitas:

— Waat', selles on ühe ja teise inimese wahe. Selle peale nuuskas julgesti nina ja jatkas kõnet oma ilmawaatest, millest polnud ta weel kellelegi kõnelnud — wälja arwatud wahest Kaalep.

— Meie töötame, ütleme näiteks, ühes töökojas. Nõndak maksab mei'e mõlemaile palga, aga teie saate palju rohkem kui mina. —

— Aga õppimine, oskus, selle järele ju ometi maksetakse!

— Nujahnoh, aga küürawaew ei maksa midagi! — — Igal ühel ei ole jõudu ja julgust, et käru tõugata raske koormaga mööda linna. Kas te seda ei hinda?

Selle naisega maksis kõnelda! Wõis isegi ta suu kinni panna nagu sawiga. Ärgu arwaku, et ma olen kõige rumalam. Mind on elu koolitanud, teda aga raamatud, kino ja kohwik.

Õnnestunud mõttewaheldus tõstis Joonase langenud tuju. Ta tahtis alles nüüd piitsutama hakata — kõiki, kes tulewad meele, eestkätt naisi, neid suurimaid parasiite maailmas.

Aga Laili kargas äkki püsti ja lausus Joonasele rutuliselt:

— Wabandage mind! Ma tahaksin nonde preilidega ühes minna.

Ta näitas sõrmega aknast wälja ning Joonas imestas ammulisuul: Laili näitab näpuga. Üks peen inimene ei näita mitte näpuga, waid peaga või jalaga. Ei ole haritudki preilil wiisakust.

— Palun, palun, olge head!

Joonas oskas olla ka wiisakas, kui tahtis. Aga see ei aidanud enam tuju tõsta. Meeleolu langust ei suutnud miski takistada. Laili läks ära, ilma et oleks saanud katsetki teha käe löömiseks ümber piha. Ei mingit hoolimist — nii pani minema. Ühes oleks pidanud kutsuma — teine asi, kas ma oleks läinud.

Ei ole Laili teissugune kui teised — ei ole targem sugugi kui mina või teine, kolmas.

Hull lugu: Joonas oli asjatult waewelnud ja kulutanud. Kui ta poleks käinud saunas ega ajanud habet, kui ta poleks maksnud kohwikus keelekaste kui suure joomingu eest — siis oleks läinud Joonas wilistades koju.

Aga nüüd olid purunenud ta ettekujutused täielikult. Talle näis ilmaelu lihtsamana, aga kurwemana kui enne. Kükitas toolil nagu hall wõhr, pidades nõu, kustkohalt hakata närima.

IX.

Pikkamisi möödus see juulikuu pühapäew, mil Joonas oli kohtamisel Lailiga ning pettus temast.

Tükk aega istus ta mõttesse wajunult kohwikus ning waatas aknast wälja. Pea oli nõjatatud käte wahele ning lõuapärad hõõgusid peopesade all. Suu oli ammuli — nii muidugi unustatud. Õhk tungis selle kaudu kopsudesse. Huuled muutusid kuiwaks ja kibedaks.

Pettumus oli uhtnud ta hinge nagu laine uhab kallast, kui aurik sõidab ropsides läbi jõe. Wesi wajub jälle jõkke tagasi, kuid kõnts ja saast jääb püsima kaldaliiwale. — Joonas tõusis toolilt, pikkamisi, kuid selge teadwusega tulewaist wahekorrist.

Kui palju on kulunud aega, — raske öelda. Puiestik oli ikka täis tumedaid warje nagu keskpäewal. Ainult need olid muutnud oma lesimispaika — olid muutunud laisemaks ja sirutanud end rohkem wälja kui enne.

Joonas seisatus kõwerana ja haralisena nagu wana paju jõekaldal: põlwed olid laiali wajunud, selg küüras, käed püksitaskuis. Näol walitses osawõtmatu ja umbusklik pilk. Hallid silmad piilusid tumedalt ümbruskonda.

Inimesi oli kogunenud parki rohkesti. Õhtul pidi mängima siin kroonuorkester. Pinkidel istujad olid nagu kükitawad, uudishimulised ahwid. Joonas pööras neile selja. Tema turinahast ei tungi juba läbi nende ahnitsew pilk. Täna wihkas ta kõiki.

Ta suundus pargist otsekohe uulitsale.

Oli pöördunud juba Kangelaste sillale — mõtles koju minna, — kui tekkis ta peas mõte: Läheb Riita poole, otsib oma naise üles — —

Nende olemine on igaw — see on kindel. Joonasel pole täna head meeleolu. Riita on aga alati sõnaaher, kuulaw, waikiw. — Ent ometi on ta naine, kellega wõib mõndagi peale hakata! Kas säe ta istuma enese sülle, wõta kaenlasse wõi pane pea koguni tema rüppe. Ta pole lõbusameelne, ent selle eest ikka wastutulelik ja hellatundeline.

Igal naisel on isesugused mõnusused. Riita süli — see on nagu hea peakott — pehme ja palaw, — mõnusalt wõib end seal wälja puhata. Ei sobi — olgu näiteks — lamada Laili wõi Linda rüpes. Riita wõttis — kui Joonasel oli weel suuri juukseid — tihti wäitse ja otsis ta pead. — Kas hakkaks seda ka Laili tegema? — Ikka tuli meele see upsakas preili.

Joonas astus juba jõeäärsel bulwaril. Laskuw päike paistis üle jõe ta kuklasse. Turi kuumendus. Kaenlaalused muutusid märjaks.

Bulwar algas oma teekonda uuest eeslinnast. Weeres sildadest mööda kuni sadamani nagu sirge juuksepael. Mastide rägastik asus otse südalinna all. Siit ei olnud kaugel waksal, raekoda, pritsimaja kui ka muud wajalikud ehitused.

Siit edasi, Mustjõe mõlemail kaldail, asusid wanad linnaagulid, waesemate linnaelanikkude pesapaigad.

Põhjapool elas Joonas, lõunapool Riita. Joonase poolt Riita poole oli tükk maad. Aga küllalt oli käidud seda wahet. Silm oli harjunud majadega, jalg maaga. Joonas ei saanud arugi, kui oli läbistanud selle maa.

Tõrwiku ja Niiluse uulitsa ristlusel asus pikk, madal, ühekordne puumaja. See oli nagu nael wahast seepi poeriiulil — teiste omalaadiliste asulate kõrwal. Siin elas Riita.

Joonas astus kärmelt sisse eesuksest, mis wana, lagunenud, nagu kogu majagi, ning koputas toauksele. Ema hüüdis sisse. Aga Riitat ei olnud kodus.

Kindlasti polnud ka teada, kuhu läks.

Wõi ei olegi kodus! — ümises Joonas.

Riita isa istus mitmesuguse koli keskel ja parandas jalanõusid. Need olid naise wõi tütre omad. Joonas sai saabaste nägemisest pähe otsekui piste: Tema saapadki wajawad parandust, riided nõelumist, wööruses ootab pesu triikimist.

Halb! Hulgub mööda linna juba mitu päewa, jandab naistega. Kodutöö jääb koguni unustusse.

Liiwaku poolt wäljudes mõtles minna kohe koju. Aga mõnekümne sammu järele wõtsid mõtted teise suuna: Lähemail päewil aega küllalt. Ei olegi enam naisi, kes wiidaks ta aega. Nii siis, pole praegu tähtis, kas rutata koju wõi minna mujale. — —

Pealiskaudse huwiga waatles pühapäewaõhtust agulielu.

Liiwarohked uulitsad olid täis aspeldawaid inimesi ning mängiwaid lapsi. Kaewudest kanti

wett, aedades kasteti peenraid, hoowides joodeti elajaid. Akendel istuti ja aeti juttu.

Uulitsanurga tagant ilmus nähtawale auto ja sõitis põrisedes tast mööda. Koerad kargasid wärawate alt ja nurgatagustest wälja ja tormasid haukudes auto kallale. Liiwatolmu tõusis üles uulitsal otsekui suitsu. Mängiwad lapsed unustasid hetkeks kisamise ja waatasid ammulisuul seda elawat pilti.

Ilm püsis põuasena juba mitmendat nädalat. Päewal oli tuult, ent õhtul muutus waikseks. Hääled seetõttu selged ja kaugelekostuwad.

Kui Riita läbistab Tõrwiku uulitsat, siis waatleb ta lapsi. Joonast see ei huwita. Waewalt pani ta tähele, kuidas üks tütarlaps nosis saia — seda silitades ja hammustades waheldamisi, kuidas üks poiss wahtis läbi aiawarwade õunapuid, mille raagud kaetud rikkalikult pooltoorete õuntega.

Kange iha tõusis temaski õunte, marjade wõi hapupiima järele. Ükskõik, mis see, kui aga hapu oleks.

Terasnaela platsile jõudes istus Joonas ühele pingile. Jalad sirutas ette, watisiilud tõmbas laiali. Oli kuum. Üks jalg teisele, turi wastu pingiselga. Waade pöördus taewale. Näpud wajusid wäsinuina westitaskuisse. — Sarnases istumiswiisis oli isegi mõnu.

Wäike puustik keset platsi oli hämardumas. Päike oli wajunud katuste taha. Pööninguaknail ja majasimpsidel pesitses tuisid ja pääsukesi. Üle katuste weeresid pikkamisi pilwed.

Siinsamas oli woorimeeste ja taksomeetrite seisupaik. Hobused tagusid kapju wastu kiwa ja peksid sabu mööda päramisi kintse. Plaksumisi

oli kuulda üle platsi. Rauad lõid sageli tuld. Hobused ei saanud muidu kaeru kätte kui peakotte wibutades, neid õhku pildudes. Teri langes uulitsale. Näljased tuid noppisid neid üksteise wõidu.

Taksomeetrid seisid samas reas — siledad ja läikiwad nagu šewroo-saapad — —

Oi sa näru! Kus on minu lakk-king ning armuke, kelle poole autoga sõita? — —

Kui hakata ka uhkust ja rahalist lõbu taga ajama, — kui panna ka sater selga, lakid jalga? Kurwastusega peab siis lahkuma minu hing kehast ja otsima asjatult uut asupaika — tänapäewal ei ole kokkuhoidu! Waene hing peab end ära uputama wõi üles pooma — ilma rahata ta ei saa elada. Raha hinge taga — oo, see on nagu sõnnik, mis annab seene kaswamisele jõudu. —

Elu nüüd ja kakskümmend aastat tagasi? Ei maksaks wõrrelda, aga noh — — mis sa teed! Tehti waremeid, kuid ehitati jälle üles. Inimesed jäid nälga ja räbalaisse, kuid peale sõja ajasid koguni siidi selga. Linn on nüüd tore ja inimeste wälimus aus, laita ei saa, — aga hinge ei ole sugugi, ei ole kusagil! Toreda kleidi all ainult hingetu keha! Jumal teab, kuidas seegi seal wälja näeb! —

Kui ta seda mõtles, oli ta silmi ees Laili kuju. See täitis teda meelepaha ja kibedusega.

Joonas kargas üles. Kas pöörda paremale wõi wasakule? Kas minna üle Wana silla wõi läbi linna?

Silla ääres ja platsi nurgal oli alanud mitmekesine ööelu. Armastusemüüjad ja -ostjad pidasid otsekui laata. Kes said kaupa, kadusid kärmesti kõrwaluulitsaile.

Joonas liikus nagu poekaal. Õlanukid tõusid ja wajusid waheldamisi otsekui kaalukausid. Saapakontsad möödusid üksteise lähedalt, aegajalt üksteist riiwates. Saapaninad wahtisid aina kahelepoole, teeääre, nurgataha — justkui sulipoisid.

Rahwa rohkuse tõttu polnud wõimalik rutata. Siia oli kogunenud kõiki: poeselle, rätseppi, kingseppi, sõdureid, müüjannasid, kooliplikasid, üliõpilasi, wabrikutöölisi, ärimehi, angeldajaid, taskuwargaid ning teisi juhusteotsijaid.

Nädalapüha, see on töörahwa püha — mõtles Joonas — siis ainult saab ta hulkuda ja mõnutseda. Jõukail on aega selleks alati — —

Joonast ei huwitanud mass, waid ainult üksikud sellest — naised. Wärwilised, kerged — nii peab olema! Waatles naisi ning Kaalep tuli meele. See on alles mees. Mida toredam ja huwitawam naine, seda kibedam ja hoolimatum tahab tema olla. Noor mees, aga millest see naistepõlgus?

Keegi preili möödus Joonasest. Waatas wanapoisi silmnägu nagu kohtu-uurija. Kas ta tunneb mind? Joonas peatas käiku ja pidas nõu. Ta ei pannud tähelegi, kuidas üks teine preili temast möödus. Ta tundis ainult mingi õrna asja puudutust seljalolewal käel.

Joonas pööras kähku ümber. Lähem inimene oli roosas kleidis naine. Ainult see wõis teda puudutada. Kogemata wõi meelega? Ta ruttas järele, astus naisest mööda. Eks ma öelnud? Roosal preilil oli käes punane roos, mida wibutas kahelepoole, otsekui lehwikut. Märgates Joonase huwi jäi ta ühe kaupluseakna ette seisma ja wahtima wäljapanekuid.

Oot', oot' — ma teen wähe nalja — otsustas Joonas ja möödus naise seljatagant. Naise paljas turjapealne helendas kui poolkuu. Käesolew roos lähenes suule. Naine nuusutas lille lõhna.

Kui lootsik libises Joonas heledawärwilise naise manu.

— Preili, wast olete hea ja lubate selle roosi mulle? — Öeldes nii toetus kepile ja näitas näpuga oma rinnale. Sinna just sobiks see.

— On huwitaw — tahate roosi? Kes roosi tahab, peab ka minu kaasa wõtma — oleme lahutamatud, eks ole? Naeratas naine, nagu oleks tõepoolest õrnus ja lahkus ise.

— Nujah. Kui nii, siis olgu nii. Mul ei ole midagi selle wastu. Arwasin ainult: Mul on tühi klaas kodus, sinna kuluks see lill ära. Teid aga — —

— Oled naisemees?

Juba sinatas!

— Kus sa sellega! Minul mõni naine —

— Mis siis wiga — oled tore poiss. Lähme!

Joonasel oli headmeelt juba ülearu palju. Täna wiib ikkagi naise koju, kuigi see pole Laili, Riita ega Ulwi. Pühapäew ilma naiseta — see on nagu lõuna ilma magussöögita — nagu armastab ütelda Rähnapuu.

Preili kõndis ta kõrwal waewalt kümmekond sammu, siis algas juttu, mis Joonasele alati kõige wastumeelsem:

— Kuidas sul rahadega lugu on?

— Rahadega lugu? Ega te, kas te siis —?

— Arwad, et ma ilma tulen?

— Nujah, peale kauba, nagu sai maha räägitud. Olen pealegi tore poiss — — ise ütlesid ju!

Naine pööras sõnalausumatult selja. Eemaldus. Joonast waldas pahameel. Oleks wõinud

end laiutada ja lausuda nagu elukutseline prassija: Raha — seda on mul laialt! Aga pärast poleks tarwitsenud näidata tengagi. Sarnast uulitsaweerikut wõib juba petta.

— Palju tahad? — hüüdis ta minejale järele.

Aga on sel saatanal terawad kõrwad. Kaugel oli juba, aga ära kuulis. Nagu oleks oodanud hüüdu. Tuli kärmesti tagasi, nagu oleks tal suur rutt. Küsis Joonaselt summa, mida see ei oodanud.

— Teed nalja wõi räägid tõejuttu? — Ole mõistlik hinna poolest, kui tahad teenida!

Kokkuhoiu ja kaupleja waim kippus wägisi kõnelema Joonases. Ta hakkas tingima.

— On see palju, näru? — hüüdis naine. — Weini wõi wiina sa niikuinii ei osta.

— Hea küll. Armastasin sind niisama puhtast südamest. Aga seda sa ei rehkendagi!

— Sinusugune armastus, — seda tunneme! Saad aru — mulle on tarwis raha, mitte sind!

— Kui nii arwad, siis koli koiwad!

Wiimane ütlus oli tige, surutud läbi hammaste. See lugu pani ju wihastama.

Uulitsanaine armastab ainult raha eest, teadis seda ammu. Aga praegu tundus asjalugu ometi imelikuna.

Kurat lahti! Ikka maksa, alati maksa. Kes mulle maksab minu armastuse eest? Egas ma'gi puunott ole!

Tuleb niiwiisi wälja, et ei saa enam armastadagi ilma rahata! No, kurat, oodake, ma tahan seda asja weel järele waadata!

Joonas wajutas wasaku käe püksitasku ning pigistas paremasse kepi nagu malga, millega pidi taltsutama kurja koera lõugu.

Teda wihastas kogu inimkond — see ahne ja täitmatu elajas. Teenigu täna miljoneid, ent homme pole tengagi taskus! Waja on alati, aga küllust pole kunagi! —

Niisuguseid kuradeid ma alles malgutaks!

Tast kihutas mööda mitu autot, törisewad-rappuwad härrad peal. Hõissassa-hurraraa! — Seal alles on härjad — hurrara! Autoga lehmalauta — hõissassa! Mollid täis weini — öhöhöö!

Wett nad muidugi ei joo nagu elajad — nad on ju inimesed, pealegi kultuurinimesed!

Kes rahast hoolib? Raha lendab kui raba!

Lakkamatu mure pesitses Joonases kõigi selle wara ja raha pärast, mis kergel wiisil läbi lastakse. Hooti, nagu täna, tõusis see tusaks ja wihaks raiskajate wastu. Siis tekkis temas protesti-waim, — enam kui ükski muu ülekohus andis seks põhjust paljude pillamine. Wara ja armastus — nende piiride wahel liikusidki peamiselt tema mõtted.

Oleks need summad mul! — — Miks ei anta wara neile, kes oskawad seda hoida? — —

Ole kui lind — korja ainult raasukesi! See pole enam inimelu! — —

Ikka näruta ja kannata puudust — kellele on sellest kasu? — — Kes hindab mu wähenõudlikku elu? Ainult naerdakse! Isegi need naerawad, kes peaksid sellest aru saama! — —

Lõpp närutamisele — mis? Suur osa elust on ära elatud, aga mina pole tunnud sest mingit mõnu! — — See enam ei lähe!

Ükskord peab hakkama inimesi wiisi elama. Selleks olen ju kogunud oma wara, et seda ise ära kasutada. Aga missugune on see inimese-

wiisi elu? Kas nii nagu nood härrad — aina pummeldada ja kihutada autol? Ei — parem hakkan juba sibiks.

Arusaamatu tusk waldas aegajalt hinge nagu udu. Teda ei rahuldanud siis enese elu. See oli üksluine, hall ja igaw. Otsis uusi sihte, aga asjatult. Milline on õige eluwiis, millega rahuldub hing — seda teadis ainult wanajumal. Ent egas alati wõi tema tahtmise järgi talitada. Kuidas sa annad oma wara waestele ja töötad ainult teiste heaks? Parem juba laiselda, jalad seina peal.

Bulwari ääres olid õunanaised nagu kiusatuse ausambad. Joonas ei saanud keelduda möödudes waatamast nende õunakorwidesse. Aga see kaswatas iha õunte järele. See pani pea töötama mõtte kallal: Kas osta õunu wõi mitte? — —

Mitte asjatuid kulusid! Mitte pillata — mitte maiustada! Mõned õunad wõi paar naela leiba? Mõned head suutäied wõi terwe päew äraelamist? — — Ma ei wõi lubada enesele isegi üht õuna, isegi üht haput õuna! See on lollus. Kellele ma seda raha hoian?!

On mul naine wõi lapsed, keda tuleks koolitada ja kaswatada? On mul sugulasi? Eh — kui olekski? Kes hoiab wara sugulaste jaoks — see on loll! Kümnekordne loll — ütlen mina. Ega mu pea pole weel põranenud? Iga teng on teenitud higi ja waewaga — seda peaksin jätma teistele!

Ta seisatus bulwaril. Waatas mõteldes üle jõe hämarduwat linna. Näpud kobasid westitaskuid. Palju on kaasas peenikest? Huuled wireldusid kibeduses.

No küll on lugu: Peida o m a raha inimeste eest, kui tarwis, siis ei tea isegi, kuhu oled selle

pannud. Aga mis sa teed, ei wõi olla kindel kellegi eest — alati küsitakse: On sul raha? Tõmba siis taskud pahupidi ja näita: Rohkem ei ole — otsi kas wõi läbi, kui tahad.

Aga mõnest enese kiusatusestki saab siis kergemini üle, kui raha on kaasas ainult wäiksel arwul. Inimene on inimene. Ta on nõrk himude wastu. Kawalusega peab walitsema iseenesegi üle. Nii see on — peab petma iseennast.

Raha oli käes — wana, murdunud, kokkukäänatud. Lahtiselt taskus — nii wõiks see isegi ära kaduda. Edaspidi peab pidama seda mõistlikult taskuraamatu wahel ning küsijale andma wastu wahtimist. Muret oleks hoopis wähem. Aga muiduraha peab panema aegsasti panka hoiule. Sealt ei saa seda kätte juba keegi.

Mitu õuna osta? Niikaua, kui ta seda arutas ja raha näppude wahel weeretas-pigistas — möödus ta kõigist õunamüüjaist. Kas poleks siiski parem jätta ostmata? Täna on olnud niigi asjatuid kulusid. Kui olla alati nii kergemeelne, siis on warsti pankrott majas.

Ent siiski oli kuratlik kiusatus Joonases suur.

Ta astus tagasi linna poole, peatus ühe õunanaise juures, otsustas küsida hinda: Kui kallid, ei osta ühtki, kui odawad, eks siis näe. — Eks olene hindadest alati kauba läbimüük?

Aga ta sattus õunakorwi juures haruldasse hasarti. Kobas ja segas korwides, maitses õunu ja laitis neid. Tegi seda siiski nii korralikult ja ettewaatlikult, nagu oleksid need olnud tema enda omad. Õunte puudutamine tekitas sõrmis sarnase huima, nagu oleks ta puudutanud mõnd naist.

— Jätke juba, jätke ometi! — õhkas õunamüüja. — Küll te aga sorite, kui igaüks hakkab niiwiisi, mis siis saab?!

— Kas teie ei tunne seda wanasõna? — küsis Joonas — Põrsast ei saa kotis osta. Kuidas saan ma osta teie õunu, kui ma ei teagi, missugused need on? Teie arwate, nagu ma näen, ükskõik mis sodi eest raha wälja antakse — —

— Palju tahate neist? —

Lõpuks oli Joonas wälja walinud mõned õunad.

— Mis? Olete hull wõi? Kes teile seda maksab! Saksad wõi? Tühi lora. Sakste jaoks peawad olema hoopis teist sorti õunad. Need olete puuotsast wara maha wõtnud — hapud justkui turunaise hapukurgid. Mina küll neid ei osta.

Ja Joonas läkski minema, ilma et ta oleks ostnud ühtki õuna, kuid ära oli maitsnud need ometi.

Tüdinuna ja wäsinuna astus ta koju poole, läbistades Markuse, Tõrwaküla ja Liiwaaugu uulitsaid. Nendega oli seotud mõningaid mälestusi, mis tulid meele aiaweerel seiswaid armastajapaare nähes.

Selle pika plangu ääres oli ta palju kordi kaelustanud ja suudelnud Riitat, selle telefoniposti juures rööwinud Elsalt musu. Tollel poetrepil oli istunud Kaalepiga suwiõhtuti ja arutlenud ilmaelu-probleemi. — Elu möödus nii, et jättis igasse asjasse pisikese mälestuse.

Pühapäew oli kulunud peaaegu nälgides. Nüüd oli aeg hiline mõistliku söögi tegemiseks. Wettki ei saanud enam kaewult, kust harilikult oli toonud. Pidi minema kaugele puur-kaewule, mis warustas weega kogu ümbruskonda.

Loksid ja lobudikud on niisugused majad, kus pole omal kaewu!

Tasa ja hoieldes tuli tagasi weeämbriga.

On lollus — mõtles Jocnas — pool maad ära kanda wett ja siis seda maha loksutada. Ja hiljem toaski tarwitas wett wähehaawal, et jätkuks ka öiseks joogiweeks.

Kui pliidi all tuli hakkas leegitsema, käänas Joonas pesu rulli ja hakkas seda ükshaawal kolkima.

Siis tõstis aurawa ja nõgise teepoti lauale. Ei saanud iga tassitäie pärast pliidi juure käia, sest taskurätid laotas toolile ja ise istus neile otsa. Seni kui teed joob, peaksid olema taskurätidki siledad.

Laual ümber aurawa teepoti asusid segamini suhkrukott ja heeringataldrik, wõikauss ja leiwapäts — kõik wajalikud asjad üheks korrapäraseks einestamiseks.

Jumal tasugu Ulwile wõi eest ja andku talle edaspidigi heldet meelt! — mõtles Joonas ja naeratas.

Heeringapead imedes, kuiwa leiba närides ja teed peale rüübates kogutakse wara, mida ei riku koi ega rooste. Tühi jutt on see, et koi wõi rooste rikub wara — paljas pillajate loba. Ise ei suuda need midagi hoida, siis otsiwad enesele wabandusi igalt poolt. Mulle ärgu tuldagu kõnelema, kus kiwi all wähjad on. Tean seda isegi.

Joonas ajas end käsi ringutades söögilaua tagant üles. Suu wenis laiale haigutusele — nagu wikerkaar.

Majakatused ja korstnad mustasid otsekui aherwared.

Õhtutaewas õhetas kollakas ehawalguses.

Joonas hõõrus wastu ahjunukka selga ja õlgu, ringutas käsi ja haigutas jälle.

Ent enne magamaminekut pidi minema weel wälja, wiimseid asju õiendama.

Trepil kuulis ta kasside kräunumist. Hoowil nägi nende jooksu — wärawa juure, sealt taas tagasi, trepist üles, kolinal jälle alla.

Joonas otsis tükk aega, enne kui leidis paraja kiwi. Siis wirutas ta kassidele, nii et maa müdises kiwi kukkumisel. Kassid põgenesid, — üks pesukoja katusele, teine kuhugi hoowinurka. Weel kord haaras Joonas kiwi ja wiskas katusele. Pikkamisi kompsudes weeres kiwi katuselt tagasi.

Siis astus wiskaja treppi mööda üles ja ümises: Rotte raiped ei näe — need sööwad silmad peast, aga tiirasust tagaajama on küll meistrid!

X.

Oli sooja ja pehmet päikest, inimeste ruttu, wankrite mürinat.

Hommik. Tööleminek.

Joonas tõmbas mütsi silmile, et paistaks päike paremini ta kuklasse. Tõstis jalgu — pikkamisi, wenides — tahtis mõnuleda soojuses.

Äride ja töökodade aknad kaeti paberitega, aknawarjud lasti maha. Weena woolas walgus Penikoormas — just uulitsaalul seisis päike, tõustes kordkorralt kõrgemale ning muutudes järjest soojemaks.

Joonas tundis: Mõnus oleks lesida päiksepaistel — töötult ja muretult. Aga seda lubada enesele? — — Hm, ei wõi. Puudud töölt päewa — auk on järel, puudud mitu päewa — ei maksa enam kõnelda — auke ei täida keegi. Wägisi, wägisi pead töötama!

Mõtles, ohkas, astus edasi.

Lähenes Nõndak — suur maja, palju kauplusi, trükitööstus teiste seas.

Joonas kratsis küünega kõrvatagust, hõõrus päkaga nina ning tõukas siis sõrmekontega mütsi jälle kuklasse. Astu aga sisse — astu aga sisse, kuigi päike mängib ja ise tahaks lüüa lulli

Joonas astus liugeldes läbi trükikoja, keha paenduw kui lutsukalal. Sõrmedel polnud muud tegemist kui kobida kukalt ja seada mütsi.

Laili nägi seda ja arwas: Joonas kergitas temale kaabut. Ta teretas.

Joonas pigistas paled punni: Wiisakus on tore asi — meele teeb päris heaks. Laili teretab teda — ilma palumata. Oli mis oli, aga tema pigistab silma kinni ja ütleb: tere hommikust.

Armastus on armastus ja naine on naine, aga püksipaikajat ei saa igast naisest. Laili, näiteks, kõlbab ainult sõiduhobuseks, nagu Riita tööhobuseks. Oleks mul niipalju raha ja wara, et jõuaksin kaeru osta mõlemaile, ma peaksin siis mõlemaid.

Aga jääb seegi au sakstele. Waene inimene ei jõua pidada ühtki hobust. Hea õnn, kui keegi wõtab pära peale ja sõidutab tükk maad edasi.

Töö ei saa tehtud kõnega, püksid parandatud mõttega. Riita peab tingimata täna tema poole tulema. Joonas kergitas oma laiu pükse, pühkis käeseljaga nina ja astus Riita juure.

— Kuidas on sellega, kui sa õhtul minu poole tuled? — ütles ta.

— Mul ei ole täna aega! — wastas Riita ilma pikema mõtluseta. Ta arwas: Nüüd on paras aeg kättemaksmiseks. Kui nüüd ei tarwita juhust, siis — — Tahtis olla hoolimatu ta wastu. Tundku Joonaski, mis on hoolimatus ja ükskõiksus. See sünnitab walu — —

— Soo, wõi nii! Millal arwad enesel aega olewat?

— Ei tea — —

— Wõi ei tea — noh, heaküll!

Joonas läks minema ning Riita jäi kahetsema: Miks olin tujukas? — — Kunagi pole mul õnne!

Egas Joonas hakka paluma. Ainult siis oskab paluda ja nuruda, kui nad kahekesi — — Mure ees ja mure taga.

Joonas kandis kaste kärule ja waatas himustawalt Laili poole: On teisel keha nagu porgand, milliseid sai söödud, kui teenisin aedniku juures.

Kui koorem peal, haaras Joonas pärapuu. Käru hakkas kõmisedes weerema.

Rattad weeresid kolisedes üle uulitsakiwide. Wasakul küljel jooksid kaasa kodarate ja rehwide mustad, wirwendawad warjud. Joonas waatas üle õla ja nägi: Ka tema küürakas kogu paistab musta, paenduwa warjuna uulitsakiwidel nagu aknaklaasil. Päike paistab selgesti — miks ei peaks siis olema warjudki selged?

Kuidas tõukad, nõnda weereb. Kuidas seisad, nõnda wari paistab. Kuidas püüad, nõnda saawutad. Ümises niiwiisi ning rattarummud kääksusid kaasa.

On tahtnud teistelt teada: Mis on elu? Mis tähendus on elul? Ent keegi pole osanud seda talle ära seletada.

Nüüd teadis Joonas isegi: Elul polegi tähendust. Elu on ainult igapäewsete aspelduste rida, mille sekka põimub pühapäiwiti mõni armulooke.

Joonas arwas: Lailiga tuleb alata uuesti mängu. Kui preili teretab ja naeratab wanapoisile, see näitab, et teda wõib ihaldada.

Ta tõukas oma käru harjunud käel ja wahtis hoolsalt ette ja taha. Kitsas oli kesklinnas nagu kurus. Uulits kihas sõidukitest, kõnniteed ruttawaist inimesist.

Majad warjasid päiksewalguse.

Alasi kaubamaja ees peatus kärukoorem.

Kaste tõstes hargitas Joonas oma jalgu õnnetult — rebenesid pükste jalgevahed. Mulguke

oli olnud seal ammu, aga nüüd muutus see laiaks praoks.

Ikka nii, ikka alati nii: Kellel on, tollele antagu juure. Kellel on katkised püksid, see peab neid weel enam katki rebima. Kus pragu, sinna tekkigu warsti mulk.

Ja nüüd? Püksid nõuawad tingimata paikamist — edasilükkamist nad ei salli. Wastasel korral teostub see nali, mis naised olid teinud Tilga Mihklile: hakkawad nõgeseid otsima.

Tagasi tulles ei tahtnud Joonas hakata manguma Riitat uuesti. Üsna arusaadaw. Kes ihkab wõõrast naist, see ei taha omaga enam tegemist teha.

Õhtul seadis Joonas supipaja tulele. Mõtles seejuures: Leiwa kõrwaliseks on tarwis uut wedelikku — armastuseks uut naist.

On tulel juba — soo! Mis siis muud kui — püksid maha! Seni kui tanguwärk podiseb ja keeb, wõiks pükstegagi walmis saada. — —

Ühe jalasääre tõstis teise põlwekumerusele. Jalgade raamile laotas oma wanad, nüüd parandusele tulewad püksid. Neid kergitades ja kohendades langes pilk aluspükste rikkalikule töpistikule. Kotiriidest olid need tehtud — paremat sorti kotiriidest, mida oli saanud odawalt osta ainult oma tutwuse tõttu kaupmehega. Riita ema õmbles need ära palja aitäh eest.

Lauale oli korjanud enne terwe hunniku igasugu räbalaid. Nüüd tuli walida ja proowida, mis just sobiks parajaks paigaks. Suurt ei wõinud panna — teinekord juhtub pükstesse suurem auk, kuhu kulub see paik ära nagu rusik silmaauku. Wäikest ka mitte — see rebeneb õmmelusest uuesti walla. Paras paik tuli otsida, kuigi

seda sunnikut oli raske leida. Wärwist ei hoolinud, aga suurus oli tähtis.

Rätsepatöö wõttis mehel higi wälja. Äigas paar korda käisega üle otsaesise, nagu kärbest peletades, aga see ei tähendanud midagi. Haaras siis laualt ühe räbalatüki pihku ja pühkis sellega leemendawad kohad korrapäraselt kuiwaks. Kui ka kodus tarwitada taskurätikut — siis ei jõua neid tarwilisel määral osta ega pesta!

Oma töö lõpukorda lähedal tundes hakkas Joonas laulmagi. Nii hästi-halwasti, kui sobis laul temale. Jämedaid lauluhelinaid kilas toas nagu parme, kui lõgistati ukselinki. Joonas tõmbas püksid kärmesti ümber säärte ja astus kikiwarwel ukse juure. Kes kuramus see on? Kuulatas, ent ei kuulnud muud, kui uut ukselingi lõksatust.

— Kes seal siis on? — küsis ta, hääl wõõrapäraselt kare.

— Mina olen — kostis alandlik naisehääl.

— Sina oled! Mis sa, sunnik, ennem seda ei öelnud? Heidutasid ilmaaegu mind! — — Astu nüüd pealegi taha poole!

Tuppa astus Riita. Ta waade oli arg ja tal oli liigutusi nagu süüdlasel. Ta tõstis oma õlanukke nagu wäänates ja waatas ringi.

— Kui sind kutsud, siis sa ei tule — —

— Oli sul midagi ütelda wõi teha? — küsis Riita kähku.

— Püksid olid. — — Paigad, näed, praegugi siin. Ja nõel, nagu näed, — tagaotsa näidates — praegugi pükstes.

— Ah soo! Paigata tahtsid lasta.

Aga ei midagi muud tähtsamat?

Rõõmsam helk libises üle Riita näo ainult hetkeliselt, siis wajus ta jälle mõttesse. Wõttis

hajameelselt laualt paar lappi ja hakkas neid rebima.

— Kuule, jäta — rebid katki!

Riita poetas lapid lauale tagasi. Joonase meelt mööda teha oli sama raske kui kodus. Aga Joonas ei jäänud kurjaks. Ta hakkas warsti kõnelema, — koguni mahedal häälel.

— See on wäga kena, et tulid. On mul muudki parandada. — Istu, kui soowid!

Joonas lõi wiiwitamata kapi ukse pärani. Tuhnis selle kallal, nii seistes kui kükitades. Tõmbas siis wälja pesu — puhast ja määrdinut.

— Kõigi kallal tuleks tarwitada nõela. Waat see — ja siit! Waata seda õhukest äärt — näed! Oota weidi, ma annan sulle warsti nõela.

Joonas istus sängi serwale, tõmbas pealispüksid maha, otsis niidi otsas ripendawa nõela üles, pistis sellega weel mõne korra läbi riide ja tõmbas siis niidi katki, ulatades nõela Riitale.

— Õmmelus oli wiimsel weerandil, kui koputasid. Ei ma teadnud, kes ukse taga. Mis siis muud, kui — kõige nõelaga jalga.

— Kõige nõelaga jalga! Aga kui see oleks läinud nahasse?

— Tuline silk! See oleks olnud alles lugu — hale lugu, nagu nüüd õieti taipan. Ei seda muidu oleks saanud wälja kui lõikusega.

— Muidugi mõista! — kinnitas Riita, tõstmata pilku omalt töölt.

Joonas waatles waikides Riita õmblemist — oma kõnega ei tahtnud teda segada.

Mõtles: Las teeb nüüd korralikult kõik ära. Temal läheb see kergesti, mis minult nõuab härjawaewa. On ta siin, mis siis muidu wahib? Nõel kätte — las wehib! Ainult tööga jõuawad

inimesed edasi — kirjutas „Rahwa Liit“ omal ajal peaaegu igapäew. Ja eks ole see jäänud sulatõeks tänapäewalgi!

Joonas andis tööd ja Riita tegi seda rahuloluga — see oligi see kaheharaline konks, mis mõlemaid üksteise lähedal pidanud aastate jooksul. Joonasele ei parandanud ega pesnud keegi nii jumalamuidu kui Riita wõi tema ema. Kui enesel aega wähe wõi puudusid sellekohased wahendid, läks Joonas oma pesuga sõduri wiisi Liiwaku pere poole. Nii Riita kui tema ema olid kaastundlikud inimesed.

Mis muidu head pakub üks lihtne tüdruk? Tühipaljast armastust — hm, hõõgub küll, aga ei kõrweta. Tahab hoida käharapealisi, aga seni, kui pole tehtud abielu-kontraht, ei wõiwat enesele last mitte lubada. Küllalt mõistlik, aga iganenud waade. Kui tahad süüa, siis söö — ära nälgi! Leiwa — see tähendab — mehe puudust pole karta. Kes wiriseb, see teeb seda ilmaaegu.

Wanapoisi pilk libises tüdruku kaelal, mis paistis heledana walge pluusi alt.

Isegi istuda ei läbe — wäga kena! Noorik saaks aus — nuriseda ei wõi! — — — On kaela pesenud — küllap ootab stseeni. Seda wõib ju saada, selle wastu mul midagi ei ole. Aga millal me pulmad teeme, seda ei tea ma — kõige parema tahtmise juures — mitte öelda. Mulle näib, et meie neid üldse ei tee.

Ajad on teistlaadi kui toona — waata, kust winklist tahad. Tööstused seisawad. Need, mis käiwad, ei jõua töölistele palka ära maksa. Kolme-nelja nädala palk seisab igaühel sees. Paarisaja wiisi saad seda kätte. Mis siis muud kui — lahti?! Oleks öeldaks weel põhjuse-lugu

ilusasti ära — aga ei. Üks on laisk, teine ei oska hästi teha, kolmandal on muu wiga. Mehed eluaeg wabrikus töötanud, aga nüüd — laisad, oskamatud. Kas ei aja see hinge täis!

Tõstis pikkamisi, mõtiskelles oma parema käe. Pidi sirutama selle ümber Riita piha, kuid siis järsku haaras teda uus mõte: Käsi murdus küünarnukiks ja langes raskena tüdruku õlale.

Riita tõstis oma pilgu — paari musti kulme ja heledaid silmawalgeid. Seda just Joonas tahtiski. Aga ta tahtis weel enam. Tahtis näha teda rõõmsana ja lõbutsewana. Naine olgu hooletu ja muretu, nagu laululind oksal. Küll mees muretseb muu eest.

Ülestõstetud käsi paendus nüüd ümber tüdruku piha nagu korwiwits. Siis muutus ta tugewaks ja raskeks, wajus Riita seljale nagu raudhaak. Riita jättis töö seisma, wõttes kahe käega Joonase käsiwarrest kinni.

Joonas tahtis mehe wiisi — kahe tugewa käega haarata ümber tema, kuid Riita hüüdis:

— Kuule — nõel!

Joonas laskis tüdruku kohe lahti. Siis alles tuli hüüe:

— Jälle see nõel! Kuradile tagumikku peaks see pistma! — Pane ta käest!

— Aga paikamine — jätan ma selle pooleli?

— Kus sa sellega! Wehi ikka nagu tükitööline!

Riita hakkas jälle — weidi lõõtsutades — nõeluma. Joonas läks tuld kohendama ja suppi waatama. Tagasi tulles ütles ta:

— Istu ometi! Seisad nagu memme-molu.

Riita tahtis istuda toolile, kuid Joonas hüüdis, uuest mõttest walgustatud:

— Oota! Minut peatust!

Ta istus ise toolile ja seadis Riita enese põlwile istuma.

— Niiwiisi istutakse minu pool.

Nüüd leidsid Joonase soowid jumaliku harmoonia. Riitat sai praegu nii armastada kui ka tööle käsutada. Tüdruk istus ta süles ja õmbles, wanapoiss waatles tema tööd ja pidas ta pihta.

Kui jumalaõnnistus püsis Joonase palja pealae peal: Iga noor naine, kes saabub tema poismehelikku katuskambri, on tema kaelustada ja käsutada. Iga kord, kui oli astutud üle tema läwe, pidi ta soowe täidetama — tahes wõi tahtmata, wähemal wõi suuremal määral. Muidu otsis Joonas tüli ja hakkas kiruma.

Riita ei teadnud seda, mis puutus teistesse naistesse — Joonas oskas oma tegewust warjata.

Riita arwas: Joonas armastab teda ikka tuliselt. Olgu nääklemisi, olgu pahandusi — kõik ununewad, kui ta mattub Joonase käte wahele. Joonas armastab tülitseda, kuid samuti armastab ka teda. Ühega pahandab, teisega teeb meele jälle heaks.

Niiwiisi mõtles Riita. Kuid omamoodi arutles Joonas: Parandada, parandada — mis oleks mul weel parandada? Ta tuletas enne mõttes oma asju meele, siis laskis Riita lahti ja läks otsima. Seisatas iga paari sammu järel, mõtles ja astus siis kähku siia-sinna.

Tuhnis woodikoti all, soris sängi all olewaid kaste, kooserdas weel korra kapis. Siis tõi wälja wana kraealuse ja paar taskurätti. Muud enam ei leidunud.

— Ole hea, tee ära ka too töö!

Nagu ikka, oli ta hääl sarnasel puhul erilaadiline — alandlik, nuruw-wiisakas.

— On see kõik? — küsis Riita pilkel, mis hääle pehmuse ja lameduse tõttu jäi warjatuks.

— Ma ei tea praegu. Võib olla kuuri all — kui läheks otsima —

Wast otsid needki üles — pidi Riita ütlema, ent loobus. Talle ei pakkunud pilge mõnu, nagu Joonasele. Pealegi tahtis ta Joonasega hästi läbi saada: Kui wihastab, lööb käega kogu kupatuse peale.

Supp oli keenud ja haudunud wahepeal tublisti.

— Kuramuse magunahk! — hüüdis Joonas. — Pudruks puha läinud.

— Sa armastad just sarnast — pudi.

— Oskad sa aga ütelda: Sa armastad pudi. Armastan jah, see ei tee liiga hammastele, mis mul just kiiduwäärt ei ole. Aga teine asi on, kui supp pudruks on keenud. Ise tahad mu naiseks saada, kuid seda wahet sa weel ei tunne.

— Tunneks küll — kui oleks mina keetja!

Täna ei walmistanud sõõmahakkamine Joonasele erilist muret. Ta teadis: Riita ei söö palju ega mõtle ka kurjasti tema söögi üle. Aga kes teadis seda wõhiwõõrast, paksukehalist matsi Ulwit! Hirm tuli peale, kui nägi teda seismas söögipaja juures.

Peale söögi hakkas Riita pada pesema. Joonas kiitis selle teo heaks.

— Oled wahel päris mõistlik inimene — oskad ilma käsuta peale hakata — — suur tänu!

Riita käänas kärmesti pluusikäised üles. Wõttis siis tassi ja hakkas wett patta panema.

Üks, kaks, kolm, neli, wiis — luges Joonas endamisi, ent siis hüüdis ta äkki, nagu oleks keegi talle nõelaga pistnud:

— Jäta juba, raibe!

Riita ei kuulnud weesolina tõttu hästi, seepärast küsis:

— Mis sa ütlesid?

— Jäta juba weewalamist! Tahad sa patta suplema minna või mis? Sa raiskad wett nagu saunas, aga mina pean seda kaugelt kandma. Wähe weel: too wesi koju — teisipidi pead selle ka wälja wiima, ega ma ela alumise korra peal nagu teie. — — Jätad sa töö pooleli või — sellepärast? Elus tuleb ikka ütlemist ette.

Riita teadis seda isegi. Tal olid selleks koguni põhjalikud kogemused: Kodus on ju terwe käsipõrgu. Nüüd — suwel — saab weel hingata, aga sügisel — teiste koju tulles — peab kuradi wiisi kannatust olema.

Hea toon oli siiski rikutud. Tuppa sigines rusuw waikus. Joonas istus toolil ja mõtles: See tühine asi ei wäärinud sõnawõtmist. Aga kuidas sa saad muidu! Kõik tee ise, siis pole midagi ütlemist.

Pikkamisi libises ta pilk pestawale pajale, kuhu Riita oma oli muidugi suundunud. Nii wahtisid mõlemad pada, seda suurt tänast süüdlast.

Joonas oli toonud selle paja ühelt tulekahjult. Meola — Riita ema — rääkis sellal: Ei ole hea see: tulekahjult teiste asja äratoomine! — Hea või halb, ükskõik. Mulle on pada hädasti tarwis — wastas Joonas. Pada jäi omale. Hiljem hakkas Joonas kuulma sarnaseid ebausu-arwamisi kui: Kes wõtab wõõra wara tulekahjult, kus inimesed jäänud alasti, selle käsi ei käi hästi. Tuli wõtab ka tema oma — tuli ei jäta wõlgu. Joonasesse sigines ebausklik hirm, aga pajast ei raatsinud ometi lahti saada.

Riita lõpetas pesemise. Kuiwatas käed ühe wana, katkise käterätiku külge, mis Joonas talle ulatanud. Siis hakkas ära minema.

— Kuhu sa lähed — nii wara?

— Koju — on waja — minna!

Joonas istus ja mõtles: Kas lasta tal minna wõi mitte? Töö on teinud, kõhutäie saanud, mis siis muud —? Las läheb.

Riita oli juba uksel. Samal silmapilgul mõtles Joonas: Hakkan ma wanaks jääma wõi mis?! Lasen naisel õhtul ära minna —

— Oota ometi! Egas sul midagi ei sügele. Aga kui sügeleb, tule siia, ma süüdan.

Ta tõi Riita ukselt tagasi. Seadis ta woodiserwale enese kõrwale istuma.

— Istu! Kõnele! Kuidas oled neil päiwil elanud? — Aega on meil mehe moodi.

Sirutas nüüd mõlemad käed ümber tüdruku piha.

Riita ei liigutanud end ega öelnud midagi.

Joonas surus teda korra enese ligi ja kuulas. Sedawiisi hakkas igaw. Ta seadis Riita paremini istuma. Tõmbas teda tahapoole, kergitas ta ümarikke sääri. Aga ikka ei olnud hea, ikka polnud mugaw.

— Oota, ma näitan, kuidas muusikamehed pasunat puhuwad.

Ta lõi wasaku käe Riita reite alt läbi, kuna paremaga ta pihast kinni hoidis. Niiwiisi tõstis ta tüdruku enese sülle.

Siis asetas ta käed enese kaela ümber, pahandades ripendawate jakikäiste üle:

— Miks sa kannad sarnaseid tölbakuid? Käsiwarred olgu paljad kui lutsud! Oled ajast maha jäänud wõi? Sa waata ometi peeneid naisterahwaid!

Erilist tuju suudlemiseks ei olnud — suu matsutamine oli teda juba ammu ära tüüdanud. Midagi tüsedamat ja mõnusamat soowis ta. Aga Riitale ometi pidi praegu näitama, kuidas muusikamehed pasunat puhuwad.

Riita oli sarnase toimingu puhul äärmiselt rahulik, mis ei meeldinud Joonasele. Tema meelest pidi olema naine lõbus ja elaw, wallatu ja sõnakas. Armastus ei ole oma nime wäärt, kui tõsta naist kui sawi siia-sinna.

Riita rahu püsis ainult Joonase juures — muidu oli see ikka kadunud. Ta oleks wõinud istuda päewade wiisi ta käte wahel, soowimata midagi muud kui: Oleks see kestaks igawesti!

Tänase rahulolu tõttu sai Riita hakkama järgmiše tembuga: Ajas käe Joonase kaeluse wahele, hakates sealt otsima täie.

— On sul ikka neid — pisilasi?

— Kahtlane — laupäewal käisin saunas.

— Kui ma mõne leian —?

— Kes otsib, see leiab. Aga jäta täna, kui wõid!

Joonas ei pannud seda pahaks. Ta teadis: Riital on täie samuti. Üldse keegi kehwik pole neist waba. Inimesed on patused, patu pärast nuhtleb jumal neid täidega — nagu Riita ema ütleb.

— Las hobused jooksewad wabalt koplis! — ütles Ioonas ja tõstis Riita käe kaelusest wälja! — Küll ma nad ise pärast kinni püüan.

Riitaga oli kõneldud ikka pisiasjust: Kirpudest, luttidest, rottidest ja lastest. Puha söödikud! Kogu see kupatus oli ära tüüdanud. Hoo-

pis midagi muud pidi kõnelema wõi tegema. Midagi muud — kus oleks enam wäljawaateid.

Riita andis nõu, teist — kallimat teenistust otsida. Seda laita ei saanud. Nõndaku juure sai hädakorraks. Suwel leidub ikka tööd, olgu linna wõi maale. Aga sügisel — talweks? Juba nüüd on palju lahti lastud töölisi — sügiseks suureneb nende arw weelgi. Kui otsida teenistust, siis juba aegsasti!

XI.

Mingi raskus oli wajunud rinnale. Joonas tundis seda kinnisilmil. Tahtis sellest wabaneda, kuid kõik ihuliikmed olid jõuetud ja liikumatud. Waewaliselt awanesid silmad. Nägi ainult Riita mustajuukselist pead enese põuel ja jäi jälle magama.

Minuteid möödus ebateadwuses. Siis tundus toas soojust ja rõhuwust. Joonase käed paendusid ümber naise keha. Samal ajal tundus talle, et see oli Laili oma. Tal polnud jõudu tugewaks ümberhaardeks. Uni oli nii uimastaw, et magas edasi raske kotina.

Uuesti silmi pilutades nägi ta halli kassi enese rinnal lamamas. Joonas silitas teda. Kass tõusis heameele tõttu jalule. Ajas enese keha kõwerana õhku otsekui wõlwikaare. Käpad sirgusid waataja poole. Terawad küüned paljastusid. Joonas kuulas rahulikult, et mitte ärritada kassi, kelle küüned nii lähedal ta kõrisõlmele. Õnneks läks kass minema. Joonas waatas kergendustundega ta pikaldast astumist ja rasket mahahüpet.

Nagu ta pilk tollest kassist wabanes ja enesesse tõmbus, nägi ta omaks üllatuseks ja ehmatuseks, et uus kass pikutas ta rinnal, wahtides

piiluwalt kõrisõlme poole. Enam ei jäänud Joonas ära ootama tema tegewust, waid kahmas kassile rusikaga pähe. Järgmise käetõukega oli ta põrandal. Kass hakkas kräunuma. Joonas kargas woodist wälja.

Kuid toas polnud näha ei kassi ega Riitat. Laual tirises ainult äratuskell. Hommik oli saabunud rohkete unelmate all. Aga Riita oli olnud ometi öösel siin! Kuhu ta jäänud nüüd? Uks on lahti jäetud! Kui wargad oleksid tulnud? — Joonas lõdises eeswööruses nii külmast kui hirmust. Tusasena astus ta tuppa tagasi.

Hommikune päike lahendas warsti halwa tuju. Joonas läks tööle harilikus meeleolus. Igal sammul mängisid naised talle kolli, kuid neid täielikult wihata ta ometi ei suutnud.

Trükikojas rääkis Joonas oma unenäost teistele ainult kassidesse puutuwa osa ja lisas sellele juure wõhrude loo:

— Magada ei saa, kassid kuramused käiwad rindu peal! — Maja on pikasabalisi neljajalgseid täis, kolistawad wahetpidamatult seinu wahel: Kassi ei ole, kes neid hirmutaks!! — Aga paned ise silmad kinni, istub kass sul rinna peal ja piilub, kuidas selle kõrisõlmega lugu!

— Kassi nägemine unes tähendab naisterahwast — seletas Linda-preili kärmelt — aga koera nägemine meesterahwast. Kui kassid kallale kipuwad, siis on halbade naistega tegemist!

— Wäga kena — ootan: Missuguste naistega tuleb mul tegemist? — Kallale nad kuramused ei kippunud, piilusid ainult kõrisõlme poole!

— See tähendab head!

— Seda ta tähendab — arwan minagi!

Laili tahtis ka midagi küsida, aga Linda ja Joonas olid nii wäledad kõnelema, et ta wõis sellal

ainult suud maigutada. Tahtis teada, kas oli Joonasel isaste ja emaste kassidega tegemist, kuid ta ei leidnud nende mõistete wäljendamiseks parajaid sõnu. Wiimaks ometi kuuldus järgmine küsimus:

— Olid need käijad noorhärrad wõi daamid?

Kogu Nõndaku trükikoda kõmises selle tõttu naeru käes. Joonase hääl kostis üle kõige:

— Eh-eh-eh — härrad ja daamid! Kas tohin teid paluda õhtusöögile? —

Teiste waikides wastas ta Lailile:

— Ei tea öelda, ei tulnud siis meele waadata. Aga kui ma ei eksi, olid need peene tundega preilid: Ma tahtsin neile sinepit nina peale määrida, aga kussa sellega — wägisi põgenesid käest ära.

Laili muigas ja naeris. Ei hoolinud, et see oli pilge tema pihta.

— Unes on teil kasse, aga ilmsi ei ole — see on päris traagiline! Kuhu need kassid ilmsi jääwad?! —

— Kuhu nad jääwad: Maha müüakse, ära nülitakse — —

— Mis te kõnelete, ülemeelik?

— Ikka tõejuttu. Teie ei usu? — Kas teie pole kannud kunagi kassinahast karwakraesid? — Need on ju üpris moes. Nahk tuleb odaw, aga wäärtus on seesama, mis —

— Ei tea, ei ole kandnud.

— Kahelda ei maksa. Kes kahtleb, see õnne ei leia! — Teate, preili Laili, meie majas elab isegi kassikorjaja? — Ärge imestage siis, kui kuulete mu tõelikku tõsijuttu: Kasse ilmsi ei ole, aga unes on!

— Kuhu ta need wiib?

— Kuhu ta nad wiib — ei ma seda tea! Wabrikusse wõi tapamajasse ikka — kuhu mujale! — Esiti jättis oma maja kiisud rahule, aga pärastpoole koristas ka need ära — —

— Küllap tuli mujal puudus kätte!

— Küllap tuli. Tahtsin möödunud talwel isegi kassiparisnikuks hakata, aga siiski jätsin tolle ameti — ei olnud selleks weel suurt häda. Nüüd hakkaks küll, aga kassidel on suwel karwad lahti — niiwiisi neid ei osteta.

— Kuidas sallitakse ometi niisugust tegu? — hüüdis preili Laili energiliselt. — Kas politsei asjasse ei sega?

— Kas segab wõi ei — seda ei tea ma teile öelda. Aga noh — miks olete selle wastu? — Millest elatawad end kehwikud, kui elu läheb ikka raskemaks, mitte kergemaks? — — Kui inimene wargaks wõi röõwliks ei taha hakata, siis peab ta otsima enesele mujalt rahanatukest!

Mitu minutit waigiti. Siis jatkas Joonas jälle. Teda näis kõrwetawat kassi-küsimus.

— Kasse kaswab justkui seeni metsas — miks neid mitte korjata?! Seente korjamist ei keela keegi — ei tohi keelata ka kasside korjamist!

— Teie wõrdlus lonkab — härra Joonas! Wahe kassi ja seene wahel on suurem, kui teie seda näete! Kaswaksid kassid wabalt metsas, nagu seened, siis oleks teil õigus, kuid kahjuks ei sünni seda. Kass on linnainimese suur wara — kassi tuleb kaswatada ja hoida!

Joonas jäi mõtlema — seda Laili ütelust tuli rewideerida: kas on selles tõtt? Siis — järelekaalunult — lausus sügawa weendumusega:

— Teil on pagana-õigus! Teie olete seda hästi wälja wõrrelnud! Siin sees oli konks, mida

ma ise ei näinud ning nuttipidi pidin külge jääma!

Ta waatas piiluwalt teiste poole. Jälgiwad need neid wõi mitte? Wõttis siis wasema käega ümber Laili piha — nagu oma weendumuse kinnituseks ning poolehoiu awalduseks.

Laili ei lausunud ühtki sõnakest, nägu ei omanud mingit erakorralist ilmet. Joonase tegu sündis täiesti mõistlikult ja loomulikult.

— Teil on õigus, preili Laili! — ütles Joonas, kaelustades Lailit tagasihoidlikult. — Naela pihta olete tabanud ja selle ühe hoobiga laiaks löönud!

Seejärele pani Joonas oma parema käe küünarnuki puldile ja toetas põse peopesale. Wasem käsi oli ikka paendeks Laili hallil töömantlil. Seistes niiwiisi — külg küljega koos — jatkas ta otsekui unistaja:

— Olen mõtelnud ise ühtepuhku: Sellelt wõib wõtta, kellel wara küllalt. See tähendab: Kes ei suuda aru anda oma majapidamisest, kes käib oma asjadega ümber angroo, öeldes kaupmehe wiisi. — — Aga sellelt, kes tunneb igat enese asja, kes teab igat oma tenga, ei tohi wõtta midagi — olgu tal wara kas wõi miljonite wiisi! — Mina olen niisugune inimene: Austan tööwaewa ja enesepüüdu. Teiste higi kulul rikkaks saamist ma ei salli!

— Teie armastate ikka raskeid teeme — olgu siis küürawaewa, kärukoormat wõi midagi muud sellesarnast!

— Jah, preili Laili, ma ei saa teisiti!

Ma ei saa teisiti — see ütelus sobis wäga hästi sellega, mis Joonas nüüd tegi: kahe käega wõttis ta Laili ümbert kinni ja surus teda tugewalt enese ligi. Täna oli tal tekkinud tung Lai-

lit süleleda, kõneldes kaswas see järjest ning nüüd leidis see teostuse.

Laili pöördus järsku ümber ja tõmbas enese Joonase käte wahelt wabaks.

— Ega te ometi Lindaga ei ole!

— Kurat Lindaga — tema ei puutu meie asjasse! Mina armastan ainult teid!

— Ainult mind — praegusel minutil küll, aga järgmisel — ?

— Ikka teid! Teie olete — lubage öelda — haruldane naine minu elus.

— Lubage küsida, härra Joonas: Mis teie enesest õige arwate?

— Mis ma arwan? Kahjuks pole mul aega wastata — ma pean juba minema. Olen siin hulga aega niikuinii olnud!

Imelik lugu! — ümises Laili. — Joonas tunneb huwi minu wastu — — Kelle wastu Joonas huwi ei tunne? Riita ja Linda — seda ma usun! Need on teda juba põhjalikult ära tüüdanud!

Laili wiskas pilgu Riita suunas. Kas nägi tema, mis Joonas tegi? Mis arwab ta, kui teada saab? —

Oli raske wõtta kindlat seisukohta. Oli wõimalusi end ülewalpidada isikliste tujude järgi, oli ka põhjusi karta teiste naeru ning Riita põlgtust. Mis teha, kui Joonas pealekäimist ei jäta?—

Järgmine päew tõi Joonase jälle Laili lähedale. Oli tulnud töötellimine, mis nõudis kiiret täitmist. Ka Joonas wõeti appi, kuigi enne puikles wastu:

— See on juba kallim töö — sel peab olema hoopis teine palk! Wana eest ma ei tööta!

— Palk, palk! — läägutas peremees. — Teie ei ole ühtki tähte ära ladunud, kuid juba kauplete palka.

— Kuidas töö, nõnda palk — ütleb wanasõna! Ega wanasõna wiltu ei ütle, seda peaksite ometi teadma! —

— Iga töömees on palga wäärt! — arwas ka Laili.

— Arusaadaw, kes siis ilma! — jatkas Joonas. — Peremees ei anna töölisele mitte üht marka pealekauba, kuidas siis tööline peab töötama temale jumalamuidu! Ei, nii see ei lähe!

Nõndak lubas tasuda Joonasele iga tema ladumise tunni eest ning Joonas asus muheledes tööle. Ühes käes esimesed tähepulgad, teises tühi winkelhaken, ütles ta naljatades Lailile:

— No näis, kas rahwa haridusjärg paraneb wõi mitte, kui ma ise käed külge panen ja teile appi tulen!

Kuid ta näpud olid kanged ja nägemine puudulik — töö ei läinud sugugi hõlpsasti. Ta piilus õppiwalt Laili töötamist ning kartis Nõndaku waatama-tulekut. Hakkab see irisema ning saadab wiimati minema.

Ent aegamisi harjus tööga. Tuju tõusis ja jutt sigines.

Kui teile ei meeldi küürawaew ja kärukoorem — ütles ta Lailile — siis teen saksa tööd ning ajan kerget juttu. Ärge arwake, et ma saks olla ei oska! Laisklemise ja lobisemise jaoks olen ma ammutuntud maiasmokk.

Joonase ümariku näo langesiht oli kastistikule, kus asusid trükitähed, kuid mustad silmaterad pöördusid sageli ülemiste silmaäärte alla, kust nad piilusid läikiwalt — poolsalaja Laili poole. Ninajooned muutusid suu ümber mitmekordseiks wolteks ning wärisesid iseäralikult. Kui Laili oleks sel puhul Joonase otsa waadanud, oleks olnud tal põhjust wihastamiseks.

Laili aga mõtles endamisi: Nüüd ongi paras aeg jatkata misjonitööd Riita kasuks. Tuleb tundma õppida Joonase helli kohti, mille kaudu saaks Riita temast kergemini jagu. See on üksi nii saamatu ja liig nukrutseja. Oleks suurepärane, kui suudaks saata warsti mõlemad laulatusbüroosse!

Milline iseloom on Joonasel? Kas on ta seda üldse wäärt, et Riita peaks temaga abielluma? Wõib olla pole nad loodud üldse üksteise jaoks!

Laili tähendas Joonasele nagu etteheitwalt:

— Teie pole sellest mulle kõnelenudki, kui kaua olete tuttaw Riitaga! — Kuidas teie tutwusite?

— Kes siis kõike jõuab kõnelda! Enese salaasju teised ei wõigi teada! Aga teile teen ma erandi. — Oli see wabadussõja ajal, kui Riitaga sain tuttawaks. Olin ise ühes talus, kus Riita noorem õde teenis karjusena. Riita tuli teda külastama ja siis see tutwus sündis ning lugu arenes. Ma ei olnud hulga aega naisi näinud, too tõttu oligi huwi tema wastu kole suur! Ega ma niisugust tuwi muidu poleks tahtnudki!

— Ärge teotage naist — see ei ole ilus!

— Ei ole ilus wõi? —

Joonas astus Lailile lähemale. Üsna hästi oleks saanud ta ümbert kinni wõtta, kui teisi — kuradeid siinsamas kuklas — poleks olnud. Ta jutustas oma elust, kuid Laili katkestas teda oma küsimustega arutihti. Niiwiisi näis ta läbematuna nagu Ulwi, kes Joonasel meelest läinud. Kuid sarnased naised just meeldisidki üksildasele wanapoisile.

Joonas oli hoidunud wabadussõjast wäejooksikuna eemale. Mitmed aastad rõhus see asjaolu

teda otsekui luupainaja. Esiti kartis enese tabamist, pärastpoole tagantjärele karistust. Aga nüüd oli jäetud kogu sõjawärk täielikku unustusse. Sellest kõneldi niiwõrra, kui palju puutus sõjaajaloo kirjutamisse ja langenud sõdurite mälestuse jäädwustusse.

Jumal tänatud — rahu ja waikus walitseb maal! Inimene wõib elada jälle waba kodanikuna ja waadata julgemalt tulewikku!

— Tol korral põletasin puskarit — teate küll — seda wa' elutilgakest — —

— Põletasite teiegi nagu kõik tol ajal! Sellega ajasid talunikud enesele suuri warandusi kokku. Küllap kogunes teilgi siis see wara — —

— Mis wara — lubage küsida! — Niisuguseid jutte ei maksa uskuda, mis teised ajawad! Ei elaks ega oleks ma nüüd nii kehwalt, kui oleks rikkust ja wara. Oleksin wõinud rikkaks saada — seda ma ei salga — aga ma ei osanud!

— Kuidas? Paljud said wiinapõletamisega rikkaks, kuid teie mitte?

— Pean tähendama: Seal sees see salakonks ongi. Kui ma teile õieti ära seletan, siis peaksite küll hästi aru saama, kuidas need asjalood olid.

— Palun wäga!

— Olge head, siin on kogu põhjus: Kui ma oleksin omal käel teinud, siis ma ei ütleks mitte üks kulla. Aga häda selles seisabki: peremehele pidime tegema — mina ja ta wend!

— Mispärast — kui see saladus ei ole?

— Saladus just. Aga olge wait kui surnu, kui teilt selles suhtes järelepärimisi tuleb! — Mõlemad olime wäejooksikud, nagu wäejooksikud

ikka, elasime metsas ja põletasime ajawiiteks wiina. Peremees tõi materjali ja peremees wiis selle ära, muidugi sai peremees ka raha! — —

— Julgesite teie ometi niiwiisi elada?

— Muidugi julgust oli tarwis. Enesewarjamine on suurem kunsttükk kui sõjasolek. Siin tuli hoida ennast kõigi, seal ainult waenlase eest.

— Kust te wõtsite sarnase julguse?

— Ma ei näinud wajadust tapmiseks: Misjaoks tappa? Mis kasu on meil, lihtsail inimesil, sellest? Kui kõik minu-wiisi oleks kõrwale hoidnud, poleks sõda ega ühtki werewalamist olnud!

— Wabadussõjas ometi olite?

— Kus te sellega! Kogu sõja aeg hoidsin end nii, et ei näinud lahingut kaugeltki. Ei mina tea, mis on wintpüss ja wäntkahur! Elasin nagu mutt, põgenesin kui rott, — ja ära elasin, nagu näete!

— Aga ilmasõja ajal?

— Ilmasõja ajal ei olnud ma küll wäejooksik, waid kindlustööline. Siis oli toredaid päiwi, seda peab ütlema! Laiselda sai härja-moodi. Kui kümnik päewa üles oli kirjutanud, siis wõis käänelda tööjuures otsekui karu. Kümnikud ei hoolinud tööst, kupjaid ei olnud nagu wanasti — puha kroonutöö! Ja palk? Nii hästi pole küll kunagi teenitud — —

— Ja ometi kurdate, et teil pole rahapoolist järele jäänud?!

— Lubage, ma seletan teile kohe: Täditütre mees ostis sel ajal maale talu, tahtis mult wõlgu ja ma, rumal, andsin! Oli üks tuttaw — Künnap oli ta nimi, kui teate wast — see asutas habemeajamisäri, ja mina laenasin jälle! Igaüks, kes oskas suuwärki tarwitada — oskas suuri intresse wõla eest lubada — mina muudkui andsin! Küll

olin loll, seda peab ütlema! Nüüd ei usu ma enam kedagi! Mind ei saa enam petta jumal ega kurat — niipalju olen elust õppinud!

Joonas tahtis esineda Laili ees kange mehena — kangelasena. Senni oli tahtnud wõita preili poolehoidu enese teadmiste wäljakraapimisega, — nüüd katsus uhkeldada oma wäejooksiku julgusega ning praeguse elutarkusega.

Inimene peab ometi millegagi teistele silma paistma! — arwas Joonas. — Kui tal ei ole peent ülikonda ega kaunist noorust, siis wähemalt mehelikku mõistust olgu tal!

Ja Laili huwi — nagu soowitud — süüwus temasse. Ta naiselik uudishimu sai Joonaselt head toitu. Ta inimlikuks nõrkuseks oli — tahta teada kõigest, omada rikkalikke kogemusi, nautida, mis wõimalik.

— Ma ei tunne teie ja Riita wahekorrast kuigi suurt osa. Isegi Linda teab rohkem! — ütles Laili awameelsena, peaaegu kadestawalt. — Seletage ometi pikemalt!

Harilikult ei olnud ta pealetükkiw ega end alandaw, waid mõõdukalt uudishimulik ja wiisakas. Ent nüüdne suhe Joonasega ei nõudnud erilist taktipidamist ega wiisakust. Joonas oli tema nägemise järele inimene, kes ei hoolinud sarnaseist asjust.

— Pikemalt?! — küsis Joonas wõõrustades. — Kuidas oleks lugu, kui meie selle teiseks korraks jätame? Tulge pühapäewal jalutama, siis seletan teile pikemalt! Teie teate küll: romaanid järgnewad ikka!

— Järgnewad, üsna õigus! Kuid minul pole aega alati — pühapäewal eriti mitte! — Tarwis on kohata sõbrannasid, minna kinno wõi kohwiku, — lugedagi pole mahti!

Laili tõrjus wastu seepärast, et ei tahtnud Joonasega liikuda mööda linna. Nagu ta teinekord tähele pannud, oli Joonase ülikond kulunud, käistest narmendaw, paljude tolmuplekkidega.

Sarnane ülikond teeb kindlasti häbi! — mõtles ta. — Pealegi pühapäewal, mil tuttawaid linnas liikumas!

Ent Joonas ei jätnud Lailit rahule.

— Kui mitte pühapäewal, siis äripäewal — minul ükskõik! Mida warem, seda parem. Wõiksite tulla juba homme? — Olen walmis teid ootama nagu rüütel. Määrake ainult koht ja kellaaeg!

Nüüd on muld kohew! — mõtles endamisi. — Kas nüüd wõi mitte iialgi!

Laili lubas — suureks imestuseks — tulla. Kas neljapäewa wõi reede õhtul, eks näe, millal aega juhtub — Joonas oodaku igal juhusel Haljaku puiesteel.

Nõndaku kärumees tundus Lailile üsna huwitawa mehena. Tal on mõtlemiswõimet — otsustas Laili — mis tihti algupärane ja terawmeelnegi. Kipub waidlema ja sõnadega maadlema. Äripäewal lihtne tööline, pühapäewal eht linnahärra. Oleks ta siiski rõiwastuselt enam korralikum!

XII.

Haljaku puiestee jooksis rööbiti Penikoormaga.
Haruna kaswas ta wälja Walgeroosi teest. Jämeda kiiluna poolitas Hämmistu eeslinna. Merre woolawa jõena lõppes Soolepi heinamaadel.

Hämmistu oli paremaid ja kenamaid linnaosi Mustakaldas. Ta asus wabrikutest, sadamast ja raudteest eemal kui waikne suwikoht, kuhu kandsid peamiselt kagutuuled linnapoolset suitsu. Lõunas piiras teda sinetaw Mustjõgi ning roheline linnapark, läänest ja põhjast haljendawad aasad ning lokkawad põllud.

Rohelsust oli rohkesti. Puid kaswas uulitsail, aedades, õuedel. Korrashoiu tõttu näisid nad wälja lopsakaina ja ümarikena nagu täissöönud härrased ning prouandid. Teisal ei hoolitsetud isegi igapäewa-tarwiduste eest nii, kui siin ilupõõsaste, palkonite ja lillepottide.

Päike paistis särawalt wärwilisil majakatuseil. Tuul liigutas awat-aknais rippuwaid kardinaid. Wärske õhk heljus kergena ja lehkawana üle waiksete uulitsate.

Laili lebas sohwal pikali — awatud raamat käte wahel, pikad sääred kõwerdunult sohwa ääril. Tahtis lugeda, aga lugemine ei edenenud.

Joonas ootab? Las ootab! Lubas ise oodata — kui minna õigel ajal, wõib wanapoiss walearwamistele sattuda!

Laili soowis meeleldi: Huwituks Joonas temast! Ent iseennast ei tahtnud näidata huwitundwana.

Kohtamise kellaajal tõusis ta istuli. Mingi sund ajas teda. Mis selga panna? Milline kleit oleks kõige kohasem? — Ta ei saanud jätta minemata. Ei tulnud lugemisest, ei tulnud ka lebamisest midagi wälja. Imelik kärsitus oli teda wallanud.

Hilistunult kohtas Joonast. Oli heameel, et leidis teda ikka ootawana. Tahtis häästada wiimse tusa ükskõik millega. Waatas talle heldelt otsa. Ei häbenenud enam isegi liikumist kodukoha ümbruses.

Joonas awaldas kiitust selle linnajao üle. — Siin kaswawad puud kui paradiisis! — ütles ta Lailile. — Ja teie olete kui Eewa nende keskel.

Kui saaks isegi Hämmisfus elada! Kas oleks see wõimalik Laili kaudu? — Pisikese, kuid heleda ja walgustawa sädemena läbistas see mõte ta pead.

Ja Joonases tekkis terwe mõtiskelu: Abielu, ümberkolimine, naine. Rikka naise wõtuga saaks korraga rikkaks! Poissmehena wõib korjata kopikaid eluaeg, kuid suurt rikkust pole ikka kusagil! Ta oleks ammu abiellunud, kui oleks leidunud temakohane sobiw naine. Milline on Laili waraline olu? —

Mehelemineku ja naisewõtmise — mehe ja naise — küsimused on ikka alati kõige huwitawamad. Mida kergemas toonis kõneldakse neist, seda kõditawamaiks nad osutuwad. Olgu aadel

wõi aguli wiimane kehwik — ikka on tal heameel, kui keegi lubab teda kosida wõi talle tulla.

Laili oli Joonase jutust täiesti huwitunud. Sallis Joonase järelpärimisi kaasawara suhtes ja naeris: Olen täiesti waba, kaasawara oleks aus!

Juteldes olid nad sattunud linnaserwale. Loojenew päike paistis nüüd nende pikkadele kujudele täies ulatuses, wärwides nende näod punaseks. Isegi Joonase kahwatanud wanapoisi-nägu omas noorema jume. Küsiwalt waatasid nad üksteise otsa. Kas pöörduda tagasi wõi astuda edasi mööda heinamaad?

Muldtee läks loogeldes läbi wärskelt niidetud niidu. Wasemal orus sinendas Mustjõgi, kaugel paremal jooksis hall maantee — Penikoorma. Jalutajad tajusid korraga erilist maaõhku, milles oli heina, wirtsa ja wärske tuule segu.

Kui Hämmistus oli tore naljatada, siis siin oleks tore armastada! — mõtles Joonas ja ütles:

— Lähme edasi! Lähme tosse metsamännikusse! Männiwaigu lõhn on alati terwisele kasulik. Meile — linnainimestele — kulub see ära nagu saapamääre.

Laili ei waielnud wastu. Ta astus edasi otsekui Joonase wana tuttaw. Maast oli wõtnud pika rohututi, mida wibutas ühe käega enese käsiwarte ja nöo wahemaal, kuna teises hoidis päiksesläikiwat redigüüli.

Nende kuulmeisse kostus wahetpidamatu sirtsumine ja saagimine. Kõrwade harjudes sellega oli kuulda linnamüra ja -koha, nüüd palju selgemalt kui Hämmistus.

Kaugelt mustendaw mets lähenes üsna pikkamisi. Päike õhetas weel kõrgel metsa kohal, kuid warjud astujate seljataga olid muutunud kohutawalt pikkadeks. Joonas ei jõudnud ära käia maad metsani rahulikult, waid waatas üle õla tagasi, nagu Loti naine. Nähes warje, sundis Lailitki tagasi waatama.

— Kas näete, kui pikad?!

Laili seisatas, waatas ja imestas.

Sama silmapilku kasutas Joonas. Kähku ja räpakalt tõmbas ta Laili enese juure ning hakkas otsima ta suud.

— Jätke, Joonas! — lausus Laili keelwalt ja pööras näo päikse poole. Aga niiwiisi — õhetawana — näis ta Joonasele weel enam ihalduswäärsena. Joonas sirutas oma suu toruli nagu moonamees, kes läheb kraawist jooma. Laili enesekaitse tõttu kukkus Joonase kõwa kõmpsatades maha ja hällus teerajal kahelepoole nagu pada.

Kahe inimese rahulik käik oli muutunud korraga meeleheitlikuks rabelemiseks nagu teeröövimine. Mees tungis naisele kallale kui oma weriwaenlasele.

— Wehelge käte ja jalgadega niipalju kui tahate, kuid musu teilt ometi wõtan!

— Wägisi!?

— Miks tõrjute wastu? Teen ma teile midagi — ? Lubage — ainult suudlen! Kuidas kõrbewad mu huuled!

Laili andis järele nagu lahingukaotaja: samm sammu järele taganedes. Esiti suudles Joonas ta põske, siis lõuga, siis alumist huult ja lõpuks oli ta käes kogu suu. Ta oli saanud otsekui weepange juure ja jõi nüüd suurte sõõmudega.

Sellest küllastunud hakkas ta silima ja muljuma Laili käsiwarsi. Ent Lailile oli see wastumeelt. Suudelda wõib, kui ilusasti osatakse! — mõtles. — Aga igasugu rõwedusi mitte! Ta wabastas enese ühe ropsuga ja astus pikkade sammudega mööda teerada edasi. Kui weel kordab, siis pöördun tagasi!

Joonas wõttis maast kõwa ja hakkas seda klopsima — nagu oleks see murul saanud tolmuga.

— Teie ei taha muud kui teha teistele halba! — tähendas Laili Joonase järele jõudes.

— Ja teie? — küsis Joonas. — Tahate head teha? Lubage selles kahelda!

Tükk aega astuti waikides, siis kõneles Joonas:

— Tehke mulle midagi meelepärast! Aga ma pean kohe ütlema: Miski ei rõõmusta mind nii, kui teie armastus! Teile on see muidugi halbtegu — eks ole?

Joonas wõttis usutlewalt Laili käesangast kinni. See ei meeldinud wiimasele:

— Laske mul ometi kõndida!

— Olen ma teile seda keelanud wõi —?

— Ennegi! Laske käsi wabaks!

— Wabaks! Olete liig pirtsakas preili!

— Teie aga liig pealetükkiw härra!

Nad saabusid ühe suure kraawi kaldale, mida ületasid paar pikka-peenikest latti. Laili ulatas nüüd käe süüdlaselt naeratades Joonasele. Tal oli seljas wastne kleit, mille märjaks-saamist kartis nüüd. Joonas aitas teda heameelega üle purde, kuid ei jätnud tegemata oma järjekorralist nööget:

— Mina arwan: Edewus on ilus asi, aga hädakorral jätab ta hätta!

Kalda-rohust tõusis lendu wäike lind, Lailit peaaegu ehmatades. Kihulasi näis kõikjal. Wäsimatult ning nägematult kippusid nad paljaste ja walgete ihuliikmete kallale, hammustades sügelemapanewalt.

Kaugel seljataga kohas ja müras linn. Autod röögatasid, wankrid mürisesid, sõdurid laulsid. Jõe ääres wilkusid ja walendasid suplejad. Majad helendasid rohelises puustikus justkui heledakleidilised naised.

Linnapargi kohal tõusid õhku walged pilwed kui purjed. Nende laiad hõlmad muutusid järjest lillakamaks nagu wärwisse kastudes. Punane päike wajus madalamale otsekui pärimäge weerew ratas. Pilwed tõusid ja weeresid loodest kirdesse, kuid päiksetuli hõõgus wahetpidamata nende laiadel turjadel. Teise taewaserwa kogudes muutusid nad hallideks, nagu oleks kusagilt langenud halli tuhka nende hõlmadele.

Päike wajus wahetpidamata madalamale, pikkamisi õhku sulades kui lõpule-põlenud küünal. Roosakas rasw woolas wedelikuna mööda taewakaart laiali. Pilwed tumenesid, tumenesid — kuni muutusid mustadeks nagu tuletukid.

Ja samal ajal tõusis linna kohale sinikas aur. See tõmbas puustikud ja pargid üle kui mingiga.

Warsti jõudsid nad metsaääre.

Joonas tahtis minna weel edasi, kuid Laili kurtis wäsimust ja soowis istuda otsekohe lähemale murule.

— Olgu siis — istume!

Laili tõstis üles mõõdukalt oma lillelise kleidi tagumise serwa ja laskus istuli. Ka Joonas kummardus, waadates, kas maa on puhas ja kuiw.

Nõndawiisi wõtsid linlased istet, hoides oma riideid kortsumise ning niiskumise eest.

— Ega kaua wõi siin olla. Õhk läheb järjest jahedamaks!

— Seda küll! Aga kui kaks tublit inimest sooja ei saa, siis on nali lahti!

Joonas istus Lailile üsna lähedale.

Äkki wõttis ta tema peast kinni. Laili ehmus. Ta kartis jälle Joonaselt mingit ootamatust.

— Miks te wehklete?! Olen ma parm, kes teid hammustab? — Tahtsin waadata ainult teie juukseid. On nad punased — nagu rahwas räägib — wõi wahased — nagu nad mulle näiwad?

Sarnaseid sõnu kuuldes rahustus Laili. Ta lasksis korralikult silmitseda ja silitada oma punakaswahaseid juukseid.

Ei olegi praegu ühtki õiget meest! — mõtles ta endamisi ohates. — Kui hea oleks panna pea hooletult ja julgelt kellegi najale! Iga mehe eest peab hoiduma, alati peab walwel olema nagu wahisoldat!

Tal oli tuttawaid ohwitsere ja üliõpilasi, kuid need olid samuti saagihimulised nagu Joonas, kes wahtis luurawalt ümber kui waras, tahtes iga silmapilk midagi haarata.

— Kui kenasti lõhnawad teie juuksed!

Kiidu mõjule ei suutnud Laili wastu panna. Ta laskis oma juuksed täiesti walla harutada, nii et need rippusid wabalt Joonase sõrmede wahel.

— Ja kui pikad on nad! Kõik preilid kannawad poisipead, aga teie nähtawasti ei mõtlegi selle peale! — Jumala eest, wõtke nad maha! Ütelge wähemalt: miks pole teie neid lasknud maha lõigata?

— Maha, maha, maha! — naeris Laili. — Aga mis te tolle kohta ütlete, kui nad juba maha oleksid wõetud?

— Mina arwan: Teie juuksed näeksid siis palju kenamad wälja!

— Kuidas kellegi maitse. Mulle on seni ikka kinnitatud, et minu pea praegusel kujul olewat wäga kena.

— Maha, kõik maha, mida karwaks kutsutakse! Praegune aastasada on karwawastane — see on kindel kultuuri tunnus. Näete, minu pea — see on moe wiimane sõna!

— Wanapoisid sammuwad nüüd aja eesrinnas — tähendas Laili pilkawalt.

— Mehed on juhtinud ikka ajalooratast! — wastas Joonas sellele uhkelt.

Laili oli lasknud seljakile nagu lüngis puu, pidades käsi tugedena wastu maad. Juuksed langesid seejuures lakana üle pea ja õla, ulatudes otstega peaaegu muruni.

— Raske on meeldida kõigile — ütles ta.

— Õigust ütelda: Suurtes juustes näeb naine jumalik wälja, wastas Joonas. Aga kussa sellega tänapäewal: Ei hoolita jumalast, naisest ega millegist! Teie wõite weel uhke olla oma neitsilikkude juuste peale.

Nende sõnade järele wõttis Joonas ümber Laili kukla ja piha. Ta tõmbas — ise wähe edasi roomates — istuja enesele pooliti sülle, unustades riiete kortsumise, millest oli hoidunud kogu aeg.

— Laili, mu jumalik Laili! — sosistas Joonas. Ent Laili waatas ainult ükskõikselt kaugusse.

Joonas aga silitas teda wahetpidamata — käsiwarsi, rinnapealset, jalgu. Ühtlasi kõneles tasa, imestades ja kiites:

— Sääred, need sääred! Just nende pärast armusin sinusse! — — Kui tulin Nõndaku juure — nägin — siis mõelsin: Wõiksin ma neid kallistada?! Nüüd nad ongi siin — wedelewad mu kõrwal kui koerakaikad — —

— Küll aga ütlete jämedalt!

— Olen jäme, kuid armastan — peensust! Krobedad töömehe-käed ei tunnud niiwõrd siidisukastatud jalgade peensust ja siledust, kui joowastust teadmisest: Peened naisejalad on tema tõsta ja kallistada.

Näpud liikusid wäledasti mööda sääri edasi-tagasi, kippudes tihti üle põlwede. Laili oli sunnitud ikka neid ära tõstma, tõmmates kleiti tagasi põlwedele.

— Ilus pea sunnib naist austama, ilusad jalad teda ihaldama — — Ära tee nii mossis nägu, see rikub wäljanägemise!

— Kas te ei saa wiisakamalt kõnelda? Mulle ei meeldi sinatamine! Jätke ometi need jalad rahule!

— Miks teie teete oma sääred peenteks? Harilikult teewad naised need peeneks selleks, et mehed neid imetleks. Minagi imetlen —

— Olen lubanud teile isegi palju! Igal asjal on oma piir —

— Kuipalju? Harilikult lubatakse palju rohkem. Armastajad ei tunne piire!

— Millal ütlesin, et teid armastan?

— Ütelnud pole — see on õigus, aga teie lubasite suudelda ja kallistada — — Ja mina, loll, muudkui arwasin: Olete armunud minusse!

— Oi teie arwamisi! Kui teie nii wägisi ja kawalusi —

— Ei saa teisiti! Iga naine on esiti wastu. Kuidas wõin mina teada — kus kellegi armupiir lõpeb wõi algab?!

Laili waikis, krimpsutades huuli. Olukord tundus nüüd temalegi kummalisena. Aimas Joonase wäljakutse tagamõtteid, ent ometi tuli siia! Ise ei teinud küll ühtki tundelist liigutust, kuid täieliku wihaga ei keelanud ka ära Joonase toimimist!

Ta tahtis tõusta. Ent Joonas hoidis teda kõwasti kinni, olles hirmul: kui nüüd tõuseb, siis on wist kõik otsas!

— Ärge mind katki pigistage!

— Te tahate tõusta?!

— Juukseid tahan seada —

— Kui te istuks ilusasti —

Joonas silmas nüüd oma kõwa, mis oli kuidagi lossi wajutatud. Ta wõttis selle kätte ja hakkas kohendama ja puhastama.

— Kas läheme minema? — küsis Laili. — Ilm on üsna hämar, wilu, tuuline —

— Kui te istuks ilusasti wastu mind, ei siis poleks külma ega midagi —!

Joonas ei mõelnudki weel lõpetada oma olengut. Krapihelin lepikus, mis kuuldus ennist, oli waikinud. Küllap kari oli kodundunud! Ümbruses walitses waikus. Tuul ainult kohises puuladwastikus.

Kahekesi olla ja kahekesi armastada?! Ega peened naised pole alati saadawal!

— Teaksite, kui soe on mul? Hõõgun kui raudahi! Istuge, palun — truubi kõrwale, wõi koguni ahjukappi! Saab sooja — küllap hakkate higistamagi!

— Ei, ei! Aeg hiline, tükk maad minna —

Seda öeldes tõusis Laili. Lagendikult tuli tuuletõmme ja pani ta wärisema. Joonas kargas seda nähes kohe jalule, wõttes tast kinni, sundides teda taas istuma:

— Istuge! Istudes ei käinud tuul peale!

— Siiski, siiski —

Laili hakkas liikuma.

— Panite tähele, oli mul kepp ühes wõi?

— Wist ei olnud —

— Aa, nüüd mäletan isegi! — — Kui üksi hulkuda, olgu kepp kaasas. Kui naisterahwaga wäljas olla, on see ilmaaegseks tülinaks —

Minekule asudes nägid nad teisaltki lepikust wäljumas ühe paari. Hakkas seegi üle karjamaa linna poole liikuma.

— Meie ei olnud üksi, näete! — ütles Joonas. — Ma olen kindel, et paarikesi jäi sinna metsa weel küllaldaselt. Teie aga — tahate aina minna, nagu toona —!

— Peame siis teiste järele talitama?

— Sugugi mitte! Aga —

— Praegu pole enam aeg mööda metsi hulkuda! Öö on käes, ilm jahe. Kas teie ei tunne, millised karged tuuleiilingud käiwad üle lagendiku? —

Laili tundis tõepoolest külma, kuna ta oli õhukese kleidiga ja paljaste käsiwartega. Ta ei keelanud nüüd Joonasel käsiwarrest kinnihoidu.

Pikkamisi astusid nad linna poole, mille majad ööhämaruses sulasid ühte maaga. Rasked ja sinised pilwed lasusid linna kohal. Puustikud mustasid. Kusagil kuuldus kõnelusi. Ent inimesi polnud näha. Need olid warjatud ööhämarusest.

Siin-seal häälitsesid ja loksusid linnud, nagu soolätted. Mingi tornikell linnas lõi hulga pauke. Siis korraga kuuldus õhtuse rongi linnasõitu. Rattad jõnksusid ja naksusid. Wedur lõõtsus ja puhkis, nagu sõidaks siinsamas karjamaal härjawanker. Aga tõepoolest läks raudtee kaugel üle jõe, linnapargi taga. Kordkorralt wähenes rongi mürin ja korraga waldas ümbrust täielik waikus.

— Imelikult kostab siia ära —

— Kaalep räägib, kuidas linnast wäljas jalutamas käies kinni püüab iga wäiksema hääle ja kõma.

— Kaalep? Kes on see?

— Minu parem sõber! — lausus Joonas uhkelt. Ja tal tuli tuju rääkida Kaalepi kooliskäimisest, õppimistest ja uurimustest, mis täitsid Laili suure huwiga.

— Siis on ta weel noor?

— Muidugi! Minust palju noorem —

Saabudes Hämmistu majade wahele, tundus neile, nagu oleksid astunud suurde ja sooja saali. Õhk oli lämmi, puud seisid waikselt ning neile tuli wastu jalutawaid paare.

Joonas tahtis pöörduda Maanuki parki.

— Kulub ära jalgu puhata —

— Minge!

— Teieta?

— Mul pole aega! Homme jälle tööpäew.

— Oh sa purask! Wõi homme jälle tööpäew! Kuidas ma selle ometi ära unustasin!

— Kas siis tõesti?

— Nii tõesti kui silk on soolakala! Teie selts oli lõbus, seda peab ütlema. Aeg lendas mööda kui wares. Olen wäsinud, kuid seda tunnen alles praegu. Lubage mul oma pool jalgu puhata!

— Ma ei keelaks kui —! Waatan igatahes järele, kas pere puhkel. Kui ei, siis pole parata, ma ei wõi lubada —

— Olge head, waadake järele! Arwan: seda aega peaksid kõik puhkama.

Puhkewajadus polnudki nii suur kui armastuspakitsus. Oma majandusasjus oli tal kaameli kannatust ja eesli pikameelsust, ent armastussuhteis hagija wäledust ja sea ahnust.

Ja Joonas jäi ootama kärsitult sisselaskmist.

XIII.

Laili liikus kui hüpnoosi all.

Tasakesi awas eesukse, tasakesi astus saali. Eluruumidest ei kuuldunud hääli peale uinuwate norskamise. Läbistades enesegi toa, saali- ja uulitsawahelise, wäljus jälle ja kutsus sisse ootaja.

— Palun tasa, magawad!

— Tean! Tunnen seda kunsti. —

Joonas oskas astuda tasa kui kass, kellel pehmed käpaalused. Elu oli teda õpetanud wargsi käima ning ümberringi hiilima nagu warast.

Laili palus külalist istuda sõõriku laua juure, kus ta isegi kohe istet wõttis.

Laual oli lillewaas, mõni raamat ja album. Wähe eemal seinaääres asus sohwa, mille päits ulatus peaaegu aknaallolewa kirjutuslauani. Sohwa- ja kirjutuslauawahelisse nurka oli paigutatud kõrge peegel. Kahe akna wahel seisis suur raamaturiiul, mille laudid täidetud risti ja rästi raamatutega. Teise akna all, otse eesruumiwiiwa ukse kõrwal, oli lillelaud paari oleandri ja pillergooniaga. Saaliseina ääres seisis piuun ja ahtake riidekapp.

Elekter walgustas rohelise katte tõttu tuba hämaralt, kuid lauapealne jäi täiesti walgeks. Roosakad, roheliste lilledega, tapetid suurendasid kodust tunnet. Seinad olid warustatud rohkete piltidega, maalidega ja kogu-üleswõtetega.

Joonas silmas kõik korralikult läbi ja waatas Laili otsa, küsides :

-- See on teie töötuba?

— Umbes nii —

— Aga siin on mugaw — armastajail olla! Mul kodus pole mööblit ega sohwat, istu ainult sängi peale, mis aga kägiseb iga liigutuse ajal, kuigi muidu on nii tugew, et mine seitsmekesi sängi!

Kiirelt ja pealiskaudselt lehitses ta läbi Laili albumid. Suur osa neis leiduwaist piltidest olid kinokuulsuste ja kunstnikkude omad. Joonast ei huwitanud need, ta otsis Laili kawaleeride pilte.

Ilma luba küsimata astus ta kirjutuslaua juure, mis kaetud iluasjadest, raamatuist ja pabereist. Siit peaks mõne liibe kätte saama! Laili tuli järele ja jäi seisma tema lähedale.

— Istuge ometi, mis te seisate! — ütles Joonas, nagu oleks tema peremees ja Laili külaline.

Seni kui Laili läks sohwatooli weeretama, leidis tema lauakartongi ääre alt terwe hulga wäljalõikeid ajalehist.

— Aa, tstoo takoe?

— Mis te sealt siis leidsite? Näidake! — Ah, need on teie näppu sattunud!

Siin oli mitmed kuulutused ja igasugu artiklid moe wiimastest uudistest, ilusatest kõrwadest, kõnnaku iseloomust, kübara kandmisest,

kuulsuste armastusest, kinoteoste arwustusi, käekirja seletusi jne. — Kogu see kupatus oli korraga Joonase kätte sattunud! Laili punastas sügawasti, wõib-olla üldse esimest korda Joonase juuresolekul.

Joonas tõstis raamatuid ja pabereid ühest hunnikust teise. Miski ei köitnud tema huwi kestwalt. Ta mõtted püsisid Laili ja tema armastuse juures.

Millest on Joonas õige huwitatud? — mõtles Laili ja jälgis waikides tema tegewust.

— Kas teie luuletate ka? — küsis Joonas weendudes, et Laili on mitmekülgne inimene.

— Olete teie siis luuleharrastaja?

— Ei, ma ei tunne sarnast wärki!

— Mõningaid nimesid wast ikka? Olete lugenud — näiteks — Marie Underi?

Joonas pööras pead pikkamisi edasi-tagasi, lausudes järsult:

— Ei!

— Nii! Aga mõningaid jutu-tegelasi tunnete — nagu Kristjan Raudma, Enn Rehala, Heino Runo?

Joonas ei lausunud sõnagi, waid soris edasi kibeda innuga. Tal näis hakkawat piinlik.

— Mida te wabal ajal teete?

— Mis ma teen — talitan kodus!

— Ega te ometi alati ei talita?

— Einoh, muidugi mõista! Kui aega saan, lähen linna jalutama —

— Ja kui kohtate mõnd tuttawat preilit, siis armute temasse, eks ole?

— Muidugi armun! — hüüdis ta hookalt, justkui hõisates. — Ega ma Kaalep ei ole, kes sülgab naistele näkku!

— Sülgab näkku! Sarnase tüübiga peaks tingimata tutwuma!

Tekkis pikem waikus. Joonas kasutas seda, seletades enesekaitseks:

— Kui arwate, et mina olen see kõige wiimane tohman Mustakaldas, siis eksite rängalt! Olen lugenud ikka lehti ja raamatuid. Omal ajal — teate nüüd toda wäejooksiku lugu — polnudki mul muud tegemist kui lugeda. Ja Mustakaldasse asudes käisin igapäew lugemistoas. Miks ei küsi te järele Wildet, Liiwi, Jannseni? — Wõi polegi teie neid lugenud? — Ainult wiimasel ajal on lugemisasjad soiku jäänud. Selles pole süüdi mitte mina, waid see saatus, kes inimesi töögib. Mis teie arwate — on see nalja asi lugeda, kui silmad ei seleta?

— Ah, teil on nägemine kehwawõitu? Ostke prillid, need aitawad!

— Ostan, ostan! Ega ma ostmata ei jäta, kui nad aga aitawad.

Joonas haawus sügawalt, kui teda peeti liig rumalaks wõi waeseks. Sageli oli tal kujutlus, et teda ei peeta mitte millegiks. Kehwalt elades ja haridusest ilma jäädes, kartis ta alatasa, et inimesed selle järele otsustades teda madalalt hindawad.

Ta ei tahtnud ennast poetada kunagi esirinda. Oma wara salgas alati, ei hoiduda wargusest wõi koguni tapmisest. Ent sellega andiski põhjusi walearusaamisteks ja eksiarwamisteks. Hiljem weendus, et peab teistelegi ennast awaldama mõõdukal wiisil. Wahekord Lailiga kujunes ses suhtes tüübiliseks.

Olud olid kaswatanud tas suure umbusu inimeste wastu. Ta ei suutnud saawutada wälist

hiilgust, mis meeldis kõigile, sellepärast tõmbus enesesse ja erusse. Aga korra näitab ta kõigile, kes ta on ja mis ta suudab!

Kordkorralt sai talle selgemaks, et see on raha, millega wõib teiste tähelepanu saawutada. Kuldtähtedega ta kirjutab oma uksele sildi: August Joonas. Kogu linn peab teadma, kus tema elab. Nüüd elutseb luttide ja rottide seas, aga siis omandab kaupluse linna paremas majas.

Seni oli olnud rohkesti kannatusi erakorraliste sündmuste tõttu. Ilmasõja, rewolutsiooni, wabadussõja ja maapao ajul oli ta kannatanud kõige kibedamalt, kuigi siis oli ka heledamaid päiwi. Oma parema eluea waewaliselt weetes, tekkis hinge mingi kibedus, eluwõõrsus, eneserahutus. Aga oma optimistlise põhilaadi tõttu jäi siiski püsima lootus: Wanadusepäiwil saawutab selle heaolu, mis seni puudunud! Nüüd oli ta juba neljakümnendais eluaastais, kuid mingit paremust polnud weel saawutatud. Lailiga wahekorda sattudes hakkas ta mõtet kaswatama, et nüüd tema kaudu saab kätte oma ammuihatud elujärje.

Laili istus kindlana ja olukorra-walitsewana sohwatoolil, käed leenil, näol rahu. Joonas ei mõelnud sugugi allaandmisele. Jonnakus ja wisadus iseloomustas teda. Ta pani raamatud ja paberid tagasi endisele kohale, toetas selja wastu tooli, lõi käed ümber parema põlwe, mis ületas wasaku, ja jatkas:

— Armas inimene! Ärge unustage ometi wahesid, mis on igalpool olemas!

— Teie olete naisterahwas, olete jõukate wanemate laps, saate kalli palga ja nii edasi. Mina — selle wastu — olen meesterahwas,

kellel kanda ühiskondlised kohustused ja puudused — wanemad pole annud mulle Issanda pennigi. Olin umbes kuueteistkümne aastane, kui ema suri. Isa surmast — sellest ei tea ma midagi.

Niiwiisi kõneledes kerkis Joonase silmi ette ta ema pikk ja tõsine kuju, ta järsakas, töökas ja kinnine iseloom. Juba omalt loomult mehelik, kohmakas ja graatsiatu naine, ei hoolinud ta teadlikultki eneseehtimisest ega naiselikust ülewalpidamisest. „Sel ajal ei pantud ju edwistamisele ja uhkustamisele niisugust rõhku kui nüüd." Küllap selletõttu oligi wanatüdrukuks jäänud ja mingi juhuse tõttu omale poja, August Joonase, saanud. Isana nimetati lähema talu upsakat perepoega, aga kuipalju selles tõtt wõi walet, seda Joonas ei teadnud.

Iseäranis selgena mälestas Joonas täna ta kulmude kortsutamist, ta inimeste wõõrustamist ning tüsedate, lopsakate sõnade rohkust. Natuke naljakaks tegi teda käeseljaga ninapühkimine ning otsekohe sellele järgnew käeselja puhastamine põlle küljes. Muidu oli ta igatpidi tubli ja aus taluteenija, kes oma tööarmastuse tõttu surigi warakult.

Joonas seletas Lailile enese lapsepõlwest, ema surmast ja kasuisast, kuid intiimosa jättis oma teada. Kõnelusest kadus pikapeale kibe toon. Laili kuulas osawõtlikult. Ta hilisem westamahakkamine enese lapse- ja koolipõlwest aitas muuta mõlemate meeleolu warsti üsna sõbralikuks.

— Minagi pole alati hästi elanud! Sõja tõttu kannatasid kõik — nii meiegi! Isa oli sõjas ohwitser, õde wäike, mina käisin koolis — emal polnud õieti mingit teenistust peale wa-

rema wara ja kroonu-toetuse, mida sai järjekindlalt iga kuu. —

Laili kõnest kuuldes, et tema isa oli ohwitser, tõusis Joonas rahutult toolilt ja hakkas käima tuba mööda edasi-tagasi, mõttiskelles tusaselt: Halwasti tegin! Kurat — kes käskis mul jutustada oma lugusid! Oleks ma uneski teadnud, et tema isa on ohwitser!

Ta seisatas seinapiltide ees, kergitas üht kui teist raamatut riiulil ja istus siis raskena sohwale.

Laili oli sunnitud ümber pöörma enese istme, kui ta ei tahtnud olla seljaga wastu kuulajat. Nüüd pöördus tema paremkülg peegli poole ning kukal wastu elektriwalgust. Joonas lõi pilgu Laili jalgadele, mis seisid ta ees kui kaks wõlwitud sammast, ja jäi sinna peatuma pikemaks ajaks. Laili liigutas tihti jalgu — tõmmates kleiti sügawamalt põlwedele — ja jutustas hookalt:

— Ja seetõttu jäigi mul gümnaasium lõpetamata, seetõttu saigi must trükitööline, kes on seda ametit pidanud tänapäewani! Oleksin mina ülikooli pääsenud, oleksin praegu walmis arst wõi kooliõpetaja. — Kui kahju on waadata, kuidas kooliõed on nüüd haritud elukutseis. Kui isa reserwi lasti, siis alles paranes me olukord — —

— Miks teie siis ülikooli ei läinud?

— Kuna koolist olin puudunud mitmed aastad, muutus küpsuseksami tegemine kaunis raskeks. Suur tüdruk olin, häbenesin uuesti kooli minna — kui ükskord oled teistest juba maha jäänud, ega siis pole järelesaamine enam kerge asi! Õppisin ja õppisin — wõtsin tunde, kuid

eksamid ebaõnnestusid — — Wiskasin koolile käega, mõeldes: Wõib muulgi wiisil elada!

— Egas neil ülikoolilõpetajail polegi paremaid wäljawaateid — nagu ma tihti lehest olen lugenud!

— Ja muidugi! Ka see oli põhjuseks —

— Noh, nüüd wõite ometi enesega rahul olla! Kindel teenistus ja hea palk —

— Mis tähendab see! Kui isa ei aitaks, ei tuleks omadega kuidagi wälja — Minu wäljaminekud, need —

— Jajah! — lausus Joonas nöökehimuliselt. — Ega ei saa nuriseda, kui üheksa teeniwad ja üks kulutab! Mis ametit isa praegu peab — kui küsida tohin?

— Palsami juures on ärijuhiks.

— Siis sõjawäelane enam ei olegi? —

— Ei, reserwis nüüd —

— Ahjah! — liikus Joonase suu laisalt. Justkui mingi kiwi oleks ära weerenud ta rinnalt. —

Ta oli ära proowinud kõik sohwalistumise ja külitamise mõnusused. Soowis nüüd kõrwu istuda Lailiga. Kuid ta ei teinud selleks mingisugust ettepanekut, waid teostas oma kawatsuse kaudsel teel.

Wõttis oma kõwa ja astus sellega istuja selja taha peegli ette, katsudes seda pähe proowida. Laili tundis end eesolewana ja tõusis istmelt. Mõlemad waatasid seiswaina peeglisse. Joonas lausus rahuliku südamega:

— Waat, kus kõõluskid!

Küllalt tuim oli Laili seesuguste haawamiste suhtes. Ühest kõrwast sisse, teisest wälja — südamesse need ei torganud. Ainult wiisakuse pärast tegi ta Joonasele wahel etteheiteid. Umbes sarnase läbilaskjana osutus ta raha ja õppimisegi alal.

— Seadke ka end esituswormi!

— Tahate, et ma weel wäljuksin?!

— Seda mitte! Proowime, kuidas me ülirõiwis wälja näeme!

Ja mõttega, et wahest edaspidi tuleks Joonasega weel minna jalutama, koguni südalinna, tõi ta oma palitu ja kübara kapist wälja. Imelik, et Joonase kergatsituju hakkas temalegi külge.

Nad seisid peegli ette ja Joonas ütles:

— Kas härra Joonas ja proua Joonas kõlbaksid nii-sedawiisi kõrwu seisma?

— Kes teab, millisena too teie tulewane wälja näeb? —

— Kui teie oleksite — ?

— Mina? Sellele pole ma mõelnud!

— Kui teie mõtleksite!! Mis tingimusel, ütleme näiteks, teie — ?

— Tingimusel! Ja — tingimusi mul oleks!

— No nii — ?

— Teie peaksite paremais riideis käima, see oleks esiteks. Teiseks — teie ei tohiks teiste naistega nii palju ümber käia. Kolmandaks —

— Oi neid naisi küll! Kus nõudeid!

— See on nii! Kui teie näiteks —

Joonas wõttis ta kübara ja palitu maha, pani käe ümber ta piha ning wiis ta sohwale istuma. Endal oli heameel ja hirm ühtlasi. Kas Laili tõepoolest lubab talle tulla?

— Kui teie näiteks — ütlesite — ja siis?!

— Kedagi armastate wõi kosite, siis pole teil ükskõik, mis teie armsam teeb.

— Seda ma usun ja sellest saan aru! Mul praegu — nagu teie — wäga südame peal!

Tekkis lühike waikus. Rinnad ainult lõõtsusid hinge tõmmates. Südamed lõid kähisedes, mehaaniliselt. Sama tasa ja järjekindlalt naksus kõrwalruumis seinakell.

— Koidab juba! — katkestas Laili waikuse.

— Wäga wõimalik, wäga wõimalik! — sai ta sosisewa wastuse ja tundis, kuidas ta ümber äkki kinni haarati, kuidas teda pöörati wasemale poole ja siis suruti haruldase jõuga mingisuguse poolkobeda asja wastu. See oli wististi Joonase rinnakorw.

Hing tahtis temal kinni jääda — nii ootamatult saabus torm. Seljakondid naksusid, kusagilt rebenes riie. Käed rippusid küljel lõdwalt, nagu laewakolgid. Joonas tegi wäikse kohendawa liigutuse. Siis uuesti pöördus ja haardus.

Kas oli Laili jõuetusest liikumatu wõi oli tedagi kirg haaranud?

Igatahes lasus ta pea külili sohwaleenil: Awaliwajunud suust näkkusid walged rotihambad. Jälle Joonas liigutas end. Üks nõel kukkus juukseist õlale, sealt sohwale.

Joonas tundis ägedat meelteuima, kuid ta ei unustanud end hetkekski. Kindla kawa järele tahtis ta Lailit wallutada. Ta oli oma pead mahutamas Laili rinnalõikesse, kuid ta silmad wahtisid alt käte Laili keha alumist osa.

Ta armuawaldus oli kui maru, mis murdis pika ja uhke puu maha.

Korraga tõstis Laili pea üles. See sündis nii, nagu ta oleks pikutanud üksi heinamaal ja keegi oleks teda koju hüüdnud.

— Kuulsite? Keegi tuleb!

Ärewana ja segasena toetus Joonaski istuli.

— Nüüd, nüüd — lähete minema!

— Aega wist weel on! — pomises Joonas.

— Jumala eest! Aega pole enam! — sosistas Laili. — Kas teie ei näe, et tuba on juba päris walge? Kuulete, kuidas linnud laulawad? — Millal me magame? Mõelge sellele, et homme on tööpäew!

Näis nagu oleks hirm wallandanud kõik Laili keelepaelad. Sosinlaused peaaegu wingusid pingest. Energilisemalt kui kunagi enne soowis ta Joonasest wabaneda.

Kuuldes enne astumist, arwas: Ema on tõusnud juba magamast! Tema ema, kaswult wäike ja lühike naisterahwas, oli pooliti halwatud. Ta läks õhtul aegsasti magama wõi magas päewal palju. Sellepärast tõusis üles ikka hommikuwara ja hakkas jalutama mööda tube. Sageli istus ta Laili toa aknail, lugedes raamatuid wõi wahtides wälja.

Rutuliselt seadis Laili oma juuksed korda.

— Miks te neist enam seote?! — ütles Joonas, waadates ihaldawalt. Nüüd on paras aeg, nagu ütlesite, magamaminekuks. Teate — ma ei lähegi koju, waid jään siia sohwale. Üks öö siin magada — sel jumalikul sohwal, üks jumalik öö!

— Mis teie mõtlete?! — küsis Laili hirmunult.

— Kui teie minu seltsi ei soowi, siis wähemalt laske mul üksi! Siin ei ole kirpe ega lutikaid, wõhrudest ei maksa rääkidagi — siin oleks ilma naljata jumalik! Istume weel wähe — mis te arwate sellest?

— Kena mõte teil!

— Kuidas siis jääb?

— Ei saa!

— Miks ei saa? Ärge ajage —!

— Küllalt, küllalt! Ma ei wõi! Õnn isegi, et seni pole weel siin käidud.

Laili kergitas närwiliselt sohwapatju ja eitas Joonase ettepanekuid haruldase meelekindlusega.

— Jumal tule ise appi! — hüüdis Joonas kannatust kaotades. — Kui halastamatu teie olete! Olgu, ma täidan teie soowi, aga selle tingimisega, et teie teinekord mind jälle lubate oma poole.

— Tulge!

— Hüwa! Oleme rääkinud! Aga nüüd laske mind wälja, et ma wõiksin otse linnutiiwul koju lennata!

Laili otsis wõtme, saatis ta trepist alla ja ütles lahkumisel tungiwalt:

— Üht pidage meeles! Homme olgu tänase päewa suhtes täiesti wait!

— Mõistan, mõistan — ja saan aru!

Olles Laili lähedal, kahmas ta weel korra ümber tema, ise mõeldes: Kui on midagi saadawal, siis ärgem olgem sõgedad, seda mitte wastu wõttes!

Paraad-uks laksatas kinni. Joonas oli korraga üksi uulitsal.

Tundes mõlemaid käsi wabadena, waldas teda imelik tunne. Peos ei olnud midagi, käte wahel polnud midagi — ning rinnapealnegi oli tühi ja kerge, nagu oleks sealt suur tükk liha ära lõigatud.

Joonas katsus ennast rewideeriwalt nii ühe käega kui teise käega, ent ikka puudus rinnalt miski, mis enne seal nii wajalik olnud.

Oma poolikuse tundest jagu saades matsutas huuli, mis kõrbesid. Nüüd tundis ta oma suus piimamekki. Pühkis huuli käeseljaga ja katsus näppudega. Need olid täiesti kuiwad ja kobedad.

Rõõmsalt ja rahuldunult astus koju poole.

Uus päew koitis — ja uus päew näis temagi elus algawat.

Uulitsad koorusid wälja ööhämarusest otsekui udust. Majad ja plangid näisid tolmunuina nagu jahused poeseinad, kuna taewa ahksus oli muutumas wähehaawal rohekaskollaseks walguseks.

Taewakaarte taga oli tõusmas päike.

XIV.

Jalgnõude kauplus. Jaan Mahlak.
Rohu ja wärwi pood.
Daamide juuksur.
Oswi Kasewari. Hambaarst.

Ainult neid sõnu wastasmaja siltidel wõis Riita lugeda rahuliku tundega. Töökojas ei wõinud ta enam midagi näha ega kuulda.

Oi seda naeru, itsitust ja juttu, mis käib wahetpidamata nagu lõkalaud! Riita ei suutnud seda enam wälja kannatada.

Ühtki inimest ei tahtnud ta näha, ühtki kõma kuulata.

Ta oleks tahtnud töölt wabaneda, kuid tööpäewa lõppu ei tulnud nii pea.

Riita oli nüüd weendumas: Joonasest ei saa talle meest! Armastus oli ammu lõppenud, läbikäimine püsinud waewalisena — ainult lootus olude paranemiseks oli pidanud teda senini ülewal.

Ent nüüd? Olud wõisid paraneda, Joonas wõis paremat tööd saada — kuid sellest polnud temale wähematki kasu! Lihtne, waene, harimatu — sarnane ta oli ja niisuguseks pidi jääma.

Wiimased aastad olid olnud talle elamusrikkad. Ta oli Joonasega rohkem läbi elanud kui kogu oma elu jooksul. Joonas oli teda wiinud häbelikust neitsipõlwest kannatusrikkasse naiseikka. Ta esialgne plikalik argtus oli muutunud pikapeale süüditundwaks kartuseks. Tagasiwaade wiimasele kuuele aastale oli imelik, uskumatu, raske ja häbistaw. Keegi ei wõinud aimatagi ta warjuelu suuri saladusi.

Joonas lubas teda naida, kui paranewad rahalised olud. Kui paranewad!?

Möödus aasta, teine, kolmas — neljaski. Ent Joonas ei teostanud oma lubadusi. Ja Riita muutus kärsituks igaweses ootamises.

Kogu wiimase talwe jooksul ähwardas Joonast töölt lahtilaskmise hädaoht. Riita kannatas ja wärises ühes temaga.

Kewadel sündiski lahtilask.

Saatus näis tahtwat tema ja Joonase ühendust täiesti rikkuda.

Riital õnnestus siis soowitada Joonasele uut töökohta Nõndaku trükikotta. Tal ei tulnud seejuures sugugi ette, karta Joonase wahekorrawõimalusi Nõndaku preilidega. Igapäewne kooswiibimine ei annaks ju julgust, ja Joonase keeleterawus ning ihnus ei meeldi igaühele — mõtles ta endamisi.

Kuid pea tulid pettumused. Joonas tiirles ümber Linda kui kass. Lailit esialgu näis wõõrustavat. Nüüd wiimati on hakanud temagi ümber mehkeldama. Ja temaga näib weel paremini läbi saawat kui Lindaga!

Riitale tuli meele oma tutwuse algus, mis oli armsuselt enneolematu. See paiskas ta kannatuste sekka töntsi wiha.

Kaks pläramasinat! Nagu poleks saanud eluaeg suud lahti teha. Jahwatab nüüd kui tatrikuweski. Ja wanasti rääkis ikka: Mina ei armasta kusagil esimene olla, esimene kõrwetab ikka oma nina! Nüüd räägib kõige kardetawamaist asjust ja pole märgata kusagil, et nina kõrbeks! „August on kergats, kui naist näeb", ütles isa. Waat, selles ongi õige põhjus! Kergats, kergats — naistenarr!

Reedel tuli jälle uusi töötellimisi. Riita meelepahaks jatkus tööd Joonaselegi.

Nüüd on käeski ammuihatud parem amet, nüüd on leidnudki enesele parema kutse! Las teenib ja warjab kopikaid — pulmategemiseks Lailiga!

Riita töötas rahutult, mõtteis — wihaseltki. Teiste sõnad kõmisesid ta kõrwus kui sitikate suminad, jutu seas kuulduwad naeratused näpistasid ta südant justkui tangidega.

Inimesed!! Kogu ta põlgtus ja pettumus kogus sesse sõnna.

Mitte üht ei usu ta enam! Meeste lubamised — see on sõnnik. Naiste heategewus — paljas kurameerimise kunst.

Olla täiesti ükskõikne!? Unustada!

Ent uudishimu nende wastu kaswas kolossaalseks. Mis juttu jahwatab Joonas täna? Ja millest kõneleb see aulik preili Laili?

Esmalt kuuldus ainult Laili häälekõma. See oli lame ja karge. Siis seletas Joonas midagi. Uulitsal mööduwate wankrite mürin mattis sõnad oma alla. Riita wihastas, et midagi ei saanud aru.

— Ohoo! See pole kellegi trükitööstus! — hüüdis äkki Joonas. — Tähed puha puuduwad, mida ma laon?! Kus see — seal? Niijaa! Oleks

see kusagil wäikelinnas, siis saaksin ma aru. Kuid paljukiidetud ülikoolilinnas sarnane naeruwäärt ajastmahajäämine! See tumestab mu mõistuse.

— Tahate igas asjas ajaga kaasa —? Olete naeruwäärsuseni modern!

— Kui edu, siis olgu edu! Kui ühed weawad õhku, teised aga wee alla, nagu luik, haug ja wähk — mis edu siis on? Edasiminekust pole siis juttugi! Ühe etteheite olete minult kindlasti ära teeninud: Olete haridusmeelne inimene, kuid omate läbi-läbi wanaaegsed waated.

Mõneks ajaks rauges kõne. Uue kõnehoo tõustes kuuldus Laililt wäga peeneid sõnu:

— Indiwiduaalsus peab säiluma! Kui moest täpsalt kinni pidada, siis tuleb käija kõigil ühesuguses riietuses nagu sõjawägi. Kõik ühesuguselt hallid! See mulle ei meeldi.

— Nujaa, kui tahate silma paista — tähendas Joonas.

— Nujaa — tahab silma paista — sinule! — kordas Riita. — Oled tobu, oled narr, kui sellest weel aru ei saa! Miks muu pärast on ta nii uhke ja siiski nii lihtne? Soliidsele preilile ei kõlbaks nadi wanapoiss! Ei sugugi! Kaugeltki mitte!

— Mida fantastilisem ja ainulaadsem riietus, seda tähelepandawam selle kandja. Ükski mees ei saa keelduda peatumast ja üle õla tagasi waatamast. Ega te tea, kuidas see paneb naise endamisi muhelema ja talle jumaliku tuju loob!

— Miks ei tea? Weel kaua wahid järele, kuni naine kui ilmutis su silmist kaob. Targemad talitawad ikka omamoodi, see on juba jumalast nii loodud. Lubage esitada üks pisike

näide Peterburist, kus oli mul au olla rewolutsiooni lahtipääsemise ajal. Wenelased jooksid otsekohe suure hurraaga uulitsale, kuna eestlased — see oli Pamiljowi wabrikus, teenisin seal — jäid nõu pidama, mis teha.

— See on eestlaste tüübiline argpüksus.

— Kuidas nõnda? Palun wäga! See on arukus, mitte uisapäisa jooksmine. Naised armastawad, nagu lapsedki, pimesiku-mängu. Igasugu poisinolke oli koos nagu wasikaid, kellel polnud aimugi asja tõsidusest. Karjusid aina: Wabadus! Wendlus! Inimsus! — Eks ole inimene wasikas, kui ta äkki ja huupi pistab jooksu? — Sõnadega ei tehta wabadust ega inimsust, waid tegudega!

— Kui ei oleks olnud —?

— Heakene küll, lubage mul edasi kõneleda! Wabaduse saawutasime. Aeg muutus. Aga inimesed jäid endiseks. Balti parunite ja wenelaste asemel tulid walitsema hallparunid ja eesti kapitalistid, ning töörahwas jäi ikka isandaid orjama nagu wanasti. Öeldakse: Me olud on palju paranenud. Suur tänu, ma tean kui palju! Heeringa-soolwee ja silgu asemel süüakse juba heeringat. Kodukoetud ülikonna asemel kantakse nüüd inglise ülikonda. Ja siis weel! Hirm tööandja ees pole mitte wäiksem kui wanasti kubjakepi ees. Kes pole küllalt alandlik ja waikne — lendab töölt. Olin, lennasin, tean. Kommunist! hüüti. Seal on nende arusaamine! Mina austan täiesti eramajandust, kuid see olgu inimlik. Olen kommunistide suurem waenlane.

— Las jahwatab! — pomises Riita. — Ikka sedawiisi edasi, siis lendad siitki. Pea suu ja

pea aru. Preilit ei huwita politika, küll lendad tema juurestki.

Riita rahuldus tükiks ajaks.

— Teie ei tea, kuidas mina asja peale waatan? — jatkas Joonas. — Mul on selles suhtes pisut teissugusem waatewinkel kui harilikult. Ma ei usu teiste tulewikuunistusi. Kui aga kõik niiwiisi tegutseks nagu mina, siis oleks meil warsti paradiis käes. Ma mõtlen nimelt: Töölised armastagu just niisama kui kodanlased wõi haritlased!

— Kuidas? Kuidas te seda ette kujutate?

— Armastada ainult lõbumaitsmise, mitte laste pärast! Ütleme näituseks: Töölised streigiwad — see tähendab — mitme aasta jooksul ei sigita mitte keegi. Inimesi sureb igapäew, aga mitte üht ei sünni juure! Oi, see oleks suurepärane nali — kuramuse pihta küll! Esialgu saksad ei kõssagi — wõib arwata — ju nii — töötatöölisi on kõik kohad täis. Aga kui need hakkawad ära surema, waat, siis tuleb kapitalistidel meel persest pähe. Kes siis weel neile teenib? Saatku aga oma lapsed platsi wõi hakaku ise kõhtu kortsutama! Eeh, siis alles parandatakse tööliste elamistingimusi, kui töölisi wähe on. Ei parane weel asjalugu, streigime edasi, waatame, mis siis saab!

— Oi, oi, oi — kuidas te kõnelete!

— See on moodne eluwaade, armas Laili. Ärge arwake, et ma nalja pärast pooldan täielikku ajaga kaasasammumist. Oleks kõik nii mõtleks ja teeks, nagu rikkad ja haritlased — siis alles oleksid kõik ühetasased ja üheõiguslised wabariigi kodanikud. Kahju, et ei osata leida õigeid wõitluswiise! Kawalusega wõide-

takse, aga mitte wäewõimu ja werewalamisega. Parem häwitada emaihus laps, kui täisealine inimene, kelle ülewalpidamine on läinud juba palju maksma. Weristamine on julm, walmiswara lõhkumine juhm. Kahetsen wäga, et ma pole saanud rohkem haridust, nii et oleks wõinud rahwa juhtimise isegi enese peale wõtta.

— Teil on üsna suured soowid. Aga kas teie arwate, et waesed inimesed sarnase wõitluswiisiga hakkama saawad? Need on ju täis eelarwamisi ja jumalakartust.

— Selles just on häda. Ma ütlen jällegi: haridust on tarwis!

— Aga teiseks: See on lausa kuritegewus.

— Ah soo, nujahnii: lausa kuritegewus! Kui waesed hakkawad seda tegema, siis on see tingimata kuritegewus. Rikkad wõiwad warastada riigimiljoneid, prassida ja elada hooraelu — ent see ei ole kuritegewus! Kuramuse pihta, mis eesõigused on rikastel?

— Rikkad on seadusetegijad, kuid seadust ei tehta kunagi enda jaoks.

— Soo! See on ilusasti ära öeldud. Tõsi, — tõsi! Walitsejad peawad sõdu, kuid waeseid tapetakse. Miljonitewargad põgenewad üle piiri, kuid leiwakannika warastajad istuwad türmis. Waestega käiakse ümber kui lammastega! Süda läheb haledaks seda mõeldes. Kuidas, kuidas! Teisiti ei saa sellele wastu hakata kui minu arwamise järgi.

Joonas on hull, hull, hull! — õhkles Riita. — Missugust juttu ajab ta ometi!

Kuulates oli ta enesetunne halwenenud ja süda peaaegu nõrkenud. Teadmine, et Joonas oli temaga niiwiisi elanud nagu kõneleb, walmis-

tas talle piina, kannatust ja walu. See oli roojane ja häbematu elu, mida ta oli pidanud ainult ajutiseks nähtuseks. Ent Joonas ei mõtlegi teisiti elama hakata. Isegi kogu ilma tahab ta sedawiisi elama panna.

Kas ta siis tõesti ei saa ühtki last armastada — last, kes on kallim kui kõik muu?

Ja samal ajal tekkis Riita pähe mõte, mis omas järjest laiema selguse: Joonas hakkab nüüd Lailiga samasugust wahekorda sobitama. Ja Joonas muutus sest hetkest peale temale äärmiselt wastikuks.

Selleks need selgitused: preili ärgu kartku!

— Teie mõtted tuletawad meele mõningaid alkoholi wastu wõitlejaid, kes tahawad wiina ilmast häwitada selle ärajoomisega.

— Toda öeldakse nalja pärast, aga mina —

— Mulle meeldib teie waade. See on omast kohast julge ja wabameelne. Alul sain ma teist igatahes walesti aru! Ainult üht pean ma arwama: Paljud naised, ja just waeste naised, ei taha sellega soostuda. Sageli on laps waesele inimesele tema ainukeseks waraks ja rõõmuks.

— Mees on naise pea! Meestel peab olema ajakohane arusaamine, kuna naised peawad alla andma nende soowidele. Nõrgem juba iseenesest kuuleb tugewama sõna. See on igalpool nii.

— Olete türann! Aga kuhu jätate naisewabaduse, moodsa aja ühe tingimuse?

— Naisewabaduse wõi? Moodsad naised ei soowigi lapsi, nad tahawad sama wallalised olla kui mehedki. Teie näiteks ja Riita —!

Ta naeris arusaadawalt ja lõbusalt.

Joonas ei taibanud isegi, kuidas ta mõtteliselt oli Lailist tugewam. Oli teda ümbritsenud

mingi tarkuse oreooliga, ennast aga pidanud alanduwalt rumalaks. Ta oli lugenud — Lailiga wõi Kaalepiga wõrreldes — liig wähe, kuid seda süwenemise ja omandamisega. Teiste mõtted, mis talle aga meeldisid, omandas ta täiesti enesele.

Joonas ei saanud muidu eladagi, kui ta kõikjalt kasu ei saanud. Kui ta pikutas murul, siis ei jätnud imemata ühtki emanõgest, mis leidus lähikonnas; kui ta luges midagi, siis katsus ikka selle sisu kätte saada; kui tutwus mõne naisterahwaga, siis pidi siingi ulatuma selle tuumani, see tähendab, armastuseni.

Kõikjal kasupüüdlikkus, see sai talle saatuslikuks. Ta ei saanud midagi teha ega mõelda ennekui selle tulutoowus polnud läbikaalutud ega järelemõeldud. Igale pisikesele kasule täielik kaasaelamine nõudis muidugi liig palju aega ja ei lasknud üldse midagi suuremat ja erakorralisemat ette wõtta. Wahel ta mõtles: Kui usaldataks minule suuri ülesandeid, ma teeks imesid! Kuid ta elukäik näitas, et ei saanud tawalikust wanapoisi teguwõimsusest kaugemale. Pika elu jooksul wõib saawutada wäga palju tähelepanuwäärsust, kui mitte mesilase wiisi imeda.

Kuid siiski — ta oli teinud oma „mesilasewiisigagi“ ühe suursaawutuse: See oli aja jooksul panka kogunud raha. Oma kahjukartuse pärast polnud see kellegile teadew ning Joonas ei saanud ka sellega midagi suuremat ette wõtta. Uue aja mõju tõttu oli see wähemalt pangas ja kandis intresse, kuna ta mõne wanamoelise tüübi juures oleks peitunud kusagil ahju peal rotisöögina. Et tema saawutus oli käegakatsutaw, see

andis Joonasele haruldast optimismi ja oludele wastupidawust. Nii jatkus temal — kõigi olude kiuste — ikka naljatuju ja elurõõmu. —

Riita oli kaotanud enese rahu täielikult. Trots ja armukadedus waheldus kurwameelsusega. Wihale järgnesid pisarad.

Kas olin mina talle tõesti ainult laualupardiks? —

Mängukann! Armuke!

Ta oli jäänud järsku nagu alasti ning millegiga polnud end katta. Ta ei julenud teistele enam oma nägu näidata, sest need loewad ta näokahwatusest ja silmadest ära, milleks ta on olnud Joonasele. Joonase seletused ongi juba kõik katted maha kiskunud.

Kunagi pole olnud tal õiget kodu ega wara, meest ega last, rõõmu ega rahu. Joonasele oli ta kaotanud weel oma wiimasedki warandused: puhtuse ja aususe. Nüüd, wiimaks, oli ta kaotanud lootusedki, mis halwul hetkeil ikka teda ülewal pidanud.

Ta oli nüüd ainult tühi kest wõi puust langenud närbunud leht.

Kogu ta elu oli olnud täis kannatust, walu ja piina, mida keegi ei näinud, mis kääris tas eneses. Ta oli ihaldanud paremat elu ja püsiwamat õnne nagu iga inimene, kuid see ei tulnud ega tulnud. Ja nüüd polnud selleks enam wähematki lootust!

Wiimaks ometi lõppes tööpäew.

Ja Riita wabanes kui kõige wastikumast wanglast.

XV.

Kokkupõrge sündis täiesti ootamatult. Kojutõttawal Riital ei tulnud meelegi, et isa üle toaukse tulek nii kaua wältab ja et ta oleks pidanud seda eemal kannatlikult ära ootama.

— Mädanu!!

— Ma ei näinud ju!

Liiwak oli täis wiha kui wana karu. Ta käed tegid kangeid liigutusi ja silmad wahtisid wõõriti lõõtsutawat tulijat.

— Jooksed!! Kas koerad kontes?

— Mis ta tegi, et sa ta kallale niiwiisi kargad? — küsis keset tuba seisew Meola. Wõitlushimulisena waatas naine mehe otsa, walmis tütart kaitsma kõigi kallaletungide eest.

— Mis ta tegi! Mis ta tegi! — kordas Liiwak masinlikult. Ta oli kaotanud wiha tõttu kõik sõnad. Ainult käed liikusid sõnade jatkuks üles-alla. Alles wähe aja pärast wõis ta jatkata, ikka üle õla wõõriti tütre otsa wahtides:

— Seda tegi, et jookseb kui meeletu! Ega kodu eest ära ei jookse!

— Wõi sina tead teise asju? Wõib olla ta peab kuhugile minema!

— Peab, nujah, peab! Koi ootab —

Wanamees seisis sõja jalul nii oma laste kui nõndanimetatud Riita peigmehega.

— Käib, käib, ärgitab — aga ära ei wõta! Teeni, kaswata, sööda — talle ainult kaatsutada!

— Oota ometi!

— Oota, ikka oota! Miks niisugust oodata? Tüdruk ise hoolimatu — katsugu teine! Ootab wist — mina hakaku talle meest wõtma! Seitsmes amet!

Käega kaari lüües istus toolile.

Kõne, waielus, tegewusalgatus wäsitas teda. Orjas, tegi tööd, kuid ainult kätteõpitut. Eluaeg oli teeninud mõisas: moonakana, aidamehena, ööwahina. Alles ilmasõda sundis linna asuma. Siingi jatkas endist elu — pikameelset ja mehaanilist. Oli waheldamisi majahoidja, puulõhkuja ja sakste teenija.

Ta oli laisaloomuline ja sõnawaene wanak. Kui naine tütreid kõnetas, käskis, õpetas — kordas ta tema sõnu. Riitale näis ta koerana, kes haukuma hakkab alles siis, kui teine seda ees teeb. Mida wanemaks sai, seda tigedamaks ja urisejamaks muutus.

Mõttejõuetuse tõttu osutus ta äärmiselt wanameelseks ja kitsarindliseks.

Peale selle oli ta kokkuhoidja ja korraarmastaja. Sellepoolest tuletas Joonast meele. Kuid üldiselt oli nende iseloomude wahe hiiglasuur. Joonas oli haridusmeelne, edasipüüdja, tegewushimuline, liikuw, mõjudele wastuwõtlik — teda olid ainult olud pidanud kammitsais.

Wana Liiwak ei katsunud ega proowinud midagi teha, ta tegutses ainult naise juhatusel ja taganttõukel. Ilmaasjadest teadis ta ainult niipalju, kui need tema kõhuküsimusse puutusid. Pika eluea jooksul oli ta suutnud korjata enesele

ainult suure hulga wanakoli: kaste, anumaid, tööriistu, naelu, nööre, lauaotsi, mida hoidis kuurides, sahwris, pööningus, millest polnud kellegile kasu, waid ainult tülinat.

Kui Liiwak hakkas pikapeale aru saama Joonase eluwiisist, waldas teda imelik rahutus ja kahjatsus enese pärast ning salawimm ja kadedus Joonase wastu. Poleks talgi tarwis olnud naisewõttu! Naine ja lapsed on need, kes kogu elu nahka panewad.

Oma lapsi oli ta hakanud wihkama juba üsna warakult. Wiha kaswas nende saades teenistusealiseks: Teenistuse asemel jooksid nad ainult kodus ringi! Ta oleks nad kõik suure malgaga „wõõra juure peksnud“, kuid nende ema — wana Meola-mutt — seisis nende kaitseks wäljas kui rakakoer.

— Sa paned nad hälli tagasi! — oli öelnud.

— Niipalju nad saawadki emaarmu — seletas Meola ikka wastu. — Kui mind pole enam, on ka nende heapõlw otsas. Igaüks wannub ja tõukab. Sina oled esimene —

Liiwak mäletas hilisemaid aegu:

Tütred põgenesid ise üksteise järele kodust. Helmi sai mehele, Weera teenib maal — kumbki ei näita oma nägugi enam kodu poole. Ainult Riita ja Selma on weel kodumail liikumas. Wiimane on alles wäikene, siis on tema koduolek arusaadaw, kuid sellest esimesest tütrest ei saa kuidagi walla!

Täielik tütrepere! Küllap Meola oli neid igatsenud. Liiwak polnud hoolinud muust kui naisest. Nüüdki sai ta temaga hästi läbi, kui polnud lapsi kodumail liikumas. Tütarde nägemine ja aspeldamine pani ta alati urisema kui wana koera.

Nende tülid tekkisid peamiselt laste pärast, kuna muidu Liiwak kuulas naise sõna ja pidas rahu, mida armastas samuti nagu nainegi. Kahekesi aspeldasid kodus, kahekesi käisid mööda palwemaju — naine ruttas ees, tema sörkis tagant järele. Ta kuulas sõna ja täitis käsku, kuigi sisemuselt sageli polnud sellega nõus.

Meola oli haruldaselt õrnatundeline inimene, kes tahtis elada rahus, armastuses ja heas läbisaamises kogu ilmaga. Ta otsis enesele hingerahu usust. Palju usulahke oli läbi käinud enne kui oli leidnud enesele paraja. Ta ei kartnud ega häbenenud astumast ka kõige uuemasse usku, kui see wõimaldas ta hingele wajalikku usutunnet.

Seega oli ta täielik wastand Liiwaku tuimusele ja liikumatusele.

Meola julgust, awameelsust ja headsoowlikkust polnud pärinud ta lastest peaaegu keegi. Ta jumalasõna-pakkumist ei wõetud kuulda, waid igaüks tahtis käia enese soowide ja ilma eeskuju järele. Raske oli tal wõidelda oma sihtide pärast, kuna mees — ja tema järgi lapsed ja kogu maailm — armastas rohkem iseennast kui jumalat. Aeg oli muutunud jumalawastaseks ja patuelu-armastajaks enam kui kunagi warem.

Riitagi, kes olnud ta lastest kõige õrnatundelisem ja mõistlikum, oli muutunud ajajooksul eneseette pomisejaks, patumeelseks ja jumalasalgajaks. Seda on teinud ta Joonase pärast! — mõtles Meola. — Kui Joonast ei saa muuta usklikuks, siis peab Riita ta maha jätma!

— Keegi mu lastest ei päri jumalariiki! — oli ta palju kordi ohanud.

— Kus on sinu ihusugu? — küsitakse wiimsel kohtupäewal.

— Oh ma õnnetu, ma õnnetu! Mis saab minust ja minu lastest?!

Meola tegi wäsimatut misjonitööd. Ent see kandis wähe wilja. Wanamees käis küll tunnimajades, kuid jäi kuulates magama. Kui oli ülewal, tegutses muuga. Ehk kui kuulataski hoolega, ei pidanud ta pea midagi kinni.

Wanamees ei teadnud ühtegi laulu, ühtki piibliütlust peast, kuid wandesõnu oskas paremini kui meieisapalwet. Püsti häda oli niisugustele inimestele hingeõnnistust muretseda! Suure tegemisega sai teda suitsetamisest lahti wõõrutada ning lihtsalt tunnimaija käima sundida.

Et Liiwaku kõige armsam ajawiide, piip, ta käest ära wõetud, see suurendas ta urisemishimu.

Hingeõnnistus ja leiwaküsimus andis nende kitsapiirdelise elule kindla tagapõhja. Hingeõnnistuse alal sattusid isekeskis tülli, kuid leiwaküsimuses kaldus mõlemate pahameel matside ja kaupmeeste wastu, kes juhtisid toiduainete hindu nii nagu nad seda soowisid. Ja walitsus ei teinud midagi nende taltsutamiseks!

Liiwak tahtis rikastest lahti saada tapmisega: Kui neid keegi pooks! Kuhu need kommunistid, kuradid, ometi on jäänud, et nad ei tule korda jalule seadma?!

Meola aga palus nende wastu jumalalt abi: Tund tuleb, mil ütlete: Mäed kaitske meid! ja mäekünkad, langege me peale! Aga Jumal ütleb: Waata, õel, tige, ahne — ma ei tunne sind! Sinu paik on seal, kus igawene tuli ja hammaste kiristamine. —

Riita oli pärinud mõlemate iseloomujooni, nagu lapsed ikka päriwad wanemaid. Ema järgi oli ta kaastundlik, enesesalgaw ja lapsiarmas-

taw; isa järele energiawaene, sõnaaher, kannatlik ja kinnine. Kord-korralt näis ta päriwat ikka enam isa iseloomu.

Nähes enese elu nurjumist ning wanemate alalist riidu, weendus: Inimesed ei parane kunagi, waid muutuwad aasta-aastalt halwemaks ja patusemaks! Mida wanemaks saab, seda pahemaks muutub. Taewa ei saa keegi, olgu nende püüdmised millised tahes! Ainult lapsed, kelle elu weel elamata ja patud tegemata, on ainukesed jumalariigi-pärijad. Elu ei jäta ühtki inimest reostamata, ka kõige parema tallab ta armetult oma jalgade alla.

Riita oli elanud ja kannatanud teatud lootustega jumala ja mehe peale, kuid nüüd ei näinud kummagist abi tulewat. Tühjus ja õudsus walitses ta ümber, ja see tungis ta hingegi kui weewool. Kes teab, mis saab tast wiimati, sest elu katkus praegu ta südant kui noaga! —

Riita pigistas pihku wäikse peegli ja kadus kuuri, kus tahtis enese nägu asjalikult ja põhjalikult silmitseda. Sellel näis olewat wõimalusi anda elulootusi wõi wõtta neid.

— Kuhu lähed? Söö enne! — hüüdis ema.

— Kus tal minna?! Näitab ainult tuulele perset ja tuleb jälle tagasi.

— Sa jäta ometi oma kius! Kas sa ei näe, missuguseks oled teda teinud? Ta on meeltheitmas! Nägu on ära nutetud. Ei tea, mis häda wõi wiga tal oli. —

Meola asus tütrele järele minema.

— Mis häda? Joonas ei wõta! Waat sulle, seal on häda.

— Kust sina seda tead?

Liiwakul polnud aimugi Riita ja Joonase tõelisest wahekorrast, waid ta tahtis oma kiusu ja

ärritamisega neid kiirustada pulmategemisele. Käe pikkamisi kõrgele tõstes ja siis äkki maha lüües, lausus:

— Waata, pulmi ei tule!

— Hm, on sul aga pulmawalu —! Tahad tantsida wõi —?

— Tantsida! Tantsida saab kemmelgus.

Meola rääkis wastu ainult Riita kaitseks, kuna ta ise samuti soowis pulmapidamist. Laulatamata mees on wõõras mees — temaga elamine, see on samasugune patt kui abielurikkumine!

Ta astus hämarasse kuuri.

— Mis sul wiga? — küsis kaastundlikult. Ent Riita wastas sellele tigedalt ja ärritatult:

— Jätke mind rahule!

— Ega ma sulle halba ei soowi —

— Mis sa tahad siis?

— Ütle, mis sul wiga! Räägi, siis saab südamel kergem!

Riita kargas istmelt ja hüüdis:

— Wiga pole mul midagi! Jätke mind ainult rahule! Mine, muidu tuleb wanamees sulle järele! Niisugune —

Meola läks minema, ja Riita mõtles:

— Kui wana känd, ei sure, ei lõpe.

Ta wihkas isa kõigest hingepõhjast.

Kaua ei saanud ta istuda kuuris. Walu kõrwetas südant kui tuleleekidega. Kawatses wälja minna. Wõib-olla ei saa ka seal rahu, siis uputab enese.

Tuppa tulles hakkas ta ümber riietuma, kuna ema sundis sööma.

— Ma ei taha!!

Riita ei wiibinud kunagi kaua wäljas. Erandiks osutus, kui ta oli Joonasega. Oma wanu ja moetuid riideid häbenedes tegi ta ainult

wäikse jalutuskäigu lähikonnas. Alles õhtu hämarikus läks ta südalinna, waatles walgustatud kaupluste aknail kenu kostüüme, kinode ja restoranide sissekäikudel liikuwaid inimesi, ja wastupanematu kurbussööst waldas teda.

Ollakse kenad, käiakse kõikjal, tuntakse rõõmu! Tema pidi käima aga kui armetuim sandiplika mööda uulitsaweeri!

Näidatakse pettust ja selle eest makstakse heameelega raha, kuna tõelikku tõtt ei taha keegi kuulata ka ilma hinnata! ütles Meola. Olgu! arwas Riita. Pettus on ainuke elu rõõmustaja! Mis on tõde? Igapäewane wäljakannatamatu elu ja tühiste lootuste kuulutamine. Saaks waesedki osta elupettusi, oleks nendegi elu palju huwitawam!

Ta ise oli pettuse ohwer. Kui Joonas poleks teda petnud, poleks ta maitsnud wast mingisugust armastust ega tunnud ka praegust traagikat.

Saades riidesse, astus laudagi.

Ta poleks söönud suutäitki, kui mitte ema wahetpidamata peale poleks käinud. Iga suutäis käis nüüd mitu korda ühest suunurgast teise, enne kui kurgust alla läks, kuna aga wanamees kogu aeg oma tigedate pilkudega ta otsa wahtis.

On wõimatu edasi elada! Kui teenistus oma taskusse jääks, siis ei sööks üldse nende lauast, wõib-olla ei elaks ka üldse nende juures. Kuid nüüd pidi selle igal nädalal nende kätte andma, saades sealt ainult mõne marga wiisi tagasi. Oma pehmuse tõttu oli see nii sündinud. Kui ta oleks hoolimatum ja enesearmastajam, ta oleks raha juba ammu enesele jätnud. Oleks hakanud koguni iseseiswalt elama.

Riita tõusis ja tahtis minna.

— Kas sa kauaks jääd?

— Ei tea —

— Wõta wõti siis ühes!

— Mis ühes!? Mis hulkumine öösel —! Läheb — mingu! Olgu hommikuni.

— Kuhu sa teda ajad, sõge?

— Ajan? Ta on terwed ööd ära olnud ilma ajamata.

— Wahel juhtub, ega alati —

— Juhtumine lõppegu ükskord täielikult! Mis jooksmine see niiwiisi on? Kahe talu koer! Lõi käega wasemale, paremale — wasemale, paremale.

Eks ole see õigus? — mõtles Meola. — Sarnane elu on tõepoolest koeraelu! Kuid mis sa teed wanapoisile, kui ta pulmi ei hakka pidama!? Tulgu ta weel siia, wõtan ta käsile! Olen jumalatki palunud, aga —

Wägisi aetakse wälja! — õhkas Riita. — Mine, kui sul pole kohta, kuhu minna! Ainult jõkke wõib weel —! Küllap oleks kõigil heameel, kui ma oleksin nende eest kadunud! Oodake, oodake — wabanete rutem, kui arwate!

Taskurätti pihku surudes ruttas ta toast wälja. Liiwak aga lausus, käändudes ühelt kannikult teisele:

— Tassikukse kõik kohad täis! Süüakse, aga ära ei kraamita!

— Riita lõpetas alles praegu söömise.

— Lõpetas, seda minagi ütlen, aga —

Liiwak lõi peoga õhku, sõrmed laiali. See pidi tähendama: Küll teised koristawad!

Meola hakkas nobedalt asju koristama, et tüli mitte jatkata. Ta oleks käe ta suule ja silmile pannud — ta oleks kõik teinud — kui aga tagasi tõrjuda ta tigedust.

Liiwakust endast polnud õieti millegi tegijat, kuid nurina jaoks oli ta esimene suurmeister. Eluaeg orja saksa, nüüd hakka kah oma tütreid teenima! Wiimne amet. Oi hauatäiteid!

Riita lahkumise järele saabus waikus maija. Nagu paku seest kadus lõhe, kui kiil sellest wälja tõmmati.

Naise kõnele ei sörkinud Liiwak järele enam haukudes ega urisedes, waid naeru mökitades. Nii Liiwaku naer kui wiha wäljendus kõige enam ta кehaosade liigutusis: ta kätes, hammastes ja peakääntes.

Nüüd ta wõis kõneleda pikemaltki, polnud ärritust, mis oleks kiskunud ta lausud tükkideks!

— Mehele minna, see on kunst!

— See on nüüd ju päris kerge, mine ainult raatuse peale! — wastas naine.

— Küll ta sul on. Raha maksab! Igawene koonur waatab, nuusutab: raha tahetakse. Läheme tagasi! ütleb pruudile. Pruut aga — — Alateadwusliselt aimas Liiwak õieti, sest niiwiisi oleks tema teinud, kui oleks praegu weel naisewõtja. — Sa tahad õpetaja loetlemist kah. Ei seda saa, kui pole kirikumaksud ära maksetud. Kõik rehnung puhas — waat, siis tee pulmi!

— Tulgu meie kiriku, seal pole wanu makse! Aga — kui Joonas end ümber ei pööra, ei maksa teda tahtagi. Lugeja ütles: Kui mees on uskmatu, wiib ka naise usuteelt! Wõi jällegi: Kui tema himud käiwad ilmaelu järele, siis jäta ta maha.

— Aga noh, Riita ütles: Ta ju peenemat sorti mees. — Ei niisugust saa maha jätta! Lööb kõwa pähe ja kõwa kaela, — wahel ümber käsiwarte kah. Panstok weel kätte ja eht stok-noorehärra ongi walmis — —

Liiwak pugises naeru käes, nagu ta oleks midagi enda ette söönud.

Muheles ja peerutas.

Lapsikuna ja rumalana näis ta heameele puhul. Kurjastades ei jõudnud pidada oma urinat, rõõmustades aga walitseda tagumikutossu üle.

— Hapupiima-juudas kõhu puha ummusile pannud, — lausus enese wabanduseks.

— Ära aja —! Oled harjutanud endale moodu manu, lased tunnimajas kah.

— Kui ta nii wägisi tuleb —?

— Pead walitsema ometi enese üle —

— Oma toas ei karda ma kedagi!

Liiwakul oli kaks iseloomulikku külge. Wäljas teiste inimeste seas oli koeralikult alandlik, kuid oma kodus kuri ja walitsushimuline. Sängid ja lauad pidid seisma omal kindlal kohal, see tähendab: seal, kuhu nad aastate eest asetatud. Uksed pidid olema õhtul aegsasti lukustatud, kuna aknad ei wõinud lahti olla peaaegu mitte kunagi. Noh, erand oli, kui ta ise akna all istus ja wälja wahtis.

Ta tahtis olla oma peres kindlakäeline peremees, kuid tegelikult walitses siingi naine tema üle. Ta alistus ükskord urisedes, teinekord mõnuledes, mis olenes sellest, kas antud käsk talle meeldis wõi mitte. Naine täitis tal peaaju aset, kuna aga tema füüsiline jõud osutus naise käteks ja jalgadeks. Niiwiisi oli teostunud jumalik õpetus: Mees ja naine peawad olema üks ihu ja üks hing!

— Kuhu sa nüüd —? Teki määrid!

Liiwak oli roninud juba upakili sängi, kuid naise keelu kuuldes, ajas end põlwili, süüdlaselt wastates:

— Pikutada tahtsin. Olgu! Waja enne uksed kinni panna.

— Oled sa oma ustega —

— Ega sina kedagi —! Uksed on ju selleks, et neid lukku panna.

Ta wõttis wõtmekimbu ja wäljus pikameelsena toast. Peaaegu wiis minutit kulus, kui toauks jälle kinni sai. Selle aegluse tõttu oligi ta enne Riitale jalgu jäänud.

Uulitsal tõstis käe kulmude kohale — helgitsewa päikesepaiste katteks.

Pool taewast oli täis hiiglasuuri wesihalle ja tumesiniseid pilwi, kuna nende tagant paistsid heledaina sinine taewas ja kollane päike.

— Näe, pagan, hea kõrgel weel! — pomises. — Aga kus on prügi uulits täis, — jatkas ümberringi waadates. — Noh, kui oleks ööaeg, kõik puha üle uulitsa mà kupataks.

— Wihma tuleb! — sõnas ta tuppa tulles naisele. — Päike helgitab, kuum on, ilm teeb kohe uniseks.

— Aita seale ära wiia, siis heida magama!

Meola aspeldaski pangide ja padade kallal.

Küllap see söögiwiimine tuleb pea! mõtles Liiwak ja istus naise lähedale toolile. Ta waatles naise tegewust, kuulas kärbeste pirinat ja haigutas.

— Wihma on hädasti waja! — lausus Meola — Maa olewat tuhkkuiw, wili kuiwab ja närbub. Paluti jumalat, et —

— Matsidele kulub ära —!

— Jumal ei soowi kellegile kurja.

Sellele ei osanud Liiwak wastata. Ta haigutas uuesti ja mõtles: Kui ikka tuleks wihma, oleks kena — saaks magada!

XVI.

Riita jooksis —

Taewas mürises ja kõmises, pilwed tõmbusid kokku, puud kõikusid aedades, tuul möllas uulitsal.

Äkki oli tulnud torm. See ennustas wihma.

Inimesed jooksid.

Warsti sahiseski wihm katuseil. Majad niiskusid, rennid kõrisesid, uulitsarennid täitusid wahutawast weest.

Rutt, jooks — nüüd äkiline seisak!

Riitagi peatus.

Põguripilk wiskus taewasse.

Ilm oli muutunud kitsaks, madalaks ja hämaraks kui koobas. Mullane lagi tilkus weest, seinad aurasid niiskusest, loodepoolne koopasuu andis nõrgalt rohelist walgust.

Pageda kuhugile oli wõimatu. Kõikjal niiskus, kitsus, wiletsus.

Silmad olid täis meeleheidet ja mustasid kui hauasügawused. Näowirildusis walitses kannatus, elutüütus. Juuksed langesid ripakili kui nõdrameelsel. Riided tilkusid weest, jalad olid läbimärjad.

Olla oli halb, minna polnud kuhugile. Ta seisatas wihma käes nagu wana hobune.

Teda hüüti, kutsuti wihmawarju.

Ainult korra waatas ta häälte suunas, siis siirdus koguni teisale. Ta ei julenud oma pilku enam kordagi tõsta, kartes enese surmamõtete awalikukstulekut.

Wööruses, mis kaugel teistest, leidis ta enesele asupaiga.

— — — — — — — — — — —

Wihmasadu muutis Riita surmaotsuse. Ta pidi nüüd tingimata teada saama, kas Joonas ja Laili kohtawad ka wäljaspool töökoja-ruume! Selle teadmiseta ei saanud ta elada ega surra. —

Lihtsa ja kitsapiirdelise inimese elu juhiwad enam-wähem ikka wäikesed mõtted. Kuna nad sageli kogu inimese saatuse üle otsustawad, siis ei ole nende tähtsus mitte wäike. Riita uus mõte täitis ta uue elujõuga. Ta ei hoolinud riiete niiskusest ega inimeste häbenemisest, waid hakkas ruttama linna poole nagu wäike automaat.

Niiwiisi tekkis sentimentaalsest enesehaletsemisest aktiiwne armukadedus.

Wihm oli löönud ümbrusegi sootu uueks. Õhk oli täitunud kosutawa wärskusega. Tuul waikis. Puud seisid raugenult, ja raskemeelselt, justkui himurad naised peale ihakustutust. Weed woolasid. Lapsed solistasid ja tammusid kahisewas-wahutawas weewoolus. Majanikud kaapisid, nühkisid. Sodi, praht ja sõnnik — kõik weeres wooluses jõe poole.

Üle linna awanes wärwirikas waatewäli.

Hall taewas oli pragunenud. Sinised. hiiglasuured pilwed tõusid kõrgele õhku kui kaljumäed. Nende serwad lõid hõbewalgeiks kui igaweselume lahmakud. Nende hõlmad jooksid laiali kui sõmerad mäeseljandikud. Ning nende rin-

nad kumendasid kauges päiksepaistes kui sügawad mägijärwed.

Pikkamisi sulatas päike enesele tee läbi pilwede. Nagu tuhandeküünlaline elektrituli hakkas ta kiirgama linnakohal.

Riital polnud pilku looduse jaoks. Ta silmad olid täis udu ning hing täis pohmelust. Kõrwalisi uulitsaid kaudu püüdis ta pääseda Joonase elamuni.

Teisele jõepoolele pääsemiseks pidi ta tegema terawnurkse ringkäigu nagu manööwerdaw wedur. Üle turgude, üle Wanasilla pidi ta minema, enne kui pääses Ida bulwarile.

Korraga peatus ta Tohiku uulitsa nurgal. Kogu tähelepanu kiindus nüüd ühte kolmekordsesse, terawharjalisse „pilwelõhkujasse", mis asus nagu laewapära ainult üht otsa pidi uulitsal. Oma isesuguse asendi ja wäljaulatuwate terawnurkade poolest oli see teiste kehakate ja lamedate majade kõrwal liig silmapaistew. See oli nagu kõhn elajas, kelle selgroots püsti. Selle maja kõige kõrgem aken oli Joonase oma, ja just sellesse suundus kogu Riita tähelpanu.

Aken oli kinni.

On Joonas wäljunud? Hulgub — üksi wõi Lailiga? Wõi on heitnud koguni pikali? Ehk keedab süüa, sulgedes suitsu pärast akna?

Õhtupäike helgitses poolest saadik pilwelõhkuja otsalaudadel, mis wärwist kulunud ja ussidest söödud. Ning pilwed hõõgusid heledalt selle tumedate ja terawate katusharjade tagaseinal.

Riita seisis ikka uulitsanurgal ega teadnud mis teha. Korra tahtis minna wöörusse waatama-kuulama, korra oodata uulitsal head juhust.

Siis tulid ühed lapsed hoowiwärawale mängima. Ta otsustas neilt järele küsida, kas Joonas kodus. Hiilides ja hoidudes majade warju, lähenes ta lastele. Sisemine ärewus kaswas seejuures tugewasti kuuldawaks põksumiseks. Waadates korra mängiwaile lastele, jättis ta need rahule ja suundus ebamääraste tunnete all kiwisesse hoowi.

Astus trepil mõned sammud ülespoole, wärisedes kartusest kui waras.

Uks on awatud, uks on tõesti awatud!

On ta üksi, on ta üksi wõi koguni Lailiga?

Teha mis? Koju — ei! Kuulata? Oodata? Wälja ta tuleb, wäljumata ta ei jää!

Õhtutaewa roosa õhetus tõmbus pruunikaspunaseks nagu päewitunud ihu. Hiiglapilwi piirasid mitmetsugu pilwejupikesed. Ühed olid karmiinpunased, teised kahwaturohelised, kolmandad wahased.

Ühes põhjataewa piklikus pilwes nägi ta otsekui Lailit pikutamas. Preili punakas, käherdunud juuks oli wastu õhetawat loodet. Ta kaelas rippus kollakaslilla šall, mida oli kannud kewadel alatasa. Ta undrukutrihides wälkusid roosad pitsid. Kui Joonas seda näeb! Kui Joonas näeb teda niiwiisi pikutamas, kas annab ta temale armu? Lamada kutsuwalt ja olla riietelt lohakas — see on Joonasele liiga suureks ahwatluseks.

Riita kattis peoga silmad. Ta ei wõinud seda näha. Pea tuikas. Kuid läbi käe, läbi igasuguste takistuste nägi ta üht armastajapaari. Üksteise lähedal, nagu kleebitud üksteise külge — rõõmsad, õnnelikud!

Kas nad tõepoolest on juba nii kaugel?!

Ta ei teadnud neist midagi, polnud walwanud neid waremalt. Kuid nüüd tahtis kogu oma püsiwusega asuda nende wahekorra uurimisele. Ta ei wõinud lasta silmist wärawat. Kui truu koer seisis ta uulitsanurgal.

— Mis sa wahid seal?

Ta wirgus ehmudes oma mõtlusist.

Joonas seisis wärawal, seades keppi käsiwarrele. Siis hakkas ta tema poole tulema — —

See oli kui unenäos. Riita tõmbas pea õlgade wahele ja tahtis põgeneda uulitsanurga taha. Kuid uus hüüe justkui neetis ta maa külge:

— Kuhu sa jooksed?

Riita waatas üle õla.

Ta paled olid kahwatud, süda tuksus.

Joonas hakkas pikkamisi tema poole tulema. Kui wiirastus, kui tagakiusaja waim!

Mis ütelda? Mis ütelda!

— Mis sa wahid siin?

— Ma, ma, ma — pidin minema — õmbleja poole. Kas — mõtlesin — minna wõi? Wast homme — wõib ka.

— Kuid ikka seisad siin ja mõtled!

— Seisin siin jah. Mõtlesin kah seda: kas sinu poole maksab minna.

Joonas ei lausunud enam midagi, kuid Riita ärewus ei lakanud. Kuhu Joonas läheb, kuhu Joonas nüüd ruttab? See mõte täitis kogu ta pisikese aju.

Joonas pühkis käeseljaga higi ja waatles oma kuue rinnaesist, wajutades lõua rinnale. Täiesti wastumeelne oli talle nüüdne kohtamine Riitaga. Temagi süda polnud puhas, sellepärast oli ka rahutu.

— Käi siis ära! — lausus ta korraga käskiwalt. — Mulgi wähe aega, pean minema —!

— Kuhu sa? — julges Riita aralt küsida.

— Tarwis on ja asi wask!

Riita meeleolu muutus haruldaselt raskeks. Kurbus wajutas kõigilt poolt peale nagu wesi tammile. Ta ei suutnud pisaraile wastu panna, need walgusid wägisi silma. Joonas sai aru ta seisukorrast, kuid ta ei hoolinud sellest. Tüütunult, peaaegu wihaselt pööras ta selja ja hakkas minema mööda Tohiku uulitsat linna poole.

Oleks Riita olnud kusagil kõrwalisel kohal, ta oleks hakanud suurel häälel nutma. Nüüd waid täitusid silmalaud pisaraist, kaelas käisid tõmbed ning ninasõõrmed nuutsusid kui nohu käes.

Joonas waatas mitu korda üle õla tagasi, nähes ta seisu, siis ta pikaldast ja kohmakat käändunmist bulwarile. Kui teda uulitsaurgal enam ei näinud, siis püsis kujutluses ta sinine pihik, must juuks ja wananaiselik nägu; ühtlasi tulid meele ta alalised laulusõnad: „Lintsian, kui sa tuled, too sa mul' lilli, lillikesi armastan!"

See täitis Joonase wäikse kahjutundega, mis aga jäi warsti üldise wastikuse warju. Kui ta jõudis teise uulitsa nurgani, oli Riita ta meelest täiesti kadunud. Uued kujud täitsid ta meele ja ettekujutuse.

Ent Riita oma wesiste silmadega ei jäänud sugugi uulitsanurga taha peatuma. Ta kuiwatas rätikuga pale ja hakkas nobedasti teise uulitsa kaudu Joonasele wastu ruttama.

Neil on kohtang, neil on linnas kohtang! See mõte tikkis ta pead justkui õmblusmasina teraw nõel. Ta kiirustas käiku nagu wõimalik, et weel enne Joonast kolmandale uulitsaristlusele jõuda.

Elamused ja hirm tegid jalad jõuetuks, nii et need wärisesid nagu haigel. Kuid ta pidi Joonast weel täna nägema, nõudku see millist waewa tahes.

Lähenedes sihipunktile tõmbus ta küüru ja hakkas lonkama, et sellega anda endale teist wälimust ning raskendada Joonase äratundmist. Ta oli kui laps, kes tõmbab pea padja alla, arwates, et on sedawiisi teise eest warjatud.

Tema õnneks — ja õnnetuseks ühtlasi! — ei saabunud Joonas üldse oodatud uulitsateristlusele. Riita seisis ja ootas — asjatult ja nõutult.

Mõningate minutite kuludes tekkis Riital mõte, siirduda Hämmastusse, kuhu arwas Joonasegi kaduwat. Ta läks Lailile wastu, ta läks Laili poole! tikkis automaat peas.

Ettewaatliku, kawala ja tigeda naisena jõudis ta Kadaku uulitsale, kus Laili elas. Ainult mõningaid inimesi oli siin liikumas. Õnneks ei waadanud keegi ta otsa ega näinud kui armetuna ta wälja nägi.

Kas oli Joonas juba Laili pool wõi alles tulemata? Riita läks Laili akendest mööda, kuid ei kuulnud enese rahustuseks midagi. Joonas pole weel tulnud, ta ei pidanud üldse siia tulema. Linnas on nende kohtang!

Ja ruttu, kartes hiljastumist, hakkas ta linna poole ruttama.

Walgeroosi teel tuli Joonas — üksi, maha wahtiwana, pikkamisi astudes. Käed olid seljale pandud, kepp kuidagi käsiwarre wahele pistetud. Kogu ta olek osutas suurt mõtiskelu.

Riita süda wärises ootamatusest. Ta pöördus ümber ja ruttas Walgeroosi teed mööda edasi, et Joonas wõiks segamatult käänduda

Haljaku puiesteele. Kepist Joonas ei loobu! mõtles Riita pilkawalt. See on tal alati kaasas ihukaitseks nagu würst Gabrieli mõõgaga kepp!

Joonas oli käinud linnas, tunnud igawust, peatunud Waldeki sillal ja otsustanud siis Lailit waatama minna. Eilsed armastuselamused mõlkusid wärkeina meeles, ta ei saanud muidu, kui pidi neid täna jatkama.

Enne sisseastumist peatus Joonas. Waatas korra Laili awatud akendesse, siis nuuskas nina ja seadis lipsi korda.

Eemal ta seljataga aga naeris Riita wirilat ja kahjurõõmsat naeru.

Ent juba järgmisel silmapilgul oli ta kahjurõõm kadunud, sest toast kuuldus uulitsale Laili rõõmus hääl. Ta ei suutnud oma kuulmist niipalju teritada, et oleks wõinud sõnadest aru saada. Hirm, ärewus ja enesehaletsus ummistasid ta kuulmise.

Küüru tõmbudes, altkäe tagasi wahtides, kadus ta Haljaku puiesteele.

Ta ei tahtnud enam elada! Elu oli nii raske, kurb, lootusetu.

Joonas polnud tema meelekohane mees. Kuid siiski oli lootnud temaga leppida ja teha õnnelikuks mõlemate tulewiku. Ent Joonas ei hoolinud temast, kuna oli saadawal paremaid, rikkamaid ja haritumaid naisi.

Taewas õhetas läbi käharate ja paksude pärnalatwade. Puiesteel aga walitses õhtuhämarus. Riita laskus poolküliti ühele pingile, kattis käerandmega näo ja nuttis.

Aga Joonas ei lahkunud Laili poolt. Ta oli poetunud Laili kõrwale, hoidis üht kätt ümber preili piha, teisega laksutas püksipõlwel ja ju-

tustas. Tuba hakkas alles hämarduma, nii oli temal aega küllastuseni.

Ühe autoröögatuse peale wirgus Riita. Siitsealt elamuist wilkus kollaseid tulekumasid. Puiesteel liikusid armastajapaarid. See kallas nutus toibunud südamesse uusi walutilke.

Ikka on ta jäänud teiste warju. Õrnus ja enesesalgawus ei aita köita kedagi enese külge. Täiesti saamatu ja oskamatu on olnud muuwiisi wõlumiseks. Ta ei suuda wõistelda Lailiga, ta ei suuda wõistelda üldse tänapäewa preilidega! Ei jää muud üle, kui peab teiste teelt kõrwalduma, kaduma, hukkuma!

Riita hakkas Tedre, Noor-Haljaku ja Üti uulitsa kaudu ruttama jõe poole. Kogu teel oli ta pea täidetud mõtteist: Laili teab küll wäga hästi, et Joonas pole enam waba, kuid miks laseb ta ometi Joonasel enese juure tulla, miks teda sallib?! See on häbematus, südametus ja hoolimatus! Kui ma suren, siis tulgu minu surmapatt tema peale!

Awar waade awanes kogu jõele, loodetaewale ja linnapargile, kuid Riita tähelepanu saawutasid ainult kolm wäikest tütarlast jõe ääres. Need istusid kui kolm warblast ühel sillalaual. Wesi nende ümber wõis olla üsna sügaw, sest see paistis mustawana kaugele.

Riita jooksis nende juure ja hüüdis wärisewal häälel:

— Kuulete, tulge ära! Teie kukute sisse, upute, kuulete?

Lapsed wahtisid ta otsa ammulisuil, nagu linnupojad, kuid keegi ei tõusnud ega lausunud sõnagi. Riita kahmas lähema sülle — seda tugewasti enese wastu surudes, tõi selle kaldale. Niisamuti sündis see teise ja kolmandaga. Las-

tele tuli see nii ootamatult, et nad ei osanud häält teha. Ainult silmad ja suu olid täis imestust kui putru.

Weel korra tõstis Riita hoiatades näpu ja lausus:

— Pidage meeles: Sinna ei tohi enam minna!

Siis ruttas ta kärmena mööda jõekallast tahapoole. Ta meel oli wallatud mõneks hetkeks isesuguste mälestustega.

Ühe wärawa juures seisis korra säärega saabastes poisike ja nuttis.

— Miks sa nutad? — küsis Riita.

— Ei saa minna tagasi! — wastas poisike läbi nutu.

— Oot, ma lasen su sisse!

Riita awas wärawa ja juhatas ta sisse.

Teinekord müüs üks poiss ajalehte:

— Teataja tänane, palju uudist sees —

— Kas sa ise ka lehte loed? — küsis Riita.

— Ei, ma ei loe.

— Aga kuidas sa uudiseid tead?

— Mamma ütles, et palju uudist on, et müü see leht ära.

Lapsed olid pakkunud talle wäikseid, huwitawaid ja armsaid elamusi. Need moodustasid ta elu rõõmsama poole. Ta oli unistanud oma lastest — kuidas neid õpetab, kaswatab ja targaks teeb — kuid saatus lubas talle ainult mööda minnes kallistada wõõraid lapsi.

Ta rühkis ajawiitmatult edasi. Nukral näol helkis wäike naeratus. See oli nagu märk teisest ilmast, kus walitseb rõõm ja rahu.

Ikka oli jões suplejaid, kaldal jalutajaid, üle tee hüplesid wahetpidamatult konnad. Üksikkoha pidi ta enesele leidma.

Homme, ülehomme leitakse mu laip — mõtles Riita, nagu läbi udu. — Mu õnnetu saatus ei anna nende hingele rahu ja see ajab nurja nende kurjad plaanid — —

Särgiwäel jooksis ta jõkke. Wesi pritsis kahele poole, nagu kiwi kukkudes.

Wälguna sähwas ta silmi ees pilt: Purdelaud kolme tütarlapse all murdus äkitselt ja kõik kolm kukkusid jõkke. Riita kiljatas ja haaras kramplikult õhust kinni. Ent see ei annud tuge ja ta kukkus ülepeakaela wette. Suure rabelemise ja heitlemise järele sai ta uuesti jalule. Ühes sellega waldas teda pisarrohke meeleliigutus: Keegi ei tule teda päästma, keegi ei hooli ta surmast, kuna tema on olnud igaühele walmis appi ruttama.

Uuesti wiskus ta wette, kuid wesi polnud mitte nii sügaw, et ta oleks wõinud täielikult wee alla wajuda. Ta solistas ainult wees kui parts, korra wette kastudes, kuid siis jälle kärmena weest wälja tõmbudes. Igatahes uputamine nõudis oskust, ent see temal puudus.

Korraga otsekui torgati talle mõte pähe: Kõik õnnetuste läbi surnud lahastatakse! Ning siis on kõigil aru käes, kui kaugele ta oli langenud.

Häbikartus ja igatsus loomuliku surma järele waldasid teda nüüd ühe korraga. Ta nägi nägemuse, kus hulga küünlate ja matuseliste keskel lamas ta surnuna, nägu jäik ja tardunud.

Ta ei tahtnud enam surra, ta kartis surma. Elada, elada — see wähemalt warjab esialgu ta saladused!

Igatsus loomuliku ja woorusliku elu järele kaswas nüüd wõimsaks tungiks. Riita ei suutnud sellele wastu panna, ta pidi kiiresti riietuma,

kuna külmawärinad olid hakanud üle keha jooksma ning täitsid ta haigeksjäämise hirmuga.

Kui nüüd mitte külmetuse kätte ei sure, siis algab õiget ja ausat elu. Kui on tagajärgi wiimsest olengust, kaswatab üksi oma lapse üles ja elab sellele.

Kojuminek täitis teda imeliku heameelega. Ta läheb omal jalul, teda ei kanta, ei weeta laia töömehe wankriga. Ta poeb täna tuppa, et isa ei kuule ega näe, kuid homme wõtab oma raha Nõndakult ja ei jää enam nende poole elama.

Linna kohale oli tõusnud roosakas kuu.

Maa sünnitas aurusid, mis tihenesid ja tõusid uduna üle jõe, üle pargi ning üle linna. Kuu kadus kui umbwõrku, jõepind sai kaetud kui walgest puuwillast ning majad hämardusid kui lumesajus.

Imelikuna ja wõõrana tundus talle linn. Ta oli nagu aastaid Mustakaldast ära olnud.

XVII.

Öösel hakkas sadama peenikest ja tihedat uduwihma.

Uulitsakiwid plagisesid tasa kogu öö, kostudes elamuisse wankrite aeglase weeremisena. Mõni tuulekeerutus paiskas wihma raginal wastu akent wõi plaksutas sellega seinal nagu tolmuklopsija.

Hommikuks lakkas sadu. Ent pilwed jäid püsima, õhk ei selgunud. Majamürakad seisid ikka halli, pilwise taewa all kui udus, katustetagune sarnanes ähmasele klaasile, mis ei lase walgust läbi.

Päewa tulles muutus õhk soojaks ja uimastawaks. Inimesed liikusid nagu saunaleilis. Ent päikest ei paistnud ega suwe heledat taewast polnud näha kogu päewal.

Joonase südames oli iseäralikke pakitsusi. Miski kipitses keelel, mõtteis, ent sõnadeks ei paisunud. Kogu ta olemus oli tõsine, kalkuleeriw. Eileõhtune olek oli toonud suurt hingerahu, kuid siiski üksikud katked sellest näisid olewat tuskatoowad. Laili oli öelnud:

— Kas teil häbi ei ole, kui te käite nagu kaltsukorjaja? Olete naisewõtja mees!

— Kuidas häbi, palun wäga? Kes mind tunneb ja teab, see mõtleb: Waat kus wana Joonas läheb! Aga kes mind ei tunne, see arwab, et mõni joodik kaaberdab uulitsal. Aga kas on, lubage küsida, joodikul kunagi häbi?

— Seda küll — naeris Laili — aga naised? Naised, ma arwan, ei waatagi teie otsa, kui kaltsukorjaja sarnane olete.

— Ohoo — hüüatas Joonas. — Mis naistesse puutub, siis selle poolest olge mureta. Nendega saan ma juba hakkama.

Täna ta tahtis Lailile teha ettepanekut wäljasõiduks. Kuid see ei läinud sugugi nii lihtsalt ja kergelt, nagu mõne teise wõi kolmanda inimese puhul. Ta pidi pidama enne ühe suure wõitluse enese iseloomuga/

Ma ei saa aru, kui kaua sa temaga jukerdad? — küsis ta iseeneselt. — Kas pool pead wõi purihambad! Igatahes üks otsustaw samm on wajalik. Siis wähemalt on teada, kuhu poole asjad kalduwad.

Joonas pani nimelt iseäralikke lootusi homsele wäljasõidule.

Läheb homme Lailiga hästi, on kõik hea. Siis wõib edaspidigi enesele mõningaid kulusid lubada. Lähewad asjad tõsisteks, noh, siis wõiks ju abiellumiselegi mõelda. Tema wõtt tasub waewa, pealegi ausasti!

Ta oli uurinud juba Laili elu ja wara ning tulnud otsusele: Seda suutäit tuleb kähku hammustada! Muidu tuleb keegi teine wahele ja teeb ühe lõualiigutuse.

Wõi mina ta kirjandus- ning kinoharrastust keelan! — ütles ta oma mõtetes pikameelselt ja hooletumalt. — Juhtub teinekord enesel olema aega ja raha, pistan ise kah nina sisse. Kui

teenib ise, wõib ise ka kulutada! Ärgu aga nõudku minult lisa! Pidagu kawaleeregi — ei ma sedagi keela! — kuid sama mõõdukalt ja mõistlikult nagu seni. Ja meie elame — jumala eest! — justkui pütt kotiga.

Tulid meele Laili nõuded.

Kui mõistlikult mõtelda — need pole suured! Enam hoolt enese wälimusele ning rohkem tähelepanu tema lugupidamisele — ja meie sobime hästi. Selge ja arusaadaw! Selgus, kuramus, mulle alati meeldib.

Aga siis tõstis kokkuhoiuomadus oma pea püsti ja kires kui kukk: Kui osta üht, siis osta ka teist! Kui hakkad preilidega jandama, siis tuleb kulusid kole palju!

Ja läbi südame lipsas nukker ohke: Kui ta ometi mind tõsiselt armastaks, küll ta siis ka mu riietega lepiks! Armastajail ei ole uhkust, need on hoolimatud nagu Wene sõdurid.

Laili armastus? Justkui mesilase aspeldus lillelt lillele. Maitseb armastust ainult keeleotsakese kaudu. Ei ühtki andumist, ei kirelõõma!

Rahuldamatu, etteheitew — niisugune oli Joonas, kui ta sosistas oma ettepaneku Lailile kõrwa.

— Hm, hm — liikusid Laili huuled wastuseks. — Kahekesi? — Ta liigutas küsiwalt õlgu.

— Mis siis teie arwate? — küsis Joonas.

— Mina, mina tahaksin heameelega, mitmekesi minna. Kutsuge Kaalep ka! Ja Riita —?

— Ah soo! Teie tahate Kaalepiga tuttawaks saada? Noh, olgu siis tema. Aga milleks see Riita?

Laili ei wastanud, milleks too kohmakas tüdruk, kes seltskonda ei sobi. Joonas arwas,

et Laili tahab teda wiimati Riitaga ära lepitada ning ümises rahulolematult:

— Ei. Ärge tahtke kaamelit läbi nõelasilma ajada. See ei lähe ju läbi! Mis ma teile Kaalepi kohta ütelda wõin, siis seda: Temal ei ole aega naiste jaoks. Tean seda enam kui kindlatest allikatest.

Laili waatas korra küsiwal pilgul tema otsa, kuid ei ütelnud midagi.

— Kui teie — jatkas Joonas, — nii wahest minuga rahul ei ole, siis ma katsun end parandada. Tuleb ju ette, et — igatahes teen ma, mis wõimalik.

Laili mõtles, et Joonas räägib enese kommete parandamisest, ja ta näole ilmus enesessepöördud naeratus.

Kuid sellega ei olnud wäljasõiduküsimus kaugeltki otsustatud. Siin oli weel ees sada wõimalust.

Töölt wabanedes läks Joonas omale uut ülikonda ostma. Ta käis läbi peaaegu kõik juudipoed, kuid siiski tal ei õnnestunud osta odawahinnalist ülikonda.

Sellest wähe rahulolematu ja mõtlik, jäi ta seisatama turuplatsi äärele.

Turuplatsid olid inimestest tühjad nagu rohulagendikud. Ainult eemal uulitsahakatusis liikus inimesi ja weeres sõidukeid.

Kas minna õige Kaalepi poole? Küsida temalt teine ülikond homseks? Riidepoolist oli temalt juba waremaltki laenanud.

Taewas oli ikka pilwishall. Korstnatest tõusis suitsu nagu hingeauru. Mõne minuti püsis see katuste kohal nähtawa pilwena, kuid siis sulas ühte kahwatu taewaga.

Aegajalt muutus pilwestik siiski wähe heledamaks. Tuli see päikesest, mis loojenedes pääses wabamaks udukihtide tagant. Päiksepale oli siis hõbewalge kui kuu ja tumedad pilwed paistsid läbi udu justkui wesihallid wihmamantlid.

Kes teab, kuidas selle homse ilmaga on lugu? Kas see lasebki wäljasõidust asja saada? Kui tuleks õige wihma! Kui sadaks nii, et toastki ei saa wälja! Noh, ma ütlen: siis peame weel paremaid wäljasõiduröõmusid kodu kinniste seinte wahel.

Joonase teades oli armastus ikka niisugune, mis wajas kõrwalisi kohti, nurgataguseid, põõsaaluseid, ööaega. Kui inimesed suudaksid armastuse lihtsusega ära harjuda wõi nad wähem häbeneksid, siis poleks tarwis igasugu tülikaid ettewalmistusi ja ehtimisi! Inimesed ei oska olla sugugi kokkuhoidlikud ega praktilised. Tema on püüdnud sinna poole, kuid kahjuks pole temagi saawutanud selle täielikkust.

Joonas wõttis õlalt kepi, pistis wasema päka westitasku ja jatkas ümisewana oma teekonda.

Warsti jõudis ta Wabadusplatsile, kus wanaaegse raekoja kell lõpetas parajasti oma löömise. Mis ta nüüd lõigi? Joonas silmas numbrilauda. Nonoh! Ei näe seiereid! Wanasti wõis siit minuti pealt kellaaeg ära ütelda. Aga nüüd? Mitte maikugi! Oi, oi, asi on üsna halwasti! Laili oli ikka täielik õigus, kui ta soowitas neljapäewal prille osta.

Meele tuli hiljutine kõnelus Kaalepiga:

— Ainult töntsi nägemisega inimene wõib naisi ilusaks kiita — oli Kaalep öelnud.

— Kuidas nii? — oli küsinud Joonas haawunult.

— Siis pole näha seda kassikulda, mis nende küljes hiilgab. Pole ju praegu ühtki plikat, rääkimata igasugu preilidest, kelle nägu oleks mingi ning puudri korrast waba.

Ta oli pidanud Laili nägu wärwimatuks ja teinud temale isegi ses suhtes etteheiteid. Ent nüüdse mõtte walgustusel näis, et oli lasknud end haledasti tüssata. Ja ta wäljendas oma pettumuse sõnades:

— Missuguse põrgu nimel ma neid naisi kaitsen?!

Joonas tahtis nüüd proowida oma nägemise määra, sellepärast peatus iga kümnekonna sammu tagant, waadates kella. Kui ta appi wõttis silmapilutamise ja laugekooduse, siis alles wõis näha selgeina kellaosuteid, kuna kogu muu ümbrus püsis tugewa udukatte all. Sarnasel juhusel oli kell nagu ennist päikene, mis paistis läbi udupilwede.

Weel tajus Joonas ühe üllatuse, mis teda jalgadest peaaegu nõrgaks tegi:

Inimeste näod olid nagu õhukeste looridega kaetud. Nagu wäiksed aurupilwekesed liikusid nägude ees, kuna wärwilised rüüd olid selgesti nähtawad. Ainult libude näod olid nii tugewasti wärwitud, et nende ilu wõis näha töntsimgi nägija.

Joonas hakkas aimama hirmust tõde, et midagi ei saa enam näha tema tõelises kujus. Udulooride, -wõrkude ja -pilwedega on kaetud kõik asjad, mida iganes näeb. See, mida peab ilusaks, wõib olla inetu, ja ümberpöördult.

Kas on sellest mingit wäljapääsu? Ahjah, prillid! Kas aitawad need? Kas prillid kaotawad seda udu, millest kõik asjad on sissepiiratud?!

Kui oleks abi, siis wõiks ju enesele muretseda prillid! Muidu kobi ikka naisi käsikaudu, — nagu ta seni on teinud — ja kiida inetut ilusaks, sellega ennast kõige armetumal kombel tüssates.

Oma laiade tööpükstega on ta esimene oxfortlane Mustakaldas — nagu Laili on öelnud, — aga kuidas peaks end nimetama moodsate mustade prillide puhul? Selles suhtes tuleb targematelt inimestelt nõu küsida.

Joonas oli öelnud: Naine on pisike päike minu südamele. Kuid nüüd ta ei näe seda päikest muidu kui prillide kaudu! Elu oli pannud wanapoolse naistearmastaja täiesti piinlikku seisukorda!

Äratunne ääretust ebamäärasusest enese ümber — tegi teda niiwõrt rahutuks, et ta pöördus koju, kuna oli kawatsenud Kaalepi poole minna teist ülikonda enesele homseks laenama.

— — — — — — — — — — —

Pikkamisi saabus öö. Pikkamisi kustusid ehawärwid. Kollane wööt läänes muutus kahwatuks kui kulunud riie. Tumedad pilwed sulasid taewakaartel kui wahaküünlad. Taewas tõmbus ühetasaselt halliks justkui tuhawäli.

Tuul waikis. Ainult harwa tundus selle tasaseid ja sooje tõmbeid katuskelpadest mööda libisewat.

Sel õhtul oli Joonas erakorraliselt tundelik. Ta istus mõtlewana ja waatlewana oma ärklitoa aknal ning laskis enesest mööda käia nii möödunud päewade mälestusi kui tulewate päewade wõimalusi. Ta tundis olewat end elupöörde künnisel. Kuid sarnaseil juhuseil domineeriwad ikka poolähmased mõtiskelud.

Talle tulid meele noorusajad, aastad ilmasõja eel. Armastas siis Annat! Kuidas ehtis end, et selle talutütre poolehoidu wõita!? Ei mingit muret peale armastuse! Kuid Anna, kui tuike waga, kudrutas küll wastu, aga kinniwõtmisel lendas eest ära. Nüüdseaja naised on juba teisest luust! Kuid nüüd pole enam enesel õiget lusti: nooruse muretust ja pillawust. Hakka kas wõi uuesti wäejooksikuks, et pääseda kuludest, riide, korteri ja töö muredest. Nooruses keeldus Joonas kulutamast teiste peale, kuid enesele ei keelanud midagi. Kuid nüüd ei luba enesele ka kõige wäiksemat kulu. Aeg ja wanadus olid süwendanud põhjalikult Joonase erakorralisi kalduwusi.

Päewane poolikusetunne jatkus õhtulgi.

Kontsert-aias mängis muusika. Joonas kuulas seda täieliku tähelpanuga. Kuid talle tundus alatasa, nagu pool wõi enamgi läheks sellest kaduma. Midagi ei saanud ta enam wastu wõtta sarnasena, nagu see tõelikult tema ümber sündis.

Keegi preili kusagil kolmandas wõi neljandas majas klõpsutas klawerit. Ta tahtis seda andumusega kuulata, teades, et ka Lailil on saalis klawer ja ta seda mängib üksi olles, kuid ta ei suutnud seda teha.

Ta armastas muusikat nagu naisigi, ent enese harimatus ning kokkuhoidlikkus ei lubanud talle seda rõõmu. Ta ei osanud ise ühtki laulu ning teiste laulu ei wõinud kusagil kuulata. Kerget ja odawat muusikat oleks talle pakkunud grammofongi, mida ta wäga ihaldas, kuid oma ihnsuse tõttu pidi sellest lõbust loobuma. Nüüd, mil oma kuulmisest palju kao-

tanud, oleks talle tõepoolest hea olnud igasugu muusika, tulgu see ärakulunud grammofonist wõi esimese järgu orkestrist. —

Ent lõppeks rahuldus ta sellegi muusikaga, mis juhuslikult kuuldus ta katuskambri. Kõige sagemini wõis kuulata klaweri-klõpsutusi, mis tuletasid meele marssiwate sõdurite jalaasteid wõi hobuste kepslemist kiwiteedel. See just ei meeldinud. Harwemini kuuldus kontsert-aia muusikat ja kitarri- ning mandoliini-mängu. Need ütlesid ta lihtsale hingele juba palju enam.

Korraga kuuldus õhus imelikku kohinat, justkui oleks hiiglakotkas oma tiibu laksutanud. Joonas kuulatas wiiwu, siis teadis ta: Öine kiirrong tormab hiiglakohinaga raudteejaama. Plõksumine, huige, wiled — siis täielik waikus. Soo! Sel ajal oli Joonas ikka magama läinud.

Öö oli soe. Tumedad puud küürutasid aedades kui unistajad. Hall taewas nende kohal oli laskunud madalale, mähkides puid enesesse nagu sooja tekki.

Soojuse pärast ei wõinud sulgeda kõiki õhuawausi. Joonas ehitas akna alla lauast, toolist ja muust kolist barrigaadi, et kui waras mööda seina üles pääseb, siis ta aknast ilma kolinata ometi sisse ei saa..

Waewalt sai Joonas wiskuda woodisse, kui kuulis seinte wahel wõhrude piuksumist. Ah-ah! Üks tabas nüüd teise ja teeb sellele liiga. Eks ole sellessinatses ilmas, kus inimesed elawad segi loomadega, ikka nii, et tugewam wallutab nõrgema?!

Joonas koputas rusikaga wastu seina, tahes rotte jahmatada nende armumängus. Kuuldus äkilist jooksukabinat ja klaasitükkide tilinat. Metsloomade karjana lahksasid wõhrud minema.

Nende põgenedes walitses majas waikus ainult mõni minut. Siis kuuldus tasast närimist põranda laudade all, esiti kapi kohal,siis otsekohe sängiposti all. Joonas ei tahtnud end waewata nende äraajamisega. Kui ise tahad naist saada, miks siis nende isu keelata!

See tõi meele Laili, keda pole julenud weel kutsuda oma korterisse. Kedagi pole seni häbenenud, ent teda häbeneb! Joonase wanaaegne pilwelõhkuja tema uuemoelise palee kõrwal — kägisewa puutrepiga, neljakandilise aknaga ja laega, mis Lailist peajagu madalam. Joonas ei saanud kunagi täiesti püsti seista, Laili, kes temast pikem, peaks siin käima kui paadi all — ei see sobi! Wahe oleks äraheidutaw, wahest lööks päris kõhust lahti.

Kui asuda pulmateele, siis peab ka korterit wahetama. Oi seda täielikku muutust, mis siis saab näha! Nelikümmend aastat oli elanud onnides, padrikutes ja lagedal heinamaal, nüüd korraga — koli paleesse!

Poeg jätab oma wanemad maha ja hoiab oma naise poole! Samad sõnad on makswad weel suuremal määral tütre kohta. Tütar jätab wanemad maha ja saab kõigi ihu, hinge ja waraga oma mehe omaks.

Ülew tunne hoowas üle Joonase. Ta pani käe oma rinnale, mis oli karwarohke. Külm käsi tekitas kehal isesuguse mõnususe. Samas tuletas meele, kuidas oli janunenud Laili rindade järele nagu laps. Läbi riide ei näe ikka midagi, aga kui alles käpaga kobid, siis tunned, et on peos midagi matsakat!

Kuramuse mees see Kaalep! Ei tunne armastuse tuuma. Mis on külm kunstikuju elawa naise kõrwal?! Kunst pole muud kui armastuse

aseaine. Kes pole kedagi armastanud, see ei tunne õiget kunsti! Õige kunst, see on läbisaamine igasugu inimestega, see on elu.

Joonas wõis joobuda oma ettekujutlusist. Ta sules silmad ja kujutlus lõi talle ühe armsa stseeni Lailiga. Nad istusid kahekesi kõrwuti klaweri taga, Laili mängis, tema kuulatas, pea toetades Laili õlale. Kuid seal korraga kerkis kujutelmi keskele Riita suuril silmil wahtiw nägu. Ptüi, kurat! Kuhu ta ka oma nina topib! Riita suured, paksuäärelised silmad ja lame, kartulisarnane nina kutsus Joonases esile sarnase põlguse, et wiha wärin käis ta südamest läbi. Ta arwas tundwat, kuidas lõug põlgtuse käes pikaks wenis ja põskedesse tõmbusid sügawad woldid.

Samal silmapilgul kostus awatud aknast krõbisewaid jalaasteid, justkui keegi oleks käinud mööda pappkatust. Joonas kargas kärmena woodist wälja ja astus põrandalaudade naksudes akna juure.

Oli kuulda ainult liiwa krudisemist kellegi jalataldade all. Aiad kahelpool uulitsat mustasid kui pikad, pimedad hauad. Waewalt, waewalt wõis näha kaugenewat inimest, kes sulas ühte majaseinte ja aiaplankidega. Peale jalaastete walitses uulitsal jällegi täielik waikus.

Ainult kolmandas wõi neljandas uulitsas kuuldus koerte ägedat haukumist, südalinnas aga mürisesid sõidukid ning huiklesid autod.

Waiksetel öödel pole kuritöö wõimalused just suured: liiw kisendab jalge all, iga hoowiwäraw kriuksatab, iga uks naksatab — waras ei saa sammugi astuda, kui pole juba ette kuulda tema tulek. Kuid hoopis teised lood on sügisel: pime, wihmane, tuuline — keegi ei kuule, keegi ei näe, keegi ei tea, kui waras awab walewõt-

mega wärawa wõi kui ta ronib üle plangi. Sügispoole muutub elamine üksikule inimesele päris kardetawaks.

Joonas sules nüüd akna, katsus weel korra uksi ja wiskus siis rahulduwana nagisewale asemele.

Tänane päew päris kubises mälestusist.

Nüüd tulid meele wäejooksiku päewad, mil iga koerahauke järele oli wirgunud ja wahtinud wargsi wälja. Oli wärisenud tihti ärewusest, kartes kinniwõttu. Korra oli parajasti aluspükse wäel lauda taga kükitamas, kui taluõue sõitis koertekisa saatel salkkond ratsanikke. Oma wäljasoleku tõttu õnnestus tal põgeneda metsa, joostes kui jänes küürakili ja hüpeldes üle põldude.

Kogu talu oli läbi otsitud, hulk wiina ja ta magamisase leitud.

— Kes siin magab?

— Ei keegi.

— Kuidas „ei keegi"? Aga miks see ase siia on tehtud?

Aeg oli siis juba hilissügisene.

— Tegin enesele. Puhkasin päewal siin — seletas peremees.

— Aga see weel praegugi soe!?

— Kass, nägite wahest enne seda suurt toas, see käib ka siia magama.

Mitte üksi seekord, waid palju, palu kordi oli pääsenud tabajate käest — justkui noatera eest, mis ähwardas teda tappa.

Minewiku päriwusena tundis Joonas äkilisi hirmuhoogusid. Ta loomuseks oli saanud inimeste kahtlustamine ja nende eest hoidumine. Hilisem andumine rahakorjamisele ei lasknud seda wäheneda, waid suurendas weel.

Kui ta tuli töölt koju wõi läks tööle, siis ikka salaja enne läbi ukseprao järele waadates, kas kedagi on wööruses wõi hoowis liikumas. Kui keegi tema kojutulekut ei näinud, kui keegi tema kodusolekut ei teadnud, siis oli temal kõige parem olla. Keegi ei tulnud siis tema käest midagi tahtma ega paluma ning omamaja-inimene ei teadnud parajat aega wargile tulekuks. „Omamaja-inimesed on suured näpumehed, kui nad ainult teawad, kus kohal teise wara on ripakili!" Wõhiwõõraid kartis ta hoopis wähem kui tuttawaid ja kaaselanikke. Wõõrad ei teadnud temast midagi, need ei teadnud siis temalt ka midagi tahta.

Waatamata hirmule, oli üksinduselus siiski suurepäraseid päewi. Need olid enamasti siis, kui teda külastas mõni noor naine wõi neid, wõi kui ta kehwalt ja kokkuhoidlikult tahtis elada. Siis ei tulnud keegi keelama ega takistama, keegi ei olnud kulusid tegemas ega wäljaminekuid nõudmas.

Kas saab Lailist temale julgustawat eluseltsilist? Kas on suur korter parem kui omaette toake?

Peab siis tõesti lahkuma kuldsest wanapoisi-põlwest?!

Wastust otsides tuli uni:

Kusagil kaugel kuuldus nagu teehööwli edasiweeremise kõma, millele sekka lõid järsemad woud otsekui rehepeksumasina trumlineelatused. Üks kõrw oli kaotanud juba kuulmise, kuid teine weel tajus tininaid ööpimedusest. Uinuja pool otsaesist oli surutud wastu patja, kuna ülewalpoolne kael oli pingul kui nöör.

Nii oli jäänud järele eriskummalisest üksiklasest ainult pikakaelaga kere, kuna tema waim oli lendamas oma igaöisel teekonnal.

See oli hea, et Joonase ööd kulusid karuna magades. Kui seda poleks olnud, kes teab, kas ta waim oleks wastu pidanud raskele elusaatusele — ja hirmu pärast oleks pidanud wõib-olla juba ammu naise wõtma.

XVIII.

Idataewas seisid pilwed justkui paksud ja kõrged põhurõugud. Päike oli waewalt nende tagant wälja tunginud, kui waatas juba rõõmsal naeruhool üle linna. Mustad tõrwkatused kiirgasid ja korstnad nende kuklail walendasid walgete luigekaeladena. Õhk sinendas zeniidis helesiniselt, kirdes kahwatusiniselt ja loodes rohekassiniselt.

Ümberringi taewakaartel asus wähemaid pilwi kui walgeid pedakaid. Need olid käharad, sakilised ja tuules liikuwad. Kindlas hoos, üksteise järele woorisid nad lõunast põhja, justkui oleksid sõjawäe moonawankrid olnud teel tuleliinile.

Päew tõotas tulla kuiw, kuum — kuid ka täis äikest.

Kuked kiresid aguliosades, linnud laulsid ja piuksusid puis, pääsukesed lendlesid majasimpside ja -kelpade ümber ning tuikesed karglesid üksteise wõidu uulitsal, otsides toitu.

Piimanaised tulid ja läksid, kandsid paare ning ajasid kärusid.

Joonas ruttas rahutuna Laili poole.

— Mis saab me wäljasõidust? — küsis ta.

Kuid wastuse asemel tähendas Laili:

— Miks Kaalep ei tulnud?

— Kaalep wõi? Ma ei teadnud, saab meist minejat wõi mitte — ei teadnud kutsuda!

— Kuidas? Ei kutsunud üldse?

— Nujah — ei kutsunud. Tema on niisugune inimene: Kui teda kutsud, siis ta ei tule — kui ta ise tahab, noh, siis tuleb küll. Oleks ma teda eile kutsunud, poleks ta täna näidanud oma nägugi. Selle peale wõin kas wõi oma pea pandiks anda! Aga kui me kahekesi talle järele läheme, tuleb ta tingimata — selles olen ma täiesti kindel. Wõõraste wastu ta ei julge olla kangekaelne. Mis teha niisuguse inimesega?! Häda alati! Tõuka muudkui tagant kui kahe rattaga käru!

— On ta wahest jonnakas? Wõi koguni liig lapsik?

— Ei seda ega teist.

— No mina tahaks õige järele waadata, mis noormehel siis wiga! Kas saawad tal jalad alla wõi mitte? Teeme ruttu, lähme järele!

— Just minu arwamine: kihutame perra! —

Kaalepi perekond elas kahetoalises korteris Aardla linnaosas, raudteejaama lähedal. Wana Kaalep oli ilmasõjas langenud, lesk elas oma wanema poja ja tütrega Mustakaldas, kuna noorem poeg oli pealinnas ametis. Pojad pidasid ülewal nii ema kui ka koolitasid õde. Puuduseta oli nende elu, kuid tülinaid juhtus ikka. Peamiselt tekkisid need põhimõtete lahkumineku pärast.

Lesk Warwa oli lõbusaloomuline naine — lahke, sõbralik, uhkuseta, alles keskeas. Ta püüdis Joonasele läheneda abiellumise tagamõtetega. Tütrele ja pojale ei meeldinud see, nad ei tahtnud oma alalist majakülalist saada enesele

wõõrasisaks. Ranno Kaalep wihkas kõiki armastuswormuleid, kuna Enneke Kaalep wõõrustas teda instinktiiwselt.

August Joonas aga ei mõelnudki proua Kaalepi kosimisele. Ta tegi temale ainult meelehead mitmetsugu lubamiste, kiituste ja tänamistega, et saada alati kostituse ja hea wastuwõtu osaliseks. Tema süda ihkas rohkem Ennekese järele, kes omas peale emalt päritud iseloomu noorusliku weetluse ja armsuse. Mahe naeratus tumepruunide juuste poolringis oli Joonase südamele justkui päikesepaisteks.

Omalt elawuselt tuletas Enneke Kaalep meele Lindat Nõndaku trükikojast, siiski oli ta sootuks teine tütarlaps. Ta elawus waheldus aegajalt mingi tõsidusega, mis polnud mitte wähem imponeeriw. Joonas kahetses oma koolihariduse puudust ja wanadust, muidu oleks temaga tingimata naitunud. Ent Enneke oli ainuke, kelle kosimisele Joonas mõtles ilma igasugu majandusliste tagamõteteta.

Ennekese poole käis kõiksugu naisõpilasi, kes ka Kaalepit ei jätnud rahule. Mõnigi preili piilus tema poole, tahtes talle mõne armsa sõna lausuda. Kuid Kaalep ei waadanudki preilile, rääkimata muist häist asjust.

Elawaloomulised preilid hakkasid siiski temaga jutlema, kuid ta wastas neile lühidalt ja järsult, peletades uudishimulise neiu nagu kärbse eemale. Kui sama preili külastas weel teinekord õde, siis jättis teda täielikku jumalarahhu. Ainult esimene kord tulejad katsusid ta kallal õnne. Ent kellegil ei õnnestunud saada Kaalepiga tuttawaks pikemaks ajaks.

Naistest ei olnud Kaalep kunagi lugu pidanud. Erandina olid ainult murrang-aastad,

mil ta nende wastu erakorralisemalt huwi tundis ja neis mingisuguseid ideaale otsis. Siis otsis ta üldse igasugu ideaale ja elusihte, mis olid toonud talle ainult peawalu ja pettumust. Ta ei saanud enam austada jumalat ega kuradit, armastada sõpru ega naisi, hoolida traditsioonidest ega kommetest, rahulduda kirjandusest ega kunstist.

Ta nüüdne elu oli täiesti waikne ja rahulik, justkui toonase elu kahwatu wari. Ja see pani otse imestama: kui wahelduwad wõiwad olla hingelised elamused! Milline ääretu rahu wõib saabuda hinge peale hiiglarahutuste! Kaalepil polnud enam millegi wastu täit wiha ega meeleägedust. Kui wahel tekkiski midagi selletaolist, oskas ta end taltsutada ja walitseda. Ta suhtus nüüd kõigisse arusaawa tõsidusega, ainult aegajalt üleolewalt wõi kaasatundwalt naeratades.

Kui surmtõsiselt elatakse ja rabeletakse, armastatakse ja kannatatakse, korjatakse wara ja kaswatatakse lapsi, orjatakse kõhtu ja elatakse ideaalidele — see kõik näis talle ainult naeruwäärsena.

Milleks see sipelgausinus?! Inimene elab kui automaat, tarwis talle ainult anda natuke leiba, liha ja naist. Kogu ilm on ainult suur mehaaniline ja automaatne masin. Inimesed osutuwad ainult osakesteks selle raudkindlas mehanismis.

Otse kummaline oli Kaalepi kõrwalehoid tegelikust elust. Armastus, kannatus ja naeruwäärsus olid kui sõlmed piitsas, mis lõikusid walusasti ta ihhu. Kaalep käis suures kaares ümber elu, et hoiduda selle idude külgehakkawusest, mis muudaksid ta samuti naeruwäärseks kui kogu lapsiku ilma.

Hirm naeruwäärsuse eest — see selgitas, miks ta esines alati sügawtõsisena ja abstraktsena.

Wõis näha, nagu poleks Kaalepil südant, hinge ega kaastunnet. Kuid tõelikult olid need paremini wälja arenenud kui ta kaaslastel. Ainult äärmine pettumus ja ilmapõlgus olid need sulgenud ükskõiksuse külma kesta alla.

Ta hingetraagika oli tulnud sellest, et oli elanud liig tundelisena ja teadushimulisena oma elu. See arendas ja küpsetas teda juba warakult, näidates, kui lihtne ja saladusteta on meie maailm. Oma lühikese eluea jooksul oli ta läbi elanud kõik elufaasised, nii et ta wiimaks ei leidnud kusagilt toitwat huwi.

Koolipoisina oli ihaldanud Kaalep tõusust üle harilikkude inimeste. Oma arengu järjekorras oli tahtnud ta olla: kooliõpetaja, maalikunstnik, kirjanik, geenius, filosoof, prohwet, usuisa, jumal. Ent pea osutus kõigi väärtus tühiseks ja kaduwaks. Kas elada üks päew nagu putukas, wõi wiis tuhat aastat nagu Israeli Jehoowa — see on ju täiesti ükskõik.

Igal inimesel on oma kirg. Joonas armastas kokkuhoidu, Laili kõigiga tutwust, Ulwi tundis huwi meelehea tegemisest, Riita otsis eluõnne armastusest. Kaalepi kirg oli kõige erilaadilisem ja erakorralisem. Ta pidi elama ja tundma teisiti kui kõik senised inimesed. Igal sammul pidi ta teadma, et temas sünnib ja liigub midagi, millest teistel pole aimugi. Surnud asjades otsis ta elu, ilu ja rõõmu, kuna elaw ilm näis talle warjusurnuna.

Nooruse protestiwaim oli muutunud Kaalepi meheeas kõige erakordsuse armastuseks.

Kaalepi suhe maailmaga oli aumehelik. Ta ei naernud ega pilganud seda, ei olnud temast ka üle- ega allpool. Ta õiendas temaga arwed, nagu nõudis wiisakus ja enesetunne, ning läks oma teed. Tema ja ilm — need olid kaks eriasja. Kummagil pidi olema oma wabadus, oma tahe, oma tegewusala. Kaalep oli nagu wäike planeet kes enese kindlate seaduste järele tiirles ümber maakera.

Kaalep ei tahtnud elada, et wõita teiste inimeste tähelpanu. Ta ei elanud ka enesele nagu tawalikult. Ta elas ainult enese ideelistele pooldustele ja unistustele, mis pakkusid sada korda enam huwi kui harilikud rõõmuallikad.

Suurimat lõbu pakkus talle ilma mehaaniline liikumine — masinlik rutt ja rütm. Selles sümboliseerus kogu ilma korrapärasus. Inimesed, jumalad, taewakehad — kõik sünniwad, liiguwad ja hukkuwad kui masinad.

Kaduwusele waatamata on inimese eluiga küllalt pikk. Seda jatkub wäga mitmesuguseks toiminguks. Kaalepki muutus mõningate aastate jooksul wäga palju. Kooliõpilasest sai wedeleja, wedelejast wabrikutööline. Töölisena õppis Kaalep austama äärmist korda, täpsust ja seaduspärasust. Ta muutus oma eluwiisiltki masinlikuks automaadiks. Teatud kellaajal tõusis üles, teatud kellaajal läks magama; teatud aja töötas päewal wabrikus, teatud tunde tarwitas õhtul enesearendamiseks.

Warsti leidis ta omaks üllatuseks: korrapärase, mehaanilise tegewuse kaudu wõib saawutada kõige suuremat edu. Waba waim sureb wälja, järele jääb mehaanika, kuid selles on ka kogu ilma edu ja õnn.

Saatus näitas Kaalepigi puhul oma koomilist iseloomu. Ägedast mehaanilise elu wihkajast sai mehaanilise elu austaja ja armastaja.

Talle ei pakkunud enam miski nii suurt huwi, kui wiibida kõige liikuwama elu keskel. Ta wõis joobuda nüüd ainult masinate rütmist ja inimeste kirjust woolawusest. Wahetpidamatu rändamine oleks olnud kindlasti tema elu üliwamaks õnneks.

Otsimine, uurimine ja analüüsimine oli Kaalepi kireks. Ta pidi seda jälle jatkama, kui ta ei tahtnud mitte igawuse ja üksluisuse kätte surra. —

Kui Kaalepit ja Joonast wõrrelda, wõis alles näha nende kummagi terawat omapära.

Kaalep juhtis oma elu raudsel käel, kindlate põhimõtete järele, — Joonas aga elas oma kirgede, kalduwuste ja igasugu olude sunnil. Kaalepile ei tulnud midagi juhuslikult, Joonasele aga juhtus alatasa ettenägematusi, wahejuhtumusi ja takistusi.

Nende omawaheline läbisaamine oli sarnane, et Kaalep oli õpetaja, Joonas õpilane. Joonasele meeldis Kaalep sellepärast, et ta ei tahtnund midagi teiste käest, waid ennem andis neile, et kiusajaist lahti saada. Joonas tundis Kaalepis äärmist õiglusarmastust ning usaldas teda enam kui ühtki teist inimest.

Joonas oli laenanud Kaalepi perekonnast tarbeasju, kuid Kaalep jälle wõttis temalt aeg-ajalt raha wõlgu. Kaalep oli ainuke inimene, kellele Joonas oli usaldanud wiimastel aastatel midagi anda. Kaalep maksis ikka korralikult tagasi, wahel andis mõnedkümned margad protsendikski.

Joonase ja Laili warahommikune tulek sünnitas Kaalepi perekonnas suure segaduse. Keegi polnud weel korralikult riides ning hommikueine oli alles söömata. Joonas ei hoolinud sellest, kuid Laili, kui hästi kaswatatud preili, tundis piinlikkust enese warajasest saabumisest.

— Mu tuike! — hüüdis Joonas Kaalepi õele. — Mis on saanud su näonahast? See on pruun nagu pastlanahk.

— Las olla! — wastas Enneke hooletult. — Maa ei salli walget nägu.

— Alles eile sõitis koju — seletas ema. — Oli maal kuu aega wõi nii umbes. — Kirjutas küll meile: Maa elu meeldib mulle pööraselt, lähen matsile mehele ja ei tulegi enam linna tagasi, kuid eile hommikul oli kõksti linnas — —

Joonas istus Kaalepi laua juure, temaga otse wastamisi. Laili aga wõttis istet wähe eemal toolil, et siit paremini istuwaid mehi jälgida. Kaalep oli tõsinäoline, mustajuukseline, pika kaswuga noormees; Joonas naerumuigeline, paljapealine, keskmist kaswu wanapoiss. Laili püüdis waadata Kaalepi silmi, nagu see naistele omane, et selle kaudu wälja lugeda Kaalepi hingetundeid, kuid Kaalep ei tõstnud pilkusid tema poole, waid hoidis need laual wõi Joonase hallil westil.

Joonas westis elawana juttu:

— Kuidas sa ise nüüd kah elad, — wõi mis ta nüüd oligi, — mis teie wabrikus praegu tehakse? Kas on jälle mingisuguseid nurinaid kuuldumas?

Kaalep wastas üsna lühidalt:

— Esialgu pole midagi.

— Kas lahtilaskmisi ei ole?

— Lahtilaskmisi? Ei, praegu ei ole. Aga

kes teab, sügise poole wahest — praegu leidub weel tööd, aga siis, kes teab — —

Eestoas korraldati kohwilauda. Siis kutsuti ka külalised kohwile. Laili oli sarnasest ootamatust lahkusest ja sõbralikkusest üsna rõõmus. Talle hakkas kogu perekond meeldima, iseäranis sümpaatilisena tundus Kaalepi wäiksekaswuline õde. Joonas oli Kaalepite lahkusega juba ammu harjunud ega osanud enam tänulikki olla. Kui wahel teda sööma kutsumata jäeti, siis tundus see talle täiesti wõõrastawana ja andeksandmatuna. Nüüd istus ta omainimesena toolile ja ajas jalad harki, et põlwedele toidupoolist ei pudeneks. Kodus tarwitas ta alati põlwede katteks mõnd rätikut, kuid wõõras paigas seda tarwitada polnud wõimalik ega küllalt sünnis.

Neljakesi istuti lauas, kuna Warwa talitas teisi.

— Aga teie, perenaine —?

— Küll ma — pärast, pärast! Mis ma wanainimene enam noortega —!

— Teie wana? Ärge rääkige! Kui ma õieti arwan, siis olete Joonasest mitme aasta wõrra noorem.

— Wanem ikka —! Wanem! Umbes paar aastat on wahet. Naised wananewad nii ruttu, et nad sellest ise arugi ei saa; nende nooruse ilu möödub nagu lennates.

— Jah, see on wäga õigus, mis teie praegu ütlesite.

Selle järele tehti juttu wäljasõidust. Warwa ja Enneke olid otsekohe päri, kuid Kaalep ei lausunud sõnagi. Ta wahtis aknast wälja ja nägi, kuidas suured tuhkhallid ja lumiwalged pilwed liikusid hiiglamägedena üle taewalae. Päike oli nende warjus. Aga kui pääses wa-

baks, siis paistis sarnase helgusega, et õhk kiirgas walgusest kui tulisädemeist. Lubjatud kiwimaja, mida oli näha üle hoowiplangi, muutus seetõttu heledaks ja walgeks nagu wärske lumehang.

Joonaski wiskas korraks pilgu wälja ja hüüdis jahmatades:

— Ei maksa minna, wihma saame.

— Mis teeb mõni tiba mehele? — tähendas Warwa.

— Teie ei taha? — küsis Laili — Hea küll, lähme siis hipodroomile.

— Kuidas?

— Mis seal on?

— Seal on huwi laialt: Tehakse hobustega harjutusi, peetakse wõistlusi. Leitnant Pedaksalu käis eile meil ja kutsus pealt waatama, ta ise olla esinemas.

— Tema isa oli wanasti ohwitser, sellepärast käiwad nood leitnandid nende pool — täiendas Joonas pilkawalt.

— Mulle sinnaminek ei meeldi — lausus Kaalep.

— Ei mindki too huwita! — tõendas kohe Joonas. — Waadata, kuidas sõdurid hobustega jandawad! Hobuseid olen ennemgi näinud, ja sõdurid — need pole minu maitse. Kui minna, siis juba rohelusse, nagu sai esitigi räägitud. Metsa, heinamaale — hullama! Waat, selles on alles lõbu.

— Joonas on nagu poisike — ütles Warwa.

— Inimene olgu alati poisikese sarnane! See tähendab: rõõmus ja lustilik. — wastas Joonas kähku. — Kes seda põhimõtet ei tunne, jääb elurataste alla.

Öeldes nii, hakkas korjama laualt suure hoolega leiwaraasukesi ja neid ükshaawal suhu pistma. Siis waatas korra wilksatades Laili otsa ja hakkas uue hooga sööma. —

— Tohin ma teie raamatuid waadata? — küsis Laili tahatuppa asudes.

— Olge head!

Kaalep waatas nüüd esimene kord Lailile otsa. Ühtlasi andis näpunäiteid oma raamatute üle. Seal on teaduslised tööd, seal jutukirjandus, seal luuletused, seal aga kriitika.

— Ah, kui suurepärane! Kõik niiwiisi korraldatud!

— See paljas kord ja tööjaotus —!

Laili meelestas oma raamatuid, mis lasusid igasugu korrata laudidel. Isegi suuruse järele polnud need ühtlustatud nagu Kaalepil. Aga nüüd paneb ta nende kallal eeskujuliku korra maksma! Ent tingimata oma maitse järele! Liigutab neid kas keelte, kirjanikkude wõi koguni oma lemmikautorite järgi, eks ta seda siis näe.

— Saaks ma mõnd endale lugeda?

— Miks mitte. Kui leidub meeldiwat.

— Nii palju walida, wiiksin koju kohe sületäie! Esialgu lepin siiski ainult kahega, need on: Thit Jenseni „Maa“ ja Blasco Ibanezi „Weri ja liiw“. Wiimast nägin ükskord kinos ja see meeldis mulle üliwäga. —

— Kui me läheksime eel minema? — küsis Laili, kui wäljasõit oli otsustatud jaatawalt.

— Wõiks, — wastas Kaalep mõteldes, — tõepoolest wõiks. —

— Nüüd wiib minu mõrsja ära! — tähendas Joonas naeratades Warwale. Ise aga muheles

ja mõtles: Aga eks me näe, kumb kummale päitsed pähe ajab. Ei tee wiga! Mulle jääb weel järele kaks naisterahwast. Ja peab ütlema: kumbagi ei saa palju laita!

Ta laskis Laili suurima rahuga minna, kuna teadis, et Kaalep talle kõige wähematki kurja ei tee — ta hoiab teda koguni paremini kui ta ise. Teiseks oli tal salaplaane, millest ei wõinud kõigi kuuldes kõneleda.

— Nali on nali! — sõnas ta siis lesele ja küsis, wõimalikult mahedal häälel:

— Kas ma ei saaks endale selga Kaalepi teise ülikonna? Oleks nagu peenem preilide ja prouade seltsis. — Ainult tänaseks, mitte kauemaks.

Joonas naeratas meelitawalt. Warwa tundis sellest heameelt ja naeratas wastuseks.

XIX.

Kitsas pihik hoidis Laili ülalkeha saledana kui waasi, kuna woldikas seelik ümbritses ta puuse ja jalgu kui kähar põõsas. Laili oli ehtinud end täna oma kaunimasse kleiti, ent see ei saawutanud ta kuiwa kaaslase juures wähematki tähelepanu. Täiesti asjatult ootas tema pilku.

— Ma olen teid juba waremaltki näinud — lausus Laili naeratades. Kaalep awas selle peale suu ainult kaheks kuiwaks sõnaks:

— Pole wõimatu.

— Mitte nii, nagu teie nähtawasti arwate! Olen näinud teid nimelt kirjanduslistel ettekannetel.

— See ju üsna tawalik.

— Mitte, mitte nii wäga! Ent siis polnud mul aimu sellest, et teie oletegi Joonase suur sõber, kelle wastu kaswanud minulgi lugupidamine.

Laili lootis Kaalepile meeldida oma komplimentidega. Kaalep aga, kelle iseloom ei rahuldunud millegiga, lükkas kõik need kategooriliselt tagasi.

— Mis sõber mina —? Mina pole kellegi sõber! Inimene on selleks liig enesearmastaja

ja wäiklane, et olla teise omasarnase sõber. Mul pole olnud iialgi sõpra, kõige wähem kõlbab selleks omakasupüüdja Joonas. Tuttawat wõi seltsimeest, kellega saab wahetewahel läbi käidud, ei wõi pidada ometi sõbraks!

— Joonas rääkis eriti teie naistepõlgusest. —

— Wõi nii, teie olete siis kõigekülgselt informeeritud!

Laili soowis nüüd, et Kaalep oma waadetest midagi räägiks. Kaalepile näis see ettepanek naiiwsena, kuid mõõduka mehena ei saanud ta selle rahuldamisest keelduda. —

Üldisest naistepõlgusest hoolimata oli ta südames paar soppi, mis wägisi tundsid huwi naiste wastu. Korra sundis Kaalep nad waikima, korra andis ta neile tegewuswabaduse. Eelmisel juhusel hoidus ta kõigist naistest, keeldus isegi kirjanduslugemisest ja südalinnas liikumisest, sest seal tunda saada näha ikka naiste ahwatlusi. Teisel puhul ta kohtles ja kõnetas naisi, otsides neis mõningaid wõimalikke inimwäärtusi.

Tänane wäljumine Lailiga kuulus sesse juhusesse, kus ta südamesoppidel oli hääleõigus. Püsida oma weendumustes — wihata naisi, wihata neid kogu ihu ja hingega — see nõudis Kaalepilt teatud enesepingutust. Ta pidi wõitlema nii loodusseaduste kui eneseihalduste wastu. Pidi olema kuri ja inimpõlgur, kuna südamelt oli hellatundeline ja otsis inimeste seltsi. Ta tahtis olla täiesti waba, kuid armastus köitis ikka ühe inimese külge. Tahtis olla õilne ja suuremeelne, kuid armastus tegi taas wähenõudlikuks ja tühiseks lõbumaitsejaks. Ta põgenes armastuse eest, kuid armastus jooksis ta järel kui peni. Ta oli peaaegu meeltheitmas:

Loodus sundis olema kõigi nende sarnane, keda wihkas kogu olemusega!

Miks pole wõimalik toimida oma soowide kohaselt?

Ei ole midagi naeruwäärsemat kui unistada ja õrnutseda armsama kõrwal!

Kuid ei ole ka midagi wastikumat kui jõhkrutseda ja türannitseda! Oi, see elu on pikk kui igawik. Ja ajawiiteks tuleb tegutseda igasugu tunderämpsuga. Miks pole wõimalik elada rahuliku raugana kui jumal wõi küllustunud kohilasena nagu haaremiwaht, ei midagi tundes ega hoolides? —

— Naised arwawad tawalikult, — tähendas Kaalep Lailile, — et nemad on sõpruse ja headuse eeskujud, et nemad on hingelised, kaastundlikud, ligemisarmastajad ja nii edasi. Ent see kõik on wale! Iga naine on kümme korda suurem egoist ja omakasupüüdja kui teile tuntud Joonas. Aga ei kellegil pole julgust tunnistada oma egoistlikke kalduwusi. Kui naine mehe ümber hoidub, siis ei tähenda see sugugi, et ta teda armastab, waid —

Laili otsis iga Kaalepi ütluse taga mõnd tuttawat, sest tal puudusid üldwaated ja perspektiiwid. Ta oli kui ülejõemineja, kes hüppas kiwilt kiwile, ainult lähemat peatuspunkti silmas pidades. Kui Kaalep kõneles naise ümberhoiust, tõi kujutlus tema silmi ette pildi, kus ta Joonase peast kahe käega kinni hoidis, kui see teda suudles. Tõepoolest ei tunnud ta Joonase wastu muud kui heameelt, et see ta ilu ja tarkust nii kõrgelt hindas. Nüüd tundis ta näo üle libisewat kuumust. Ta lõi pilgu maha ja astus waikiwana Kaalepi kõrwal edasi.

Kaalep aga jatkas naiste mahategemist:

— Pole miski nii kahtlase wäärtusega kui naiselik armastus. Kas peitub see sõpruses, meeldiwuses wõi ta hingelisuses? Keegi ei tea seda öelda! Naised on osawad instinktistid, kes aimawad kohe mehe maitsed ja esinewad selle järele. Naistel ei ole midagi oma, ükski tunne ega weendumus pole neil püsiw. Nad on ainult osawad näitlejad, maskeerijad, imiteerijad.

— Teie nähtawasti ei tunne armastuse nõiawõimu, mis iga noore otsekui purju joodab.

— Puudrikarbi ja wärwipulga saladusi tunda? Kahjuks ei paku see huwi!

— Puuder ja wärw, puuder ja wärw — aina neist kõneldakse! See tuleb ju iluduswajadusest. Eks sünni too aga meeste pärast?!

— Kui pakutaks seda ilu ainult waatlemiseks! Ei, seda ei tehta! See ainult esialgne juuremeelitamise abinõu. Naise instinktiks on ennast sellele kaela määrida, kes ta ilu imetleb. Nõndaöeldud jumaliku armastuse asemel wõib näha ainult inimlikku armatsemist. See aga tekitab läiluse ja wastikuse kogu tundeelu wastu.

— Ei saa seepärast siiski kõiki ühe mõõdupuuga mõõta.

— Ei ole kusagil maitsed nii ühesugused kui armastuses. Ja naine, kes ainult armastusele elab, on maitsewaesuse sümbool. On õnn, et armastus näib kõrwaltwaatajale koomilisena, see tekitab lõbusat meeleolu, muidu oleks armastus täiesti wäljakannatamatu.

— Wõi niiwiisi! Naistel pole siis teie arwates ei mingisugust positiiwset joont?

— Iga naine arwab, et tema on teatud mehele täiesti ideaalne kehastus, mingi jumaluse aseaine. Kuid tegelikult on naine mehele ainult praktiliseks asjaks, lõbustuswahendiks, perenaiseks wõi muuks sellesarnaseks. Näete selles esiteks naiste suurt eneselugupidamist, teiseks ilmaelu üldist koomikat, mis pöörab kõik asjad pahupidi, moondades neid peaaegu tundmatuseni.

— Seda wõib poodada! Kuid mitte midagi eelistada, see on ikka liig.

— Ma eelistan tagasihoidlikku naist, kes wõlub oma külma iluga, kes teadlikult kedagi ei tõmba enese külge, kellel pole üldse kirge wõi kes wähemalt oskab seda taltsutada.

— Siis on teile nähtawasti külmad raidkujud kõige ideaalsemad? — pistis Laili teraselt.

— Ja muidugi! Mitte naljaks wõi ajawiiteks ei tule harrastada kunsti, waid oma tõsiste hingeliste wajaduste pärast. Mis elus puudub, seda tuleb hankida kunstist. Ent elus puudub üsna palju! Ilusaid naisi, tõepoolest ilusaid, leidub ilmas wäga wähe. Mina, näiteks, olen kohanud seni ainult paar wastuwaidlematut iludust. Suureks kahjuks — sarnane juhus möödub silmapilkselt. Aga kes teab, wõib-olla on see just niiwiisi hea! Tutwudes naisega, ei saa naist hinnata mitte üksnes tema ilu, waid ka ta hinge ja iseloomu järele. Kahjuks, need on üldiselt üsna närused.

— Härra Kaalep, miks ei leidu teil naiste jaoks ühtki head sõna?! — küsis korraga Laili südamlikult, nagu midagi kahjatsedes. — Joonasel oli õigus, kui ta neid niisugusena informeeris.

— Kes teab, wististi tal tõesti oli õigus. —

Laili oli haawunud nagu armastaja, kes ei leia wastuarmastust, waid ainult pilget ja hoolimatust. Ta oli mõelnud endamisi, et Kaalep on sarnane naispõlgur, kelle põlgus haihtub juba esimesel silmitegemisel! Kuid nüüd nägi selle põhjalikke weendumusi ja kõik enesehellitlused langesid wette.

Kaalep otsustas pehmendada oma tooni, sest polnud põhjust oma waadetega wõõrast naisterahwast põhjalikult haawata. Alati ta ei suutnud olla hoolimatu ja karedasõnaline. Lihtinimlik tundmus tungis aegajalt ta mõistuslisest kestast läbi.

Oma nõrkussilmapilkudel ihkas temagi mingit naiselikku armsust. Ent ta teadmised ja eelarwamised olid nii suured, et need ei lasknud kunagi teda langeda nii kaugele, et ta oleks jäänud mõne naise armuwõrkudesse.

Nüüd aimas ta Lailiski üht armuõngitsejat, kes meeleldi oleks näinud teda enese wõrgus. Aga Kaalep ei lasknud end sisse wedada. Juba esimesel lähenemisel kiskus ta wõrgunöörid katki, lastes Laili tühja wõrgu wälja tõmmata.

Eks osutu sedawiisi asjatuks kogu ilma igawene püüdmine ja taotlemine?! Otsime ja waewleme asjatult, kui otsitaw lipsab ikka eest ära, endamisi waid habemesse muheledes. —

— Wahest käändume siit, preili —?

Pargi kaudu minna oli küll kõweram, ent selle eest wiludam ja tolmutum.

— Kui teisedki siit kaudu teaksid tulla!

— Milleks just?

— Kohtaksime siin ja läheksime siis seltsis.

— Oh, see maa jõeni on lühike maa! Aga kui te soowite suuremat seltskonda, siis istume ja ootame heameelega.

Kaalepile ei jäänud nägematuks Laili pettumus. Ent see ei kurwastanud teda, waid tekitas ainult iroonilist meeleolu. Kui nad olid istet wõtnud ja ta oli paberossi süüdanud, mõtles ta endamisi:

Oled waba! Polnudki suurt waewa. Ainult üks raksatus. Sõitku teised edasi — kuidas soowiwad. Kahju, et neid pole weel siin. Joonas mingu kõigi kolmega nagu kaamelite karawaaniga. Niisugusele mehele see meeltmööda. Tore! Nii on see ikka olnud, teisiti wist ei saagi. Olgu mees milline tahes, aga kui ta naisi ihkab, siis on ikka hinnas.

Kaalep süütas uue paberossi ja sirutas jalad kaugele kõnniteele. Iga tema suitsutõmbes tundus iroonilist rahu, enesega elamist ja hoolimatust kogu ümbruse wastu.

Linnast kuuldus parki sõidumüra, autohuikeid, laewawilesid, kellalööke. See tuletas Kaalepile meele ta eelmisaasta wäljamaareisi. Mälus elustus korraga suurlinna uulitsaelu, aspeldus, rutt. Elu tormaw ringwool oli pakkunud korraga talle palju huwi. See ei tundunud koomilisena nagu kodumaa wäikelinna kärsitu aspeldus.

Ta oleks tahtnud nüüdki näha enese ümber wahetpidamata möödawooriwaid sõidukeid, wihisewaid tramme, ruttawaid inimesi. Ise oleks seisnud aga liikumatult kusagil platsil nagu ausammas ja wahtinud kiwistunult keerlewat elu.

Wihata, ikka jälle wihata — seda ei saanud muidu, kui pidi hankima alatasa inimestest uusi kogemusi, tähelepanekuid, elamusi. Wiha ja põlgus wõis wälja surra nagu armastus ja iga teine inimlik tunne, kui ei olda mitte alalises läbikäimises inimestega. Ta ei suutnud elada

inimestest kaua eemal, sest üksindus muutus igawaks, ei pakkunud nii tugewaid elamusi, nagu ta wajas.

Möödus mõningaid preileid. Kaalep waatas korra nende kühmakaid selgu, mis olid moe järele küüru paenutatud, silmas nende pikki jalasääri, milles kõneles jällegi mood — ja talleomane põlgustunne waldas teda. Iga wolt, iga lõige, iga kaar oli talle ainult wastik.

Ta käändus wähe külili ja joonistas jalaga kõnnitee liiwale ühe suurekõhulise ja pikkade säärtega naise, mille kohta Laili tähendas komplimendina:

— Kena karikatuur.

— Ei. Ainult à la Nietzsche.

Wiimne nimi tõi Lailile meele Strindbergi ja Weiningeri. Ta lausus Kaalepile poolheatahtlikul pilkel:

— Strindbergi ja Weiningeri waim puhkab teie pea peal.

— Selles on ainult niipalju tõtt, et meie üldiselt naissooga ei ole rahul. Enam kui meeleheitlik on mehe seisukord, kui ta tahab naises näha enesewäärset inimest. Kas mine hulluks wõi lase end maha, nagu Weiningeriga sündiski, sest ta ei wõinud naistesse armuda. Strindberg muutus peaaegu nõdrameelseks, kuna armastus ega naised teda ei rahuldanud. Mina ei saa kõrwutada end nonde meestega, kuid —

— Wabandust, et katkestan! Miks mitte kõrwutada? Juba enne tuli mul mõte: teie wõiksite kirjanik olla, filosoof wähemalt. Olete erakorraline inimene, kirjanduses aga armastatakse erakuid. Kirjutage midagi ja mina olen teie esimene lugeja.

— Kirjutada romaane, milliseid juba tuhandete wiisi on produtseeritud, kahjuks, see ei paku huwi. Enne armumine meelesõgeduseni, siis küllastumine, pettumus ja ilmapõlgus — sedawiisi on sündinud kõik romaanid, olgu tegelikult wõi kirjandusliselt. Palju huwitawam oleks elada romaane, elada oma elu algupärase süwenemisega kõigisse.

— Teie wõite seda teha, teil on eeldusi! Kuid lihtsurelikud peawad leppima teiste romaanide lugemisega wõi — lihtsa järelahmisega!

— Wõimatuseni komplimente, kuid see on nähtawasti paratamatu nagu inimelugi! Armastada erandiliselt — muidugi on huwitaw, kuid hinge see ei rahulda nagu tawalinegi armastus. Korra meeldib mõni nina, mõni silmapaar, kellegi kõnnak wõi lõuahoid, kuid kunagi mitte rohkem. Muu kõik on liig keskpärane, isegi inetu. Ühe meeldiwa nina pärast terwet naist armastada, see oleks wäga suur enesealandus. Mis puutub waimlisse ühendusse, siis sellesse on mul kõige wähem usku. Arenenud waim on alati üksi, waewalt suudab naise kitsas mõistus talle kaaslaseks olla.

— Ja. Aga kui nii nõudlik olla, siis ei saa kedagi armastada!

— Arwate, et ilma armastuseta ei saa elada?

— Kuidas seda nüüd ütelda, igatahes ma arwan, et armastus peenendab hinge ja arendab tundeid. Inimesed, kes pole armastanud, näiteks wanapoisid ja wanatüdrukud, on puised ja tigedaloomulised.

— Teil wõib osaliselt õigus olla! Mina seletaksin inimeste puisust ja tigedust meelsamini majanduslikste ja päriwusliste põhjustega. Kui mina teile puisena näin, siis sellepärast, et

ma enese meeleolusid ja tujusid nimelt maha surun. Kui ma enese üle ei walitseks, siis wõiks kergesti juhtuda, et mõne sinise silmapaari või helisewa hääle pärast armuksin. —

Laili hakkas lõbusana naerma. Kaalep nagu jahmatas ja küsis tungiwalt:

— Mis teie naerate, preili?

— Teil on otse pöörane hirm armastuse eest.

— Hirm? Mitte sugugi! Mind ei saa keegi armastusele sundida, kui armastus mind täiel määral ei rahulda. Siis on juba palju huwitawam seda ignoreerida.

— Tore ja awameelne inimene olete teie. Sünnitate head tuju, ilma et seda nähtawasti tahaksite. Kui Joonas, näiteks, midagi naljakat ütleb, siis teeb ta seda pingutuse ja paatosega. Teie aga räägite lihtsalt ja otsekoheselt, ning kuulajal ei jää muud üle kui aina imestada.

— Miks Joonast rääkida! — tähendas Kaalep pilkawalt. — See on tüübiline päewakangelane, kes ajab rusikaga tuult taga ja mõtleb ise, et sellega saab ilmale teise sihi anda. Igasugu ilmaparandamine on asjatu, wennas! Ilma ei muuda miski, kui juba iseendid on wõimatu muuta!

Laili naer oli rikkunud Kaalepi raudse meelekindluse. Ta kõne oli kaotanud mõõduka tasakaalu ja kõikus nüüd lihtsameelsuse juurest ülewa paatose ja kulunud familjäärsuse juure ning sealt tagasi.

— Joonas tahab margakorjamisega rikkaks saada ja siis teistele näidata, mis ta on suutnud ära teha. Milline naiiwsus! Asutada ilmale mõni August Joonase instituut selle paarikümne tuhandega, mis on suudetud elujooksul nälgimise ja närutamise tõttu kokku korjata.

Kui inimene ei ole suur parasiit, edasirühkija, marodöör, kes imeb ka teiste kasud enesesse, ei suuda ta oma jõuga midagi ära teha. Muide, sellele seltskonnale teha head, kes jätab sind täiesti saatuse hooleks, see on ainult suur rumalus.

— See tuleb wististi egoismist. Kas te arwate, et Joonas on sarnane egoist?

Kaalep ei wastanud. Ta oli asunud enese-analüüsile ja leidis nüüd, et ta on omamoodi egoistlik ja naiiwne: Ei taha mingisuguseid kompromisse teha eluga, ei taha leppida üksikute positiiwsete omadustega! Tahab tõotada, edasi õppida, rännata, reisida, otsida, — tahab leida oma ideaali! Ja ometi on teada, et ideaale kunagi ei saawutata. Ideaalidele lähenemisega kaswawad ka nõuded, need egoistlikud pisielukad. Kõige õigem on ikka Diogenese wiisi waadis elada ja soowida ainult, et austatud tseesar päikese eest kõrwale astuks.

— Kas teil ei tundu Joonas suure naljahambana? — esitas Laili uue küsimuse, kuna Kaalep ta endist küsimust ei pannud tähele.

— Meie kõik oleme suured naljahambad! — wastas Kaalep sünge kibedusega. — Oleme ja elame ükskõik kuidas, kuid ikka ei pääse naeruwäärsuse eest. Kui arwame ise, et oleme sellest waba, siis eksime, ja oleme jälle naeruwäärsed! Kui sedawiisi mõtelda, siis tuleb hirm peale ja paneb arwama, et kõige õigem oleks ilmas elada teadlikult naeruwäärsena.

— Just, just! Näiteks kinokoomikud nagu Shaplin, teewad end nimelt tolaks. Wõi jälle Joonas! Ma arwan, et ega ta nii napakas ei ole, nagu ta end wälja laseb paista. —

— Wahel paneb elu üldine naeruwäärsus otse wihastama. Elatagu, mõeldagu ja waadatagu teisi, kuidas tahes, ikka ollakse naeruwäärne. Mulle öeldi kunagi üleolewalt: Elage weel mõned aastad, küll siis näete, kuidas teie naistepõlgus kaob. Mulle tundus too ütleja kummalisena: Ta jooksis oma arwamistega minu peale tormi, kuna ta minu iseloomu kõige wähemaltki ei tunnud. On naeruwäärne kõiki ainult enese seisukohalt wõtta! Ent meie teeme seda alatasa, sest teisiti me ei saagi ümbrusse suhtuda. Inimese külge on kleepunud tema karakter nagu tõrw wõi liim, millest ei saa lahti parima tahtmise juures. Kui nüüd too inimene mind kohtaks, siis arwaks ta oma üleolewas naiiwsuses, et ma tema kiuste olen jäänud naispõlguriks. Inimesed muutuwad ühes aegade ja oludega, ütles tema, kuid mina arwan: inimesed jääwad oma iseloomule alati truuks. Kalduwused wõiwad ajajooksul ainult süweneda, parimal korral pisut wäheneda.

Laili ei osanud kõigi tolle kohta midagi tähendada, waid waikis. Wiiwukese peatus ta mõte harutletud küsimustel, kuid need näisid talle ühewõrra selgena ja segasena, sellepärast ei pakkunud need huwi ja sundisid mõtet liikuma teiste inimeste ja kõnede juure.

— Kas meie ei liiguks edasi? — küsis ta, kuna näpud kohendasid nobedaina juuksekarwakesi meelekohtadel. — Wast läksid teised teist teed kaudu sadamasse ja ootawad meid juba seal.

Kaalep wiskas wihmamantli hooletumalt käsiwarrele, süütas paberossi ja astus ühes preiliga edasi.

Waikus ja igawus walitses pargis. Siin-seal liiwahunnikute ümber mängisid lapsed, kuna eemal pinkidel istusid jutledes wõi pool suikudes nende emad ning hoidjad. Aegajalt möödus mõni sahisew jalgratas, tuli wastu lonkiw armastajapaar. Sarnane olukord sundis Lailit kõnelema:

— Ehk küll teie naisi maha teete, siiski on neis midagi, mis kõiki märatsejaid ja ilmapõlgureid lõppeks rahuldab. Kui nad kõigest wäsinud, siis on päris kena minna mõne armsa naisukese juure ja seal end wälja puhata uuteks wõitlusteks. Teie ei taha hinnata naiste suuremeelsust, mis awaldub kõigi hooldamises. Naine ei wihka kedagi, waid armastab kõiki. Peate ainult oskama neis armastust ellu äratada. Kui te sedawiisi — mahategijana esinete, siis ainult surmate armastust.

Kaalep laskis Lailil rahulikult kõneleda. Kui see end nähtawasti tühjaks oli westnud, siis ütles ta:

— Inimene kaotab wananedes oma nõudlikkuse ja mässuhimu, sellepärast ta lepib naistega. Teiseks: Tawalik inimene on alati wähenõudlik ja kõigega leppiw. Aga kui sa ei kaota kunagi oma kriitilist tunnet, siis pole armastusel mingit wõimu ega wõlu. Weel hiljuti juhtus mulle wahejuhtumine, mis — kui see teid huwitab? —

— Oi jaa, wäga!

— Istusin waksalis ja nägin tulemas üht daami oma kawaleriga. Daami kõnnak oli rütmikas ja naeratusel polnud wiga, imponeeris. Istus minu lähedale lauda, otse wastamisi minuga. Ta pilgud riiwasid pea mind. Esiti küll juhuslikult ja ükskõikselt, kuid siis järjest

korrapärasemalt ja meelitawamalt. Ma ei osutanud tema wastu just erilist huwi, kuid wahtisin siiski teda meeleldi. Korraga tõusis ta üles ja läks enesele ajalehti tooma. Kui ta uuesti istus, siis seljaga minu poole. Kas leidis mu pilkudest hoolimatust, et mind nüüd seljaga ignoreerida? Kuid juba käändus ta pea, pilk pilgu järele tabas mind. Nüüd oskas ta oma huwitunnet weel arusaadawamalt alla kriipsutada. Ma muutusin rahutuks, olin kui nõeltega läbi torgitud. Kui ta poleks warsti tõusnud ja läinud saabunud rongile, siis oleksin mina tõusnud ja kadunud.

— Teie wastu näidati niipalju huwi, kas teie seepärast end õnnelikuna ei tunnud?

— Mida weel! Oma rahu kaotasin, oma isikliku julgeoleku ja puutumatuse —. See oli ainult mõni näitleja, kes tahtis mind oma flirdiesemeks teha.

— Kes ta oli, seda te õieti ei tea, kuid kindlasti wõib öelda, et üks huwitaw naine. Kuid ma pean lisama, teie olete weel huwitawam mees.

— Preili, ärge wäsitage end ilmaaegu! — lausus Kaalep asjalikult. — Kui mind miski huwitab, siis — siis küll midagi muud kui komplimendid.

Igasugune mõjuawaldus sellele mehele on asjatu! — õhkas Laili. — Kaalepi süda on kõwa kui raud!

Tõepoolest! Kaalepi süda ei olnud mõni nõelapadi, kuhu kõik armunõelad jääwad peatuma, waid soomustatud puumuna, millest kõik libises üle.

Nad astusid edasi nobedaina, ilma iseäraliku jututa.

Park waheldus, puud teisenesid, taewas pargiserwal oli wabanenud majade wõrgust ja sinendas sügawalt nagu wihmatulekul. Rippuw raudsild plaksus astujate sammude all, jämedad traatköied wõnkusid nagu mastinöörid. Pea saabusid nad sadamasse.

— Neid pole weel näha — ütles Laili.

— Kes teab, millal weel nemad saabuwad — wastas Kaalep pikameelselt. — Naised wajawad eneseehtimiseks palju aega, kui nad lõpuks walmis, on äragi unustatud, kuhu pidi minema.

— Kas neid tuleb wõi ei tule, see on meile ju ükskõik. Egas me pisikesed lapsed ei ole et—

Preili lõi pilgu Kaalepi silmadesse, kuid need olid liikumatud, kiwihallid. Ta oli nagu raidkuju andumusega waadanud, nüüd pettus ja kiwines temagi.

Sadamas kihas elu. Liikumine, sõelumine, salkade wiisi seis. Perekonnainimesed olid ilmunud wäljasõidule ühes naiste, laste ja toidukorwidega. Wallalised kandsid käsiwartel kergeid suwipalituid ja wihmamantleid, suunurkes helkimas elurõõm. Lootsikud, süstad, purjekad saabusid sadamasse ja wäljusid siit. Walged, ülestõmmatud purjeriided paendusid ja plaksusid tuules, kuna sinine, wirwendaw jõewesi läikis heleda päikese käes tuhandeis sädemeis.

„Wäike Ella“ oli wälja sõitmas Kingulõiwule, kuhu oli suunatud Kaalepigi kaaslaste wäljasõit. Kingulõiwu oli wäike matkakoht Mustjõe kaldal, linnast weeteed mööda umbes wiisteistkümmend kilomeetrit.

— Kui nii — lausus Kaalep — siis wõime kohe sõita. Siinses rannikutolmus ei taha ju tunde wiisi oodata.

— Ja seda muidugi ei taha! — jaatas Laili masinlikult.

— Palun siis, astuge laewa!

Kaalep surus hambariwid wastamisi ning lõug kerkis trotslikult-tahtmatult esile, kui ta nende sõnade järele Laili käsiwarrest kinni wõttis ja ta laewale aitas.

Mitukümmend silmnägu waatas korraga nende poole, kuid Kaalep ei waadanud kellegi otsa, kuna teadis, et mass käänab oma pead ainult mehaaniliselt iga juuretulija puhul. Ta pilk jooksis üle jõe, kus nägi ainult puutüwesid, kruusateid ning üksikuid jalutajapaare.

Järsku laewawile. Ja wint hakkas wees puristama. Laewanina rebestas weepinna nagu sitsikanga. Suured lained jooksid loksudes kahelepoole kui heinakaared.

Linnapark lõppes.

Laew oli wälja jõudnud nagu sügawast kaanalist. Kahelpool jõge awanesid lagedad luhad ja laiad taewakaared. Lõunataewas seisid hallid kõuepilwed kui tinalademed. See tekitas sõitjate seas suure ärewuse. Naised hakkasid üksteise wõidu kisama:

— See wihm teeb meid läbimärjaks.

— Oi, oi, oleks seda teadnud, siis poleks mitte wälja sõitnud.

— Mis te kardate, laewal katus peal?

— Wõib olla ei tulegi see siia —

— Arwate?

— Müristab ka.

— Müristab wõi? Ei, see on ainult laewapodin.

— Ei ole. Kas te siis ei kuule? Kuulake!

Ja terwe naistekari jäi kuulatama, suud wähe awali. Laewakere sünnitas suurt põrinat, sellepärast oli tõepoolest raske loodushääli kuulda. Aga silmad wõisid palju näha ja kaugele waadata.

Lõunataewa tume pilwemüür näis järjest suurenewat ja lähenewat. Selle wasemalt serwalt tõusis õhku musthalli suitsuwina, mis walgus peatselt heinamaadele ja puusalkadele kui söetolm. Paremal küljel oli tõmbunud pilw tuhkhalliks, seal sadas juba.

Heinasaadud, puusalgad, põõsad, kraawid, majaonnid, kõndijad, kalastajad, suplejad, lehmakarjad, — kõik weeresid mööda, kuid tumehall kõuepilw püsis ikka endisena silmapiiril kui suur ähwardus.

Õhus tundus korraga wärskeheina lõhna, sõnniku haisu, tuulte tõmbust. Üksikud kased jõekaldal kohisesid ja paendusid, lehmad ammusid, waresed lendasid rahutult siia-sinna, otsides warjupaika.

Siis korraga jäi loodus surnuwaikseks. Puud ei liigutanud peaaegu ühtki lehte, weepind seisis klaassiledana, karjad olid jõekaldalt eemale rutanud. Oli waikus enne tormi.

— Waadake, härra Kaalep — ütles Laili seda nähes oma kaaslasele — kui tasa seisawad puulehed ja kui waikne on weepind. Hääletu waikus täidab wist õhu, kuid meie ei saa seda õieti tunda ega näha, kuna wahetpidamata sõidame ja sumistame.

— Täiesti õigesti öeldud! Miks me sumistame ja ruttame wahetpidamatult, kuna palju huwitawam oleks asjalikus rahus olla ja süwenemisega kõigile kaasa elada?

— Näete, kuidas seal künkal wihma maha keerutab? — sõnas üks noormees oma kaaslastele.

— Oh oi, masinist wõi härra kapten, laske rutem! — hüüdis üks paks proua tüüriratta taga istujale. — Tehke mis wõimalik! — muutus ta hädaldus palumiseks.

— Tõmmake auru peale! Laske presendid ette! Egas me wõi wihma käes märjaks saada — lisasid juba kisawalt teised prouandid. — Oleme ju raha maksnud, et meid ilusasti ja kuiwalt pärale wiidaks, mitte aga kui kasse wihma käes leotataks.

Kisa, hädaldus ja rüsin muutus üldiseks. Üks tahtis laewa keskele pääseda, teine otsis päälisriideid, kolmas tundis muret oma õhukesekalli kleidi wõi tillukese rinnalapse pärast. Kõuekärgatused olid hooti liig tugewad ja kõigil oli tunne, et see kuhugile sisse lööb. Mõned kartsid koguni, et pikne wõib iga silmapilk laewa tabada. Mis siis? Mis siis saab sellest suurest seltskonnast? Siin oli igasugu linnakodanikke: kaupmehi, äriteenijaid, habemeajajaid, kontoriste, lukseppi, kooliplikasid — kõikide elu ähwardas hädaoht.

— Wee peal on juba mullikesed. —

— Ah, kuidas heinamaal suitseb! Justkui kütised aurawad.

Juba krabises laewakatuski wihmatilkade käes.

Wee peal, pilwede wahel, aasadel, puude ümber — kõikjal oli algamas suur sadu. Sõitjad põgenesid laewa juurest laiali nagu rotikari. Kõik kartsid seda raua ja terase kupatust, kuhu pikne wõiks iga silmapilk sisse lüüa ja kõiki surmata.

Kingulolewas restoranis ürgas xilofon. Nii see kui saabuw wihm mattis inimeste jutukõma nagu maa-alla. Laili ajas Kaalepi wihmamantli seljast maha ja ulatas selle tänades Kaalepile. Siis istus ta akna alla ja waatas wälja. Wihm peksis maja, keerles õhus ja mattis ümbruse oma alla hiiglapaksu uduna.

XX.

Joonas oli warsti minekuwalmis, ent naiste ehtimine wõttis weel aega.

Kindlasti nad oleksid waremini walmis saanud, kui mitte Joonas poleks hakanud nende kärmeks abiliseks. Naistega jandamine oli ikka teda huwitanud, nüüdki ta ei saanud sellest lõbust loobuda.

Kui nad wiimaks ometi olid walmis, hakkas wihma sadama. See tuli halwa üllatusena.

Ent Joonasel oli nüüd mahti mõtelda: Kas saab wiisakusele näkku süljata? Kas saab sõita rohelusse, ilma piletiostuta kolmele? Igatahes halwasti oli talitanud, kui oli lasknud Kaalepit enne käest ära minna. Kuidas pääseda nüüd sest sandist seisukorrast? —

Wihma wähenedes kanti lilled wälja. Ent Joonasel polnud wähematki tuju kaasa aitamiseks. Ta istus sohwal nukrana nagu haige. Ootamatu Ennekese hüüd pani ta järsku wõpatuma:

— Nägemiseni!

— Kuhu nüüd? Jätad meid?

Ta hääl wärises. Tal oli kahju. Tahtis püsti karata ja Ennekese wäljaminekut takistada, kuid Enneke oli silmapilk ukselt kadunud.

Ühegisse naisterahwasse ei suhtunud Joonas nii hingeliselt kui Kaalepi nooresse õesse. Noored tütarlapsed tegid ta hinge alati sentimentaalseks. Nende weetlus oli tuuleõhu sarnane, mis wäiksemagi külgepuute puhul tundub paitawpehmena ja kosutawana. Jämedana ega armatsewana, nagu tawalikult, ei saanud ta neisse suhtuda.

— August, miks te nukrutsete? — küsis Warwa ta kõrwale istudes.

— Ah mina wõi? Ei midagi. Mõtlesin ainult, kuhu see Enneke nii järsku kadus.

— On teil kahju temast?

— Imelik küsimus! Enneke pole mõni harilik turunaine, kelle wastu poleks mul mingisuguseid tundeid —

— Meie sõidame ju ometi kahekesi, August? — küsis Warwa, heites kiire pilgu Joonase näkku, kuid waadates siis enese rinnalõikesse.

Ta ei olnud edew naisterahwas, kuid siiski tahtis olla meeldiw ja lõbusatujuline. Teistkordne meheleminek ei olnud tingimata wajalik, kuid ta ei põlanud seda ka mitte ära. Teda ei huwitanud enam armuelu nagu noori neidusid, waid kerge ja lõbus põli, mida wõis saawutada jõuka mehe kaudu.

Alla waadates oli ta lõug täis sügawaid wolte, ent silmis sädeles mingi erakorraline helk.

— Kas te seda preilit tunnete juba ammu?

— Lailit wõi? — Joonas muutus erksaks. — Kuidas ta sulle meeldib?

— Mulle? Ega tal erilist wiga ei ole, kuid erilist iludust ka mitte. Kas ta sinu jaoks mitte liig pikk ei ole?

— Kas sa kuuled! — imestas Joonas. — Wõi pikkust on ülearwu? Ei, pikk ta ei ole. Aga noh, kui sinuga wõrdlema hakata, siis ei kannata ta muidugi wõrdlust wälja. Kui ma —

— Olen ma liig lühike? — küsis kähku Warwa, walmis haawuma.

— Ei ole. Täiesti paras ümber wõtta — wastas Joonas Lailist mõeldes, kuid ümber Warwa wiskudes.

— Istudes küll ei ole — naeratas Warwa poole suu kaudu. Ja ta silmad hiilgasid nagu raswast.

Aga suuremat tähelepanu Joonas talle ei omistanud. Ta mõte tegutses kõigi nende naiste kallal, kellega olnud nii wõi naa wahekorras.

— Kui wana on Enneke? — küsis ta äkki.

— Sügisel saab juba kaheksateistkümne.

— Juba? Einoh, mis siis muud kui mehele! On tal juba mõni kawaler walmis?

— Imekene küll, kui tal kawaleri ei oleks, kui noorel plikal kawaler puuduks!

Joonas jäi mõttesse:

Kui oleks rikkust laialt ja haridust kah, siis wõtaks Ennekese päris enesele naiseks! Kui abielluks Warwaga, kas oleks Enneke ikka edasi perekonnas?

Ta waatas Warwale uuriwalt näkku. Selle puhul tuli aga mõte, et nad praegu siin kahekesi, täiesti kahekesi, ja ta unustas kõik kasulikud tulewiku kawatsused.

Ta surus mõlemad käed tugewasti ümber Warwa piha, kuid Warwa tahtis nüüd korraga mõlemast wabaneda.

— Sellel pole mõtet, Warwa — tähendas Joonas kergelt naeratades.

— Ega ma su pruut ei ole — sähwas Warwa wastu. — Ainult pruudiga wõib niiwiisi istuda.

— Pruut ei ole! Ega ma ka naisemees pole. Sa wõid juba täna minu pruudiks saada, kui aga ise soowid. — Warwalt mitte wastust saades, jatkas ta edasi:

— Ma arwan: Selle eest peaks koguni õnnelik oldama, kui meesterahwas heaks arwab kedagi kallistada wõi süleleda.

Ja ta süleles leske, silmis kirg, näos naeratus. Warwa aga muutus tõrkuwaks. Sirutas ja siputas jalgu, et neid jälle põrandale, kindlale alusele, toetada.

Ega ta wiimati Kaalepi pükste pärast muutu närwiliseks? — sähwatas mõte läbi Joonase pea. — Kardab neisse jälgede jätmist? Kui Kaalep teaks, mis sünnib ta pükstega, siis ei paneks ta neid mitte enam jalga. Siis wõiksin need peaaegu endale saada. Peakski talle selgeks tegema, et me olime nii ja naa.

— Ah, sina oled arwamisel, et ma Laili kosin? — küsis ta toonil, nagu oleksid kõik sellased arwamised ainult tuulest wõetud. — Mitte mõhkugi!

— Kindlasti ma ei tea ju, aga näib sedawiisi.

— Ei, toda ma ei tee, ma ei kosi! — kinnitas Joonas. — Kui ma õige põhjuse ära ütlen, siis — ta ei kõlba ju perenaiseks. Õige ja tubli perenaise saaksin aga, waat — sinust.

Joonas mängles ta pihaga, kuna ise mõtles seejuures: Kui ma selle wanamoori kunagi kosin, siis ainult ta tütre pärast! Läbi jaki jäi Joonasele sõrmede alla nööpe, pihikpaelu ja see-

likuwöid. On aga neid wastikuid asju ühel wanamooril nii palju!

— Kui te tõtt räägite, siis, siis — praegu ei tea ma midagi kindlat öelda.

— Ei maksa muretseda tõe eest — wastas Joonas ja mahutas oma palja pea ta süle soojusse. Ta oleks tahtnud end uputada täielikult Warwa riietesse.

Rikkad, pillajad ja joomarid uimastuwad wiina ja weiniga, kuid Joonasel polnud tarwitada neid wahendeid, sellepärast pidi tarwitama eneseuimastamiseks kunstund wõi muid abinõusid. Armatsemine polegi nii lihtne nagu arwatakse, kui selleks puuduwad moodsad wahendid.

Ta kuulatas tükk aega, pea Warwa rüpes. Kuid see ei toonud kirge ega hingelist armastust. Tõstis taas pea, kohendas ja hakkas siis leske siit ja sealt sasima.

— Mis te nüüd ometi teete? — piuksus see.

— Armastan sind — sosistas Joonas ja hakkas ta riideid maha kiskuma.

— Ma ei suuda ju sulle midagi pakkuda, ma olen wana —.

— Kas sa kuuled imet? Kahetsed weel tolle man? Teeme pulmad! Hõissa, rotipulmad, hiire wanem tütar sai mehele!

— — — — — — — — — — — — —

Ilm oli walgenenud juba täielikult. Awatud aknast kuuldus räästate ühetoonilist tilkumist. Ning sellele lisaks plaksusid uulitsakiwid aegajalt kõndijate jalgade all.

Miks Warwaga weel wälja minna? — mõtles Joonas lese kõrwal lebades. — Mis mooriga kui waar on kodus?

Miks jagab Joonas oma armuuime kõigiga? Sellele küsimusele ei olnud ta katsunud korralikult wastata. Pooltahtmatult arwas ta: uimad ei maksa midagi, meeste uimade eest ei makseta puhtas waluutas.

See oli ainuke ala, kus wõis ka ihnur helde olla.

Warwa tõusis ja kohendus. Oli näha ta pahameelt.

— Lähme nüüd! Oleme aja wiitnud —.

— Ära wiitnud? Midagi pole wiidetud. Aeg pole lehm, et kui ära lõpeb, siis enam uut ei saa. On küsitaw, kas maksab nüüd üldse minna? Igatahes mina pooldan eitamist, soowitan mitteminekut. Missugune on sinu arwamine? Kuulsid wõi?

— Minu? Ärme lähme! — ütles ta järsku.

— Niikaua kui ma siin puhkan — kõneles Joonas edasi — tee sa midagi toidupoolist. Eks siis näe, mis meist saab. Mine tea, kuhu see Ranno ühes Lailiga kadus. Kas preili teda wiimati ära ei meelitanud? Wõib olla saab Rannostki weel asi, kes teab, wõib olla — kõik wõib olla!

Warwa ei wastanud Joonasele musta ega walget, waid läks wäljast lillesid sisse tooma.

Joonas aga astus kähku peegli juure, tahtes näha oma wälimust sellel elamusterikkal päewal. Kaalepi hall ülikond ja hiljutine rüselus andsid ta kahwatule näole meeldiwa ja weidi õhetawa, punaka jume.

Ei tee wiga! ümises ta ja seadis krae jälle korda. Siis seisatus akna ees, waadates, kuidas Warwa kummardus lillede kohal, walge alusseeliku weer laialt nähtawal.

Kas peaks Laili ta kosimise niisama kergesti wastu wõtma?

Warwa tuppa tulles küsis Joonas:

— On sul kosilasi ka waremalt käinud?

— On käinud küll, aga mis huwi pakub see sulle?

— Huwi? Oi, laialdast huwi! Ma olen ikka poissmees, pea meeles!

— Ja jääd selleks wististi igawesti. Kas sa ei taha saada ükskord oma peret, oma naist ja last? Kes pärib su wara, kui korra sured?

Warwa wõttis Joonase kosimisjuttu kaunis tõsisena, ainult kartes, et ta ei suuda warapärijat Joonasele pakkuda.

— Kas on linnukesel muret? Kust ta saab, mis ta sööb, kas ta nälga sureb? Ei, ta loodab looja peale — deklameeris Joonas. Tal oli täna hästi wedanud ja see tõstis tuju. Ta lamas nüüd sohwal ja püüdis Warwat wahetpidamata kõnetada.

— Kuidas siis söögiga jääb? — küsis ta äkki.

— Wõi süüa sulle sunnikule tarwis! — püüdis Warwa ütelda naljatawalt, kuid see kõlas enam etteheitena, meelepaha wäljendusena. Et tal aga midagi muud ei polnud teha, hakkas ta tõepoolest sööginõude kallal aspeldama.

— Miks sa rätsep Tuhalat wastu ei wõtnud? — tuletas Joonas Warwale meele üht armulugu, mida temagi teadis peaaegu peensusteni.

— Eks ikka oma pere — ütles Warwa poolikult.

— Ja täisealised pealegi! — lisas Joonas.

— Täisealised jah. Pole mul enam mingit mõtet meheleminekuks.

— Kuidas nii? Ega nad enam waja ninapühkimist ja koolisaatmist? Täismehed puha, teeniwad ise, ega tee sulle mingit takistust — kui aga ise tahad!

Kuid ise mõtles ta: Siit peab jalga laskma, siit pole midagi wõtta. Warwa pole mõnni rikas wanatüdruk, waid kolme täisealise ema, keda pojad pealegi ülewal peawad.

Aga siiski ei läinud ta weel minema.

Ei maksa ju uisapäisa kuhugile rutata. Pole ju teada, kuskohal see suur kannikas ootab. Kes teab, kelle kätte wõib weel elu jämeda otsa keerutada?

Warwa silmaweered olid wähe punased ja niisked, kuid muidu oli silmadel armas ja sõbralik läige. Joonas silmas neid uudishimulikult.

— Kas tuli juba pragiseb pliidi all? — küsis ta, kuid mõtles siis jälle:

Kui Warwa weel neli-wiis aastat püsiks samasugusena, siis wõiks teda tõeliselt kosida. See tähendab: kui ei juhtu ise wahepeal paremat saama. Me hinged klapiwad enam-wähem üksteisega.

Ja Joonas otsustas teda jätta tagawaraks.

Warwale tuli meele rätsep Tuhala — kõhn, wäiksekaswuline, wiisakas ja alandlik mees.

Tal ei olnud jõudu naise tõstmiseks ja sülle wõtmiseks. Sellepärast palus ja mangus ikka:

— Tule mulle lähemale, Warwa, üsna lähedale! Toetu nüüd mu põlwele, Warwakene—!

— Ma istun su katki?

— Seda sa ei tee. Ehkküll mu kondid on peened, kuid selle eest sitked ja wastupidawad.

Warwa mälestas teda praegu ootamatu soojustundega.

Tuhala oli kartnud sageli, et Kaalep teeb talle peksa, sest Kaalep ei sallinud Warwa naeru, ta ehtimist ega meheletahtmise iha, Kaalepi suur kasw ja sünge nägu mõjusid juba kogusummas hirmutawalt. Wiimati julges ta Warwaga kokku saada ainult linnapargis wõi enda pool. Kuid Warwa ei tahtnud täiesti poja wihaaluseks sattuda, sellepärast ta lõpetas warsti oma wahekorra.

— Saab näha ikka ilma ja inimesi! — tähendas Warwa.

— Ja igasugu käsitöölisi — lisas Joonas.

Mis olen minagi muud kui handwärk — mõtles ta. — Kindlat ametit ei ole, kuid leiba tuleb teenida ikka oma käte abil.

— Kas wesi juba keeb? — küsis Joonas jälle.

Ta tegi nalja ja kiirustas söögitegemist, kuid tõepoolest ei olnud tal wähematki söögiisu. Meelsami ta oleks tahtnud juua, midagi hapumaigulist südame karastuseks.

Pea oli ta küllastunud lesimisest ja söögiootusest. Juba oleks tahtnud ta Laili juures olla.

Mis oleks lahkumise mõistlikuks põhjuseks?

Mis ütelda Warwale, et ta mitte ei kurwastuks? — —

— Mis on juba kellaaeg? — küsis ta korraga.

— Hüwa! — ütles wastust kuuldes. — Pean lõunaajal meister Alwetiga kokku saama, see on mulle raha wõlgu. Käin seal ära. Kui ma nii pea ei tule tagasi, siis pane minu jagu pliidile soojuma.

Ta kahmas kõwa ja ruttas wälja wastust ootamatult.

XXI.

Auto, auto — ja siis jällegi auto.

Ning pori aina pritsus suurte kaartena kahelepoole.

See wihastas Joonast, takistas ta kiiret käiku. Tihti pidi ta üle kraawi hüppama, et hoida wõõrast ülikonda poritilkade eest. Ta wandus autosid, et need ei anna rahu enam maanteelgi.

Korraga tõmbas ta kuue seljast ja keeras püksisääred kahekorra. Ta oleks püksidki maha ajanud, kui mitte mõningates autodes poleks istunud naisterahwaid Need waatasid teda möödasõidul uudishimulikul ja huwitawal pilgul, ja see tegi Joonase häbelikuks.

Kuub käsiwarrel, püksisääred üleskeeratud, kõwa kuklas — niiwiisi hakkas ta uuesti maanteed mööda edasi wehkima.

Joonas oli nimelt teel Kingulõiwule.

Ta oli käinud sadamas, kuid seal mitte leidnud Lailit ega Kaalepit. Oli käinud ka Laili kodus, kus kohtas ainult tudisewat wanamutti. Siis tuli ta arwamisele; et mõlemad on sõitnud linnast wälja. Kuhu mujale kui Kingulõiwule? Ta ei pidanud pikka nõu. Otsekohe pöördus Penikoormale ja hakkas nobedail sammel sibama Kingulõiwu poole.

— Kaksteistkümmend kilomeetrit jalgsi ära minna, kas on see kellegi maa? — kõneles ta endamisi. — Waremalt sai neli-viiskümmend wersta korraga maha wisatud ja seegi oli ainult naljaasi.

— Aga hoopis raskemaks ja keerulisemaks muutub tagasitulek teistega. Ega inimesed wiitsi jala käia. Kõik on muutunud laiskadeks kui porihauad. Masin ikka, olgu see siis aurik, auto wõi omnibus, wedagu neid weenuskeid ühest kohast teise.

— Tuleks ka jala tagasi, kui oleks ainult põhjust mahajäämiseks. Virutaks siis kas wõi enne neid linna. —

Maantee walged kiwid otsekui hüplesid mööda. Pilwed liikusid, rändasid. Tuul puhus ja puudutas kõrwalehti. Lehmad sõid rohtu, kaelte jõnksudes igal tõmbel. Koerad tungisid kisaga kallale, kuid taganesid jalahoopide ees.

Suur lust oli minna, kui rinnas tuksusid ooted ja lootused.

Juba hakkas näkkuma Mustjõe künklikku maastikku. Jõgi wilkus selle wahel sinise paelana, kadudes ja jälle ilmudes nähtawale. Weel tuli ära käia mõned kilomeetrid porist ja libedat külateed, siis jõudis ta raiesmikutaolisse metsastikku.

Puude keskelt paistis silma kõrtsihoone punane katus ning palju laagerdunud inimesi.

Joonas tõmbas kuue selga, hõõrus pükstelt pori maha ja astus siis kõrtsiruumi. Lootis leida siit Kaalepit ühes Lailiga, kuid tõepoolest nägi ainult wõõraid inimnägusid, kuulis joojate kisa ja lärmitsewat kõrtsimuusikat.

Mitte wähema kisa ja hooga joodi wäljas kõrtsi ees. Pudelikorgid plaksusid, käed wehk-

lesid ja ammuli kõridest kuuldus igasugu jorutusi.

— Waewalt neiukesed lõpetawad leeri, kui nad otsiwad kawaleeri — —

— Walencia, kui sa tuled, too mul weini, klaasist weinist küllalt saab — —

— Ühe wäikse pulmareisi, teeksin meeleldi sinuga — —.

Kui Joonas kuulis wiimast jorutust, hakkas ta wastu laulma üht teist laulu, mida tarwitati samal operetiwiisil ühes teises — Riita ema seltskonnas:

Pea kinni, mõtle järel:
Patune, kus lähed sa?
Hirmud ise omast reisist —
Kuristikku läheb ta.

Suurtest inimlaagritest ruttas Joonas kohe mööda: Kaalep armastab üksindust ja wiis sinna ka preili kaasa. Ning algas kibedat otsimist ümbruskonnas.

Ühest künkast üles, teisest alla, padrikusse ja sealt jälle lagedale, kuni korraga kuulis ühe põõsa taga imetuttawaid hääli. Ta peatus ja jäi kuulatama uudishimulikult.

— Elus on palju ilu, kui seda ainult osataks leida!

— Jaa. Igatsus ilusa naise, suurepärase looduse ja igasugu muude kättesaamatute kauguste järele annabki elule mõtte —

— Arwate sellega, et meie midagi kätte ei saagi?

— Mõtlen, kui nii öelda, absoluutset ilu ja headust mitte. Eks meile raasukesi ikka pudene nagu koertele —!

— Ja siiski rääkisite wäljamaale sõidust ja otsimisest —?

— Ma tahan jääda igawesti otsijaks, nooreks, rahulolematuks — selles on igatahes palju enam ilu ja hinge kui rahus ja saawutustes, mida olen minagi wahel tunda saanud.

Joonas tahtis näha kõnelejate asenditki, sellepärast astus põõsale õige lähedale.

Kaalep oli laotanud oma wihmamantli murule, wist märja rohu tõttu. Ise oli ta sellele selili wiskunud, kuna Laili ta kõrwal istus, wähe kumerusi, põlwed püsti, seelik alla tõmmatud.

Selle asemel, et armastada, nad ainult kõnelewad armastusest — mõtles Joonas nagu pilgates, kuid tundis kohe, et see temale just niiwiisi oli kasulik.

Joonas otsustas päris põõsa taha pikali heita, kuulata, kuidas targad inimesed kõnelewad, et sellest õppust wõtta ning kellegile jälle mõnd üllatust teha.

Ta oli kustutanud oma pakitsusi Warwa kulul, teiseks oli teekäigust wäsinud, nii osutus päris tarwilikuks wäike, rahulik puhketund.

— Kolm aastat tagasi otsisin hingerahu filosoofidest. Saawutades selle, tundsin tõepoolest mingit rahuldust, kuid mitte kauaks. Ma tüütusin passiiwsest leigusest, midagi pidin jälle ette wõtma ja otsima.

— Rahutu hingega inimesed ei leia hingerahu kunagi. Asjatu on nende lootus — tähendas Laili.

Miks ei pajata Laili enese elamustest ja hingesoowidest?, — mõtles Joonas, kõwa silmil kergitades. — Teeb ainult ääremärkusi, nagu omal polekski hinge. Talle ei olewat antud jumalast jutuandi. Tühi lori! Wõib ainult

arwata seda: Tal ei ole hinge, mis tunneks ja mõtleks nii kui Kaalepi oma.

Olgu ma nii kehw ja harimatu kui tahes, ikka olen tunnud tuska ja hingepiina, ei ole sellest kergesti pääsenud!

Pika aja jooksul wõib inimene tuimaks jääda ja peened tunded kaotada. Kui olin weel noor, walmistasid naised mulle kergesti meeleärritusi, ihasid ja tuska, aga nüüd — pikuta rahulikult põõsa taga, kuna naine ootab teiselpool põõsast kallistamist.

Ta kohendus, kahjatsedes, et seljas on Kaalepi riided. Teiste omadega ei wõi hooletumalt ümber käia.

Põõsa taga kõneldi ja waigiti waheldamisi. Eemalt kuuldus naiste kiljatusi, meeste hõikeid, autode huikeid ning aurikute põrinaid.

Pikkamisi wajus Joonase parem põlw wiltu. Kuna ta uniseks oli jäänud, siis ei hakanud seda üles tõstma, waid käändus ka ise küljeli. Peagi hakkas ta norskama — esiti tasa, nohistades, siis — laialt larisedes.

Laili tõusis üles, nägi magajat ja ütles Kaalepile:

— Üks mees magab põõsa taga.

— Las ta magab pealegi — mõni joodik. Ega siin muid ei olegi.

— Ei tea, kuhu jäi Joonas oma perega — naljatas Laili, seistes Kaalepi lähedal. Kaalep oli ikka pikali, sellepärast wõis näha preili alusseelikuidki. Wäike, imelik mõte tuli pähe, kuid ta häbenes seda ja sules silmad.

— Härra Kaalep, meil on küllalt siin oldud, nüüd läheme mõnda teiste paika!

Laili häälel oli meeldiw toon.

Nujah, mees magab põõsa taga, segab, lähme edasi! — mõtles Kaalep heatahtlikul pilkel.

Ta tõusis üles, imestas, et ei suutnud kiusatusele wastu seista.

— Kuhu poole me läheksime? — küsis.

Laili ei wõtnud ikka weel tõsiselt Kaalepi naistepõlgust wõi wähemalt pidas seda kantsiks, mille wõib wõita ühe tugewa pealetungiga. Ta algas nüüd oma matka mööda jõekallast tahapoole, juhitud ainult wõrgutamismõtteist.

Ta korjas tee ääres lilli ja murdis puuoksi, — kummardus ja sirutus, paljastas põlwi ja paisutas rindu, ise sellejuures wärisedes tagajärgede ootuses. Ent oma asjalikule kaaslasele ei olnud sellest wähematki mõju. See seisis eemal, wahtis kaugusse ja suitsetas.

Laili wahetas siis meetodeid. Ta tuli Kaalepile üsna lähedale, hakates punuma lillepärga, wõttes mõõtu ta peast, wahtides ta wäheliikuwaid silmi, puudutades oma töö tõttu sageli temale külge. Kuid ta wabandas iga riiwamise puhul, kuna ta oli hea kaswatuse saanud. Ja selle peale oli sunnitud Kaalepki wastama samasuguse wiisakusega.

Ent wiisakus ei toonud nende wahekorda mingit lähedust, hingelisust ega sõprust, millest oleks wõinud hakata armastus idanema.

Kaalepile näis Laili juba wõimatuna. Ta ei sallinud üldse koketeerimist, enesepakkumist ega -upitamist. Kui naine mulle meeldib, wõtan ta ise! — mõtles ta, — aga kui ta ei kõlba kuhugile, ei aita ka tuhat pakkumist.

Juba paar korda sähwatas läbi ta pea mõte, et peaks Lailile wähe õpetust andma. Kuid wõib olla on ta pisut armunudki. Kaalep iga-

tahes ei teadnud neid naiste asju — siis ei tahaks teda haawata. Ent eneses ei tunnud ta mitte wähematki armastus-kibet, nii ei saanud ta temale reageerida ei mingisuguse heatahtlikkusega.

Pikkamisi tekkis Kaalepis kartus, et ta ei wallandugi enam Lailist. Ta hakkas tõsiselt mõtlema temast wabanemisele. Ta tegi ettepaneku linna tagasiminekuks, ent preili toonitas wastuseks pühapäewast ajaküllust. Kui ta suudaks olla häbematu, noh, siis oleks lahtisaamine üsna lihtne: kas ütelda otse suu sisse oma eitus wõi teha mõni ähwardaw stseen, mingi aurööwimise katse.

Waimliselt sai Kaalep armastusest ikka üle, ent kui Laili lähedus hakkas sugumeeltele mõjuma, muutus Kaalepi enesetunne kriitiliseks. Ta tundis rõhuwalt nii enese otsekohesuse puudust, kui ka hellatundelikkust, mis ei lubanud jõhker olla ega wabalt armatseda. Seni üldistest asjadest mõtlew ja kõnelew Kaalep wajus lõpuks eneseharutluste sügawasse rägastikku.

Kui ta korra tõstis oma pilgu Lailile, oli ta silmades küsiw-kahtlew ilme: See preili siin — mis ta mõtleb ja tahab? Waimliselt pole tal midagi pakkuda, ent mida sisaldab erootiliselt?

Seni oli Kaalep rääkinud ilmast ja maast, kuid omast kaaslasest polnud hoolinud kõige wähemaltki. Nüüd tuli mõte teha temaga wäikest eksperimenti. Kuna ta mõtles selle üle. walmines Laili lillekrants. Ta palus Kaalepil mütsi maha wõtta ja tahtis asetada pärga talle pähe. Sel puhul paisus ja sirgus kogu ta keha ülespoole. Käed tõusid kõrgele üle Kaalepi õlgade, rinnadki tegid märgatawa tõusengu. Kui ta naeratades waatas Kaalepi terashallidesse

silmadesse, leidis sealt sulawa raswakorra. Talle näis, et nüüd saabub see suur moment, millal saabub wõitjana kindlusse.

Kaalep wõttis tõepoolest ta kätest kinni, kuid kahtles wiimse silmapilguni, mis teha. Ta oli teda juba rinnale tõmbamas, hambad koos, huuled wähe wärisemas — nägi seda, kuidas kerkisid juba preiligi huuled instinktiiwselt ettepoole, kuidas ta poetas krantsi käest maha — kuid siis järsku laskis ta käed lahti, teda peaaegu eemale tõugates.

Häbipuna, wõib olla weel enam wiha helkis Laili palgeil. Ta tõusis püsti, jättis jumalaga ja hakkas minema nobedail sammel linna poole.

Kaalep ei osanud lausuda ühtki sõna. Ta ei olnud aimanud, et naise hüljamine haawab teda nii walusasti. Kas rutata talle järele wõi lasta tal üksi minna? Ta tõusis, seisatas aru pidades ja hakkas siis järele minema. Kuid ta ei rutanud — las preili ära seedib asjade põhjuse, siis alles on paras aeg järele jõudmiseks.

Aga Laili astus edasi kiiresti. Ja maa nende wahel aina suurenes. Siis lisas Kaalepki oma kõnnakule hoogu juure, et teda tabada enne Kingulõiwule saabumist.

Korraga peatus Laili. Üks mees seisis ta kõrwal ja sirutas käsa wälja. Kaalep ümises imestusest, sest ta ei tunnud wõõras mehes Joonast ära.

— Joonas, Joonas! — jahmatas ta lähemale jõudes. — Minu ülikonna selga ajanud, waat kus mehel tegu ja aru!

— Kukkusid kui taewast maha. Kuidas sa siia said? — küsis ta Joonaselt.

Ent Joonas ei arwanud heaks wastata, waid esitas omalt poolt küsimuse:

— Mis sa tegid? Laili oli wihane ja tormas linna poole. Kaalep, kuramus, ega sa talle wiimati halba ei teinud?

— Ei midagi — wastas Laili kähku ja punastus.

Joonas waatas kahtlaselt Kaalepile, tundes mingit ebamäärast hirmu. Kaalep arwas otstarbekohaseks esineda õige seletusega. Kuid tal oli piinlik ja ta waikis.

— Kas mõni laew oli sadamas? — küsis ta selle asemel.

Joonas waatas talle tigedalt otsa ja lausus siis:

— Miks rutata? Egas puder ära ei jahtu!

— Mind oodatakse tõepoolest lõunale — tähendas Laili.

— Wõtame siitsamast kehakinnitust — arwas Kaalep. Ta tahtis kuidagi Laili meelepaha pehmendada.

— Kae konna! — hüüdis Joonas — wõi Kingulõiwu kõrtsmikku tahab rikkaks teha. Minu pärast kas wõi nui pooleks, aga oma tenga ei wii ma niisugusele marodöörile.

— Mis me siis teeme?

— Ah, teha wõi? Teeme ühe jalutuskäigu Penikoormale.

Ent teised ei leidnud selleks erilist wajadust, mispärast ta wähe wihastus ja otsekoheselt pajatas:

— Lähme jala linna!

— Einoh, naljakas, autod seisawad tühjalt siin — wastas Kaalep õlgu kehitades.

Seisti nõutult kõrtsi ees puiestikus, mille üksikute laudade taga istuti ja joodi. Joonas oli kimbatuses paraja nõu leidmisega. Mida enam ta mõtles, seda raskemaks muutus seisu-

kord. Pillajaid ja tarku inimesi oli raske käsutada. Üksi olles saaks ta hädast igatpidi wälja.

Et Joonast mitte haawata, ütles Kaalep üsna tagasihoidlikult:

— Ma juhtusin eile pisut erakorralise palga saama, sellepärast ei teeks suurt kulu, kui me autoga linna sõidame.

— Jajah, sul on raha palju! — ümises Joonas. — Mul oli aga eile erakorralisi wäljaminekuid, nii et ma paluks sind, kas sa ei wõiks mulle laenata — ?

— Teinekord kõneleme selle üle — wastas Kaalep — nüüd, palun, astuge autosse!

Ent nüüd algas ka kättemaks Kaalepile.

XXII.

Joonas mõtles: Imelik on inimese elu. Enne sai ronitud kui wagel mööda maanteed ja hoitud hirmuga autode eest kõrwale, nüüd aga istu autos ja waata ette, et kedagi alla ei aja. Joonas tundis end korraga isandana, kellel meelewald allaajamiseks ja paljuks muuks. Mõnulewalt wiskus ta autopadjale.

Laili istus otsekohe tema kõrwal, paremal käel. Joonas kukutas enese äkiliste jõnksude puhul ikka tema külje wastu, kuni lõpuks haaras mõlema käega ta ümbert kinni.

Kaalep oli surunud enese istmenurka, ega lausunud ühtki sõna. Laili laskis meeleldi Joonasel ennast haarata, laskis end wajutada ja katsuda. Tahtis sellega Kaalepit kiusata ja ärritada — kättemaksuks mittearmastuse eest.

Joonase pikad sõrmed wajutasid enese alla ta parema rinna, nii et see hakkas kuumendama wiie sõrmeharu pealesurumisel. Ent ükski Laili sõna ei osutanud häbelikkust ega tagasihoidu. Ta ei teinud kordki katset wabaneda Joonase paeluwatest kätest.

— Auto, tsu-tsu-tsuh — automobiil! — sumistas Joonas huulde ja keelega, ise wildakili Laili kõrwal.

Kaalepi irooniline suujoon wenis seda nähes järjest sügawamale. „Mehe haralised sõrmed naise kumeral rinnakuplil, selles ongi inimese suurim õnn!“ Kaalep kannatas nende läheduses, kuid ometi tundis ta sellest salajast lõbu.

Ta nägi inimesi nende kire, jonni, naiiwsuse ja wäiklusega. Kui ta sattus aegajalt inimeste seltsi, siis oli see ikka kuidagi wäljakannatataw. Ta wõis inimesi tundma õppida jälle mõne halwa omaduse wõrra, wõis jälle saada wihkamiseks uut hoogu, wõis wihkamisest lõbu tunda.

Hambad wajusid terawaina alumisse huulde, et hoida tagasi wihaküllast naeratust.

Raske oli nimetada seda, mida Kaalep poleks wihanud. Inimese positiiwseid jooni ta wihkas juba nende maitsetuse ja labasuse pärast, negatiiwsed tingisid wihke iseenesest. Kahekümneaastasena oli ta kannatanud, et elus ja inimestes leidub nii wähe hinnatawat ja armastuswäärset, kuid nüüd wõis ta sellest teadmisest ainult lõbu tunda. Mida enam süwenes inimtundmisse, seda enam leidis halbu jooni ja seda suuremaks kaswas eneselõbu: Ta on erand. Ja wiimaks ta ei mõelnudki enam pettumustest ja inimestest põgenemisest. Ta oleks elanud sajandeid, et tutwuda inimeste närususega kõige suuremal määral. —

Laili ei tahtnud enam sõita koju, waid palus pöörduda hipodroomile, kus parajasti olid algamas ratsawõistlused. Temale tundus sealolek korraga tingimata wajaduslisena. Wähe weel sellest! Koguni oma mõlema kaaslasega ta pidi olema seal.

Tema ettepanekule soostus Kaalep. Autost wäljudes astus ta koguni Kaalepi kõrwal sissekäigu poole, mis ehitud pärgadega, kuna Joonas jäi oma püksisääri porist puhastama ja takjastega saapaid hõõruma.

Kui teised juba piletikassa ees, astus Joonas neile järele, peatudes nende selja taga ja kuulatas hinge pidades, mitu piletit nad wõtawad. Kui nad ei wõta tema jaoks, katsub ta sisse saada kuskilt „üle plangi“.

Ent Kaalep teadis Joonase omadusi, sellepärast wõttis ikka alati ka Joonasele. Niipalju Joonas pääsiski pidustusile ja seltskonda, kui teised talle pääsetähe muretsesid.

Kogu tee oli täis autosid, tõldu ja troskasid. Wärawaesine ja aiatagune kubises inimestest ja kuuseokstest, mida oli laiali loobitud liiwa katteks.

Wõistlusplatsiks oli harilik lennuwäli, kus äripäewiti liikusid ainult lennukid, õhku tõustes ja maandudes, ent pühapäewiti korraldati wõidusõite nii sõjawäelaste kui eraisikute poolt.

Wõidusõidu hobused — puhtaks harjatud, suursugused, kärsitud — olid ohjeldatud lehmakarjana lennukuuride wahele. Wõistluste alates toodi nad siit suukõrwal wälja, wiidi rabelewaina ja karglewaina wõistlusplatsi tagamaale.

Kärsitult oodati etendusi. Mitmetuhandepealine rahwahulk piiras kihawa, hiiglasuure, poolowaalse ringina wõistlusplatsi. Kolmewärwiliste wabariigi lipukestega ning pikkade nööridega olid tähistatud jooksutee ning pealtwaatajate seisundid. Istepinke oli piiratud arwul, ainult kutsutud wõõrastele ja rahameestele.

Ilm oli ilus, õhtu lähedusest waikne ja wärwirikas. Kartulipõllud haljendasid, rukkiwäljad olid kollaseks minemas ning taewas sinindas üksikute walgete ja roosakate pilwede tagaseinas. Kui autode kisa ja sõidukite põrin waikis, kuuldus rukkirääkude monotoonset saagimist.

Järsku hakkas orkester mängima.

Kihin, kahin ja rüsin tekkis rahwahulgas. Kuulmisest oli wähe, ka oma silmadega pidi nägema mängijaid. Peaaegu kõikide kaelad pikenesid ja wenisid häälte suunas.

Nähti pea walgete hobuste salka, läikiwate waskpillidega ratsanikud seljas. Neile järgnesid kahekaupa wõistlejad, hobused täis temperamenti ja lusti. Ratsutid nagisesid, kabjad müdisesid ja wastsed rauad läikisid päikese käes.

Laili otsis pingutades omi tuttawaid wõistlejate riwides. Leidis suure waewaga paar ohwitseri, ent need ei näinud teda.

Ratsanikud olid oma ringi teinud. Mass seisis jälle ootewalmis. Kuid kõigile ootamatult plaksatas üks püssikuul õhku. Neli ratsanikku wäljusid tuhatnelja stardist. Hobused tungisid kahurkuulidena läbi õhu, pea ja jalad sirgu, mees küürutõmbununa sadulas. Maa müdises, mullakahmakad lendasid õhku, waatajad nihkusid üksteise wõidu ettepoole. Wõistlus ei kiskunud närwe kokku mitte üksi wõistlejail, waid ka pealtwaatajail.

Laili wahtis otse nööri taga, peenike kael erakorraliselt wälja sirutatud. Muidugi mõista, et Joonas ei jäänud temast kibetki maha. Kaalep aga seisis nende selja taga täiesti hoolimatult ja ükskõikselt, ainult ta suunurgad tõmble-

sid rahulolematusest. Wõib-olla oli ta ainuke inimene, keda huwitasid rohkem wõistlusewaatajad kui wõistlejad.

Esimene number läbi, ürgas orkester: tutuhlutuh, tutuh-lutuh, tutututuh. See oli hinge ülendaw ja ihu õndsaks tegew tantsumars. Walged hobused ilmusid mustadega waheldamisi wõistlusplatsile, paksud sääred tõusid kõrgele õhku kergelt ja hõlpsalt. Walged eraldusid mustadest ja jäid eemale seisma kui naised walgetes kleitides. Mehed nende seljas näisid kaugele nagu mustad tokid. Mustad hobused jooksid ja tiirlesid platsil, möödudes walgetest seisatusid, kuna walged hakkasid jälle oma kord jalakeerutust.

Orkester mängis wahetpidamata. Pasunahelid kiunusid, wilistasid, laristasid ja sosistasid. Lindude siristus ja inimeste häälitsus mattus selle alla. Waikne tuul kandis kõik hääled kaugele linna ja alewi majadesse, kus inimesed olid ilmunud ustele kuulatama.

Joonas, kui kergete meeleoludega inimene, kukkus hasarti. Ta haaras Laili käsiwarrest, siis ta pihast kinni, ise wahtides waheldamisi Lailit ja hobuseid. Laili aga waatas wilksti üle õla, et näha Kaalepi meeleolu ja näoilmet.

Ent Kaalep oli kadunud. Ta oli lahkunud, ennast wabandamatult.

Ei tea, kas lõikus walu, wiha wõi kadedus südamesse? mõtles Laili. Tõepoolest oli olnud tal läila waadata Joonase häbenematust ja Laili sallimist terwe seltskonna seas kaisutamiseks. Sarnased inimesed ei wääri tema lähedalolekut. Iseäranis wihane oli ta Laili peale, et see laseb mängida enesega igatpidi.

Kaalep ei näinud erootilisi wiipeid mitte üksi inimestes, waid ka hobustes.

Kuidas need tõstsid jalgu — kuidas wälkusid nende walged sääred ning kuidas tõmblesid nende kintsulihaksed, kuidas nad suudega puristasid ja kaelu paenutasid — kõigis selles nägi ta erootilisi elemente.

Ta astus pikkamisi läbi rahwa, nähes kõikjal paarikesi. Ühed seisid kõrwu, teised jalutasid edasi-tagasi, ikka otsides käesänga kaudu üksteisega ühendust. Meestel olid pead oma pikkuse tõttu ikka poolwiltu naisterahwa poole, kuna naised jälle otsisid silmadega uusi huwiobjekte.

Wastik oli see ilm, mis koosnes ainult armastusest, armastusest ja armastusest.

Kaalep otsis enesele kõrwalise ja rahuliku muruplatsi, millele wiskus pikali, et üksinda kuulata ümbruse hääli ning wahtida õhtueelse taewa roosakat sinetust. Waimurahu on inimese kõrgem õnnepunkt — mõtles ta Epikurost meele tuletades. — Ei maksa püüda ihasid ega ajada kirgi taga, waid tuleb saawutada hingerahu. Tark inimene elab lihtsalt ja kirgedeta, tark ei wõta osa riigist ega seltskonnast, ta elab teiste seas warjuolewusena.

Inimestest eraldumist ja endamisi ilutsemist nimetas Kaalep wäikseks aiamaapidamiseks. Ta oli ajajooksul oma maakrundile kõrge plangi ümber ehitanud, et see suluks waate igasugustele wõõrastele, et ta wõiks segamatult istuda ja aspeldada. Oma waba aja, mis jäi järele tööpäewast, weetis ta ikka siin. Et teiste silmis mitte naeruwääristuda, hoidis ta oma aeda tuttawate eest suures saladuses. Ja seetõttu

ta oligi teistele puine ja asjalik materialist, kelle hinges ei wibreeri ükski tunne.

Kaalepi kadumise järele tundis Laili ootamatut igatsust ja kahjatsust. Ta oli unustanud pikkamisi oma meelepaha tema wastu ja oli weendunud, et Kaalep räägib sarnastest asjadest, milleks igalühel pole eeldusi ega oskust. „Ei saanud ometi salata ta põhjusküllaste sõnade huwitawust“, arwas ta. Kuna ta ei osanud oma tundeid ja weendeid wäljendada nii intensiiwselt kui Kaalep, siis tundis ta wiimse wastu juba alateadwuslikku austust.

Ta astus Joonase seltsis edasi, juhitud soowist Kaalepit weel kord kohata ja siis tema wastu esineda hoopis mõistlikumana.

— Terwis, preili Laili!

Laili pisut jahmatas, sest tema ees seisis ootamatult leitnant Pedaksalu.

— Kuidas elate, preili Laili? — küsis leitnant kohe peale terwituse, kätt mütsi weerest alla lüües.

— Tänan küsimast, hästi!

Kuna see leitnant oli suur kiitleja, püüdis Lailigi ennast asetada ikka heasse walgustusse.

Joonas waatas wõõristades leitnandi-härra lühikest ja weidrat kogu, saades temast mulje nagu tassist, mis asetatud weinipudeli kõrwale. Tal oli peas laiaserwaline müts, omandas laiad õlad, laiad, kaugeleulatuwad kõrwad, wilkuwad silmad, pungis rinna, wikerkaaritaolised suunurgad ja hobusena hirnuwa naeru: ih-ih-ih.

— Miks teie pole osawõtjate hulgas, nagu tähendasite? — küsis Laili.

— Ma olen korraldawas toimkonnas — wastas leitnant Pedaksalu naeru ihitades.

— Millised on teie üldmuljed, preili Laili? — küsis ta, hambaid suus wiimsena paljastades.

— Suurepärased, suurepärased — wastas Laili. Talle tundus korraga leitnant Pedaksalu täiesti wastikuna.

Leitnant kõneles wuristades wõistluste senistest tulemustest, waikis siis järsku, waatas kella ning Joonast ja lausus:

— Wabandust, nüüd pean minema!

Lõi käe kõrwa weere ja läks.

— Jumalale tänu! — ütles Laili tasa talle järele. Ta oli temast nüüd täielikult pettunud ja tüütunud. Ta oli tahtnud ikka hoida paljuid mehi enese ümber, ent nüüd nägi, et kõik korraga ei meeldi ja kõiki ei saagi enese juure tõmmata.

— Kuidas tahaksin nüüd kodus olla! — ütles ta nagu haigutades. Joonas tundis seda kuuldes heameelt, et saab ometi kuskil kahekesi olla ja lausus:

— Ma ei saa aru, miks siin weel nii kaua kõõluda, wahtida! Lähme!

Kuid ta tundis, et oli jämedasti öelnud ja otsustas olla edaspidi hoopis õrnem ja pehmesõnalisem.

XXIII.

Ta saatis ta koju, astus ise ka sisse.

Laili kaebas peawalu ja wäsimust ning heitis kohe pikali. Joonas istus ta juure, turi wimmas, ning katsus ta meelekohti ja tuiksooni. Ning ta kõnelused olid nüüd äärmiselt mahedad:

— Oled külmetanud wõi wäsinud, kallis! Kuhu see Kaalep sind wiis, kui te käimas olite kahekesi? Kadusite korraga põõsa tagant ära, nagu oleks wanapagan teid ära neelnud. Ja mind jätsite üksi magama!

— Wõi see olite teie, Joonas! — hüüdis Laili imestusest. — Seda me küll kumbki ei teadnud.

— Noh, seda ma ei usu! Aga mitte kõige wähemaltki. Minul oli seljas Kaalepi hall ülikond, ta oleks pidanud mind tingimata ära tundma.

Lailil oli wõimatu rääkida oma käigu tõsistest põhjustest, sellepärast arwas ta paremaks waikida. Ta wajus mõttesse ja seejuures omas ta nägu tusase ilme.

— Sul ei ole tuju, miks? — küsis Joonas. — Wahest tahad süüa? Kuuled, minugi kõht krooksub? — Ja ise mõtles seejuures: Läheks ta sööma ning kutsuks mindki.

— Wahest on mammal midagi meelepärast, mine waatama! — jatkas Joonas ja lõi käed tugedena ta kaenla alla. — Ei ma nüüd lasegi teda enam minna, wot widis — mõtles ta endamisi, surudes Laili sooja keha enese wastu.

Kuid soolikad krooksusid ikka kõhus, sellepärast laskis ta preili lahti.

Kahju küll, kuid inimene ei ela siiski mitte üksi õhust ja armastusest!

Laili läks, ent ei ilmunud tagasi niipea. Joonas muutus oodates rahutuks, mida aitas suurendada hoogusattunud marjasemängimine kõhus. Ta tõusis istmelt, jalutas edasi-tagasi, suhu tekkimas järjest rohkemal määral sülge. Silmitses enda kuju suurest peeglist, haistis mingisuguseid lõhnaõlisid, ega suutnud aru saada ega andestada, miks Laili ei kutsunud ka teda einestama.

— Olid teil kallihinnalised praed, kui küsida tohib? — tähendas ta Lailile, kui see tuli tagasi. Parima tahtmise juures ei saanud ta loobuda pilkest, eriti siis kui temast polnud hoolitud.

— Kuulsin nugade klõbinat, kuid selle järele ei wõinud mitte öelda, mida sõite!

— Kas oli siis siia kuulda, läbi saali, läbi mitme seina?

— Puha. Kõik. Isegi salwrätiku krabinat.

— Mis te nüüd ajate, see on tühi jutt.

— Palun wäga, mitte sugugi! Mul on nägemine sant, kuid kuulmine haruldaselt hea.

Lõpuks ometi Laili taipas Joonase pilke, ent Joonase mõte tegutses siis juba uue küsimusega: Kummati on kasulikum — kas nüüd jääda siia wõi pärast uuesti tulla tagasi? Nüüd on Lailil need kenad rõiwad seljas, mis teewad ta nii

armastuswäärseks, kuid pärast — mine tea mis —.

Ta mõtlust katkestas kepi toksumine wastu põrandat. Ta lõi pilgu saaliuksele, kust sisse tuli wäike, lonkaw eit.

— On see ema? — sosistas Joonas.

— Ema jah — wastas Laili samuti sosinal. Tutwustage end talle, muidu ta —

Kuid Joonast ootamatult tutwustas Laili ise:

— Minu ema ja — härra Joonas, trükiladuja Nõndaku juures.

Joonasel tulid seda kuuldes peaaegu pisarad silma: Kuidas weab ikka elus hästi! Käi suurte-sakste perekonnaga läbi, armasta nende tütart ja saa ka trükimeistri nime.

— Ah, härra Joonas, teie käite siis minu tütrega ühes tööl, wäga rõõmustaw! Kas teie wõtaksite istet, palun! — ütles eit wäga wiisakalt ja komberdas kepi najal ühe madala sohwatooli juure.

— Suur tänu, wäga suur tänu! — wastas Joonas. — Mul wähe aega, pidin juba minema, aga olgu peale, ma wõtan siiski istet.

Wõi niisugune lonkama löödud ritsikas on Laili ema! — mõtles ta istudes. — Noh, sellele tuleb küll meelepärane olla. Kaua niisugune kirp ei ela, kuid tütrega läbisaamiseks wõib ta ometi olla suureks takistuseks.

— Teie olete wist hiljuti Nõndaku juure tulnud? — küsis eit, wõttes laualt suurekstegewa klaasi, mille järele ta oli nähtawasti tulnudki.

— Ega ammu küll ei ole, selle kuu lõpuks saab kaks kuud — wastas Joonas.

Eit silmas teda läbi klaasi ning Joonas tundis samal ajal kaht mõtet pähe tulewat: Suur saksik näib olewat see Laili ema ja — oleks

saaks ise ka kuidagi mõne suurendawa klaasi! Egas neid prille ikka muuks pole tarwis kui raamatulugemiseks, — naisi wahtida prillide kaudu. selleks pole mõtet — kuid klaasi läbi saab sama hästi lugeda.

— Kas teie olitegi see, kes hommikul ühes Lailiga wälja läks? — küsis jälle eit.

— Mina jah, kes siis muu!

— Ma kuulsin meesterahwa häält, jah. Aga peale selle käisite hiljemgi siin, eks?

Kui rebane hiilib — mõtles Joonas. — Aga oodaku asjatult, mind juba petta ei saa!

— Kus te siis õige käisite? — küsis eit täiesti sõbralikult.

— Käisime ühe minu tuttawa pool, jalutasime kolmekesi wäljas ja siis läksime ratsawõistlustele — seletas Laili Joonase asemel, kartes, et see wõib öelda halba.

— Ah, ratsawõistlustel! Kas leitnant Pedaksalu nägite? — küsis eit jälle.

— Nägime, nägime jalatallast pealaeni — wastas Joonas juba pilkawalt.

— Eks ole armas inimene? — usutles eit, silmates poolwargsi Joonast. — Aga, ma ütlen, wähe haritud, naerab metsikult, jämedalt, ei oska mõõdukas olla. Rikas on, taluniku poeg teine, kuid wähe iseäralik, nii pisut, mitte palju.

— Kinnitasin omalt poolt — tõendas Joonas. — Mitte üks laiduwäärt sõna ei saa ta kohta öelda. Et inimene palju wõi waljusti naerab, see teeb teda weel armsamaks. Mina, kui ma teile õieti ära ütlen, ei salli kunagi kurwameelseid ja norutajaid inimesi.

Kui Laili ema läks minema, pahemas käes kark, paremas ümarik suurendaja-klaas, mõtles Joonas midagi, mida ütles kohe ka Lailile:

— King pigistas, noh, kuramus, küll pigistas, aga mitte ei saanud aru, kustkohalt! Aga nüüd on käes: ema tahab sind — ära pane pahaks, — tollele leitnandile sobitada?

— Kuidas te niisugusele mõttele tulete? — küsis Laili wastuse asemel ja muutus näost järsku õhetawaks.

— Rikas ja nii edasi — sellepärast.

Joonas ootas seletust, kuid Laili waikis.

— Ega too leitnant pole küll wist sõjas olnud — arwas Joonas oma minewikku mälestades.

— Ei ole, teil on õigus. Lõpetas kadetikooli ja sai niiwiisi ohwitseriks.

— Seda ma ju arwasin: memmepoeg! Niisuguse eest tuleb hoiduda.

— Et just memmepoeg oleks, seda on raske öelda, ent emale meeldib sõjamehelik kontsakokkulöömine, käetõstmine ja uhke näoilme. Ta oli harjunud seda oma mehelt nägema ja tahab —.

— Ka omale tütrele seda kontsaklõbinat muretseda — katkestas Joonas. — Ohwitseri naine tahab tütart samasugusena näha, arusaadaw. Ega sa ainsam laps ei ole, Laili?

— Praegu küll ainsam, kuid waremalt mitte. Nende esimene laps suri warsti peale sündimist, teine oli elanud 10 eluaastani, mina olen kolmas, minust noorem õde põgenes ühe meremehega wäljamaale. Kas ta elab weel wõi on surnud, on täiesti teadmata. —

— Hm, jah! Aga see Pedaksalu?

— Mulle ta just ei meeldi. Ta iseloom on kuidagi wastuwõtmatu: liig kärarikas, turtsakas ja suurustaw.

Joonas tundis järsku wajadust Lailit kallistada, südamlikumalt ja õrnemalt kui kunagi ennem. Kuid ta arwas wanamuti ukse taga kuulawat, kes wõiks peale tulla ja rikkuda kogu kaisutuse. Sellepärast ta otsustas nüüd koju minna, kuid õhtuhilja uuesti tulla.

Tütar sallib mind — mõtles ta endamisi — aga ema on wahel: ema tahab teda rikkale mehele panna. Asi läheb dramaatiliseks. Kas mina wõi üks untsantsakas ohwitser? Andumine pole suur kunst, kuid abiellumine on juba elutöö.

Oi, kui palju on muutunud minu olukord paremaks ja peenemaks! Mõtelda, missuguses möbleeritud toas saab armastada ja missugust naist kaisutada. Tänasest peale ütlen lahti kõikidest senistest naiste-närudest.

XXIV.

Õhtuhämarust oli juba kõikjal: koridoris, puiesteel ja lagedal Penikoormal. Päike oli laskunud niiwõrt madalale, et selle kollakasroosat wastuhelki wõis näha ainult pilwedes.

Linn tundus kuidagi wõõrana: kauplusluugid olid suletud, wankreid ei weerinud, inimesi, sõdureid liikus aga erakorraliselt rohkesti. Wiimaste naelutatud saapatallad plaksusid wahetpidamatult kiwistel kõnniteedel.

Joonase mõte tegutses wiimaste elamuste kallal, sellepärast ei pannud ta tähele, kuidas jooksis Riita üle uulitsa talle järele, tahtes pääseda sedawiisi kahe sõduri käest.

— August, August!

— Noh, mis?

— Sõdurid käiwad taga. Päästa mind neist!

Ent see ei olnud Riita tõsine põhjus. Ta pidi sootuks teise asja pärast Joonast täna kõnetama.

Joonas astus jälle edasi ning Riita ühendas temaga oma sammud. Kogu maa kuni Tohiku uulitsani käidi waikides, kuid siis küsis Joonas, nähes, et Riita ei jäägi temast maha:

— Ma ei saa aru: Miks sa hulgud?

— Wõi ma siis heameelega —!

Riita pööras näo kõrwale, et warjata silmaweeks muutuwat kurbust. Paar tundi tagasi oli isa teda toast wälja kihutanud, kuna ta riided oli tõstnud juba waremalt ukse taha. Kas wõtab Joonas teda oma juure? Kas teeb pulmi wõi ajab ka minema?

Ta kõneles Joonasele oma häda, mille peale see ainult tusanes.

— Miks ta sind wälja ajas? — küsis ta.

— Ma ei annud oma palka enam tema kätte, ostsin eile omale uue kleidi ja — — Täna hakkas wanamees raha nõudma, urises ja haukus, lõpuks tuli kätega kallale — —

— Ja ema laskis seda teha?

— Minu asjad oli ta ukse taha tõstnud tema teadmata. Aga kui ta mind wälja ajas, wirutas ka emale pingiga — — Mis ma nüüd teen, kuhugile pole mul minna?!

Joonas nägi enese seisukorra muutuwat täbaraks, tundis oma südame pakitsema hakkawat. See oli kaastundmus, mida ta ei suutnud maha suruda. Pehme süda, see oli takistuseks, mis ei lasknud alistuda Joonast täielikult ahnusele ja kalkusele.

— Tule, kurat, minu poole! — lausus ta tehtud wihaga, kuid tundis ühtlasi, et ta ei kutsu Riitat enese poole mitte üksi kaastundmuse pärast: Las keedab mulle õhturoa ära. Siis katsugu ennast kuidagi ikka oma kodu poetada.

Joonas waatas Riitale ja nägi, et Riital oli seljas uus kleit ning oma juuksed oli ta lasknud korralikult ära lõigata.

Tüdruku wälimusel pole wiga — mõtles ta.

Piht, juuks, kael — läheb korda, ainult parema jala konts on wiltu sõkutud.

— Arusaadaw, miks sõdurid marsiwad paarikaupa järel — naine on naine, kui wähe weel wälimist ilu ka, siis muudkui wõta —!

— Sellesama ostsid? — küsis Joonas triibulist, walget, portidega kleiti silmitsedes.

— Selle ja siis weel ühe teise —.

— Ohoo! Noh, see on tõepoolest sõimuwäärt. Kuhu sa nendega hakkad minema?

Riita ei wastanud, waid astus waikides trepist üles. Kolmanda korra wööruseuksel silmas ta korraga Joonase uut nimekaarti, mille oli Joonas walmistanud Nõudaku juures.

— Köida see enesele põlleks ette! — ulatas Joonas talle kohe ühe laudlina. — Muidu määrid oma wastse kleidi, ja siis teed ilmaaegu nurinat.

Joonasel oli heameel, et ei tarwitsenud ise hakata riideid wahetama. Nii wõis palju rutemini asjadega walmis saada ja warsti Laili poole tagasi minna. Ta lõi suure kapiukse pärani ja kergitas paberikotte, milledes oli jahu, riisi, suhkurt ja soola. Joonas ostis neid ikka suuremal arwul koloniaalkauplustest, mis tõttu hoidis mitme marga wõrra kokku.

— Pese kõige esiti pada —! Ja siis —

— Aga mida keeta? — küsis Riita.

— Suppi, suppi. Kartulid koorida tahad? Wiskaksin riise sekka. —

— Kartulid? On sul juba wärskeid?

— Wärskeid tahad? Kes jõuab neid praegu osta? Selleks peab juba oma suur sissetulek olema. Hoia aga põll ilusasti ees ja lase noal nobedasti käia. Ma lähen toon seni wett.

Waewalt oli Joonas wälja astunud, kui Riita wahtis rahutult mööda tuba, otsides nagu wõõraid jälgi. Siis nägi ta aknal wäikest wana-

poisi peeglit ja kahmas selle pihku. Ruttu ja närwiliselt waatas ta selle abil oma silmi, hambaid, kaela ja juukseid. Kuuldes all hoowil hääli, pani ta peegli käest. Kuid kedagi ei tulnud üles ja ta haaras jälle peegli kätte. Nii sündis see mitu korda, kuni saabus Joonas weepangega.

Tuba muutus järjest hämaramaks. Pehmed ja udused warjud tegid ruumi weel wäiksemaks ja madalamaks kui harilikult.

Neljakandilise akna kaudu wõis tuppa pääseda ainult nappi walgust.

— Tee ometi rutemini! — kiirustas Joonas, kartes, et hiljastudes ei saa enam Laili poole sisse.

— Sul on seda muidugi küllalt, aga minul mitte. Päew otsa olen olnud ilma söömata, peale selle tahan weel wälja minna.

Nii hilja läheb weel wälja! — mõtles Riita ohates. — Läheb wälja, siis ei saa temaga midagi kõnelda. Praegu pole tal sugugi hea tuju, praegu ei wõta ta mind kuuldagi.

Riita kooris kartulid nii pikkamisi kui wõis, et sellega pikendada wõi koguni nurja ajada Joonase wäljaminekut. Joonas oli oma kummikrae kaelast ära wõtnud ja puhastas seda nüüd taskurätiga, kuna ta mõtted wiibisid kusagil mujal. See nüüstmine tõi Riita nukrasse näkku pisut muiget.

— Sa lähed wist pidule! — tähendas Riita.

— Pidule! — haukas Joonas ühe sõna ja hakkas kraed tagasi kaela seadma.

— Kuidas sa täna pidule lähed? Pidul pole sa kunagi käinud!

— See ei ole sinu asi, kuidas ma lähen. Ei ole seni käinud aga näed, täna just lähen

— wastas Joonas. Ja talle endalegi tuli heameel, et leidis mingi põhjenduse wäljaminekuks.

Riita tundis südames torkeid, sest kindlasti ei lähe Joonas pidule üksi. Kelle muuga ta wõiks minna kui Lailiga? See on just seltskonna inimene. Tema päewad on loetud, tema lõbud on otsas ja seal ei aita midagi.

— Kes kobistas? — küsis korraga Joonas.

— Ma ei kuulnud kedagi, wist ainult rotid — wastas Riita.

— Rotid? — ümises Joonas ja kuulatas. — Wõhrud, raiped, kuradid jah. — Joonas lõi rusikaga lakke, kust oli kuuldunud suurt kobinat. — Juba hakkawad peale! Iga öö wõtawad nii, et maja käes koliseb. Need on alles kiusajad inimese kaelas. Muidu wõiksid sunnikud elada, kui nad kahju ei teeks.

— Sunnikud jah, niisugused —

— Ja näljased kui hundid — jatkas Joonas hädatlemist. — Maja seinad näriwad puha puruks, minu toiduainetest, neist ei maksa rääkidagi.

— Ma arwan: uue korteri peaksid wõtma —!

— Uue? — ümises Joonas.

— Arwad, et mujal ei ole rotte? Ütle mulle, kus ei ole neid! Linnamajad on puha täis. Olen elanud pool eluaega linnas, tean wäga hästi.

Nii siis: Riita mõte, Joonase ümberkolimisega tema juure poetuda, ei leidnud pinda.

— Meie majas on neid ka, aga — aga toiduaineid nad ei puuduta — ütles Riita. — Ma arwan, et see tuleb sellest, et meil on inimesi alati liikumas. Sinul siin nad elawad aga

täiesti omapead. Sa peaksid naise wõtma, kae, kuidas siis on rotid kadunud.

— Tänan wäga nõuande eest! Naine ja wõhrud — ma ei tea, kumb kumba rohkem peaks kartma. Ma arwan: naine jookseb ees ja suur wõhrukari järel —

— Sa ei oska muud kui pilgata! Ma ei karda neid, pane tähele, ma ei karda.

— Arwan todasama. Aga luba ütelda: Minu naine peab tööl käima, peab töötama ja teenima, mitte aga wõhre karjatama!

— Kuule, August, ma räägin sulle päris tõsist juttu: Ma tulen sinu juure elama — sa tead ju, et mul kuhugile mujale pole minna? Vanamees ei pea mind enam, kuid ma ei kannatagi enam tema juures elamist wälja. Tulen siia niisama, laulatada wõime ka hiljem. Raha, mis teenin, jatkub ikka mulle ja saab sinule ka. Aga wõib olla õpin juukselõikamise selgeks ja saan sealt palju rohkem.

— Mis ma kuulen: Joonas wõtab armukese koju! Oo! Kulla Riita, inimesed naerawad mind wälja. Ma ei julge enam silmigi uulitsale tõsta. — Kes wõtab sind juuksuriks?

Joonas oli saapad jalast maha tõmmanud, et wanu sokke paremate wastu ümber wahetada. Parema teenistuse nimetamine pani ta mõtlema. See näis kindlasti temasse puutuwat. Hajameelsus tingis, et ta tõmbas jalga korduwalt wastse soki asemel wana suka, auklise ja higist haisewa. Juba kaks korda hakkas ta saapaid nöörima, katkiste säärtega sukad jalas. Ent ta kiskus need jälle maha, wihastudes ja wandudes.

— Wana armastuse nimel palun sind, August, — jatkas Riita — wõta mind enda juure.

Sa tead, wanamees ei salli mind — ja just sinu pärast.

— Kuradi weidrat juttu ajad: wana armastuse nimel wõta enda juure elama. Elan isegi kui linnu poeg räästa all, kuhu ma weel sinu panen?

— Oh, August, mina wõtan wäga wähe ruumi. Kui sa ainult ise tahaksid —!

Samal ajal kuuldus kambri seinte wahel rottide niuksumist ja käunumist.

— Justkui naised katsatawad! — lausus Joonas.

Riita nägi, et Joonas teda jälle haugutas ja pilkas. Ta ei suutnud seda enam wälja kannatada, waid tahtis wastu hakata, haawunud inimese wäikluse ja wihaga.

Kui ta kuulis uut rottide häälitsemist seina taga, andis ta sellele terawa iseloomustuse;

— Nagu isata lapsed nuuksuwad.

Kuid Joonas ei jätnud wastust wõlgu:

— Õkwa kui põrsad, kes nuutsuwad leent.

— Nagu keegi koputaks aknaklaasile —

— Justkui sõdurid teeksid laskeharjutusi. Ei! Justkui sõdurid kõnniwad rautatud saabastega tüdrukute taga. Süda otse puperdab seda klõbinat kuuldes.

— Ära arwa, et sa sellega mulle midagi teed — wastas selle peale Riita. — Kas ma saan sõdureid keelata, kui nad taga käiwad?

— Ega ma toda ei ütlegi! Ma ütlen ainult seda, et wõhrud tuletawad kõiki meele, mida iganes soowid. Isegi seda, kuula, kuidas sinu wanamees kemmelgus istub, ähib, puhib ja pläristab.

— Wanamees jah. Kuula aga nüüd: Kas nad pole mitte sinu kapis?

— Noh seda küll — poetas Joonas ja kargas kapi juure, jalas ainult üks saabas. Kuid enne ukse awamist wõttis ta pihku kepi, et sellega maha lüüa mõnd suhkrusöödikut wõi leiwanärijat.

— Nüüd kuuldub suurt äginat sulamis — ütles Riita.

— St, kurat, pea molu! — wastas Joonas kikiwarbul ja küürakili awatut kapi ees hiilides.

— Põnks, põnks — kõlas warsti kapi laudadel.

— Materdad päris. Aga kui sa mõne wigaseks lööd, siis läheb asi weel hullemaks.

— Kuule, ole nüüd wait! — hüüdis Joonas paluwalt, — wiimse sooneni täis wallutamishimu.

Niisugusega ühes elada küll ei saa — õhkas Riita. Jumal küll, missuguse mehega oled sa mind kokku juhatanud! See on ju täiesti narr. Ta tahab kepiga rotte maha lüüa, tahab kahe palja käega nendest jagu saada.

— Kas ei wõtaks tuld üles? Kuidas sa pimedas saad? — ütles Riita nöökawalt, kuid Joonasel oli wastus walmis sellegi jaoks:

— Õigus jah, kuradi-õigus on sul.

Joonas süütas lampi ja hiilis nüüd kapi juure, ühes käes kepp löögiwalmis, teises walgustandew lamp, kuna ta seljataga liikus suur must wari, mis kattis seina ja madalat lage.

Ja nagu Joonast oli haaranud roti tabamise lootus, sedawiisi waldas Riitat suur pilkehimu.

— Kuuled, piuksumine on juba sängi kohal, sulamis —

Joonas awas sulami, kus hoidis kartuleid, wanu riideid ja muud koli. Madal õõnsus ma-

jakatuse ja toaseina wahel täitis wanapoisil sahwri aset.

— Saapaga koputad ja ajad kõik plehku. Wõta ometi saabas maha —!

— Pole aega. Ma pean selle sunniku nüüd kätte saama, wõi muidu ma —

— Loodad ikka kahe käpaga? Ei, sedawiisi ei saa midagi, usu mind! Muretse üks puur, nagu meie maja inimestel, sellega maksab waewa näha.

Ent seda öeldes tuli Riitale meele wastik pilt roti uputamisest, millega olid saanud hakkama tema maja naised. Waese roti olid nad pistnud weepange, kuhu kallasid juure nii külma kui kuuma wett. Südametud, metsikud! Ta hakkas wärisema seda mälestades. Ühtlasi meelistas enese üleeilset uputamist. Ja weel suurem jubedustunne waldas teda.

Ta astus akna juure, teadmata mis teha. Tuba oli hämar, sest Joonas oli wiinud lambi sulamisse. Ent ka wäljas uulitsal ja aedades walitses hämarus. Ja sama hämar oli Riita hinge seisukord.

Korraga kuulis ta klaasitirinat. See äratas teda jälle tegelikku ellu.

— Mis sa, hull, teed seal? — hüüdis ta Joonasele ja ruttas sulamiukse juure. — Lõid lambi puruks wõi? Ja muidugi, ja muidugi!

Tuleleegitsus paistis sulamist, kuna Joonas ajas end tagurpidi wälja.

— Kuidas saa ometi nii tohman oled?

— Too wett. — karjus Joonas wastuseks. Riita wõttis weepange, kuid see oli tühi.

— Anna pajast!

— Seal ju supp.

— Mitte tilka wett, tohoo, kurat! Noh, nüüd on lugu lahti. Too kaewust, aga nii ruttu kui wõid.

Riita läks kaewule, mis asus kaugel uulitsaristlusel, ja mõtles: Saaks Joonas õpetust! Paraneks ta süda, kaoks ta pilkehimu. Mõjuks tuleõnnetus kuidagi —!

Nagu ta ennist aegamini kooris kartuleid, samuti aegamini käis ta nüüd kaewul. Ta wiitis aega igal sammul, kuid siiski tundus, et käis, küllalt ruttu ära. Wäljas polnud näha weel mingit tuld ega suitsu, kui ta weepangega jõudis tagasi.

Tõstes jala esimesele trepiastmele, kadus jõud kõigist ihuliikmeist. Ja ärewus kaswas — ta ei suutnud enam hoida pange. Pani selle maha ja lõõtsutas, kuna süda peksis metsikulttugewasti, ähwardades ribide wahelt wälja tulla.

Kaua ta ei saanud seista trepiotsas, sest Joonas wedas juba kraami wöörusse. Nähes teda seiswana, kisendas wihast ja meeleheitest kui metsloom:

— Kuradi raibe! Lojus! Mis sa kuulad?

— Ma ei jõua, ei jõua enam üles —! Süda nõrkeb! — oskas Riita suurepäraselt wastata.

Joonas jooksis alla, haaras weepange ja tormas teisipidi trepist üles, hüüdes üle õla Riitale:

— Mis sa mämised, aita kraami wälja tassida.

— Kas põleb? — küsis Riita heitunult.

Kuid wastaja oli kadunud juba suitsusse, mis tungis toast.

Riita ei liikunud esimesel hetkel paigast. Ta haaras kahe käega peast, kuna õlad wärisesid nutu käes. Ta ei olnud tahtnud mitte maja

põletada, jumal näeb! Ta oli tahtnud ainult Joonast wähe hirmutada ja õpetada. Jumal andestagu!

Ükski ettewõte pole tema käes õnnestunud. Miks ei uppunud ta üleeile ära? Miks tuli ta täna siia, kuna teadis, et Joonasest ei ole talle mingit kasu? —

Ta jooksis trepist üles, haaras ühte kätte tooli, teise riided, mis sängile wisatud, ja ütles Joonasele:

— Lähen pritsimaija wast?

— Mine, mine! — wastas Joonas nuutsudes.

Riita jooksis kui meeletu. Öö oli waikne, sammud kajasid kiwisel uulitsal kui kabjaplaginad. Bulwari lõpul, juba südalinnas, kohtas ta üht ööwahti, kes küsis:

— Miks jooksete?

— Tulekahju! Tulekahju!

— Ei tea, kas peab pasunat puhuma? — Wanamees pidi juba toruotsa suhu pistma, kuid siis tuli tal meele küsida, kus tuleõnnetus on ning ta hakkas sinnapoole ruttama, teise wigase jala pärast longates ja ruttu wäsides.

Riita seisis minuti nõutult, siis hakkas ta jälle jooksma, jõudes warsti Wanasillani, mille läheduses asus pritsimaja.

Ööwalwur ei teadnud kuhugile sisse astuda, kuna kogu Tohiku uulitsal walitses täielik waikus. Hämaruse tõttu oli raske leida juhatatud majanumbrit.

— Tüdruk pettis, — pomises ta endamisi. — Ah sa mu reo, kuidas oskas küll petta! Oli ta waras, uulitsatüdruk wõi jumal teab mis, igatahes õige inimene küll mitte.

Sedawiisi mõeldes ja arutades kuulis ta, kuidas ühe terawaharjalise maja aknad lahti löödi ja seest kuuldus suurt kisa. Seal ikka midagi lahti on — mõtles öövaht, wahtis aknast teisele korrale ja hüüdis:

— Õhõi, mis teil seal on? Õnnetus, kuritöö, mis?

— Tulekahju, tulekahju! — hüüdis üks naine läbi nutu, pistes pea aknast wälja.

— Waata, sindril oli ometi õigus! — ümises walwur ja hakkas pasunat puhkuma.

Joonas oli oma jooksu ja kolistamisega üles ajanud alumiste majakordade elanikud. Nende nimelt äratamiseks ei olnud tal mahti. Ta oli wedanud trepile laua, sängi ja muid asju, kuid suur kahepoolega kapp seisis nii kindlasti põranda ja lae wahel, et ta ei suutnud seda liigutada, rääkimata muust. Ta hüüdis appi, kuid kellegil polnud selleks aega — igaüks oli rabelemas oma asjade pärast.

Wana ja kuiw majalosu oli wõtnud tuld kõigi kustutamiste kiuste. Sulami wäiksuse ja Kaalepi uute riiete tõttu ei olnud ta saanud esimesil silmapilkel küllalt energiliselt talitada, sellepärast olid läinud räbalad ja waheseina lauad kergesti põlema. Kolmandaks ei olnud wett ja neljandaks oli ta ise hirmunud ja taipamatu. Selle asemel, et kustutada, oli ta hirmul olnud oma kraami pärast ja hakanud seda wälja wedama.

Nüüd kandis ta oma asju trepilt alla hoowi, kuna tuppaminekule polnud enam mõeldagi. Wänge ja paks suits mattis hinge, kleepus keelele ja kurgulaele. Tuli praksus juba seina külges, täitis toa kõrwetawa kuumusega. Oli ilmne maja täielik süttumine.

Alumiste kordade elanikud olid wist kõik jalul, sest kisa, nutt ja wandumine oli enneolematu selles majas. Lapsed karjusid, naised töinasid, kuna mehed peksid uksi ja aknaid, kästes kisendajail lõugu pidada. Inimesed jooksid üksteisest mööda, pildusid asju ja komistades ise nende otsa.

Kogu wälisilm oli unustatud. Igaüks mõtles oma kraamipäästmisele. Kellegil polnud mahti mõelda teiste saatusele, weel wähem neid aidata. Weel wiimse silmapilguni katsuti meelistada, kas midagi pole tuppa jäänud.

Eeskujulikum sarnases mõtiskelus oli Joonas. Igal käigul, mis ta tegi trepist üles jookstes wõi alla astudes, tuletas ta meele oma koli. Ja oma suureks kurwastuseks leidis ta, et nende asjade hulk, mis jäid naela otsa seinale, toanurka, sulami ja isegi kappi, oli suur. Kapp tuli parima tahtmise kiuste tulle jätta, sest seda wõis ümber köörata ja wälja tuua ainult suur meestehulk, mida aga tal polnud käsutada.

Juba olid kohale ilmunud pritsimehed ja igasugu kodanikud, kuid neist polnud kellegil kasu, kuna oskasid ainult lõhkuda, purustada ja warastada. Wäljatoodud asjugi pidi walwama nende eest suurema hoolega.

Tuli leegitses juba katusel kui loojuw päike, seinad põlesid praksudes kui puupirrud ning suits käänles ja hõljus ümber maja kui kahisew puuladwastik. Kuiw puumaja põles ilusa jaanitulena suweöö pimedamal tunnil.

Joonas tundis surmawäsimust, kui ta istus oma woodikotile. Ta wajus kumarusi, toetas pea kätele ja mõtles ainult üht mõtet: Niisugust lööki pole mul weel olnud, niisugust waewa pole ma kunagi näinud. On ema kaotatud,

on sõja eest põgenetud, on nälgitud ja lageda taewa all oldud — kuid niisugust õnnetust, tuleõnnetust pole ometi olnud. Tuimaks oli see löök teda teinud ja ammuli suul wahtis ta Riita otsa, kes korraga seisis tema ees ja ütles:

— Wiime asjad minu poole!

— Mis?

Riita oli wõtnud juba mõned riided käsiwarrele ja kordas uuesti:

— Wiime minu poole asjad!

Joonas kargas selle järele püsti ja kärgatas:

— Loll, sinu poole? Sul pole endal kohta, kuhu minna.

Ta tõmbas riided Riita käest ja istus tagasi oma koli keskele.

Riita jäi tuhmilt seisma: Kuhu mõtleb Joonas siis minna? Kas on tal walmis mõni koht? Mis ta ootab? On tal wiimati kahju lahkuda omast wanast elamust? Wõi kahjatseb koguni wõhre, keda ei saa enam taga ajada?!

Temale näis nüüd Joonas imelikumana kui kunagi enne.

See oli palja lagipeaga küürakas wanamees, kelle põlwedel riidehilbud, kel sukk ühes, kuid saabas teises jalas.

Esimese köite lõpp.